

УДК 811+821](5)(05)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X>

Розглядаються актуальні питання мовознавства та літературознавства на матеріалі східних мов і літератур.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР	Мазепова Олена, д-р філол. наук, проф. (Україна)
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	Аракелова Вікторія, д-р філософії, проф. (Вірменія); Бадрі Росвіта, д-р габіліт., проф. (Німеччина); Букрієнко Андрій, канд. філол. наук, доц. (Україна); Ісаєва Наталія, д-р філол. наук, доц. (відп. ред.) (Україна); Комарницька Тамара, канд. філол. наук, доц. (Україна); Прушковська Ірина, д-р філол. наук, проф. (Україна); Сівков Іван, канд. філол. наук, доц. (Україна); Тищенко Костянтин, д-р філол. наук, проф. (Україна); Хамрай Олексій, д-р філол. наук, ст. наук. співроб. (Україна); Цолін Дмитро, д-р філол. наук, доц. (Україна)
Адреса редколегії	Навчально-науковий інститут філології (кімн. 125) 6-р Тараса Шевченка, 14, м. Київ, 01601 ☎ (38044) 239 31 83 e-mail: oriental.bulletin@knu.ua web: http://oriental.bulletin.knu.ua/
Затверджено	вченою радою ННІ філології 28.11.23 (протокол № 4)
Зареєстровано	Міністерством юстиції України. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 25110-15050 ПР від 31.12.21
Атестовано	Міністерством освіти і науки України (категорія Б) Наказ № 1035 від 23.08.23
Індексування	Cross Ref, Google Scholar
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет" Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	ВПЦ "Київський університет" 6-р Тараса Шевченка, 14, м. Київ, 01601 ☎ (38044) 239 32 22, 239 31 58, 239 31 28 e-mail: vpс@knu.ua

BULLETIN

TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

ISSN 1728-242x (Print), ISSN 2786-5983 (Online)

ORIENTAL LANGUAGES AND LITERATURES

1(29)/2023

Established in 1997

UDC 811+821](5)(05)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X>

The present issue is devoted to the analysis of the topical matters of linguistics and literary studies, based on the Oriental languages and literatures.

For researchers, academics, Ph. D. students and students.

EDITOR-IN-CHIEF	Mazepova Olena, DSc (Filol.), Prof. (Ukraine)
EDITORIAL BOARD	Arakelova Victoria, PhD, Prof. (Armenia); Badry Roswitha, Dr. Habil., Prof. (Germany); Bukriienko Andrii PhD (Filol.), Assoc. Prof. (Ukraine); Isaieva Natalia, DSc (Filol.), Assoc. Prof. (Executive Editor) (Ukraine); Khamray Oleksii, DSc (Filol.), Senior Researcher (Ukraine); Komarnytska Tamara, PhD (Filol.), Assoc. Prof. (Ukraine); Prushkovska Iryna, DSc (Filol.), Prof. (Ukraine); Sivkov Ivan, PhD (Filol.), Assoc. Prof. (Ukraine); Dr. Tsolin Dmytro, DSc (Filol.), Assoc. Prof. (Ukraine); Tyshchenko Kostiantyn, DSc (Filol.), Prof. (Ukraine)
Address	Educational and Scientific Institute of Philology (office 125), 14, Taras Shevchenko blvd., Kyiv, 01601 ☎ (38044) 239 31 83 e-mail: oriental.bulletin@knu.ua web: http://oriental.bulletin.knu.ua/
Approved by	the Academic Council of the ESI Philology 28.11.23 (protocol № 4)
Registered by	the Ministry of Justice of Ukraine Certificate of state registration KB № 25110-15050 ПП dated 31.12.21
Certified by	the Ministry of Education and Science of Ukraine (category B) Order № 1035 dated 23.08.23
Indexing	Cross Ref, Google Scholar
Founded and published	Taras Shevchenko National University of Kyiv Publishing and Polygraphic Center "Kyiv University" Certificate of entry into the State Register ДК № 1103 dated 31.10.02
Address	PPC "Kyiv University" 14, Taras Shevchenko blvd., Kyiv, 01601 ☎ (38044) 239 32 22, 239 31 58, 239 31 28 e-mail: vpc@knu.ua

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

Асадчих Оксана, Бондар Анна Граматичні особливості дієслів класичної японської мови <i>бунго</i>	5
Забуранна Ореста Фонетично модифіковані антропоніми сучасної японської мови: статус і способи утворення	10
Комарницька Тамара Неповні речення в мові японської масової культури як порушення норми	17
Левчин Ірина, Петрук Вероніка Тематичні групи лексико-семантичного поля "молодіжний сленг" у сучасній перській мові	24
Мазепова Олена Компліменти в перськомовній комунікації: універсальне та етноспецифічне	29
Смоголь Данило, Андріанов Дмитро Когнітивно-прагматичні аспекти інавгураційної промови президента Республіки Корея Юн Сокйоля від 10 травня 2022 року у сучасному політичному дискурсі	37
Спотар-Аяр Ганна, Цвид Мар'яна Терміноконцепти на позначення інвалідності: специфіка номінації, функціонування та перекладу (на матеріалі турецької мови)	43

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Бенедік Катерина, Воробей Ольга Формування образу Лесі Українки в китайськомовному літературному просторі: психолінгвістичні та соціокультурні особливості взаємодії між автором і перекладачем	50
Величко Марія, Гудима Ярослава Художньо-стильовий аспект автобіографічного роману "Спогади" Абу Аль-Касіма Аш-Шаббі	56
Динь Оксана Перекладацький бриколаж: українсько-грузинський літературний контекст	63
Микулич Юлія Жанрова система індонезійської поезії в період Балаї Пустака (1920–1933)	68

CONTENTS

LINGUISTICS

Asadchykh Oksana, Bondar Anna Grammatical features of the verbs of the classical Japanese <i>bungo</i> language.....	5
Zaburanna Oresta Phonetically modified proper names in modern Japanese: status and ways of forming	10
Komarnytska Tamara Incomplete sentences in the language of Japanese mass culture as a deviation from the language norms	17
Levchyn Iryna, Petruk Veronika Thematic groups of the lexico-semantic field "youth slang" in the modern Persian language	24
Mazepova Olena Compliments in Persian-speaking communication: universal and ethno-specific.....	29
Smohol Danylo, Andrianov Dmytro The cognitive-pragmatic aspects of the inaugural speech of the president of the Republic of Korea Yoon Suk Yeol on may 10, 2022, in contemporal political discourse	37
Spotar-Ayar Ganna, Tsvyd Mariana Term concepts for disability: specifics of nomination, functioning and translation (based on materials of Turkish)	43

LITERATURE

Benedik Katerina, Vorobei Olga Lesia Ukrainka' image formation in the Chinese-speaking literary space: psycholinguistic and sociocultural aspects of author –translator interaction.....	50
Velychko Maria, Gudyma Yaroslava The artistic and style aspect of the autobiographical novel "Diaries" by Abu Al-Qasim Ash-Shabbi.....	56
Dyn Oksana Translation bricolage: the Ukrainian-Georgian literary context	63
Mykulych Yuliia Genre system of Indonesian poetry during the Balai Pustaka period (1920–1933).....	68

УДК 811.521'27:378.147-057-86(043.3)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.01>

Оксана АСАДЧИХ, д-р пед. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-1238-7180
e-mail: o.asadchykh@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Анна БОНДАР, студ.
ORCID ID: 0009-0003-8952-1207
e-mail: anna_bondar@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ КЛАСИЧНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ БУНГ'О

Вступ. Класична японська мова бунг'о та сучасна японська мова мають ряд відмінностей, які ускладнюють, а в деяких випадках унеможливають сприйняття тексту, написаного у стилі бунг'о, непідготовленим читачем, навіть якщо читач володіє сучасною японською мовою на високому рівні. Це зумовлює необхідність ознайомлення насамперед із граматичними особливостями класичної японської мови. Дієслова в текстах, написаних у стилі бунг'о, є найскладнішим елементом через їхні граматичні відмінності із сучасною японською мовою, що й робить їх об'єктом цього дослідження.

Методи. Використано такі методи дослідження: компаративний – для порівняння дієслів сучасної японської мови з їхнім класичним варіантом; описовий – для визначення правил відмінювання та функцій допоміжних дієслів.

Результати. Унаслідок дослідження сформульовано правила відмінювання дієслів у класичній японській мові за основами дієслів, подано приклади у вигляді таблиць. Наведено приклади дієслів у сучасній і класичній японській мові, які належать до різних дієвідмін, що ускладнює сприйняття та розуміння класичних текстів. За результатами аналізу літературних творів, написаних у стилі бунг'о, виокремлено найпоширеніші допоміжні дієслова (суфікси) та окреслено особливості їхнього використання. Було виділено такі суфікси: *~ず*, *~き*, *~けり*, *~ぬ*, *~つ*, *~たり*, *~り*, *~む*, *~けむ*, *~らむ*, *~らし*, *~まし*, *~べし*, *~めり*, *~なり*. Такі допоміжні дієслова, як *~ず*, *~たり*, *~べし* та ін., існують і в сучасній японській мові, але виконують більш вузький ряд функцій.

Висновки. З огляду на провідну роль дієслова в системі класичної японської мови бунг'о, у статті подано перелік і функціонування лише найбільш поширених дієслівних суфіксів, тому в подальших дослідженнях необхідно здійснити детальний аналіз менш поширених дієслівних суфіксів, а також граматичних особливостей інших частин мови. Це сприятиме більш глибокому та системному розумінню текстів бунг'о.

Ключові слова: класична японська мова, граматики японської мови, дієслова, сучасна японська мова.

Вступ

Класичною японською мовою 文語 *bungo* (або 古文 *kobun*) називають письмову японську мову, яка існувала з доби Хейан по добу Шьова. За класичної доби Хейан мова бунг'о існувала як у писемному, так і в усному варіантах, але з часом писемна та усна японська мова 口語 *ko-go* стали відрізнятися, адже усна мова розвивалась відповідно до запитів тогочасного суспільства, а писемна існувала окремо – для запису літературних творів, законів тощо, і була під суворим контролем аристократів. Отже, виникла диглосія між усною та письмовою японською мовою, яка продовжувала своє існування, аж поки за доби Мейджі літературні діячі не почали рух за об'єднання усної та письмової мови, який назвали 言文一致 *gembun'icchi*, обґрунтовуючи необхідність переходу на *ko-go* тим, що класична писемна мова є незрозумілою для більшості читачів. Провідною постаттю цього руху був письменник і перекладач Фтабатеї Шімей, роман якого ("Пливуча хмара" (浮雲, 1887)) було написано варіантом, більш схожим на усну японську мову, ніж на бунг'о. *Ko-go* поступово набувала поширення в літературі, журналістиці, а з 1945 р. остаточно посіла місце класичної мови навіть в офіційних документах. Отже, усний стиль став основою для сучасної японської мови. Тим не менш, класична японська мова не зникла: її продовжують використовувати під час написання віршів танка, хайку та інших класичних форм японської поезії, вивчають у японських школах, бо знання бунг'о необхідне для розуміння літературних творів, написаних до 40-х рр. XX ст. Усе це зумовлює необхідність її дослідження.

Метою статті є формулювання особливостей дієвідмінювання у класичній японській мові, систематизація даних про специфічні для бунг'о допоміжні дієслова, їх утворення та використання. Для досягнення мети дослідження було поставлено такі **завдання**: проаналізувати автентичні тексти, написані у стилі бунг'о, виділити найширше використовувані допоміжні дієслова й описати специфіку функціонування дієслівних суфіксів. Отже, **об'єктом дослідження** є граматики текстів, написаних класичною японською мовою.

Огляд літератури. Актуальність вивчення класичної японської мови зумовлена також таким чинником, як недостатність досліджень на цю тему. Роботи сучасних лінгвістів присвячено дослідженню різних мовних аспектів саме сучасної японської мови, а не класичної. У праці Т. Комарницької та К. Комісарова (Комарницька, & Комісаров, 2012) описано різні мовні рівні сучасної японської мови та висвітлено проблемні аспекти лінгвістичних досліджень у царині японістики. Крім того, у цій роботі розглянуто особливості японської системи письма, фразеології, дериватології та стилістики японської мови. Лінгвістична праця Н. Craig McCullough (Craig McCullough, 1990) зосереджена на дослідженні значень і використанні загальних дієслівних та прикметникових суфіксів класичної японської мови. Праця Н. Shirane (Shirane, 2005) містить детальні пояснення базової граматики та тлумачить, як класична японська мова пов'язана із сучасною, а також включає відповіді до поданих вправ і таблиці. У праці J. Timothy Wixted (Timothy Wixted, 2006) розглядається центральне питання кла-

сичної японської мови, а саме закінчення дієслів, дієприкметників, псевдоприкметників і дієслівні суфікси.

Методи

У розвідці було застосовано такі методи: компаративний – для порівняння дієслів сучасної японської мови з їхнім класичним варіантом; описовий – для визначення правил дієвідмінювання та функцій допоміжних дієслів у текстах класичної японської мови бунго.

Результати

Дослідження зосереджено на аналізі дієслів у класичній японській мові, через їхню віддаленість від сучасної японської мови. І в сучасній, і в класичній японській існує шість основ дієслів. Так, японські дослідники виділяють:

- 未然形 *mizenkei*, незавершена або заперечна форма дієслова;
- 連用形 *ren'yo:kei*, серединна форма дієслова;
- 終止形 *shu:shikei* заключна форма дієслова;
- 連体形 *rentaieki* атрибутивна форма дієслова;
- 已然形 *izenkei* завершена форма дієслова;
- 命令形 *meireikei* наказова форма дієслова.

В українській японістиці закріпилось виділення п'яти основ (Комарницька, & Комісаров, 2012, с. 79), бо 終止形 та 連体形, хоча і виконують різні функції – 終止形 означає дію теперішнього часу і вказує на кінець речення, а 連体形 виступає означенням, найчастіше іменника – мають однакові форми. На цьому етапі бунго і сучасна японська не відрізняються одна від одної. Однак, рівень дієвідмін уже має свої відмінності. Так у сучасній мові японські дослідники виділяють п'ять дієвідмін (Shirane, 2005, р. 13):

- 五段活用 *godan-katsuyo*., тобто дієслова першої групи;
- 上一段活用 *kami-ichidan-katsuyo*., тобто дієслова другої групи, які закінчуються на *いる iru*;
- 下一段活用 *shimo-ichidan-katsuyo*., тобто дієслова другої групи, які закінчуються на *える eru*;
- サ行変格活用 *sagyo:-henkaku-katsuyo*., тобто неправильне дієслово *する suru*;

- カ行変格活用 *kagyo:-henkaku-katsuyo*., тобто неправильне дієслово *来る kuru*.

У класичній японській дієвідмін виділяють дев'ять: 四段活用 *yodankatsuyo*., 上一段活用 *kami-ichidan-katsuyo*., 下一段活用 *shimo-ichidan-katsuyo*., 上二段活用 *kami-nidan-katsuyo*., 下二段活用 *shimo-nidan-katsuyo*., カ行変格活用 *kagyo:-henkaku-katsuyo*., サ行変格活用 *sagyo:-henkaku-katsuyo*., ラ行変格活用 *ragyo:-henkaku-katsuyo*., ナ行変格活用 *nagyo:-henkaku-katsuyo*., де останні чотири вважаються винятковими (Craig McCullough, 1990, р. 47).

Розглянемо, які дієслова і до якої дієвідміни належать у класичній японській, як вони дієвідмінюються. До 四段活用 належать дієслова, у яких під час дієвідмінювання зустрічаються чотири голосні (a, i, u, e), наприклад, 思う *omou* (думати, вважати), 聞く *kiku* (питати) тощо. Дієвідмінювання подано в табл. 1.

До 上一段活用 належать дієслова, у яких під час дієвідмінювання залишається одна голосна (i), наприклад, 見る *miru* (дивитись), 着る *kiru* (одягати) тощо. До цієї категорії загалом належать близько 10 дієслів: 見る *miru* (дивитись), 着る *kiru* (одягати), 煮る *niru* (варити), 似る *niru* (бути схожим), 干る *hiru* (висихати) 射る *iru* (стріляти), 焼る *iru* (карбувати), 居る *iru* (бути, існувати), 用いる *mochiiru* (використовувати) 率る *iru* (вести за собою). Дієвідмінювання подано в табл. 2.

До 下一段活用 належать дієслова, у яких під час дієвідміни виникає одна голосна (e), наприклад, 蹴る *keru* (штовхати). Дієвідмінювання подано в табл. 3.

До 上二段活用 належать дієслова, у яких під час дієвідмінювання є голосні (i) та (u), наприклад, 過ぐ *sugu* (проходити), 起く *oku* (прокидатись), 落つ *otsu* (падати), 恥づ *hazu* (соромитись) тощо. Дієвідмінювання подано в табл. 4.

До 下二段活用 належать дієслова, у яких під час дієвідмінювання є голосні (y) та (e), наприклад, 捨つ *sutsu* (викидувати), 暮る *kuru* (темніти) тощо. Дієвідмінювання подано в табл. 5.

Таблиця 1

Відмінювання дієслів за 四段活用

	未然形	連用形	終止形	連体形	已然形	命令形
聞く kiku	きか kika	きき kiki	きく kiku	きく kiku	きけ kike	きけ kike

Таблиця 2

Відмінювання дієслів за 上一段活用

	未然形	連用形	終止形	連体形	已然形	命令形
見る miru	み mi	み mi	みる miru	みる miru	みれ mire	みよ miyo

Таблиця 3

Відмінювання дієслів за 下一段活用

	未然形	連用形	終止形	連体形	已然形	命令形
蹴る keru	け ke	け ke	ける keru	ける keru	けれ kere	けよ keyo

Таблиця 4

Відмінювання дієслів за 上二段活用

	未然形	連用形	終止形	連体形	已然形	命令形
過ぐ sugu	すぎ sugi	すぎ sugi	すぐ sugu	すぐる suguru	すぐれ sugure	すぎよ sugiyo

Таблиця 5

Відмінювання дієслів за 下二段活用

	未然形	連用形	終止形	連体形	已然形	命令形
暮る kuru	くれ kure	くれ kure	くる kuru	くるる kururu	くれれ kurure	くれよ kureyo

До ナ行変格活用 належать лише два дієслова 死ぬ *shinu* та 居ぬ *inu*. До ラ行変格活用 належать дієслова *ari* (бути), 居り *iri* (бути), 侍り *haberi* (служити) та いまそがり *imasogari* (ввічливе бути). До カ行変格活用 належить дієслово 来る *kuru* (приходити). До サ行変格活用 належить дієслово する *suru* (робити).

З викладеного вище матеріалу можна зробити висновок, що дієслова, які існують і активно використовуються в сучасній японській мові, у класичній належать до інших дієвідмін, а отже у випадках, якщо вони не записані канджі, сенс може бути не до кінця зрозумілим. Крім цього, деякі дієслова звучать і пишуться однаково тоді, коли є перехідними, і тоді, коли є неперехідними. Наприклад, 京に育つ *kyo:ni-sodatsu* (рости у столиці) та 子を育つ *kowo-sodatsu* (ростити, виховувати дитину) або 雨注ぐ *amesosogu* (дощ ллє) та 水を注ぐ *mizuwo-sosogu* (наливати воду). Це також може стати причиною неточного перекладу або непорозуміння у процесі читання тексту.

Розглянемо найбільш широко вживані дієслівні суфікси (за деякими варіаціями допоміжні дієслова), властиві класичній японській мові. Приклади наведені з використанням таких творів:

「万葉集」 – "Збірка міріад листків", збірка віршів різних жанрів і різних авторів, укладена приблизно в середині VIII ст.

「古今和歌集」 – "Збірка старих і нових японських пісень", збірка віршів різних жанрів та авторів, укладена на початку X ст.

「竹取物語」 – "Повість про діву місячного сяйва", казка, записана приблизно у IX ст.

「伊勢物語」 – "Ісе моноґатарі", твір у жанрі ута-моноґатарі, записаний приблизно в X ст.

「土佐日記」 – "Щоденник подорожі з Тоса", твір у жанрі ніккі, тобто щоденник, написаний у 935 р., авторства Кі-но Цураюкі.

「更級日記」 – "Щоденник Сарашіна", твір у жанрі ніккі, написаний приблизно в X ст., автором вважається донька Сугавара-но Такаске.

「方丈記」 – "Записи з келії", твір у жанрі дзуйхіцу, написаний монахом Камо-но Чьомей у XIII ст.

「徒然草」 – "Нотатки знічев'я", твір у жанрі дзуйхіцу, написаний монахом Кенко Хоші у XIV ст.

「源氏物語」 – "Повість про Ґенджі", роман, написаний дамою Мурасакі Шікібу в першому десятилітті XI ст.

「平家物語」 – "Повість про дім Тайра", твір у жанрі ґункі-монґатарі, укладений у XIII ст.

Вибір творів обґрунтовується тим, що вони є найважливішими в японській літературі за доби розквіту класичної японської мови бунґо.

Найрозповсюдженішим можна вважати суфікс *~ず zu*, який використовується і в сучасній мові у значенні "не зробивши". Наприклад, 復習せずには大学にきました。 *fushu:sezuni daigakuni kimashita*. "Прийшов в університет, не повторивши матеріал." Або в іншому її варіанті, *~ざる zaru*, зустрічається у конструкціях, подібних до *~ざるを得ない zaruwoenai* – "доведеться...", "не залишається нічого, як...". У класичній японській *~ず* означає заперечення в цілому. Наприклад, 魚は水に飽かず *iowamizuni-akazu*. "Риба не втомлюється від води." (方丈記 鴨長明). Крім цього, *~ず* може поєднуватись з *は wa*, утворюючи так умовну конструкцію. 龍の頸の玉取りえずは帰来ない *tatsuno-kubino-tama*

toriezuwa kaerikuna. "Якщо не зможеш дістати перлину з шиї дракона – не повертайся." (竹取物語 和田萬吉). У період Нара *~ず* іноді використовували в сенсі "замість". Наприклад, 験なきものを思わずは一杯の濁れる酒を飲むべくあるらし *shirushinaki monowo omowazuwa hitotsukino nigoreru sake wo nomubeki arushi*. "Замість того, щоб засмучуватись без причини, краще випити горнятка каламутного sake." (伊藤, 2009, с. 58). З часом, приблизно за доби Камакура, суфікс *~ず* змінився суфіксом *~ぬ nu*, який досі можна почути, наприклад, у персонажів аніме та серіалів, які говорять архаїчною або перебільшено маскулінною мовою. А скорочений варіант *~ぬ – ~ん n*, досі зберігається в кансайському діалекті.

Допоміжні дієслова *き ki* та *けり keri* означають минулий час, *き* використовується для пригадування минулих подій, які сталися з мовцем і додається до 連用形, *けり* – описує минулі події, які мовець переказує з чийось слів. Наприклад, 京より下りし時に、み那人、子どもなかりき *kyo:yorikudarishi tokini, mina hito, kodomonakariki*. "Коли ми вирушили зі столиці, ні в кого не було дітей." (土佐日記 紀貫之).

けり також додається до 連用形, часто використовується у творах жанру моноґатарі. Наприклад, 今は昔、竹取の翁といふものありけり *imawa mukashi taketorino okinatoiu monoarikeri*. "У далекі часи жив старий збирач бамбука". (竹取物語 和田萬吉). Крім цього, *けり* використовується для вираження здивування неочікуваної події або знахідці. Наприклад, まことかと聞きて見つれば、言の葉を飾れる玉の枝にぞありけり *makotokato kikitemit sureba, kotonohawo kazareru tamano eda nizoarikeru*. "Коли він спитав, чи справжня ця гілка, то зі здивуванням помітив, що вона вкрита перлами слів". (竹取物語 和田萬吉). Також у сучасній японській *けり* використовується в хайку та ренґа як фінальне слово, що наближує його до минулого використання.

~ぬ nu, крім заперечення, також має значення доконаної дії або впевненості в тому, що щось сталося, додається до 連用形 та дієвідмінюється як ナ変格活用. Наприклад, 舟こぞりて位きにけり *funekozorite nakikikeri*. "Усі на човні разом заплакали." (伊勢物語・大和物語, 1990, р. 69).

До Середньовіччя повторюване *~ぬ* виконувало ту саму функцію, що й *~たり* у сучасній японській. Наприклад, 白波のにただよひ、浮きぬ沈みぬ揺られければ... *shiranamino ueni tadayoi, ukinu shizuminu yurarekereba*. "Віяло піднімалось та тонуло у білих хвилях". (平家物語).

~つ tsu також використовується для демонстрації доконаності дії, або для вираження впевненості в тому, що щось станеться, додається до 連用形 та дієвідмінюється як 下二段活用. Наприклад, そこ日を暮らしつ *sokoni hiwo kurashitsu*. "Там пройшов увесь день". (菅原孝標女, 1954, р. 38).

Враховуючи, що *~つ* і *~ぬ* виконують однакові функції та позначають одне й те саме, потрібно приділити увагу різниці між ними. Так, *~つ* зазвичай використовується з перехідними дієсловами, а *~ぬ*, відповідно, з неперехідними, іншими словами, *~つ* вказуватиме на намісну дію, виконану кимось, а *~ぬ* – на результат, який стався сам по собі.

Суфікс *~たり tari* виконує декілька функцій: вказує на виконану дію, результат якої триває досі (у сучасній

японській ~である *tearu*), дію, яка ще триває, або завершеність дії чи процесу. Додається до 連用形 та дієвідмінюються як ラ変格活用. Наприклад, おもしろく咲きたる桜 *omoshiroku sakitaru sakura*. "Гарно опадає сакура". (平家物語). Починаючи з періоду Камакура, ~たり стали використовувати в тому ж сенсі, що й в сучасній японській. До того ж, ~たり може використовуватись, якщо йдеться про події, які можуть відбутись у майбутньому. Наприклад, いづくにもあれ, しばし故立ちたるこそ、目覚むる心ちすれ *izukunimoare, shibashi tabidachitaru koso mesamuru kokochisure*. "Де б ви не мандрували, а відчуєте певне пробудження". (徒然草). Саме цей суфікс приблизно за часів Едо скоротився до ~た *ta* – закінчення, яке в сучасній японській мові вказує на минулий час.

Суфікс ~り *ri* додається до 已然形 дієслів, які відмінюються за 四段活用, та до 未然形 дієслів, які відмінюються за サ変格活用, і дієвідмінюється як ラ変格活用. Виконує такі самі функції як суфікс ~たり *tari*, але більш широко використовувався за доби Нара та Хейан, а з часом втратив свою популярність на користь ~たり.

Суфікс ~む *mu* додається до 未然形 і дієвідмінюється як дієслово 四段活用, означає припущення щодо майбутнього або волевиявлення. Наприклад, いとをかしげなる猫なり。飼はむ。 *ito okashige-naru neko nari. Kawamu*. "Це дуже мила кицька. Я візьму її до себе". (菅原孝標女, 1954, с. 73). Суфікс ~むず *muzu* за доби Хейан використовувався в такому самому значенні.

Суфікс ~けむ *kemu* додається до 連用形 і дієвідмінюється як дієслово 四段活用, означає припущення щодо минулих подій, їхніх причин, у деяких випадках – передає інформацію про минулі події з чужих слів. Наприклад, 前の世にも、御契りや深かりけむ *sakinoyonimo onchigitiya fukarikemu*. "Чи був наш зв'язок у минулому житті глибоким?" (『源氏物語』).

Суфікс ~らむ *ramu* додається до 終止形 і дієвідмінюється як дієслово 四段活用, означає припущення щодо теперішніх подій, причин. Наприклад, 久方の月の桂も秋は猶もみぢすればや照りまさるらむ *hisakatano tsuno katsuramo akiwa nao momijisireba ya terimasaruramu*. "Чи це тому дерево кацура стає яскравих кольорів, що восени місяць сяє яскравіше?" (古今集).

Суфікс ~らし *rashi* додається до 終止形 і означає припущення на основі фактів. Наприклад, 春過ぎて来たるらし白糖の衣ほしたり、天の香具山 *haru sugite natsu kitarurashi. Shirotae no koromo hoshitari, Ama no Kaguyama*. "Весна пройшла і почалося літо. Сушать білі сукні на Небесній горі Кагу". (伊藤, 2009, р. 22).

Суфікс ~まし *mashi* додається до 未然形 і використовується в умовних конструкціях, "якби ж...". Наприклад, 夢と知りせばさめざらましを *yume to shiriseba samezaramashi wo*. "Якби я знав, що це сон, я б не прокидався". (古今集).

Суфікс ~べし *beshi* додається до 終止形 і за значенням близький до ~べき у сучасній японській мові, тобто означає впевненість, необхідність, моральний обов'язок або наказ. Наприклад, 潮満ちぬ。風も吹きぬべし *shio michinu. Kaze mo funikubeshi*. "Почався прилив. Дує вітер". (土佐日記 紀貫之).

Суфікс ~めり *meri* додається до 終止形 і означає припущення або невпевненість. Наприклад, 今様は、無下にいやしくこそ成りゆくめれ *Imayo: wa, muge ni iyashiku koso nariyukumere*. "Сучасна мода, здається, стає все вульгарнішою". (徒然草).

Суфікс ~なり додається до 終止形 і означає передачу інформації з чужих слів або припущення, судячи з голосу або зовнішності співрозмовника. Наприклад, しづまりぬなり *shizumarinunari*. "Здається, все стихло". (『源氏物語』).

Представлені вище допоміжні дієслова з багатьма значеннями можна згрупувати так (див. табл. 6).

Таблиця 6

Систематизація суфіксів із багатьма значеннями		
Значення	Допоміжне дієслово	Сучасна японська та приблизний переклад
Припущення	む	...だろう (припущення щодо майбутнього)
	けむ	...だだろう (припущення щодо минулого)
	らむ	...今は...だろう (припущення щодо сучасних подій)
	らし	...らしい (припущення, базоване на зовнішніх факторах)
	めり	...のように見える (припущення, базоване на зовнішності)
	べし	きつと...だろう (більш впевнене припущення)
	まし	もし...なら...だろう (якщо це так, то, мабуть...)
	なり	...ようだ (здається)
Намір	む	...するつもりだ (я зроблю)
	べし	きつと...しよう (я неодмінно зроблю)
Передача інформації з чужих слів	けむ	...たという ("я чув, що..." про минулі події)
	らむ	...そうだ ("я чув, що...")
	なり	...ということだ ("я чув, що...")
Перифраз	む	...ような (здається...)
	らむ	...ような (здається...)
	めり	...のようだ (виглядає так, наче...)
	けむ	...たかという (здається... сталося)

Дискусія і висновки

Тема класичної японської мови порушується в навчальному посібнику "Японське письмо: історія та сучасність" у розділі "Старописемна японська мова бун'го" за авторством Ю. С. Федотової (Федотова, 2013), де розглядається орфографічний елемент класичної японської мови. Однак граматичний аспект бун'го не висвітлюється.

Унаслідок дослідження сформульовано правила відмінювання дієслів у класичній японській мові за основами дієслів, подано приклади у вигляді таблиць. Наведено приклади дієслів у сучасній і класичній японській мові, які належать до різних дієвідмін, що ускладнює сприйняття класичних текстів. У процесі аналізу літературних творів, написаних у стилі бун'го, виокрем-

лено найпоширеніші допоміжні дієслова (суфікси) та окреслено особливості їхнього використання. Виділено такі суфікси: ~ず, ~き, ~けり, ~ぬ, ~つ, ~たり, ~り, ~む, ~けむ, ~らむ, ~らし, ~まし, ~べし, ~めり, ~なり. Такі допоміжні дієслова, як ~ず, ~たり, ~べし та ін., існують і в сучасній японській мові, але виконують більш вузький ряд функцій, тому можуть вводити недосвідчених читачів в оману.

Однак, у статті викладено лише найбільш поширені суфікси й описано випадки їхнього найбільш поширеного використання, тому перспективу дослідження вбачаємо в детальнішу аналізі менш поширених суфіксів, а також аналізі граматичних особливостей інших частин мови. Це необхідно для більш глибокого та системного розуміння текстів бунго.

Внесок авторів: Оксана Асадчих – концептуалізація; методологія; аналіз джерел, підготування огляду літератури або теоретичних засад дослідження; Анна Бондар – збір емпіричних даних і їхня валідація; емпіричне дослідження.

Список використаних джерел

- Комарницька, Т. К., & Комісаров, К. Ю. (2012). *Сучасна японська літературна мова*. Т. 2. Видавничий дім Дмитра Бурого.
- Федотова, Ю. С. (2013). *Японське письмо: історія та сучасність*. Видавничий дім Дмитра Бурого.
- Craig McCullough, H. (1990). *Bungo Manual. Selected Reference Materials for Students of Classical Japanese*. East Asia Program Cornell University.
- Shirane, H. (2005). *Classical Japanese: A Grammar*. Columbia University Press.
- Timothy Wixted, J. (2006). *A Handbook to Classical Japanese*. East Asia Program Cornell University.
- 庵, 功雄. (2021). 留学生のための近代文語入門. スリーエーネットワーク.
- Джерела ілюстративного матеріалу**
- 伊勢物語・大和物語. (1990). 新明解古典シリーズ.
- 伊藤, 博. (2009). 新版 万葉集 一 現代語訳付き. 角川ソフィア文庫.
- 古今集. (6. 丁.). 和歌データベース. https://lapis.nichibun.ac.jp/waka/waka_i001.html
- 土佐日記 紀貫之. (6. 丁.). 青空文庫 Aozora Bunko. https://www.aozora.gr.jp/cards/000155/files/832_16016.html
- 平家物語. (6. 丁.). 平家物語 (原文・現代語訳). <http://www.manabu-oshieru.com/daigakujuken/kobun/heike.html>

- 徒然草. (6. 丁.). 尾上八郎解題、山崎麓校訂. https://www2s.biglobe.ne.jp/~Taiju/turez_1.htm
- 『源氏物語』. (6. 丁.). 『源氏物語』を読む. <http://hal.la.coocan.jp/genji/genji.html>
- 方丈記 鴨長明. (6. 丁.). 青空文庫 Aozora Bunko. https://www.aozora.gr.jp/cards/000196/files/975_15935.html
- 竹取物語 和田萬吉. (6. 丁.). 青空文庫 Aozora Bunko. https://www.aozora.gr.jp/cards/001072/files/48310_42692.html
- 菅原孝標女. (1954). 更級日記. 中央図書出版社.

References

- Craig McCullough, H. (1990). *Bungo Manual. Selected Reference Materials for Students of Classical Japanese*. East Asia Program Cornell University.
- Iori, I. (2021). *An introduction to Early Modern Literary Texts*. 3A corporation [in Japanese].
- Fedotova, Y. S. (2013). *Japanese writing: history and modernity*. Dmitry Burago Publishing House [in Ukrainian].
- Komarnytska, T. K., & Komisarov, K. Yu. (2012). *Contemporary Japanese literary language*. Vol. 2. Vydavnychiy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
- Shirane, H. (2005). *Classical Japanese: A Grammar*. Columbia University Press.
- Timothy Wixted, J. (2006). *A Handbook to Classical Japanese*. East Asia Program Cornell University.
- Sources**
- Heike monogatari*. Heike monogatari (modern translation). <http://www.manabu-oshieru.com/daigakujuken/kobun/heike.html> [in Japanese].
- Hojoki Kamo Chomei*. Aozora Bunko. https://www.aozora.gr.jp/cards/000196/files/975_15935.html [in Japanese].
- Isemonogatari yamato monogatari*. (1990). Shinmeikai Classic Series [in Japanese].
- Itô Hiroshi. (2009). *New edition of Manyôshû 1 with modern translation*. Kadokawa sofia bunko [in Japanese].
- Kokinshû. Waka database*. https://lapis.nichibun.ac.jp/waka/waka_i001.html [in Japanese].
- Sugawara Takasue's daughter. (1954). *Sarashina diary*. Chuo Toshio Publishing [in Japanese].
- The story about bamboo cutter*. Aozora Bunko. https://www.aozora.gr.jp/cards/001072/files/48310_42692.html [in Japanese].
- The Tale of Genji*. Read "The Tale of Genji". <http://hal.la.coocan.jp/genji/genji.html> [in Japanese].
- Tosa diaries*. Aozora Bunko. https://www.aozora.gr.jp/cards/000155/files/832_16016.html [in Japanese].
- Tsurezuregusa*. Annotated by Hachiro Onoe, revised by Yamazaki Fumoto School. https://www2s.biglobe.ne.jp/~Taiju/turez_1.htm [in Japanese].
- Отримано редакцією журналу / Received: 26.09.23**
Прорецензовано / Revised: 20.10.23
Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Oksana ASADCHYKH, DSc (Pedag.), Prof.
 ORCID ID: 0000-0002-1238-7180
 e-mail: o.asadchych@knu.ua
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Anna BONDAR, Student
 ORCID ID: 0009-0003-8952-1207
 e-mail: anna_bondar@knu.ua
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GRAMMATICAL FEATURES OF THE VERBS OF THE CLASSICAL JAPANESE BUNGO LANGUAGE

Background. Classical bungo Japanese and modern Japanese languages have a number of differences that make it difficult, and in some cases impossible, for an untrained reader to understand a text written in the bungo style, even if the reader has a high level of modern Japanese. This makes it necessary to first familiarize yourself with the grammatical features of the classical Japanese language. Verbs in bungo texts are the most difficult element due to their grammatical differences with modern Japanese, which makes them the object of this study.

Methods. The following methods were used: comparative – for comparing verbs in modern Japanese and classical; descriptive – for the description of conjugation rules and functions of auxiliary verbs.

Results. The rules of conjugation of verbs in the classical Japanese language were formulated according to the bases of the verbs, examples are given in the form of tables. Examples of verbs in modern and classical Japanese are given, which refer to different conjugations, which complicates the perception of classical texts. After the analysis of literary works written in bungo style, the most common auxiliary verbs (suffixes) are singled out and the features of their use are outlined. The following suffixes have been highlighted: ~ず, ~き, ~けり, ~ぬ, ~つ, ~たり, ~り, ~む, ~けむ, ~らむ, ~らし, ~まし, ~べし, ~めり, ~なり. Such auxiliary verbs as ~ず, ~たり, ~べし, etc. exist in the modern Japanese language as well, but perform a narrower range of functions.

Conclusions. Given the leading role of the verb in the system of the classical Japanese language bungo, the article only provides the list of the main verb suffixes and their functions, therefore, in further research, it is necessary to carry out a detailed analysis of less common verb suffixes, as well as grammatical features of other parts of the language. This will contribute to a deeper and more systematic understanding of bungo texts.

Keywords: the classical Japanese language, Japanese grammar, verbs, the modern Japanese language.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

УДК 811.521'373.23'373.611'342

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.02>

Ореста ЗАБУРАННА, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0009-0009-0436-3566

e-mail: oresta.zaburanna@inu.edu.ua

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

ФОНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНІ АНТРОПОНІМИ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ: СТАТУС І СПОСОБИ УТВОРЕННЯ

Вступ. Привертено увагу до особових номінацій сучасної японської мови, статус яких у японській лінгвістиці не є визначеним, а саме таких номінацій, які містять змінні форми імен, прізвищ чи їхні частини й часто доповнюються різними афіксами (найчастіше суфіксами поваги). Їх запропоновано називати фонетично модифікованими антропонімами.

Методи. За допомогою методів лінгвістичного опису та порівняння у статті проаналізовано фонетично модифіковані антропоніми в популярному серіалі для молоді *ごくせん* ("Учителька-гангстер") і у працях із японської ономастики.

Результати. Виявлено, що фонетично модифіковані антропоніми зазвичай вважаються частиною пестливих імен (愛称), прізвищ (あだ名) чи нікнеймів (ニックネーム). Водночас їхній питомий уміст у різних видах емотивних номінативів може відрізнятися, скажімо, вони складають переважну більшість нікнеймів і четвертину прізвищ. До основних способів утворення таких номінацій належить усичення особового імені чи (/та) прізвища, яке часто супроводжується появою особливих мор японської мови (ん, っ, подовжених голосних), а також різні фонетичні маніпуляції, як-от додавання, віднімання чи перестановка складів (мор). До усичених, скорочених чи повних елементів власного імені можуть додаватися мори і складі зі звукоцимолічним значенням чи й відносно семантично незалежні афікси. Хоча ці способи є спільними для всіх видів емотивних номінативів, але серед нікнеймів частіше виділяють усичення з додаванням суфіксів поваги *ちゃん*, *さん*, *くん*, а серед прізвищ – додавання чи перестановку складів, які сильніше впливають на образність. Довжина вихідного антропоніма, його фонетичні та асоціативні особливості можуть обмежувати можливості його фонетичної модифікації.

Висновки. Оскільки такі номінації набувають емотивності й нової образності та не втрачають при цьому прямого зв'язку з вихідним антропонімом, дотримуємося думки про їхнє перехідне положення між стовідсотковими прізвищами, які не пов'язані з іменем чи прізвищем і базуються на індивідуальних особливостях людини, і нейтральними нескороченими власними іменами.

Ключові слова: емоційні номінативи, прізвиська, пестливі імена, нікнейми, японська мова, ономастика.

Вступ

Інструментарій засобів особової номінації та його застосування можуть відрізнятися навіть у споріднених мовах – що вже говорити про мови, які належать до різних культурних ареалів. На відміну від європейських мов, у японській мові існує традиція, яка в багатьох сферах спілкування надає перевагу звертанню на прізвище, а не на особове ім'я, що має стійке історико-культурне підґрунтя. Однак це не означає, що у японській культурі спілкування інші засоби мало присутні, – загалом вона володіє їхнім багатим інструментарієм. Скажімо, М. Кобаяші виділяє п'ять лексичних груп, які використовуються для звертання до співрозмовника: "1) займенники для позначення другої особи (あなた /anata/, きみ /kimi/, おまえ /omae/ та ін.), 2) назви посад і статусу (先生 /sensei/, 社長 /shachō/, マスター /masutā/ та ін.), 3) назви родинної спорідненості (おばあちゃん /obāchan/, お父さん /otōsan/, おばさん /obasan/, お兄さん /onīsan/, ママ /mama/ та ін.), 4) звертання, які містять ім'я, прізвище (можуть містити також змінні форми імен, прізвищ і їхні частини; бувають випадки приєднання *さん* /san/, *ちゃん* /chan/, *くん* /kun/ та ін.), 5) пестливі імена (так звані нікнейми; буває так, що пестливими номінаціями стають змінні форми імен, прізвищ чи їхні частини, тому інколи важко їх розмежувати з четвертою групою) та ін." (小林, 2016, р. 14)¹.

У переліку М. Кобаяші увагу привертає різновид особової номінації, який не вкладається в межі однієї групи. Ідеться про змінні форми імен, прізвищ і їхні частини. На думку М. Кобаяші, номінації, де відбулися певні маніпуляції із фонетичним складом антропоніма (аббревіація, перестановка складів та ін.), можуть належати і до "звичайних" відносно нейтральних номінацій четвертої групи, і до нікнеймів, а межу між ними провести буває надзвичайно складно. Це спостереження заслуговує особливої уваги, і в цьому дослідженні ми від нього відштовхуватимемося.

Багатоаспектність таких особових номінацій свідчить про важливість цього мовного явища в інструментарії засобів особової номінації сучасної японської мови, а їхній статус, способи утворення (а також обмеження на утворення) і ситуації вживання потребують докладнішого аналізу. У межах цієї статті ми зосередимося на перших двох питаннях.

Метою цієї статті є наближення до розуміння природи особових номінацій сучасної японської мови, у яких відбулося усичення чи певна фонетична маніпуляція зі звуковим складом (надалі називатимемо їх фонетично модифікованими антропонімами), і виявити основні способи їхнього утворення, а також можливі обмеження, які стають на перешкоді їх утворенню.

Візьмімо прізвище 竹之内 /takenouchi/. Найпростішим способом утворити від нього фонетично модифікований антропонім, буде залишити перші дві мори 竹 /take/ "бамбук". До такого скороченого антропоніму зазвичай додається суфікс *ちゃん*. В утвореній так особовій номінації 竹ちゃん /takechan/ половина прізвища залишається, однак на перший план виходить емотивність.

Як бачимо, М. Кобаяші слушно зауважує, що такі особові номінації важко зарахувати лише до однієї групи, адже, з одного боку, вони не втрачають зв'язку з

¹ 日本語で呼称に用いられる語には、①対称代名詞 (あなた、きみ、おまえなど)、②役職地位名 (先生、社長、マスターなど)、③親族呼称 (おばあちゃん、お父さん、おばさん、お兄さん、ママなど)、④姓・名を含む呼び名 (姓・名の一部や変形を含む。「さん」「ちゃん」「くん」などをつけることもある)、⑤愛称 (いわゆるニックネーム。姓や名の一部や変形が愛称化する場合もあり、④との境界ははっきりしないところもある) などがある。

антропонімом, а з іншого – набувають емотивності, і тому їх можна вважати нікнеймами.

Огляд літератури. Номінації, дуже близькі до виділеного нами явища¹, зустрічаються у працях, які вивчають японські прізвиська та пестливі імена (森岡, 山, 1985), нікнейми (淡野, 前田, 2007; 田所, 松田, 2014), тобто такі особові номінації, які можна об'єднати під назвою емотивні номінативи. На позначення способів словотвору таких номінацій уживають терміни "обігрування справжнього імені", тобто 本名もじり /honmyōmojiri/ (森岡, 山口, 1985) або ж "обігрувати ім'я" 名前を振る /namae wo tojiru/ (淡野, 前田, 2007). Однак, незважаючи на вивчення окремих аспектів словотвору та поширення такого виду особових номінацій у загальному інструментарії емотивних номінативів, фонетично модифіковані антропоніми не стали самостійним об'єктом дослідження в японській лінгвістиці. Твердження М. Кобаяші про їхню перехідність між звичайними та пестливими іменами (小林, 2016, р. 14) настановляє на думку, що статус таких номінацій не є остаточно визначеним.

Методи

У цій статті, використовуючи методи лінгвістичного опису та порівняння, ми спершу проаналізуємо присутність фонетично модифікованих антропонімів у першому випуску популярного серіалу для молоді *ごくせん* ("Учителька-гангстер") 2002 р. і спробуємо висунути гіпотези, які відповідають на питання, що сформулювали мету цього дослідження. Потім розглянемо, як трактують природу фонетично модифікованих антропонімів, і які способи утворення й обмеження під час їхнього утворення виділяють у японській японістиці, і спробуємо підбити теоретичні підсумки.

Результати

Фонетично модифіковані антропоніми в серіалі "Учителька-гангстер" (*ごくせん*). У першому випуску серіалу до головних дійових осіб належать п'ятеро хлопців проблемного класу старшої школи: 沢田慎 /sawada shin/, 内山春彦 /uchiyama haruhiko/, 南陽一 /minami yōichi/, 野田猛 /noda takeru/, 熊井輝夫 /kumai teruo/, їхній класний керівник 山口久美子 /yamaguchi kumiko/ і морально недоброчесний заступник директора, який постійно присікується до учнів 猿渡五郎 /sawatarī gorō/.

У неформальному дружньому спілкуванні до двох із п'яти хлопців звертаються, використовуючи фонетично модифіковані прізвиська. Запального й бунтівливого Уч'яму із загостреним почуттям справедливості називають *ウッチー* /ucchi/, а трохи простакуватого, але щирого і смішного Кумаї називають *クマ* /kuma/. На вебсайті, який перераховує дійових осіб цього серіалу, *ウッチー* кваліфікують як *あだ名* /adana/ "прізвисько", а *クマ* як *通称* /tsūshō/ "загальноприйняте ім'я" (RD, 2020).

До інших же трьох хлопців у колі друзів звертаються зазвичай просто на прізвище без суфікса. Постає запитання, чому від одних прізвищ фонетично модифіковані антропоніми утворені, а від інших – ні? Якщо розглядати психологію персонажів, то очевидно, що двоє з них, а саме Мінамі та Нода, не мають таких лідерських якостей, як Уч'яма, і не є такими комедійними, як Кумаї. А Савада, хоча належить до лідерів, але добре навчається, інколи дистанціюється, не піддається на емоції і не виявляє слабинок, як інші хлопці, тобто занадто "ідеальний"².

¹ Як розглядатимемо далі, це розуміння в першій праці є трохи ширшим, а у другій – трохи вузьким, ніж той об'єкт, який ми виділили як фонетично модифіковані антропоніми.

² Кумаї звертається до Савади *しんちゃん* /shin-chan/, але це звертання є особливим, адже вони є друзями дитинства.

А тепер спробуємо відповісти на запитання, чому від цих трьох прізвищ не утворено фонетично модифікованих антропонімів, узявши до уваги їхні лінгвістичні особливості. Можливо, причина полягає в тому, що всі складаються із трьох, а то й двох мор (тобто є короткими) і не є дуже образними (沢田, 野田 диференціюють різні особливості поля, а 南 є назвою сторону світу). Цим вони відрізняються від прізвища 内山, яке складається з чотирьох мор і тому краще піддається аббревіації, і від триморного, але образного 熊井 ("ведмежий колодязь").

Єдиним головним жіночим персонажем є Ямагучі Куміко, молода вчителька математики, класний керівник проблемного класу. Хлопці дуже довго вигадують їй прізвисько, і ним також стає фонетично модифікований антропонім. Він складається з двох перших мор прізвища та двох перших мор особового імені: *ヤンクミ* /yankumi/ (друга мора прізвища /ta/ скорочується до нескладотворчого /n/). Самій учительці це прізвисько припадає до душі. На відміну від хлопчачих прізвищ, поряд з елементом прізвища в ньому присутній також елемент особового імені. Ненависного ж заступника директора поза очі кличуть *サルワタリ* /saruwatari/, додаючи посередині прізвища мору /ru/, наче реконструюючи цим первісне звучання "переправа мавпи (через річку)", а з іншого боку – створюючи сатиричний ефект.

Отже, загалом можна припустити, що:

1. фонетичні й асоціативні особливості вихідного антропоніма можуть обмежувати можливість його фонетичної модифікації;

2. у хлопчачому середовищі фонетично модифіковані антропоніми здебільшого утворюються на основі прізвищ і більше усвідомлюються як прізвисько, однак без негативного забарвлення, адже ці хлопці перебувають у дружніх стосунках, звертаються так безпосередньо один до одного, а синонімом до *あだ名* виступає нейтральна лексема *通称*;

3. усічення (яке супроводжується додаванням особливих мор японської мови) є досить поширеним способом номінації в неформальних дружніх стосунках, причому поширені моделі скорочення чоловічих і жіночих антропонімів можуть відрізнятися;

4. на відміну від простого усічення, додавання складів більше впливає на образність і частіше може мати сатиричний ефект, тяжіючи до утворення чисто емотивних номінативів, які не виходять поза межі п'ятої групи.

Звичайно, проаналізований матеріал не є достатнім, аби говорити про ці твердження як про щось більше, ніж гіпотезу, тому в наступних працях плануємо здійснити більш масштабне дослідження.

Статус фонетично модифікованих антропонімів у японській лінгвістиці.

Як було зазначено, який би різновид емотивних номінативів не був би об'єктом дослідження, у ньому завжди виділяють спосіб фонетичного обігрування. Тому виникає логічне запитання: які відмінності в розумінні то чи іншого виду емотивної особової номінації між дослідниками; чи відрізняються самі засоби обігрування, залежно від виду емотивної номінації, який дослідники роблять об'єктом уваги?

У роботі К. Моріюкі та Н. Ямагучі виділяють два види емотивної номінації, *愛称* /aishō/ "пестливе ім'я" та *あだ名* /adana/ "прізвисько", і розмежовують їх так: *愛称* є виявом любові та симпатії і використовується безпосередньо під час звертання до співрозмовника, а *あだ名* має відтінок насмішки, зневажання (*揶揄されたり軽ん*

ぜられたりしている気持ち) і зазвичай за безпосереднього звертання до співрозмовника не вживається (森岡, 山口, 1985, р. 168). Критерій уживання прямо чи поза очі заслуговує уваги, однак ми не зовсім можемо погодитися з думкою, що あだ名 не вживається прямо в очі й містить лише зневажання та насмішку, тобто має природу подібну, скажімо, до пліток. У розглянутому вище серіалі "Учителька-гангстер" є два види прізвиськ: до заступника директора, справді, не звертаються на прізвисько, бо воно є образливим, однак до хлопців чи вчительки звертаються, що свідчить про цілком нейтральне, якщо не позитивне сприйняття あだ名, яке в цьому випадку є певним маркером схвалення у колективі. Можливо, наприклад, ウッチー це не あだ名, а 愛称, однак треба сказати, що ідея, що до дорослих хлопців звертаються на 愛称, не дуже прийнятна в японському суспільстві, адже воно вважається прерогативою дівачачого спілкування. Укладач сайту, який, очевидно, є носієм японської мови, як бачимо, вживає термін あだ名.

К. Моріока та Н. Ямагучі не лише розмежовують あだ名 та 愛称, а й афікси, одні з яких утворюють 愛称, а інші – あだ名¹. Однак у питанні інших способів фонетичних модифікацій автори аналізують тільки あだ名 (森岡, 山口, 1985, pp. 171–200), що не дає змоги зробити жодних висновків про те, чи автори передбачають відмінності в інших способах фонетичної модифікації між цими двома видами емотивної номінації.

Останнім часом у дослідженнях емотивних номінативів надають перевагу термінові ニックネーム "нікнейм". За визначенням С. Кавакамі, нікнейми "називають людей, використовуючи якусь їхню особливість, необхідну й достатню для того, аби відрізнити від інших учасників групи" (河上, 1992)². Ш. Тадокоро та К. Мацуда, приймаючи це визначення, зауважують, що вважають Нікнейм окремих від 愛称 чи あだ名 явищем, однак ніяк не деталізують свого розуміння, ані не наводять критеріїв розмежування Нікнейм від 愛称 чи あだ名. Очевидно, що запропоноване для нікнеймів визначення С. Кавакамі є дуже широким і під нього підпадають і ті особові номінації, які можна кваліфікувати як 愛称, і ті, які можна кваліфікувати як あだ名, тому є досить зручним загальним терміном. Хоча воно не достатнє, адже в ньому ніяк не врахований, наприклад, емотивний чинник.

Отже, зарахування фонетично модифікованих антропонімів до різних груп емотивних номінацій може спричинюватися їхньою гетероморфною природою, а може – відсутністю єдиного розуміння термінів на позначення емотивної номінації, які, можливо, часто позначають майже ті самі явища. Зокрема, можливо, що Нікнейм позначає майже ті ж явища, що і 愛称, але відповідь на це питання потребує окремого дослідження.

У цій статті дотримуємося думки про перехідне положення фонетично модифікованих антропонімів між стовідсотковими прізвиськами, які базуються на індивідуальних особливостях людини і не пов'язані з іменем чи прізвиськом, і нейтральними нескороченими власними іменами. Уважаємо, що переважна їхня більшість може трактувати-

ся як пестливі імена – 愛称 або нікнейми – ニックネーム, і належить до емотивних номінативів.

Способи творення фонетично модифікованих антропонімів. Як уже було зауважено, К. Моріока та Н. Ямагучі системно аналізують способи утворення лише прізвиськ, аргументуючи це малою кількістю пестливих номінацій у зібраному ними матеріалі (1089 супроти 228). Способом обігрування власних імен, тобто 本名もじり /honmyō mojiri/, утворилися 289 прізвиськ з 1089, тобто 26.5% (森岡, 山口, 1985, р. 173).

Серед них основна частина утворена за допомогою фонетичної модифікації. Нижче подаємо виділені К. Моріокою та Н. Ямагучі способи фонетичної модифікації з їхніми прикладами (森岡, 山口, 1985, pp. 190–191).

1. Читання ієрогліфів власного імені іншим способом:

竹林 /takebayashi/ → チクリン /chikurin/ (заміна кунного читання на онне)³

純生 /sumio/ → じゅんなま /junnama/ (заміна особливого читання, яке зустрічається в антропонімах, на найбільш поширене в загальній мові, у цьому випадку виникає значення "абсолютно сирий (необроблений, живий)", напр., у контексті "живе (про пиво)").

2. Поеднання довільно обраних складів антропоніма чи їхнього вилучення:

荒川長治 /aragawa chōji/ → あらちょう /arachō/

綿貫 /watanuki/ → たぬき /tanuki/ (вилучення утворює прізвисько зі значенням "енотоподібний собака").

3. Перестановка складів і читання задом наперед:

島田 /shimada/ → だまし /damashi/ ("одурення").

越田 /koshida/ → ダシコ /dashiko/

4. Додавання чи заміна складів:

馬場 /baba/ → ババッチ /babacchi/ (додані склади суфіксальної природи).

東村 /higashimura/ → ヒガミムラ /higamimura/ (заміна утворює лексему зі значенням "ображене село")⁴.

Один із підвидів четвертого способу, а саме додавання складів (але не простих складів, які мають максимум звуко-символічний ефект, а складів афіксальної природи, тобто з певним семантичним потенціалом, проаналізовано в роботі більш докладно й на ширшому матеріалі. Це зроблено для того, аби показати, що певні афікси "спеціалізуються" на утворенні пестливих імен, а інші – на утворенні прізвиськ, тому вони є окремими категоріями.

Суфікси, які утворюють прізвиська⁵ (森岡, 山口, 1985, р. 171):

1) -ゴン /gon/ (今米 /imayone/ → ヨネゴン /yonegon/);

2) -さく /saku/ (杉本 /sugimoto/ → すぎさく /sugisaku/);

3) -じ /ji/ (恵子 /keiko/ → きゃじ /kyaji/);

³ У круглих дужках після прикладу за потреби подаємо пояснення, особливо якщо фонетичне обігрування породжує в новоутвореному номінативі образне значення.

⁴ Інші два способи обігрування власних імен виходять поза межі строгої фонетичної модифікації, але також можуть уважатися своєрідним її різновидом, тому наведемо і їх. 5. Заміна антропоніма чи його частини на антонім (飯野 /iino/ → 悪り野 /warino/ (елемент /ii/ "добрий" замінено на 悪り /wari/ "поганий"); 6. Заміна імені чи його частини іменем відомої особи, назвою продукту, речі чи події (宮本 /miyamoto/ → 武蔵 /musashi/ (тут прізвисько замінено частиною імені відомого майстра меча 宮本武蔵 /miyamoto musashi/) (森岡, 山口, 1985, р. 192).

⁵ К. Моріока та Н. Ямагучі зауважують, що вони наводять не всі, а ті, які викликають асоціації із селюками чи чудовиськами.

¹ Про них ітиметься далі, під час розгляду способів утворення фонетично модифікованих особових номінацій.

² ある人物を他のメンバーから区別するのに必要な何らかの特徴がその人物の名称として用いられたもの。

- 4) -べえ /bē/ (村井 /murai/ → むらべえ /murabē/);
 5) -ぺえ /pē/ (純子 /junko/ → じゅんぺえ /jumpē/);
 6) -マン /man/ (田丸 /tamaru/ → タマルマン /tamaruman/);

7) -ラ /ra/ (岡本 /okamoto/ → ガモラ /gamora/)¹.

Із семи позицій списку лише одне прізвисько (じゅんぺえ) утворене від особового жіночого імені, а решта – від прізвищ.

Тепер розглянемо афікси, які утворюють пестливі імена² (森岡, 山口, 1985, pp. 169–170):

- 1) お /o/ (恵子 /keiko/ → おけい /okei/);
 2) お-さん /o-san/ (多佳子 /takako/ → おたこさん /otakosan/);
 3) -(ん)こ /(n)ko/ (のえみ /noemi/ → のんこ /nonko/);
 4) -(っ)こ /(k)ko/ (好美 /yoshimi/ → よっこ /yokko/);
 5) -(ん)た /(n)ta/ (のえみ /noemi/ → のんた /nonta/);
 6) -(っ)ち /(c)chi/ (ゆかり /yukari/ → ゆっち /yucchi/);
 7) -(っ)ちょ /(c)cho/ (小田切 /odagiri/ → おだっちょ /odaccho/);
 8) -(ん)ちょ /(n)cho/ (最上 /mogami/ → もがんちょ /moganchō/);
 9) -(っ)ぺ /(p)pe/ (佳代 /kayo/ → かよっぺ /kayoppe/);
 10) -や /ya/ (みちよ /michiyo/ → みいや /mīya/);
 11) -吉つあん /kittsan/ (朋子 /tomoko/ → 朋吉つあん /tomokittsan/);
 12) -くん /kun/ (隆 /takashi/ → たっくん /takkun/);
 13) -公 /kō/ (理恵 /rie/ → りえ公 /riekō/);
 14) -さん /san/ (みゆき /miyuki/ → みいさん /mīsan/);
 15) -すけ /suke/ (千恵子 /chieko/ → ちいすけ /chīsuke/);
 16) -たん /tan/ (美和子 /miwako/ → みいたん /mītan/);
 17) -ちゃ /cha/ (等 /hitoshi/ → ひとちゃ /hitocha/);
 18) -ちゃん /chan/ (昌江 /masae/ → まあちゃん /māchan/);
 19) -ちん /chin/ (芳子 /yoshiko/ → よっちん /yocchin/);
 20) -つあん /tsan/ (四元 /yotsumoto/ → よっつあん /yottsan/);
 21) -どん /don/ (雅美 /masami/ → まさどん /masadon/);
 22) -のん /non/ (貴恵子 /kieko/ → きえのん /kienon/);
 23) -ぴん /pin/ (恵子 /keiko/ → けいぴん /keipin/);
 24) -ぺぺ /pepe/ (小百合 /sayuri/ → さゆぺぺ /sayupepe/);
 24) -坊 /bō/ (千恵子 /chieko/ → ちい坊 /chībō/);
 25) -やん /yan/ (佐山 /sayama/ → さあやん /sāyan/);
 26) -りん /rin/ (京子 /kyōko/ → きょりん /kyokorin/).

К. Моріока та Н. Ямаґучі зауважують, що афікси часто приєднуються не до повного антропоніма, а до його частини: за твірну основу береться його одна або дві мори. Водночас одна мора зазвичай подовжується до двох за допомогою спеціальних мор, якими є ん (приклад 3, 5), っ (приклад 4, 6, 12, 19, 20, 25) чи подовження голосного звука (приклад 10, 14, 15, 16, 18, 24). Також вони зауважують, що 80 % зібраних ними пестливих імен є дівчачими (森岡, 山口, 1985, р. 170). Від себе додамо, що більшість пестливих імен утворена не від прізвищ, а від особових імен, що підтверджує нашу думку про те, що дівчачі емотивні номінативи більше

використовують особове ім'я, а не прізвище. Серед їхніх прикладів ми бачимо лише два пестливих імені, утворених від чоловічих особових імен (12, 20) і три – від прізвищ³.

Аналізована праця виявляє великий словотвірний потенціал суфіксів в утворенні емотивних особових номінацій японської мови, а також фонетичну пластичність вихідного матеріалу. Утворені емотиви зазвичай складаються з чотирьох або ж трьох мор, рідко зустрічаються довші. Для кращого звучання широко використовуються спеціальні мори.

Як ми вже зазначали, К. Моріока та Н. Ямаґучі (森岡, 山口, 1985) основний інтерес виявляють до класичних прізвиськ, які надають у колективі, відштовхуючись від індивідуальних особливостей власника (враження, фізичні особливості, манера говорити та ін.) і які мало або й зовсім не пов'язані з власними іменами. Вони вказують на обмежені можливості утворення прізвиськ способом обігрування власного імені, адже для них найважливішими є повноцінні прізвиська, які мають метафоричне значення. Однак у контексті мети нашого дослідження варто зауважити, що ефект утворення нового значення, який виникає далеко не завжди під час обігрування антропонімів, якраз і не є важливим для фонетично модифікованих особових номінацій як окремого феномену. Їхнє утворення спричинене потребою здійснювати приязну, але водночас робочу комунікацію, не переводячи її цілком у жартівливе русло, адже способи фонетичної модифікації роблять звучання антропоніма більш неформальним і симпатичнішим, напр., チクリン чи あらちよう.

Цінність роботи К. Моріока та Н. Ямаґучі полягає у великому матеріалі дослідження, який дав змогу виділити різноманітні способи фонетичної модифікації, однак актуальність особливо суфіксальних моделей для сучасної японської лінгвокультури варто було б перевірити, оскільки дослідження здійснювалося 40 років тому.

Іншою роботою, яка також торкається питання способів утворення фонетично модифікованих антропонімів, є стаття Ш. Танно та К. Маеда (淡野, 前田, 2007). Їхня мета – дослідити сфери походження нікнеймів і ставлення власника до свого нікнейму залежно від його сфери походження. Ш. Танно та К. Маеда виділяють загалом 12 таких сфер, серед яких щонайменше п'ять належать до сфер фонетичної модифікації: 1) обігрування власного імені (ゆきんこ /yukinko/)⁴, 2) додавання ちゃん /chan/ (ゆきちゃん /yukichan/), 3) додавання さん або くん (ゆきさん /yukisan/), 4) читання ієроґліфа іншим способом (ゆきし /yukishi/), 5) походження від нікнейму (ゆきし様 /yukishisama/)⁵ (淡野, 前田, 2007, р. 312). Скидається на те, що другий і третій способи передбачають не лише додавання суфіксів, а й усічення власно-

³ На жаль, з прізвища не видно, чи їхніми носіями є хлопці чи дівчата, а автори не вказали такої інформації.

⁴ Усі приклади нікнеймів цитованої праці утворені від імені 松田由希子 /matsuda yukiko/.

⁵ Нумерація наша. До фонетичної модифікації, можливо, належить ще такий спосіб як використання імені відомої особи (у аналізованій праці наведено приклад まっちゃん /macchan/). Ми схильні так уважати, бо 松田 /matsuda/ цілком би могла отримати такий нікнейм від власного прізвища, а не позичати його у відомого діяча шоу бізнесу 松本人志 /matsumoto hitoshi/. На жаль, із даних статті з упевненістю стверджувати про те, що в усіх випадках цього способу ми маємо справу з фонетичною модифікацією, ми не можемо, тому тут цього способу не беремо до уваги.

¹ Дотримуємося правопису авторів: суфікси, подані катаканю, асоціюються з чудовиськами (1,7) і прибульцями з інших світів (6), а хіраґаню – зі селюками.

² Треба взяти до уваги уточнення К. Моріока та Н. Ямаґучі, що вони подають не всі виявлені ними афікси, а ті, які акцентують на симпатії і дружньому ставленні.

го імені, перший спосіб (обігрування) – різні фонетичні маніпуляції без додавання суфіксів поваги, а в п'ятому комбінуються різні види. Можливо, принципи класифікації Ш. Танно та К. Маеди не є менш продуманими, ніж у К. Моріоки та Н. Ямаґучі, але брак пояснення та наведення лише одного прикладу робить їхню класифікацію менш переконливою. Однак вона також становить неабияку цінність, оскільки осмислює нікнейми – трохи відмінний від прізвиськ пласт особової номінації.

Порівнявши способи фонетичної модифікації нікнеймів зі способами фонетичної модифікації прізвиськ у праці К. Моріоки та Н. Ямаґучі (森岡, 山口, 1985), можемо зробити висновок, що переважна більшість їх співпадає, хоча вага чи конкретні засоби реалізації того чи іншого способу можуть відрізнятися. Без жодних застережень спільним для прізвиськ і нікнеймів є лише такий спосіб, як читання ієрогліфів власного імені іншим способом. Щодо інших способів, то тут беззастережного збігу немає. На відміну від великого арсеналу афіксів, які додаються до антропонімів і їхніх частин, утворюючи прізвиська, серед нікнеймів виділяють як окремі способи лиш суфікси поваги *さん, ちゃん, くん*, що свідчить про їх велику вагу. Словотвірний потенціал же інших суфіксів залишається невідомим. Також такі способи, як "поєднання довільно обраних складів антропоніма чи їх вилучення", "перестановка складів та читання задом наперед", "додавання чи заміна складів", які присутні у прізвиськах, у нікнеймах окремо не виділені. Хоча ці способи можуть об'єднуватися в рубриці "обігрування власного імені", однак, очевидно, вони не є такими важкими, як у прізвиськах.

Цінність роботи Ш. Танно та К. Маеди полягає також у тому, що вони показують кількісний бік нікнеймів різного походження та ставлення до них їхніх носіїв. Отже, лівову частку усіх 422 нікнеймів, зібраних Ш. Танно та К. Маедою, становлять нікнейми, які утворилися обігруванням власного імені (176) та нікнейми зі *ちゃん* (121)¹. Загалом усіх нікнеймів, які можна кваліфікувати як фонетично модифіковані антропоніми (способи 1–5), є 336 (淡野, 前田, 2007, р. 313). Найбільше японським мовцям подобається, коли до них звертаються, читаючи ієрогліфи іншим способом (оцінка 2.71 з 3), скороченими номінаціями зі *ちゃん* (2.60), скороченими номінаціями зі *さん* або *くん* (2.56), а також тими, де фонетично обігрується антропонім (2.44). Ті ж нікнейми, які не пов'язані з власним іменем (психологічна характеристика, вигляд та ін.), мають нижчий рівень позитивного оцінювання (淡野, 前田, 2007, р. 313). Ця робота засвідчує, що переважна більшість японських нікнеймів утворюється від антропонімів і схвально оцінюється їхніми власниками.

М. Тадокоро та Ю. Мацуда (田所, 松田, 2014) приймають цю класифікацію і здійснюють своє дослідження, спрямоване на виявлення ставлення носіїв до нікнейму, але на відміну від Ш. Танно та К. Маеди (淡野, 前田, 2007), вони вказують кількість нікнеймів кожного виду залежно від віку (від початкової школи до університету). Цікаво, що серед зібраного ними матеріалу нікнейми, утворені обігруванням власного імені, і нікнейми зі *ちゃん* також є найбільш чисельними та приблизно кількісно однаковими, але лише в початковій школі. Потім питомий уміст перших починає зростати, а других –

спадати². В університеті нікнейми зі *ちゃん* майже зрівноважуються зі нікнеймами зі *さん* чи *くん* (кількість яких, навпаки, зростає порівняно з початковою школою), з чого можна зробити висновок, що нікнейми зі *ちゃん* більш властиві для молодшої школи обидвох статей і для дівчат загалом. Також впадає у вічі те, що під час навчання у школі майже не вживаються нікнейми, де ієрогліф читається іншим способом, і нікнейми, які походять від нікнеймів, але в університеті їхній вміст зростає (田所, 松田, 2014, р. 141).

Вплив фонетичних чинників на творення фонетично модифікованих антропонімів. Ще одним важливим чинником, якого ми торкнулися під час розгляду молодіжного серіалу *ごくせん*, є потенційна придатність антропоніма до фонетичного модифікування. Пошук відповіді на це питання став предметом дослідження в японській лінгвістиці, хоч і не системно. Зокрема, це є темою статті Р. Гаради (原田, 1996), який дослідив фонетично модифіковані антропоніми, які утворюються з перших двох мор прізвиська й особового імені. Р. Гарада називає такий різновид типом *キムタク* /kimutaku/³, не даючи йому якоїсь теоретичної назви. Дослідження Р. Гаради є експериментальним: утворивши антропоніми типу *キムタク* від усіх власних імен довільного списку студентів (60 чоловічих і жіночих власних імен), він попросив своїх студенток⁴ оцінити прийнятність новоутворених скорочених антропонімів за трибальною шкалою ("прийнятне", "вагаюся", "не прийнятне"). Порівняння прийнятних і неприйнятних скорочених імен дало можливість йому зробити висновок, що милозвучність є одним із визначальних чинників під час їхнього утворення, а також вивести кілька закономірностей:

1. Існують сполуки із двох мор, такі як /ken/, /shin/, які суттєво піднімають прийнятність скорочених імен. Наприклад, на відміну від *イトケイ* /itokei/ (від 伊藤恵子 /itō keiko/), яке було оцінено більшістю як неприйнятне, *イトケン* /itoken/ (від 伊藤健史 /itō kenji/) є лідером позитивних оцінювань.

2. Якщо скорочений двоморний елемент не збігається з морфемним поділом вихідного імені, то прийнятність новоутворення падає. *ミウヨシ* /miuyoshi/ (від 三浦芳恵 /miura yoshie/) стоїть майже в кінці списку саме тому, вважає Р. Гарада, що елемент *ミウ* /miu/ захоплює частину другої морфеми прізвиська *三浦* /mi-ura/).

3. Якщо на межі двох елементів виявляються однотипні звуки, то прийнятність падає. У списку скорочене ім'я *ナガマサ* /nagamasa/ (від 長沢正剛 /nagasawa masatake/) з другим елементом *マサ* /masa/ належить до прийнятних, але *イママサ* /imamasa/ (від 今井正広 /imai masahiro/) оцінено більшістю як неприйнятне.

4. Ті скорочені імена, де відбувається редукція останнього голосного, мають високий рівень прийнятності. Наприклад, хоча пестливе ім'я популярного актора *キムタク* /kimutaku/ порушує другий принцип милозвучності (*キム* не обмежується однією морфемою вихідного імені *木* /ki/, а захоплює частину наступної морфеми *村* /mura/), однак редукція останнього /u/ в

¹ Високий вміст нікнеймів з *ちゃん* може пояснюватися тим, що дві третини учасників цього опитування – дівчата.

² У їхньому дослідженні хлопців-інтерв'юєнтів навпаки є більше, ніж дівчат, але незначно (50 до 40).

³ Поширене серед прихильників ім'я актора і співака 木村拓哉 /kimura takuya/), який перебував на піку популярності на час проведення дослідження.

⁴ Р. Гарада – викладач університету для дівчат, тому в опитуванні лише студентки.

Так урівноважує цей недолік і робить загалом таке скорочене ім'я цілком милозвучним і прийнятним.

5. Переважно на прийнятність скороченого імені впливають особливості другого двоморного елемента (原田, 1996, р. 93).

Від себе додамо, що, очевидно, вимоги до милозвучності є досить строгими. Із 60 імен прийнятними Р. Гарада кваліфікує 24 (це ті, у яких оцінка "прийнятне" переважає над "не прийнятне", оцінка "вагаюся" не береться до уваги). Однак, якщо подивитися на кількість імен, які набрали оцінку "прийнятне" більшості учасників експерименту, то це лише 7. На жаль, нам невідомі дослідження милозвучності фонетично модифікованих антропонімів інших типів. Очевидно, що є імена, які загалом гірше піддаються модифікації, а є ті, що краще. Оскільки в японській мові існує багато інших варіантів фонетичної модифікації, можна припустити, що мовці обирають для кожного імені саме той тип скорочення, за якого умови милозвучності задовольнятимуться якнайповніше.

Дискусія і висновки

Аналіз матеріалу дозволяє зробити такі висновки.

1. Фонетично модифіковані антропоніми є незмінною частиною пестливих імен (愛称), прізвиськ (あだ名) чи нікнеймів (ニックネーム), тобто емотивних номінативів, для яких є важливою не стільки референція, скільки вираження ставлення до особи. Присутність фонетично модифікованих власних імен у всіх видах емотивних номінацій говорить про те, що вони є специфічним самодостатнім явищем, яке потребує більшої уваги до його вивчення.

Дотримуємося думки про перехідне положення фонетично модифікованих антропонімів між стовідсотковими прізвиськами, які базуються на індивідуальних особливостях людини і не пов'язані з іменем чи прізвиськом, і нейтральними нескороченими власними іменами. Порівняно з першими вони переводять спілкування в менш формальне русло і зменшують психологічну віддачу між співрозмовниками, але, на відміну від тих прізвиськ, які мають на меті жартливий ефект, не спричиняють виходу за межі приязного спілкування.

2. Аналіз виявив фонетичну пластичність вихідного матеріалу і великий арсенал засобів фонетичної модифікації. До основних належить усичення особового імені чи (та) прізвиська, яке часто супроводжується додаванням особливих мор японської мови (ん, っ, подовжених голосних), а також різні фонетичні маніпуляції, як-от додавання, віднімання чи перестановка складів (мор). До усичених, скорочених чи повних елементів власного імені можуть додаватися як мори чи склади зі звуко-символічним значенням, так і афікси з певним семантичним значенням. Ці способи властиві для всіх видів емотивних номінативів, але серед нікнеймів частіше виділяють усичення з додаванням суфіксів поваги ちゃん, さん, くん, а серед прізвиськ – додавання чи перестановку складів, які сильніше впливають на образність. Аналіз серіалу і даних наукової літератури говорить про те, що фонетично модифіковані антропоніми не є однорідним явищем, і варто диференціювати різні способи фонетичної модифікації. Усичення частіше утворює неформальне ім'я, а маніпуляції зі складами вихідного антропоніма – насмішливі прізвиська.

3. Підтверджується наша гіпотеза про те, що фонетичні особливості вихідного антропоніма впливають на можливість його фонетичної модифікації у випадку типу

キムタク, однак охоплення таким аналізом потребують більше типів фонетичної модифікації.

Хоча в роботі виявлено основні типи фонетичної модифікації, не до кінця з'ясованим залишилося питання про поширеність того чи іншого типу фонетично модифікованих антропонімів загалом і відмінності в утворенні чоловічих і жіночих фонетично модифікованих антропонімів. Хоча в науковій літературі не роблять відмінностей між типами фонетичної модифікації, властивими для чоловічих чи жіночих антропонімів, однак можна зауважити різні тенденції між тими статтями, де більшість опитуваних становлять дівчата, і тими, де більшість становлять хлопці. Це питання, а також з'ясування особливостей функціонування фонетично модифікованих антропонімів у різних комунікативних ситуаціях потребують здійснення масштабнішого дослідження на матеріалі лінгвістичного опитування чи лінгвістичного спостереження.

Список використаних джерел

河上誓作. (1992). ニックネームの言語学. 成田義光教授還暦 祝賀論文集. 英宝社, 441–451.

小林美恵子. (2016). 「日常生活」の呼称. ことば, 37, 14–32.

田所将之, 松田勇一. (2014). ニックネームに対する感情についての研究-命名者・呼称者・理由・由来の違いによる評価-. 宇都宮共和大学都市経済研究年報, 14, 136–153.

淡野将太, 前田健一. (2007). 大学生とニックネーム-ニックネームの由来とニックネームに対する感情について-. 広島大学心理学研究, 7, 311–314.

原田龍二. (1996). 「キムタク」愛称語の許容度について. 音韻研究-理論と実践. 開拓社, 93–94.

森岡健二. 山口仲美. (1985). 命名の言語学-ネーミングの諸相-. 東海大学出版会.

Джерела ілюстративного матеріалу

RD. (2020-12-22). 【ごくせん特別編/再放送】のキャストとあらすじ! 松本潤や小栗旬ら生徒役メンバーがすごい! Dorama9. <https://dorama9.com/gokusen-cast/>.

References

Harada, R. (1996). On the validity of names of endearments "Kimutaku". *Studies in Phonology: Theory and Practice*. Kaitakusha, 93–94 [in Japanese]. [原田龍二. (1996). 「キムタク」愛称語の許容度について. 音韻研究-理論と実践. 開拓社, 93–94].

Kawakami, S. (1992). Linguistics of Nicknames. *Papers presented to professor Yoshimitsu Narita on the occasion of his sixtieth birthday*. Eihosha, 441–451 [in Japanese]. [河上誓作. (1992). ニックネームの言語学. 成田義光教授還暦祝賀論文集. 英宝社, 441–451].

Kobayashi, M. (2016). Naming in the everyday life. *Kotoba*, 37, 14–32 [in Japanese]. [小林美恵子. (2016). 「日常生活」の呼称. ことば, 37, 14–32].

Morioka, K., & Yamaguchi, N. (1985). *Linguistics of Naming: The various aspects of naming*. Publishing company Tokai University [in Japanese]. [森岡健二, 山口仲美. (1985). 命名の言語学-ネーミングの諸相-. 東海大学出版会.]

Tadokoro, M., & Matsuda, Y. (2014). The feelings toward nicknames: Evaluation by the difference between the naming person, the calling person, the origin. *The annual report of urban and regional economic studies by Utsunomiya Kyowa University*, 14, 136–153 [in Japanese]. [田所将之, 松田勇一. (2014). ニックネームに対する感情についての研究-命名者・呼称者・理由・由来の違いによる評価-. 宇都宮共和大学都市経済研究年報, 14, 136–153].

Tanno, S., & Maeda, K. (2007) University students and nicknames: The origins of nicknames and the feelings toward nicknames. *Hiroshima psychological research*, 7, 311–314 [in Japanese]. [淡野将太, 前田健一. (2007). 大学生とニックネーム-ニックネームの由来とニックネームに対する感情について-. 広島大学心理学研究, 7, 311–314].

Sources

RD. (2020–12–2). Special / rebroadcast of "Gokusen"! The cast and plot! Matsumoto Jun, Oguri Shun and others in roles of students! Drama9. <https://dorama9.com/gokusen-cast/> [RD. (2020–12–22) [in Japanese].

【ごくせん特別編/再放送】のキャストとあらすじ! 松本潤や小栗旬ら生徒役メンバーがすごい! Dorama9. <https://dorama9.com/gokusen-cast/>].

Отримано редакцією журналу / Received: 30.09.23

Прорецензовано / Revised: 01.10.23

Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Oresta ZABURANNA, PhD (Philology), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0009-0009-0436-3566
e-mail: oresta.zaburanna@lnu.edu.ua
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

PHONETICALLY MODIFIED PROPER NAMES IN MODERN JAPANESE: STATUS AND WAYS OF FORMING

Background. *This article draws attention to personal nominations in modern Japanese, the status of which is not clear, namely of nominations consisting of changed forms of names, surnames or their parts and often attached by various affixes (mainly by suffixes of respect). We propose to call such personal nominations phonetically modified anthroponyms.*

Methods. *Using the linguistic methods of description and comparison, the article analyses phonetically modified anthroponyms in the first season of the popular television teen drama "Gokusen" (ごくせん), in the works of Japanese researchers on onomastics and comes up to conclusions below.*

Results. *Phonetically modified anthroponyms are regarded to be a subset of names of endearments (愛称), street names (あだ名) or nicknames (ニックネーム). In another words they are a part of what can be called emotive personal nominations. In different types of those nominations their ratio varies. For example, they make up the majority of nicknames and approximately a quarter of street names. The main ways of forming such personal nominations are 1) the cutting of the surname and/or given name which often involves the emerging of special morae (/N/, /:/ /-/) and 2) various phonetic manipulations such as adding, eliminating or changing the order of the syllables or morae. To cut off, reduced or full elements of the proper name, syllables with sound-symbolic meaning as well as relatively semantically independent suffixes can be additionally attached. Although these ways are common for all kinds of emotive nominations, cut off names with added suffixes of respect ちゃん, さん, くん occur commonly among nicknames, and among street names – proper names with added or rearranged order of syllables (which more affects an imagery). The length of the original proper name, its phonetic and associative characteristics can limit the possibility of its phonetic modifications.*

Conclusions. *Taking into consideration the fact that phonetically modified anthroponyms gain an emotivity, yet don't lose connections to the original anthroponyms, we maintain the view that they lay between original, neutral proper names and such street names which are based on the individual characteristics of person and have no relation to real name of their owner.*

Keywords: *emotive personal nominations, street names, names of endearments, nicknames, Japanese, onomastics.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

УДК 811.521+304.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.03>

Tamara KOMARNYTSKA, PhD (Philol.), Assoc. Prof.

ORCID: 0000-0001-7196-0066

e-mail: t.komarnytska@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INCOMPLETE SENTENCES IN THE LANGUAGE OF JAPANESE MASS CULTURE AS A DEVIATION FROM THE LANGUAGE NORMS

Background. The paper draws attention to the deviations from the syntactic norm in the sentences of the language of mass culture, in particular, the frequency of incomplete sentences that are not typical for literary language, on the example of the oral and written genres of modern mass culture of Japan. The main objective was to analyze, using quantitative and qualitative methods, the phenomena of ellipsis and nominative sentences, widely represented in the language of both written (fashion magazines, manga comics) and oral (lyrics of popular songs, the language of entertainment TV shows) genres of Japanese mass culture.

Methods. Both quantitative and qualitative methods were used, with the first one to be used to find out the frequency of incomplete sentences in the language of Japanese mass culture and the second one to present the nuances and details of these phenomena.

Results. The so called "norm" for the language of mass culture is the production of entire texts that fully consist of ellipted and nominative sentences, that is, they do not contain a single complete one (such examples occur, in particular, in the language of magazine articles, song lyrics, or manga chapters). In incomplete sentences, the predicate is partially or completely removed, which sometimes makes it impossible to interpret the grammatical tense of one sentence or entire texts. The omission of the predicate, which is often accompanied by the introduction of an exclamation mark, that is not typical for Japanese text in general, shifts the emphasis from the action to the objects that are presented to the recipient in isolation, sort of careless manner, which, on the one hand, leads to easier perception of information, but, on the other hand, spreads mistaken samples of word usage due to the non-compliance of the structure of such messages with the syntactic norm. In addition to complete or partial removal of the predicate from the sentence, the language of mass culture is also characterized by sentences-words expressed by a single interjection; interjections often replace verbs in the predicate position.

Conclusions. This overusing of ellipsis and nominative clauses in the language of mass culture seems to bring it closer to colloquial speech or spontaneous informal speech, which most likely aims to make the language of mass culture more accessible and the meanings it conveys "closer" to the consumer. The reproduction of colloquial speech in the syntactic structure of the language of mass culture seems to have a manipulative potential, as well as a destructive role in blurring literary norms and destructing the language "feeling" among the mass culture audience.

Key words: the Japanese language, syntax, ellipsis, nominative sentence, colloquial language, language culture.

Background

Globalization, postmodernism and post-industrial society have given rise to a new cultural phenomenon known as mass culture, which is oriented towards an average consumer and the maximum capitalization of its products, having no national borders. The global nature of this phenomenon and its impact on various spheres of life attracts attention of many philosophers, sociologists, cultural scientists, while researchers (in particular, T. Adorno, H. Marcuse, W. Benjamin and other representatives of the Frankfurt school) often assess mass culture as a negative phenomenon, which opposes elite high culture.

Literature review. According to some scientists, mass culture destroys noble moral tastes and aesthetic values (Hundorova, 2008, p. 55), being low (Kataoka, 1992, p. 39), average (Dombrovska, 2005, p. 55) or even an "anti culture" (Macdonald, 1983, p. 3). However, no matter how scientists evaluate the essence of mass culture, it is impossible not to agree that it, thanks to its numerous products (television, movies, music, books, Internet content) and simplified schemes for the transmission of meanings and values, is capable of influencing mass consciousness and value orientations of the society (Melnyk, 2020, p. 76) (in particular, F.R. Leavis wrote about the hypnotic influence of mass culture on its consumers (Hundorova, 2008, p. 55)). So, on the one hand, we see a negative assessment of mass culture by researchers, and, on the other hand, a statement of its hypnotic and manipulative potency. However, with everything being more or less clear from a philosophical point of view, the phenomenon of the language of mass culture from the point of view of linguistics has yet to be understood. As we have already tried to show in our previous works (Komarnytska, 2022), the language of

mass culture differs from the literary language and, furthermore, it might oppose the literary language in the same way as mass culture itself opposes high culture. Deviations from the literary language in the language of mass culture can be observed at all levels, and they are to a greater or lesser extent inherent in the language of all mass-cultural genres.

Thus, **the purpose** of this paper is to reveal in more detail the topic of deviations from the linguistic norm in the language of mass culture at the syntactic level (we have already discussed some aspects of this issue in previous papers), namely, consider the functioning of incomplete sentences in it from the point of view of the stylistic effect they create and threats to the culture of the language they carry. Accordingly, **the objectives** of this paper will be: 1) to consider examples of the omission of the predicate in the language of Japanese mass culture and to explain the reasons for this phenomenon; 2) to analyze the phenomenon of nominative sentences and the reasons for its presence in the language of mass culture; 3) to describe the stylistic effect created by incomplete sentences in the language of mass culture; 4) to analyze the possible negative consequences of overusing incomplete sentences in the language of mass culture. **The object** of our research is the language of modern Japanese mass culture, and **the subject** is both elliptic and nominative sentences of the Japanese language of mass culture.

Methods

The above mentioned units were studied on the base of both quantitative and qualitative approach, the first one to be used to find out the frequency of ellipsis and nominative sentences in the texts of the language of contemporary Japanese mass culture and the second one to present the

nuances and details of the phenomena of ellipsis and nominative sentences in the language of a range of mass-culture genres. The main issue we are studying using qualitative methods is to understand the reasons of the frequency of above mentioned syntactic phenomena in the language of contemporary mass culture. Postulating the correlation between the latest processes in syntax of the language of mass culture and the shifts in society leads us to the social semiotic approach and multimodality giving an opportunity to interpret these language processes as socially shaped and connected with both culture status quo and global trends.

We chose the Japanese-language material, however, as our observations show; the described phenomena are inherent in, for example, the Ukrainian language of mass culture as well. The material of our research is the following: articles in the Japanese fashion magazine Vogue Japan, the lyrics of the songs of the pop groups "Idol College" and "Morning Musume", the texts of the manga comic book *ラブ・コン* and *おるちゅばんエビちゅ*, as well as a recording of the language of the Japanese entertainment TV shows. The scientific novelty of the research lies in the fact that our studies are the only that describe the phenomenon of the language of mass culture as a system that differs from the literary language, has its own rules and affects the level of the language culture of its recipients. This paper is one of a series of papers that we are devoting to various aspects of the language of mass culture as an alternative system.

Results

First of all, the features of the syntax of the Japanese language should be briefly outlined. Japanese has a very strict SOV sentence structure, and any deviation from the word order does not correspond to syntactic norms, so typical syntactic expressive means in Japanese (such as inversion) create a much stronger stylistic effect than, for example, in Ukrainian. Because of this, the Japanese language usually does not use syntactic stylistic figures as often as the Ukrainian language does. Thus, for example, ellipsis is characteristic mostly for newspaper headlines, where it performs the function of attracting the attention of the reader, as well as for conversational speech, where it helps to maintain a fast speed of communication. The same can generally be said about nominative sentences, except that they also are observed in works of fiction. In colloquial speech, such incomplete sentences emphasize the subject, but not the action, which, quite possibly, has a manipulative potential, because the recipient is presented with an isolated idea of the subject, and thus it is immediately imprinted in his or her mind. Genres of mass culture, in our opinion, try to reproduce the colloquial speech as closely as possible in order to bring mass culture closer to the consumer and to make the language of the cultural product as simple and everyday as possible, which does not require extra intellectual effort and is "imprinted" at a subconscious level. Because of this, the language of mass culture constantly copies incomplete syntactic models inherent in colloquial speech, namely, exploits ellipsis and nominative sentences, which help, so to say, to "push" information into the consumer's mind. Often, both elliptic and nominative sentences are accompanied by exclamatory intonation or exclamation marks in writing, which makes them even more abrupt and more emotional, and increases their hypnotic potential. This

can be proved by the examples of the use of ellipsis and nominative clauses in the language of fashion magazines:

ピカチュウのチャームはどんな服にも合わせやすく、重ね付けをしたり、単体で身につけたりできるようにデザインされているのがポイント。 The sentence is nominative; it clearly omits the conjunction *です*, which forms a nominal predicate in Japanese.

5万円以下でゲット！オン・オフ兼用できるモードな高見えバッグ6選。使い勝手の良さはもちろん、デザイン性を兼ね備えた上質なバッグは毎日に欠かせないパートナーのようなもの。今回は秋のコーディネートに映える優秀アイテムを5万円以下のプライスでリサーチ。週末コーデにぴったりなミニサイズから、PCがスマートに収納できるトート型まで、お手頃ながらもきちんと感のある高見えバッグを押さえておいて。キム・カードashianやビヨンセなど、海外セレブも愛用するニューヨーク発のブランドンブラックウッド(BRANDON BLACKWOOD)。パツと目を引くキャッチーなデザインに加え、手頃な価格帯も魅力。今シーズンは、コロンと丸みを帯びたクラシカルな「ELYSE」バッグが仲間入り。レザーのきちんと感にラタン編みの軽やかさがプラスされ、デイリーはもちろんパーティーバッグとしても重宝しそう。ゴールドのロゴプレートもアクセントに。 This example represents an entire magazine article, so it is quite persuading and perfectly illustrates the extent of the use of incomplete sentences in the language of mass culture. Absolutely all sentences in the given example are incomplete with the first, the fourth, the fifth, the eighth, the ninth and the tenth one being elliptic and the rest of the sentences being nominative. That is to say, not a single predicate is observed. Sometimes it is quite difficult to determine with absolute certainty whether a sentence is elliptic or nominative, because in the Japanese language many verbs are formed by adding a verbal suffix to a noun, therefore, it is quite difficult to find out whether we are dealing with a noun or a part of a complex predicate verb. Such construction of the text evokes an association, as if the speaker (author) carelessly "throws" phrases at the recipient, and the use of an exclamation mark certainly contributes to this effect.

その疲れ、ちゃんと取れてる？毎日どんどん溜まっていくストレスや疲れ。心と体のケアはしているはずなのに、なぜか疲れが取れないと感じている人も多いのでは。 This fragment is formed by two incomplete sentences that, being combined with their content, seem to reproduce a very informal speech with elements of colloquial speech. Such a colloquial careless atmosphere is also reinforced by the reduced verb form *取れてる* in the first sentence, which is a colloquial, not literary form.

ランコムがルーヴル美術館とコラボレーション！芸術作品のようなホリデー限定コレクションを発表。芸術作品のように輝く洗練されたメイクパレットとリップスティック、そして美容液の限定パッケージが勢揃い。ラグジュアリービューティーブランド、ランコム (LANCÔME) と、ルーヴル美術館という、フランスを象徴する2つの機関による前例のないコラボレーションにより「ルーヴル コレクション」が誕生。 The fragment of a magazine article also consists entirely of incomplete sentences, which are most likely elliptic, not nominative (in this example, this can be understood by the corresponding case indicators, which the authors of the article did not omit, although the omission of these elements is also generally typical in various genres of mass culture).

古代ギリシャの女性詩人「コリンヌ」の顔の部分デザインされたパレットには、アイシャドウとフェイスカラーをセッティング。ランコムメイクアップクリエイティブディレクター、リサ・エルドリッジ監修の特別な5色は、日の光が差し込むギャラリー、リシュリュウ翼からインスパイア。 This fragment was taken from the same article as the previous one, and here we also see the use of several incomplete sentences in a row. Logic suggests that in this case both sentences are elliptic: in the first one, most likely, the verb part -した is omitted, being -された in the second one (both are inflections of the verb する, which derives verbs from nouns). It is also noteworthy that the predicates in both sentences are expressed with the help of hybrid verbs (more details about the models of their creation were explored by (Bukriienko et al., 2019, p. 71–73)), where the base is represented by borrowed English noun being converted into a verb with the help of specifically Japanese word-forming devices (hypothetically, because they are omitted in both examples).

赤はもともと人間にとって血の色や火の色であり、生命力を象徴するカラー。簡単に言えば、「よし、やるぞ!」という感じ。 Both sentences are nominative, which contributes to making the text abrupt and bringing its stylistics close to spontaneous colloquial speech.

ジョーとソフィーは、2016年にインスタグラムのダイレクトメッセージ機能を通じて知り合い、交際に発展。 In this sentence, the ellipsis of the verb part of the predicate, expressed by the verb する, is observed. The lack of a verb part makes it difficult to understand the grammatical tense of the sentence.

最愛の恋人から贈られて以来、マドモアゼル自身のシグネチャーとして生涯愛したカメラの花。そして1932年に発表した初のハイジュエリーコレクションで、メインテーマのひとつとして登場したコメント。 The fragment given consists of two nominative sentences.

買い物好きに物欲の無い日なんてない!は言い過ぎかもしれないが、毎日美しいファッションアイテムを眺めていれば、きっとあなたの審美眼も研ぎ澄まされるはず。お気に入りをストックマークして、最新、そして最愛のウィッシュリストを手に入れて。 The given fragment of the article contains a nominative sentence, in which the conjunction です or だ is omitted (depending on the level of politeness the author intended to use in his message), as well as an elliptical one, which obviously lacks a verb part with a ください form.

秋冬はブーツだけでなくラグジュアリーなヒールで特別な日を過ごしたい方にロジェ・ヴィヴィエ (ROGER VIVIER) の新作パンプスをピックアップ! 乙女心惹かれるモコモコのアップパーは澄んだ空気の季節感にマッチする。またロジェ・ヴィヴィエの最もアイコン的なヒールの一つである「ヴィルギュル」ヒールがロマンティックなムードを約束。モノクロでまとめあげたカラーはまるでクラシックな映画のヒロイン像を彷彿とさせる。あなたの憧れる女優になりきって街へ繰り出して。 This fragment from a magazine article contains three elliptic sentences in which the verb part is omitted. For certain, so to say, "compensation" of the omitted verb in the first sentence, an exclamation mark is used.

カレッジのロッカールームを彷彿させるユニークな店内に揃うのは、クラシカルなユニフォームにインスパイアされたプレッピームードの最新コレクション。 The sentence is nominative.

また、2023年秋冬ファッションショーで話題を集めた、チャーチとのコラボレートによるレースアップシューズとダブルモンクストラップシューズも登場。温かみのあるコーデュロイ素材をまとったペニーローファーや、デザインをアップデートしたアイコンバッグ「アルカディ」「ワンダー」がどこよりも早く先行販売されるので、この機会をお見逃しなく。 In the first sentence of the given fragment, the phenomenon of 体言止 is observed, which lies in the ellipsis of the verb part that according to logic should be expressed by the verb する (perhaps in the past tense); in the second one the middle negative form of the verb ある, used at the end of the sentence, which makes it seem unfinished and therefore grammatically incorrect, is observed.

BTSジミンやBLACKPINKジスなどK-POPスター が集結! ディオール「Lady Dior Celebration」展のセレブSNAP in ソウル

9月1日、韓国・ソウルで行われた「レディ ディオール セレブレーション」展のイベントにK-POPスター が大集合! This fragment of the magazine article includes not only ellipsis accompanied by exclamation marks (as if these punctuation marks are able to replace the verb part of the predicate), but also a nominative sentence, which, to complete the whole image, contains the borrowed preposition in being a part of speech that does not exist in Japanese at all, neither it fits into the logic of Japanese syntax, which is built on the basis of other principles.

アレキサンダーワン (ALEXANDER WANG) のエッセンシャルなコレクション「bodywear / ボディウェア」に新作がお目見え。アンダーウェアとルームウェアを組み合わせたデイリーアイテムをチェック!

アレキサンダーワン (ALEXANDER WANG) のアンダーウェアとルームウェアを組み合わせたエッセンシャルな「bodywear / ボディウェア」より、新作のメッシュコレクションが登場。

「bodywear / ボディウェア」は、クラシックなアメリカナのスタイルにブランドを象徴するツイストを加え、ブランド初のリーズナブルな価格帯で展開。 This is a complete magazine article that does not contain even a single complete sentence. This material clearly demonstrates that we are not hyperbolizing the problem.

人気漫画『ONE PIECE』の原作者で、Netflix の実写ドラマの製作総指揮を務める尾田栄一郎。『ONE PIECE』は、「ゴムゴムの実」を食べてゴムのように伸縮自在な身体を持ったルフィが「海賊王」を目指し、仲間たちと一緒に宝探しのために冒険に出るというストーリー。他にも人間離れした能力を持つキャラクターが登場する。1997年に『週刊ジャンプ』で連載が始まり、1999年にはアニメシリーズがスタート。 The given fragment of the article contains two nominative and one elliptical sentence. By the way, the only complete sentence in this fragment is formed by a verb 登場する being a predicate, which, for example, in the previous fragment underwent ellipsis. That is, we can conclude that omission of the predicate is not systematic, and this is essentially a spontaneous phenomenon, which again allows us to speak about certain parallels with spontaneous colloquial speech.

先月、夫のジャスティンとともに、自身のスキンケアブランド、ロード・スキン (RHODE SKIN) とクリスピー・クリーム・ドーナツのコラボリップの発売記念イベントに出席したヘイリー。鮮やかなストロベリーレッドのパティールックを纏っていた彼女に対して、ジャスティン

はパーカとスウェットのショートパンツといった部屋着のようなコーデで登場。The two sentences of the given fragment are nominative and elliptic respectively.

As we can see, it is typical for the syntax of the language of popular fashion magazines to omit the predicate either completely (if it is a verb predicate), or in its verb part, expressed by a verb suffix or an auxiliary verb. Accordingly, due to this, the binding of sentences to grammatical tense disappears, therefore, all of them can be perceived as those the action of which is taking place right now, that is, the messages are perceived as relevant and directly appealing to the reader. Such an isolated presentation of objects (which are mostly items from the world of fashion), "enhanced" by stylish photographs (which is typical for fashion magazines), in our opinion, creates a hypnotic effect on the audience, suggesting certain "fashionable" standards that must be met by buying all these things. Furthermore, in our opinion, the omission of the predicate also negatively affects the language culture of the readers, because, in addition to the obvious incompleteness of the sentences, which is a deviation from the syntactic norm, the language of mass culture neglects a bright grammatical feature of the Japanese language, namely the grammatical category of politeness and speech registers. It is precisely due to the form of the predicate that the speaker conveys to the recipient the level of politeness that he considers necessary, choosing between the forms です・ます体 and 普通体 (だ体). Competent use of polite forms and registers of speech is an integral part of the culture of the Japanese language, but the broadcasting of distorted forms by mass culture deprives its audience (which is mostly children and young people, that is, recipients with a not always formed "sense" of the language) the opportunity to increase their level of literacy and language culture. Of course, we remember that the form 普通体 is usually used in Japanese journalist articles, but in our opinion, the lack of logically necessary components of speech does not contribute to the development of high standards of language among young people. The Japanese intellectuals have been drawing attention to this problem for the last decades, noting the low level of knowledge of polite language among young people, and mass culture might contribute to this trend. By the way, in one of our previous papers, we also drew attention to the mixing of speech registers in a single speech stream in the language of mass culture (Komarnytska, 2022, p. 10) that can be seen as a threat to the culture of language from mass culture. It is known that the communicative function of language contributes to its constant development and affects the development of society, and with the development of language, social consciousness grows (Boyukhanim, 2022, p. 43); so, if we proceed from this logic, such a decline of language norms, which we observe in the language of mass culture, given its popularity, will eventually lead to the degradation of social consciousness.

The incomplete sentences are also frequent in the manga texts:

- ヘンですか？
- ううん、かわいいーかわいいー！どしたんどっかおでかけー？
- よかった。ほな。この服で告白しますっ
- 告白？！誰に？！
- すてきな人ですよ♥
- それはもちろん男性の方ですよね？

- あたり前じゃないですかーっ聖子 女の子ですもんっ
- 毎朝乗る電車が一緒でずーっと気になってたんですよ。そしたらこないだしつこい人にナンパされた時・・・
- ナンパ？！
- メメメメメアドだけでも おおおしえてくれへんかな
- いいです。こまりますー！
- ほほほほな写メだけでも
- やですー！
- ちょっとだけちょっとだけ
- やめろや！！いやがってるやろ？！
- どっかの王子様みたいにたすけてくれてポーっとしてたら名前きくのも忘れたんですけど・・・
- 気いつけや (manga ラブ・コン).
- 毎日おそうじ。毎日洗たく。毎日お買い物。。。.
- このようにちてくだちやいまちえ！！どうぞ？
- ってどーやって！？
- すげーいい・・・！！ (manga おるちゅばんエビちゅ).

As we can see, incomplete sentences prevail in these fragments. The reason for their frequency in general is quite transparent: manga reproduces careless conversational speech, since it is built on the basis of characters' lines. Accordingly, incomplete sentences help bring manga language closer to colloquial speech. So, another written genre of mass culture produces and records colloquial patterns, not literary language.

The oral genres of mass culture contain the same syntactic deviations which sometimes exist even largely than in written genres. This can be proved by the lyrics of Japanese popular songs:

- 裸足のFeeling はだけのFeeling
- マジになろうよって話
- 弾けるFeeling 始まるFeeling
- 夢に近道はなし
- Oh Baby 勝利をめざして
- ひたすらに進め 悩むより速く
- 走り抜けちゃえば All right
- 顔色をうかがい 態度とか明けないで
- キミは誰の為に その夢を見てきたの
- '負けたくない' 褒められたい
- 空回りのパッション
- '戦わない' 叱られない
- 処世術(すべ)を覚えちゃったでしょ
- 傷つくこと恐れてた
- 臆病者のプロテクター
- かなぐり捨て ありのまま
- さらけ出す時だ
- 裸足のFeeling はだけのFeeling
- マジになろうよって話
- 弾けるFeeling 始まるFeeling
- 夢に近道はなし
- Oh Baby 勝利をめざして
- ひたすらに進め 悩むより速く
- 走り抜けちゃえば All right
- I got it I got it
- 思いのままに
- You got it You got it
- 我がままでオッケー
- I got it I got it
- 私は私
- You got it You got it
- キミはキミなんだ

生まれたての
 ピュアな気持ち
 指で触れて感じて
 裸足のFeeling はだけのFeeling
 マジになろうよって話
 弾けるFeeling 始まるFeeling
 夢に近道はなし
 Oh Baby 勝利をめざして
 ひたすらに進め 悩むより速く
 走り抜けちゃえば All right (a song by "Idol College").

In this song, we underlined incomplete sentences (mostly nominative). We see that the texts of popular songs are generally built on the same principles as the texts of written mass-cultural genres: there is a lack of action, subjects are not framed by predicates, and nouns seem to be "thrown" as a stream of consciousness at the recipient. It seems to us that such a continuous flow of names (with a constant repetition of these) is able to drive the recipient into a kind of trance and imprint the lyrics of the song in his or her mind. It is also noticeable that in rare complete sentences we observe a mixing of speech styles and registers (we highlighted these cases in bold), when one sentence is written in a simple familiar style, and the other one in a neutral-polite style, which does not correspond to the stylistic norm and occurs only in spontaneous oral speech. Thus we can conclude that the language of Japanese popular songs, just like the language of fashion magazines, exploits informal colloquial speech in order to bring its messages closer to an undemanding addressee, who can more easily perceive colloquial speech than the literary standard.

Here is the lyrics text of another popular song:

「今日は良いか」と甘い自分に
 TIKI BUN TIKI BUN
 「私なんて」と親に八つ当たり
 TIKI BUN TIKI BUN
 寝不足は
 寝るしか無い
 悔しながらに負けを認める
 TIKI BUN TIKI BUN
 不条理すぎて苦虫を噛む
 TIKI BUN TIKI BUN
 地球の人口が増えてく一方で 一方で
 都会は案の定一人ぼっち Lonely night Lonely night
 Here we go!
 炎上したってなんも恐れない
 その全部にウソがないなら良い
 君が創造(うみだ)したんだし
 Here we go!
 チャチャ入ったってなんも動じない
 自分信じて突き進めば良い
 君の全てなんだから
 TIKI BUN ...
 やりもしないで逃げる自分に
 TIKI BUN TIKI BUN
 いいとこだけを奪うあいつに
 TIKI BUN TIKI BUN
 無いものが
 欲しくなる
 ラッキーだけで一生もたない
 TIKI BUN TIKI BUN
 たった一度のミスでおじゃんさ
 TIKI BUN TIKI BUN

人類が一番偉そうな現状で 現状で
 この海も空も山もほら泣いてるよ 泣いてるよ

Here we go!
 失敗したってなんも焦らない
 身に付いたスキル信じれば良い
 君がしたかったんだろ
 Here we go!
 言いたい奴にや言わせてりやいい
 怯えてたって解決しない
 君が全てなんだから
 Here we go!
 炎上したってなんも恐れない
 その全部にウソがないなら良い
 君が創造(うみだ)したんだし
 Here we go!
 チャチャ入ったってなんも動じない
 自分信じて突き進めば良い
 君の全てなんだから

TIKI BUN (a song by "Morning Musume").

In the given text, we also underlined incomplete sentences. The peculiarity of this fragment is that the incomplete sentences in it do not end with a noun or the noun base of a complex verb, but with an interjection (as far as we understand, the word TIKI BUN belongs to this part of speech). Thus it is an example of imitating not just everyday colloquial speech, but, probably, rather children's speech, because replacing an unknown full-meaning word with interjection is rather the prerogative of children. Accordingly, emotion in this text replaces information.

Japanese TV shows are not far behind in the unnaturally frequent use of incomplete sentences. Here is a fragment of a Japanese entertainment television program, the content of which is generally as follows: a girl spins around a baseball bat ten times, putting her forehead to one end of it, after which she goes (wobbly) to a pot of boiling cheese, takes a spoon and tries to feed a man:

- じゃ、次は誰だって？得意なの。
 - はい！
 - 麻美ゆま嬢よね。
 - 大丈夫！強いですよ。
 - はい！
 - 本気にきれいに。大丈夫ですよ。ちゃんと食べさせてあげて。僕が大好きだから。
 - 待っててくださいね。ああ。
 - ああ、かわいいですね。
 - ー！いいよいいよ！二！三！
 - いいの、大きいからね。
 - 四！五！六！七！八！九！もう一回！十！OK, OK！
 ああ、そう、そう！
 - あああ！おいおい！アチアチアチッ！へええ！あっちあっちあっち！痛い痛い痛い！
 - 手に付いてる！手に付いてる！手に付いてる！熱い！熱い！
 - 大事なお客様ですので決してチーズをつけないで下さい。

The fragment contains 41 sentences, 29 of which are incomplete. At the same time, 16 of the incomplete sentences (more than a half) are represented by interjections, that is, they are represented by one single word that is neither a noun nor a verb, which usually function as subject and predicate. Such sentences include, for example: OK, OK!; ああ、そう、そう！; あああ！;

おいおい！ etc. The remaining incomplete sentences are both nominative (e.g., 四！； 五！) and with ellipsis (本気にきれいに。)。In addition, there are sentences with inversion (いいの、大きいからね。) and segmentation (じゃ、次は誰てっ？得意なの； でまこ食としてあでて。僕 フェックににとか。) that are far from corresponding to the syntactic structure of the Japanese language with clearly established word order. Among all the sentences used in the passage, only the last one is actually complete, where the syntactic structure of the literary Japanese language is preserved and not a single member of the sentence is omitted. In general, the speech of entertainment TV shows is particularly interesting considering the fact that it is an example of live speech, the perception of which is a multifaceted process that is being studied by a number of sciences from psychology to physiology (Gurbanova, 2021, p. 85).

We recorded the text of another popular Japanese entertainment TV show, the plot of which is built on the lowest sexual instincts of the audience. By the way, almost all Japanese entertainment TV shows appeal to these, because of which they often shock foreigners, but maintain consistently high ratings of TV viewers within the country. Such a hyperbolic emphasis on base sexual instincts allows us to speak about Japanese TV shows as a pure, so to say, "distilled" product of mass culture, since they embody all its typical characteristics. So, here is the recorded text of the two-minute episode where two men have to kiss somebody's bottoms and in conclusion the best kisser is chosen:

- さ、どちらが女性かお尻をオープン！
 - おおおお！
 - ああああ！
 - いいえ！
 - わかんない！
 - これは形見たら。。。
 - さすが。。。
 - これ、Aでしょう。
 - A？こっちもBですけど、私もAにしたいとか。。。
 - Bにします。
 - じゃ、A,Bと決定いたしました。それでは、お二人も両尻に三回のキスをして！
 - すげ！
 - おおおお！
 - いいの！
 - 三回！行きましょう！
 - キスマーク大切さは最大！はい！こちらへ！
 - ばかだよね！
 - いくら？
 - よーし、よーし！
 - やり方はすごいの！うまい、うまい！
 - さ、それでは、こちらのみなさま、上のカーテンを見てください。上のカーテンをオープン！
 - ああああ！
 - おおおお！
 - へえ、へえ、嘘！
 - 嘘、これ！
 - 後10秒！五！四！三！二！一！そこまで！キスマークは圧倒的にこちらのほうが！それでは、勝利したのはA!

In the given fragment from the TV show, only 51 words were used (not including case formants and repetitions), while the most frequently used part of speech was not a noun, neither a verb (which would be logical given the structure of the sentence), but interjection used (not

including repetitions) 11 times. The lack of nouns and verbs, which usually play the role of subject and predicate, is related to the syntactic specificity of most sentences: 33 sentences out of 41 sentences that make up the text of the fragment are incomplete. Thus, a peculiar "norm" for the language of mass culture is the lack of the use of content words; an increase in the frequency of interjections, which are expressions of emotions, rather than carriers of information; deviation from the traditional sentence structure. A regular use of onomatopoeia seems to be another manifestation of the primitivization of language in mass culture. Such words act as substitutes for the main members of a sentence, which we have already noticed in the previously cited text of a popular song. We can add a few more examples from the lyrics of the songs: おめめはパチパチ； ころろはドキドキ； からだはウズウズ； ダラダラ chill, ドキドキなぜ？； かけちゃうぞぴっぴ。The replacement of different parts of speech with onomatopoeia makes the language of mass culture similar to that of a child, where the child's vocabulary is limited, and he or she replaces unfamiliar words with sound imitations associated in his or her imagination with a concept that he or she is unable to name. This similarity with children's language prompts us to think about the primitivization of the language of mass culture.

Discussion and conclusions

In the language of both written and oral genres of mass culture, there is a violation of syntactic norms, which is manifested, in particular, in the unnatural frequency of incomplete sentences (elliptical and nominative ones). The frequent use in the language of mass culture of elliptical constructions inherent in colloquial speech certainly contributes to the creation of a relaxed informal atmosphere and, in our opinion, is intended to "bribe" with its informality and simplicity, which helps the language of mass culture to use this stylistic effect as a manipulative tactics. In the same way, nominative sentences, in our opinion, seem to pave a direct path to the consciousness of the recipient, since he or she is given a simple statement of the concept, the action of which he or she imagines by himself or herself. In our opinion, this exploitation of syntactic stylistic figures, based on the lack of sentence components, is primarily intended to bring the mass-cultural text closer to the average consumer, who wants to relax and not make extra efforts to perceive complex syntactic expressions, which does not enrich the language of mass culture, but rather gives it a fragmented character, close to spontaneous colloquial speech (which, as is known, often disregards linguistic norms). Thus it seems to us that the omission of sentence members erodes syntactic linguistic norms and lowers the culture of language, and hence language consciousness among the young generation of speakers, which is mostly the target audience of mass cultural productions. In our opinion, the problem of the erosion of language norms in the language of mass culture is still underestimated, but in the future this situation may lead to a drop in the literacy level of the population and, quite possibly, even to the decline of the literary language. In this regard, we can agree with the negative assessment of mass culture in Emi Kataoka's study (Kataoka, 1992) and offer to extend such an axiological approach to the language of mass culture. We believe that a systematic study of the language of mass culture and the threats it poses has a perspective in the field of developing an appropriate language policy of the state.

References

- Boyukhanim, E. (2022). Ethnocultural Analysis of Prayers, Cheers and Damns in Dialogical Speech. *AD ALTA Journal of Interdisciplinary Research*, 12(2), special XXIX, 43–48. <https://www.magnanimitas.cz/12-02-xxix>
- Bukriienko, A., Komarnytska, T., Komisarov, K., & Riabovolenko, I. (2019). The newest trends in word-formation as a response to current society requests (the example of Japan). *ASTRA Salvensis. Salva: Transilvanian Association for the Literature and Culture of Romanian People*. Supplement, 1, 63–80. <https://doi.org/10.52846/aucssflingv.v43i1.21>
- Dombrovska, M. (2005). The definitions of the "mass literature". *Slovo i Chas*, 11, 54–65 [in Ukrainian]. [Домбровська, М. (2005). Дефініції "масової літератури". *Слово і час*, 11, 54–65].
- Gurbanova, L. (2021). Analysis of the Intonation of Dialogical Text. *AD ALTA Journal of Interdisciplinary Research*, 11(2), special XXI, 85–89. <https://www.magnanimitas.cz/11-02-xxi>
- Hundorova, T. (2008). High culture and popular culture: the Slavic context. *Slovo i Chas*, 9, 52–63 [in Ukrainian]. [Гундорова, Т. (2008). Висока культура і популярна культура: слов'янський контекст. *Слово і Час*, 9, 52–63].
- Kataoka, E. (1992). Social class and cultural reproduction. *Riron to Houhou. Sociological Theory and Methods*, 7(1), 33–55 [in Japanese]. [片岡栄美. (1992). 社会階層と文化的再生産. *理論と方法 (Sociological Theory and Methods)*, 7(1), 33–55].
- Komarnytska, T. (2022). Lexical, grammatical and stylistic negative phenomena in the language of Japanese mass culture (using the language of Japanese fashion magazines as an example). *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Skhidni movy ta literatury*, 1(28), 5–11 [in Ukrainian]. [Комарницька, Т. (2022). Лексичні, граматичні та стилістичні негативні явища в мові масової культури Японії (на прикладі мови японських модних журналів). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*, 1(28), 5–11]. <https://doi.org/10.17721/1728-242x.2022.28.5-11>
- Macdonald, D. (1983). *Against the American Grain* (New Introduction by John Simon). A Da Capo Paperback.
- Melnyk, I. V. (2020). The mechanisms of the state regulation of the information and mass culture influences on the value orientations of the society in the context of the hybrid war. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Derzhavne upravlinnia. Mekhanizmy publichnogo upravlinnia*, 31 (70), № 4, 76–80 [in Ukrainian]. [Мельник, І. В. (2020). Механізми державного регулювання інформаційних та масово-культурних впливів на ціннісні орієнтири соціуму в контексті гібридної війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. Механізми публічного управління*, 31 (70), № 4, 76–80]. <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2020.4/12>

Отримано редакцією журналу / Received: 17.09.23
Прорецензовано / Revised: 19.10.23
Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Тамара КОМАРНИЦЬКА, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0001-7196-0066

e-mail: t.komarnytska@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ В МОВІ ЯПОНСЬКОЇ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ПОРУШЕННЯ НОРМИ

Вступ. На матеріалі усних і письмових жанрів сучасної масової культури Японії звернено увагу на відхилення від синтаксичної норми в реченнях мови масової культури, зокрема, неприродну для літературної мови частотність неповних речень. Основне завдання – проаналізувати за допомогою квантитативних і квалітативних методів еліipsis і номінативні речення, широко представлені в мові як письмових (модні журнали, комікси манґа), так і усних (ліричні тексти популярних пісень, мова розважальних телевізійних шоу) жанрах японської масової культури.

Методи. Застосовано як квантитативні, так і квалітативні методи, перший із яких допоміг з'ясувати частотність неповних речень у мові японської масової культури, а другий – представити нюанси й деталі цих явищ.

Результати. Своєрідною "нормою" для мови масової культури є продукування цілих текстів, що цілком складаються з еліptованих і номінативних речень, тобто не містять жодного повного (такі приклади трапляються, зокрема у вигляді журнальних статей, тексту пісні чи розділу манґи). У неповних реченнях часткового або повного вилучення зазнає присудок, що подеколи унеможливає трактування граматичного часу одного речення чи й цілих текстів. Опушення присудка, що нерідко супроводжується впровадженням знаку оклику, нетипового для японського тексту загалом, зміщує акцент із дії на предмети, які реципієнтові презентують ізольовано, неначе недбало, що, з одного боку, приводить до легшого сприйняття інформації, проте, з іншого, поширює хибні зразки слововживання через невідповідність будови таких повідомлень синтаксичній нормі. Крім повного або часткового вилучення присудка з речення, мові масової культури також притаманні речення-слова, виражені одним лише вигуком; вигук нерідко замінюють собою й дієслова в позиції присудка.

Висновки. Зловживання в мові масової культури еліptисом і номінативними реченнями неначе наближує її до просторіччя чи спонтанного неформального мовлення, що, найімовірніше, має на меті зробити мову масової культури доступнішою, а сенси, які вона транслює, – "ближчими" до споживача. У відтворенні просторіччя в синтаксичній будові мови масової культури вбачаємо її сугестивний потенціал, а також її деструктивну роль у розмиванні літературних норм і підризі "відчуття" мови серед аудиторії масової культури.

Ключові слова: японська мова, синтаксис, еліptис, номінативне речення, просторіччя, культура мови.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

УДК 811.222.1'06:276.3-053.6

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.04>

Ірина ЛЕВЧИН, канд. філол. наук, асист.

ORCID ID: 0000-0002-4371-106X

e-mail: i.levchyn@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Вероніка ПЕТРУК, студ.

ORCID ID: 0009-0007-6599-6119

e-mail: veronika2408petruk@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ "МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ" У СУЧАСНІЙ ПЕРСЬКІЙ МОВІ

Вступ. Сленг, як окремий мовний шар, що помітно відрізняється від стандартної літературної мови, у сучасну епоху відчутно поширюється на різні сфери людського існування. В Ірані сленг проникає в ефіри радіо та телебачення, з'являється на сторінках друкованих ЗМІ, стає все більш звичним явищем на просторах Інтернету. Відсутність комплексних досліджень перського молодіжного сленгу в сучасній іраністиці зумовлює актуальність цієї розвідки, метою якої є визначення структури лексико-семантичного поля "молодіжний сленг" у сучасній перській мові на основі аналізу перськомовних форумів і популярних молодіжних платформ.

Методи. Використовувалися такі методи дослідження: теоретичний аналіз і синтез (опрацювання наукової літератури за темою дослідження); системний аналіз (добір ілюстративного матеріалу та його групування за структурою і семантикою); метод поля (структурування лексико-семантичного поля), лінгвопрагматичний аналіз (особливості вживання молодіжної сленгової лексики перськомовною аудиторією).

Результати. Під час аналізу сленгових одиниць на перськомовних форумах і популярних молодіжних платформах було виділено 10 основних тематичних груп лексико-семантичного поля "молодіжний сленг" відповідно до найбільш популярних серед іранської молоді тем спілкування. За підсумками здійсненої класифікації розроблена діаграма за частотністю функціонування кожної з тематичних груп.

Висновки. Основними тематичними групами молодіжного сленгу сучасної перської мови є: технології, гумор, міжособові стосунки, шкідливі звички, культура, бізнес, мода, політика, спорт і ненормативна лексика. За результатами розробленої діаграми, найбільш частотними темами для спілкування з використанням сленгу на популярних молодіжних платформах виявилися "гумор", "технології", "соціальні мережі" та "бізнес", а найменш поширеними – "політика" і "спорт".

Ключові слова: перська мова, молодіжний сленг, соціальні мережі, спілкування молоді, імідж, ідентичність.

Вступ

Сучасний світ переживає яскраві метаморфози та постійно розвивається, і в цьому середовищі мова знає постійні зміни. Розмовна мова динамічно еволюціонує, переплітаючись із плином суспільних подій, що розгортаються, і швидко асимілюючи їх. Світові мови, реагуючи на ці наративи, охоче включають нові ідіоми та вирази до своїх лексиконів.

Молодіжний сленг, як невід'ємний компонент лінгвістичного дискурсу, є одним із найскладніших аспектів лексикології. Він служить гострим відображенням мовно-культурної специфіки суспільства, у якому процвітає. Молодіжна мова, яскрава своєю стилістично прикрашеною лексикою, виявляє надзвичайну сприйнятливості до нагальних суспільних проблем сьогодення.

Сленг є мовним пластом, який помітно розходиться з високими стандартами літературної мови, часто сприймається ідіоматично, але є далеким від красномовства, культивованого розумом. Менше з тим, у сучасну епоху вплив сленгової номенклатури повсюдно поширюється на різні сфери людського існування. Він проникає в ефіри радіо та телебачення, прикрашає сторінки друкованих ЗМІ, знаходить своє місце в літературних творах і поширюється на просторах Інтернету. Люди різних вікових груп, соціальних прошарків і культурного походження сприймають сленг як важливий елемент повсякденної комунікації.

Молодіжна мова будь-якої мови, як нерозривно пов'язана зі сленгом, залишається предметом постійного інтересу науковців, незважаючи на її безперервні метаморфози. Крім того, вивчення мови молоді набуває особливої актуальності в контексті зростаючої глобальної взаємодії, яка охоплює стажування, міжнародні ту-

ри, споживання сучасного кіно та музики, неформальне спілкування з носіями мови тощо.

Метою дослідження є визначення структури лексико-семантичного поля "молодіжний сленг" у сучасній перській мові. Завдання – виділити основні тематичні групи перського молодіжного сленгу та визначити частотність функціонування сленгу в межах цих груп на перськомовних форумах і популярних молодіжних платформах.

Огляд літератури. Тема молодіжного сленгу в сучасній перській мові не є достатньо дослідженою. Незважаючи на зростаючу тенденцію розповсюдження сленгової лексики в різних сферах життя, в іранській лінгвістиці знаходимо лише поодинокі праці, присвячені цій темі. Щодо української лінгвістичної іраністики, то наукових розвідок із перського сленгу зовсім не фіксуємо. У ході нашого дослідження використовувалися такі роботи сучасних іранських мовознавців, як "Словник перського сленгу", укладений М. Самаї (Samai, 2003) з передмовою А. Садекі, і "Словник молодіжного сленгу" М. Мошірі (Moshiri, 2002). Натепер вони є базовими джерелами для тлумачення та розуміння сленгових одиниць іранського суспільства останніх десятиліть. Інтерес становить і стаття Н. Момені (Momeni, 2010), у якій дослідниця проаналізувала процеси словотвору молодіжного сленгу в перській мові, зокрема новоутворення, семантичні розширення, близькі тлумачення, перехід від конкретних назв до загальних, запозичення, аббревіатури, сполучення, скорочення, інтеграцію тощо. С. Гашемі Шахракі та А. Есламі Расех (Hashemi Shahraki, & Eslami Rasekh, 2011) дослідили особливості й частотність вживання молодіжного сленгу за гендерною при-

© Левчин Ірина, Петрук Вероніка, 2023

належністю. Проте вичерпної класифікації перського молодіжного сленгу за тематичною ознакою нам знайти не вдалося, що і спонукало нас до цього дослідження.

Методи

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися: теоретичний аналіз (вивчення основних теоретичних понять, аналіз наукової літератури за темою дослідження); теоретичний синтез (узагальнення теоретичних відомостей про молодіжні сленгові одиниці та їхнє вживання в перськомовному середовищі); системний аналіз (добір ілюстративного матеріалу та його групування за структурою й семантикою); метод поля (структурування лексико-семантичного поля); лінгвопрагматичний аналіз (визначення прагматики вживання молодіжної сленгової лексики перськомовною аудиторією).

Результати

Значення дослідження молодіжного сленгу в сучасному технологічному середовищі, що швидко розвивається, і в умовах світової глобалізації стрімко зростає.

У перській мові термін *zabān-e maxfi* (сленг), що дослівно перекладається як "таємна мова", уперше ввів М. Самаї, лінгвіст і член Академії перської мови та літератури, у своїй праці під назвою "Словник перського сленгу" (Samai, 2003). У цій роботі дослідник описує сленг як один із соціальних різновидів мови, поширений нині серед молоді, і пояснює, що первинно його використовували злодії, злочинці та ті, хто порушував закони та правила, встановлені суспільством. М. Самаї підкреслює, що сучасний сленг створений і використовується двома групами населення: 1) насамперед це законослухняні люди, які потребують такого різновиду мови, який захищав би їхні погляди та наміри, не даючи стороннім втручатися у їхній світ; 2) ті люди, що діють у супереч суспільним нормам. Хоча ця робота була заборонена в Ірані незабаром після її публікації, термін *zabān-e maxfi* (фран. *argot*) знайшов визнання серед перськомовних дослідників та іраністів.

На появу молодіжного сленгу в субкультурах впливає насамперед коло спілкування молодих людей, їхня взаємодія з соціальним середовищем, різниця в інтересах молодшого і старшого поколінь, різні погляди на життя. Крім того, соціальний контекст, який включає спільні інтереси, освіту й динаміку робочого місця, відіграє ключову роль у формуванні цієї унікальної мовної та культурної спільноти. Розуміння й засвоєння молодіжного сленгу як невід'ємного компонента молодіжної культури закономірно відбувається у процесі соціалізації.

Молодіжний сленг виконує багато взаємопов'язаних функцій, зокрема комунікативну, експресивну, світоглядну, номінативну, когнітивну, ідентифікаційну, езотеричну та функцію економії часу. Експресивна функція має особливе значення через те, що сленг є історично вкоріненим, нестандартним, яскраво експресивним і адаптованим шаром лексики, який часто характеризується гумором і неформальністю (Hashemi Shahrafi, & Eslami Rasekh, 2011, p. 198).

Використання сленгу є поширеним явищем серед більшості підлітків у сучасному Ірані. Перський молодіжний сленг, що розвивається під впливом популярної культури, технологій і суспільної динаміки, відображає відмінні характеристики різних середовищ і реалії життя в цих середовищах.

В Ірані на початку XXI ст. перський молодіжний сленг зазнав значних трансформацій, про що свідчить його подана нижче класифікація за тематичними групами. Вони дають уявлення не лише про

лінгвістичну творчість перськомовної молоді, але й про її інтереси, цінності та прагнення.

Сленг виходить за межі позначень конкретних предметів, пропонуючи молодим людям багатший словниковий запас для передачі своїх поглядів та унікальності в широкому діапазоні ситуацій, починаючи від неформальних обмінів до обговорень політичних питань (Karimian, 2009). Включення іншомовних запозичень, аббревіатур, неологізмів і смайликів (у письмовій формі) є характерними стилістичними елементами перського молодіжного сленгу. Ці елементи функціонують як метафори та ідіоматичні вирази, наповнюючи мову глибиною і креативністю, створюючи яскраві ефекти. Крім того, специфічна вимова таких новотворів значно відрізняється від загальноприйнятих фонетичних норм, символізуючи дух бунтарства та нонконформізму. Молодіжний сленг часто виконує метафоричну роль у мовленні, щоб зобразити людей, предмети чи явища за допомогою винахідливих і яскраво виразних мовних засобів. Ця трансформація розгортається настільки швидко, що словникам важко встигати за напливом нових сленгових позначень, а їхнє використання мовцями час від часу стає підсвідомим, часто викликаним мовними тенденціями. Отже, входження до побуту нової лексики створює розрив між поколіннями, встановлюючи мовний бар'єр (Momeni, 2010, p. 69–76).

Матеріал дослідження складається зі сленгових виразів, зібраних із сучасних перськомовних вебсайтів і форумів (Zabanshenas, P30world, IMVBox, TPM Movies), а також із платформ соціальних мереж (Instagram, Tik Tok, Twitter і Telegram). Загалом для аналізу було відібрано 117 лексичних одиниць, які стали основою для визначення десяти тематичних груп лексико-семантичного поля "молодіжний сленг", які домінують у молодіжній культурі Ірану.

1. *Технології та соціальні мережі*. Широке впровадження технологій змінило те, як молоді люди спілкуються та взаємодіють зі світом. У цифрову епоху перська молодь прийняла інноваційні мовні стилі, особливо у сфері технологічного сленгу. У цій тематичній групі представлені вирази, у яких часто поєднуються англійські та перські елементи, створюючи унікальні фрази, що охоплюють технологічні тенденції та цифровий досвід іранської молоді. Наприклад, *bezang* – означає "позначати тегом" і використовується тоді, коли хтось хоче згадати або позначити когось іншого в публікації в соціальних мережах, тоді як *heštegī* (похідне від англ. *hashtag*) стосується використання хештегів.

Крім того, тематична група технологій відображає вплив популярних платформ і додатків. Наприклад, такі слова, як *filter* – використовується для опису фільтрів або ефектів редагування фотографій; *zum kardan* – для збільшення кадру (від англ. *zoom*); *gajet* – для опису смартфонів, планшетів та інших портативних пристроїв; *tekno* – технології; *geym* – відеогра; *mob* або *mobāil* – мобільний телефон; *āxareše* – гаджет останньої моделі, найновіший; *āykiyu* (від англ. IQ) – розумний, кмітливий, також використовується, щоб висміяти чийсь інтелект; *interneti* – одержимий інтернетом; *imoji* – емоджі, смайли тощо, стали частиною повсякденних розмов, підкреслюючи інтеграцію технологій у народну мову іранської молоді (P30World).

2. *Гумор та висміювання*. Насмішки, гумор і сатира відіграють важливу роль у молодіжній культурі та спілкуванні. Молоді люди часто використовують глузування, жарти й гумор як засіб передачі своїх емоцій, реакції на певні ситуації або просто для розваги та відпочинку.

До прикладу, *qaribe-xāri* – щоб дражнити або висміювати когось, кого сприймають як стороннього (дослівно поїдання стороннього); *guzāle* – незграбна людина (дослівно людина з горбом); *dardnāk* – висміювання за перебільшення ситуації та надмірний драматизм (дослівно болісний); *joje* – нудна, позбавлена ентузіазму людина (дослівно курча); *tike andāxtan* – знущатись, робити глузливе зауваження (досл. кидати шматок); *kerm rixtan* – підколювати, дошкуляти комусь (у негативному сенсі, дослівно підсипати хробака); *sāzmān-e sanješ* – той, хто багато запитує (дослівно організація опитування); *xiyār-e šur* – людина без почуття гумору (дослівно маринований огірок); *dombe* – дуже товста людина (дослівно курдюк, жир).

3. *Міжособові стосунки*. Подібно до багатьох інших культур, перський молодіжний сленг містить фрази та вирази, пов'язані зі стосунками, побаченнями та фліртом. Наприклад, *'āseqāne* – романтичний; *gerdāb* – драматичні стосунки (дослівно вир); *xātere* – пам'ятний момент у стосунках, часто належить до конкретного досвіду або події, які мають сентиментальну цінність; *'ešq-e tamnu'* – заборонене кохання (табульовані стосунки); *'ešqbāzi* – опис стосунків, коли партнери не сприймають серйозно одне одного й більше зацікавлені у випадковому флірті або короточасних романах (дослівно гра в кохання); *ājor* – неромантична, холодна людина (дослівно цегла); *havā do nafare ast* – дощова погода, що найкраще підходить для романтичної прогулянки (дослівно погода для двох); *jigar-et-o boxoram* або *jigar-e man-i* – обидві ідіоми використовуються чоловіками під час флірту з молодими дівчатами, які їм дуже подобаються (дослівно я з'їм твою печіночку / ти моя печіночка – в значенні "ти моя солоденька").

4. *Шкідливі звички*. Молодь в Ірані демонструє певну схильність до шкідливих звичок, хоча варто визнати, що ці тенденції можуть відрізнятися залежно від соціокультурних і релігійних факторів. Не лише куріння поширене серед іранської молоді, а й вживання наркотиків, особливо марихуани й опіатів, що залишається однією з найважливіших соціальних проблем у країні. Іранський уряд дуже відданий боротьбі зі зловживанням наркотиками та впроваджує суворі закони проти торгівлі і споживання наркотичних речовин. Менше з тим, підпільний ринок наркотиків продовжує приваблювати молодь. Відповідно до ісламських релігійних законів в Ірані вживання алкоголю заборонено. Однак, деякі молоді люди за бажання можуть обійти це обмеження та споживати алкоголь потайки. Це відображено в таких сленгових термінах, як *āb-e tarab* – алкогольні напої (дослівно вода радості); *tirix* – куріння сигарет; *māyi* – стан перебування під дією наркотичних речовин; *ahl-e baxiye* – використовується для позначення людини, що вживає наркотичні речовини; *fazānavard* – наркоман (дослівно космонавт); *tal zadan* – курити опіум.

5. *Культура (музика, кіно)*. Перський молодіжний сленг включає прецедентні вислови з популярних фільмів, телевізійних шоу, музики та виступів культових постатей. Молодь часто використовує слова чи вирази, асоційовані з конкретними акторами, музикантами чи героями поп-культури. Наприклад, *kālčēr* – тенденції серед молоді; значення слова охоплює різні аспекти сучасної молодіжної культури, такі як мода, музика та соціальні мережі; *kulče* – щось або хтось, хто є модним або в курсі останніх культурних тенденцій; *taksi* – особа, яка діє як посередник або фасилітатор культурного досвіду, зазвичай це люди з хорошими зв'язками, які можуть познайомити інших з новими тенденціями, поді-

ями чи місцями молодіжної культури; *xune-kan* – активний учасник культурних заходів і вечірок; *film-e bomb* – фільм, який вважається надзвичайно хорошим або вражаючим, "бомбезний"; *sāb* – скорочення від "субтитри", тобто відео з субтитрами.

6. *Бізнес та фінанси*. Ця сфера широко обговорюється серед молодих іранців. Сучасна молодь використовує сленгові терміни для опису нових явищ у бізнесі або для оновлення, на їхню думку, "застарілої" лексики. Наприклад, *dolāri* – належить до заможної, багатой людини (дослівно доларовий); *pul-e to tize* – той, хто має хист до бізнесу (дослівно твої гроші гострі); *divune-ye pul* – одержимий грошима; *āqāzāde* – мажор (називають дітей впливових і відомих людей, які покладають на статки батьків, дослівно син пана); *total* – людина, яка є фінансово забезпеченою, багатою (від англ. total); *risk-xāh* – описує людину, яка ризикує, особливо в бізнесі; *bazāzi* – той, хто вміє торгуватися або вести переговори про нижчі ціни; *forsat-talab* – той, хто завжди шукає можливості заробити гроші або отримати перевагу в бізнесі; *biznis-kolāhbardār* – шахрай, належить до тих, хто бере участь у шахрайських або нечесних бізнес-схемах; *jib-e mollā* – натяк на жадібність у збиранні грошей (дослівно кишень мулли).

7. *Мода та стиль*. Модні тенденції мають вагомий вплив на молодіжну культуру в усьому світі, і перський молодіжний сленг відображає цей вплив. Сленгові одиниці, пов'язані з брендами одягу, певними модними стилями чи унікальними модними уборами, можуть стати частиною їхнього мовного репертуару. Наприклад, *kulāk* – трендово одягнена людина; *lahze* – те, що зараз модне (досл. мить); *jadid* – новинка, тренд; *šamduni* – використовується для опису того, хто одягається у кричущий або яскравий спосіб (дослівно як свічка); *dast-o ranje* – той, хто приділяє багато уваги своєму вбранню та зовнішньому вигляду; *česān-fesān* – коли наявне зловживання макіяжем.

8. *Політика та громадська активність*. Іранська молодь цікавиться політикою, яка істотно впливає на їхнє життя й майбутнє. Молоді люди активно долучаються до політичних процесів, намагаються впливати на прийняття рішень, висловлювати свої прагнення, обговорювати сучасні політичні події. Вони використовують такі сленгові вирази, як *siyāsatabād* – стан відмірної політики в розмові (дослівно місто політики); *sošālāktivist* – людина, що бере активну участь у громадській діяльності; *politik* – політичні питання та дискусії; *jang-zade* – використовується для опису тих, хто бере активну участь у протестах та у конфронтації із владою (дослівно воявоначий; той, що в зоні бойових дій).

9. *Спорт*. Спорт відіграє значну роль у культурному та соціальному житті Ірану, і це відображено в молодіжному сленгу, наприклад, через такі слова, як *barge-barge* – чудовий сноубордист; *futsāli* – гравець міні футболу, *golzan* – досвідчений бомбардир тощо.

10. *Нецензурна лексика (пайка)*. Ненормативна лексика, включаючи нецензурну лексику, має відмінні культурні особливості в кожній країні, де вона використовується. У перському молодіжному сленгу цей тип лексики служить для емоційної розрядки, зниження соціального статусу адресата, дружнього кепкування. Приклади включають такі сленгізми, як *pedar-sag* – сучий син; *boxor-eš* – використовується для приниження, щось на кшталт "поцілуй мене в дупу"; *be kir-am* – означає грубий варіант "пофіг", "мені байдуже" (дослівно *kir* – пеніс); *kos nagu* – грубий варіант фрази "не говори дурниць", "припини фігну" (дослівно *kos* – піхва);

peste-xānom – повія (дослівно пані фісташка); *osgol* – дурень, лох, розумово відстала людина тощо.

Згідно із проведеним аналізом було визначено відсоток частотності вживання сленгізмів на перському-

них форумах і популярних молодіжних платформах відповідно до їхнього розподілу на вищезазначені тематичні групи. Результати цієї класифікації представлені на діаграмі нижче (див. рис. 1).

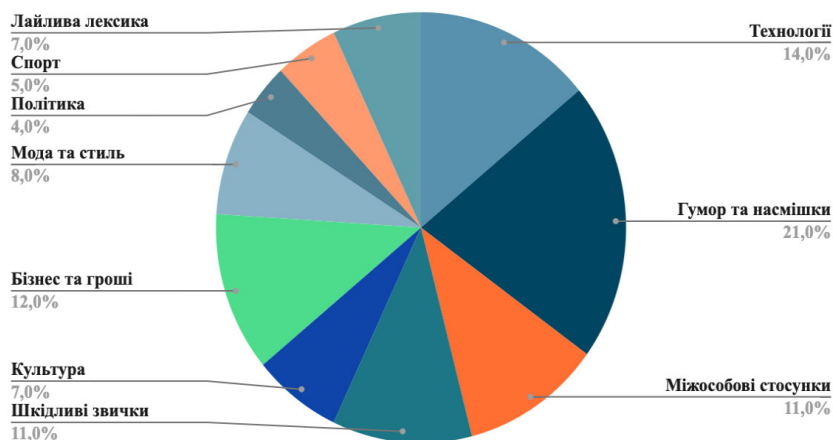

Рис. 1. Класифікація молодіжного сленгу сучасної перської мови за тематичною ознакою

Тематична група "Гумор і висміювання" переважає в перському молодіжному сленгу на зазначених ресурсах, становлячи 21 % його змісту. Молодіжний сленг характеризується значною кількістю гумору, оскільки він служить засобом творчого вираження та самоідентифікації молодих людей. Це сприяє розвитку почуття належності до спільноти та визнання серед однолітків, а жарти на молодіжному сленгу часто легко запам'ятовуються та швидко поширюються серед молоді.

"Технології" – ще одна значна тематична група, яка становить 14 % усього сленгового лексикону. Молодіжний сленг містить доволі значний прошарок, пов'язаний із соціальними мережами, оскільки онлайн платформи мають значний вплив на життя молодих людей. Вони активно взаємодіють у таких соціальних мережах, як Instagram, Snapchat, Tik Tok, Facebook та ін., для спілкування, обміну фотографіями, відео й поширення інформації. Соціальні мережі вийшли за межі простих засобів спілкування; вони стали платформами для самовираження, обміну інтересами та створення іміджу.

Частотність сленгових виразів у тематичних групах "Міжособові стосунки", "Шкідливі звички", "Бізнес і фінанси" майже однакова – 11 %, 11 % і 12 % відповідно. Ці групи помітно відображені в перському молодіжному сленгу, оскільки підлітки активно спілкуються один з одним на зазначені теми, обговорюючи проблеми, ділячись досвідом і шукаючи спільних інтересів. Сленгові вирази допомагають їм сформулювати свої погляди, думки, емоції.

На тематичну групу "Мода та стиль" припадає 8 %, тоді як тематичні групи "Культура" та "Ненормативна (лайлива) лексика" складають по 7 %. Сленгові одиниці в цих галузях дозволяють молодим людям виражати свою ідентичність, створювати спільноти та використовувати унікальні позначення й вирази, які розуміють виключно в межах створених соціальних груп.

Тематична група "Спорт" становить 5 %, а "Політика" – 4 %. Незважаючи на те, що ці сленгові вирази вживаються рідше, ніж вищезазначені групи, вони залишаються досить актуальними для молодих людей, об'єднаних спільними інтересами в межах окремих молодіжних спільнот.

Переклад перського молодіжного сленгу нерідко становить проблему, оскільки вимагає від перекладача застосування різних технік перекладу та трансформа-

цій, зокрема таких, як дослівний переклад, контекстна адаптація, калькування, описовий переклад, пошук еквівалентів і культурна адаптація. Під час перекладу сленгу необхідно вибирати між двома підходами: пошук подібного відповідника з таким самим рівнем експресивності або вибір еквівалента з розмовного реєстру цілювчої мови, який максимально відповідає емоційному тону (Momeni, 2010, р. 62–67). Крім того, неабияке значення мають "фонові знання", тобто "базова інформація" про сленг, наприклад, інформація про походження відповідного сленгізму та контекст його використання. Багато сучасних двомовних словників не подають таку інформацію послідовно, що може ускладнити роботу професійних перекладачів і призвести до помилок під час перекладу сленгової лексики.

Дискусія і висновки

Молодіжний сленг – це набір постійно трансформованих мовних засобів яскравої експресивної сили, що використовуються у спілкуванні молодими людьми, які перебувають між собою у дружніх, родинних стосунках, і є способом вираження їхньої особистості всередині окремої групи.

Появу молодіжного сленгу можна пояснити різними факторами, зокрема пошуком ідентичності та прагненням створити унікальний код для певної верстви суспільства. Це також служить для позначення сучасних інноваційних явищ новими лінгвістичними маркерами, що відображають культурний вплив інших країн, вплив медіа та онлайн-сфери, а також формування підліткових спільнот і груп зі спільними інтересами. Спільні інтереси людей відіграють ключову роль у формуванні сленгової лексики.

Сленг, як і багато інших соціальних явищ, має як позитивні, так і негативні сторони. Безсумнівно, з одного боку, він сприяє поглибленню взаєморозуміння між людьми, оскільки дозволяє молоді знайти спільні точки дотику. Однак, з іншого, важливо не випускати з уваги негативні сторони сленгу, зокрема його відмінність від літературної чи стандартної мови. Сленг, хоча і є окремим прошарком сучасної перської мови, проте він не має стандартизованого вигляду, і його надмірне проникнення в різні сфери життя може призводити до засмічення літературної мови. За допомогою сленгу молоді люди можуть передавати свої негативні настрої

або висловлювати свої емоції та ставлення до певних ситуацій у більш прямій і неформальній формі. Основні характеристики перського молодіжного сленгу включають його адаптивність, яскраву емоційність, генетичну різноманітність, швидку інтеграцію в літературну мову, усну природу та неофіційне використання.

Отже, у ході дослідження було виділено десять основних тематичних груп лексично-семантичного поля перського молодіжного сленгу. Кожна з цих груп відображає реалії та інтереси молоді Ірану. За частотою вживання сленгізмів досліджені тематичні групи в порядку зменшення розподіляються так: гумор і висміювання (21 %), технології (14 %), бізнес і фінанси (12 %), міжособові стосунки (11 %), шкідливі звички (11 %), мода (8 %), культура (7 %), лайливі слова (7 %), спорт (5 %) і політика (4 %). Такий розподіл свідчить насамперед про емоційне сприйняття іранською молоддю дійсності через гумор і висміювання людських чеснот та звичок, а також про інтерес до розвитку новітніх технологій і підприємництва.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні специфіки вживання сленгізмів у перськомовній комунікації на сучасних онлайн-форумах, веб-форумах (іміджборд) і дискусійних платформах.

Внесок авторів: Вероніка Петрук – збір емпіричних даних і їхня валідація; емпіричне дослідження; написання – оригінальна чернетка; Ірина Левчин – концептуалізація; методологія; написання – перегляд і редагування.

Список використаних джерел

Hashemi Shahraki, S., & Eslami Rasekh, A. (2011). Check This One out: Analyzing Slang Usage among Iranian Male and Female Teenagers.

Iryna LEVCHYN, PhD (Philology), Assist.

ORCID: 0000-0002-4371-106X

e-mail: i.levchyn@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Veronika PETRUK, Student

ORCID: 0009-0007-6599-6119

e-mail: veronika2408petruk@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THEMATIC GROUPS OF THE LEXICO-SEMANTIC FIELD "YOUTH SLANG" IN THE MODERN PERSIAN LANGUAGE

Background. Slang, as a separate language layer, which is noticeably different from the standard literary language, in the modern era is noticeably spreading to various spheres of human existence. In Iran, slang penetrates the airwaves of radio and television, appears on the pages of print media, and is becoming more and more commonplace on the Internet. The lack of comprehensive studies of Persian youth slang in modern Iranian studies determines the relevance of this investigation, the purpose of which is to determine the structure of the lexical-semantic field "youth slang" in modern Persian based on the analysis of Persian-language forums and popular youth platforms.

Methods. The following research methods were used: theoretical analysis and synthesis (study of scientific literature on the research topic); system analysis (selection of illustrative material and its grouping according to structure and semantics); field method (structuring of the lexical-semantic field), linguopragmatic analysis (features of the use of youth slang vocabulary by the Persian-speaking audience).

Results. During the analysis of slang expressions on Persian-language forums and popular youth platforms, ten main thematic groups of the lexical-semantic field "youth slang" were identified according to the most popular communication topics among Iranian youth. Based on the results of the classification, a diagram was developed according to the frequency of functioning of each of the thematic groups.

Conclusions. The main thematic groups of youth slang in the modern Persian language are: technology, humor and mockery, interpersonal relations, bad habits, culture, business, fashion, politics, sports and profanity. According to the results of the developed diagram, the most frequent topics for communication using slang on popular youth platforms are "Humor", "Technology", "Social networks", "Business", and the least common are "Politics" and "Sports".

Keywords: the Persian language, youth slang, social networks, youth communication, image, identity.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.

English Language Teaching, Vol. 4, № 2, 198–205. <http://dx.doi.org/10.5539/elt.v4n2p198>

Karimian, Z. (2009). زبان مخفی جوانان. سایت تحلیلی خبری. <https://www.asriran.com/fa/news/94104>

Momeni, N. (2010). فرایندهای واژهسازی زبان مخفی فارسی. مجله زبان و. https://si-linguistics.iics.ac.ir/article_1390_b630d4bcc6caa93928a8ef5de343ebb1.pdf

Moshiri, M. (2002). فرهنگ اصطلاحات عامیانه جوانان. تهران: آگاهان ایده.

Samai, M. (2003). فرهنگ لغات زبان مخفی. تهران: نشر مرکز.

Джерела ілюстративного матеріалу
IMVBox. Website of Iranian cinema. <https://www.imvbox.com/en/tags/persianhub>
P30world. Software's site [in Persian]. <https://www.p30world.com>
TPM MOVIES. The official YouTube channel of Top Persian Movies. <https://www.youtube.com/@TPMmovies>
Zabanshenas. Iranian English language learning site [in Persian]. <https://zabanshenas.com>

References

Hashemi Shahraki, S., & Eslami Rasekh, A. (2011). Analyzing Slang Usage among Iranian Male and Female Teenagers. *English Language Teaching*, Vol. 4, № 2, 198–205. <http://dx.doi.org/10.5539/elt.v4n2p198>

Karimian, Z. (2009). The hidden language (argot) of youth. *The news analysis site "Asr Iran"* [in Persian]. <https://www.asriran.com/fa/news/94104>

Momeni, N. (2010). Word Formation Processes in Persian Argot. *Language and Linguistics*. Vol. 6, Issue 12, 61–86 [in Persian]. https://si-linguistics.iics.ac.ir/article_1390_b630d4bcc6caa93928a8ef5de343ebb1.pdf

Moshiri, M. (2002). *A Persian Dictionary of the Youngsters' Vernacular*. Agahan-e Ideh [in Persian].

Samai, M. (2003). *A Dictionary of Persian Argot*. Nashr-e Markaz [in Persian].

Sources
IMVBox. Website of Iranian cinema. <https://www.imvbox.com/en/tags/persianhub>
P30world. Software's site [in Persian]. <https://www.p30world.com>
TPM MOVIES. The official YouTube channel of Top Persian Movies [in Persian]. <https://www.youtube.com/@TPMmovies>
Zabanshenas. Iranian English language learning site [in Persian]. <https://zabanshenas.com>

Отримано редакцією журналу / Received: 27.09.23

Прорецензовано / Revised: 20.10.23

Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

УДК 811.222.1-119

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.05>

Олена МАЗЕПОВА, д-р філол. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-0405-9128

e-mail: o.mazepova@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОМПЛІМЕНТИ В ПЕРСЬКОМОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ: УНІВЕРСАЛЬНЕ ТА ЕТНОСПЕЦИФІЧНЕ

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування належної соціокультурної компетентності студентів, які вивчають східні мови в українських закладах вищої освіти. Одним із найбільш етноспецифічних мовленнєвих актів (МА), що функціонують у перському мовно-культурному просторі, є комплімент. Висвітлення стратегій, що використовуються під час висловлення й отримання компліментів носіями перської мови, допоможе зрозуміти специфіку когнітивних механізмів, що лежать в основі їхньої комунікативної поведінки, а також діяти певних висновків щодо їхньої ціннісної картини світу.

Методи. Зіставний – для аналізу поглядів західних та іранських дослідників на природу компліментів і відповідей на них; дискурс-аналіз – для визначення різноманітних соціальних, психічних, культурних тощо чинників, які впливають на комплементарну поведінку носіїв перської мови; інтент-аналіз – для виявлення актуальних, експліцитно не виражених намірів учасників перському мовно-культурній комунікативній взаємодії.

Результати. Встановлено, що МА компліменту в перському мовно-культурному просторі тісно пов'язаний з культурними схемами *šekastenafsi* 'скромність' та *ša'n* 'гідність' – невід'ємними складниками перської системи ввічливості та *ārof*. Відповідаючи на компліменти, іранці схильні применшувати оцінку того, що стає об'єктом компліменту, водночас підносячи статус ініціатора компліменту. Спілкуючись англійською, вони продовжують практикувати цю стратегію, що свідчить про її ціннісний статус і глибоку укоріненість у перській мовній свідомості.

Висновки. В англомовній і перському мовно-культурній комунікативній поведінці зафіксований спільний елемент – прагнення позитивно відповісти на комплімент так, щоб уникнути самовихваляння. Найбільшу етноспецифіку функціонування перському мовних компліментів виявляємо в таких випадках: 1) коли реакцією на комплімент щодо речі, якою володіє адресат, стає зустрічна пропозиція прийняти цю річ у дарунок; 2) коли компліменти жінкам щодо зовнішності або особистих якостей роблять малознайомі чоловіки: через культурно-зумовлені обмеження такі компліменти сприймаються як нещирі коментарі або навіть сарказм, тому їх ігнорують або сприймають із несхваленням.

Ключові слова: перська мова, комплімент, мовленнєвий акт, система ввічливості, комунікативна поведінка.

Вступ

В епоху глобалізації, мультикультуралізму та сучасних геополітичних викликів усе більшої ваги набуває проблема формування належної соціокультурної компетентності студентів у закладах вищої освіти із профільним вивченням східних мов. Це питання особливо актуалізується у процесі підготовки майбутніх перекладачів у царині відносин Схід – Захід, які останнім часом відзначаються значною напругою. Зрозуміло, що під час вивчення будь-якої іноземної мови недостатньо сформувати у студентів лише лексичну та граматичну компетенції, необхідно дати їм міцні знання соціолінгвістичних правил, які існують у країні, мова якої вивчається, щоб вони були готовими до їхнього подальшого ефективного застосування в міжкультурній взаємодії.

Одним із найбільш складних і етноспецифічних мовленнєвих актів (МА), що функціонують у перському мовно-культурному просторі, є комплімент як невід'ємний складник перської системи ввічливості *ta'ārof* (див. детальніше: Мазепова, 2015, с. 329–358). Висвітлення стратегій, які використовуються носіями перської мови під час висловлення та отримання компліментів, допоможе краще зрозуміти специфіку когнітивних механізмів, що є основою їхньої комунікативної поведінки, а також зробити певні висновки щодо ціннісної картини світу представників розглядуваної лінгвокультури.

Метою статті є визначення етнокультурної специфіки функціонування МА компліменту включно з реакціями на нього в перському мовно-культурному просторі. **Об'єктом дослідження** є МА комплімент, а **предметом** – реакції (відповіді) носіїв перської мови на компліменти. Для досягнення поставленої мети були визначені такі **завдання**: проаналізувати праці західних та іранських дослідників, щоб визначити спільне та відмінне у їхніх поглядах на комплімент і специфіку його

функціонування у відповідних лінгвокультурах; встановити місце МА компліменту у структурі перської системи ввічливості *ta'ārof*, визначити універсальні та специфічні особливості функціонування відповідей на компліменти у перському мовно-культурному просторі.

Огляд літератури. Компліменти та відповіді на них – це невідмінний атрибут ввічливого спілкування в будь-якій лінгвокультурі. Дослідженню цього феномена в західному науковому просторі присвячували свої праці такі науковці, як А. Померанц, Дж. Голмс, П. Гоббс, Н. Вольфсон, Дж. Мейнс, Р. К. Герберт, М. Кнапп, Р. Гоппер, Р. А. Белл, Е. Вейганд, М. Сіфіяну, А. Яворський та ін.

Основоположними для вивчення комплементарної поведінки носіїв перської мови варто вважати праці Ф. Шаріфіяна про культурну схему *šekastenafsi* 'скромність' (дослівно "памання себе") (Sharifian, 2005; 2007). Основні положення і висновки його студій проаналізовані в контексті дослідження перської системи ввічливості (Мазепова, 2016), де було показано, що український переклад слова شکسته نفسی *šekastenafsi* як 'скромність' є досить умовним, оскільки концепт, який є основою цього поняття, набагато об'ємніший і включає в себе такий семантичний компонент, як "самоприниження".

В останні десятиліття перському мовно-культурній комунікативній поведінці досліджувало чимало іранських науковців. Деякі з них зосереджували свою увагу на порівнянні відповідей на компліменти перському мовних комунікантів з носіями інших мов (Behnam, & Amizadeh, 2011; Boroujeni, Domakani, & Sheykhi, 2016; Karimnia, & Afghari, 2011; Mohajernia, & Solimani, 2013; Razi, 2013; Sadeghi, & Zarei, 2013; Shabani, & Zeinali, 2015). Інші вивчали гендерну та вікову специфіку обрання комунікативних стратегій у процесі реагування на компліменти (Heidari, Dastjerdi, & Marvi, 2011; Jalilzadeh, & Sarkhosh, 2016;

© Мазепова Олена, 2023

Morady Moghaddam, 2017; Razmjoo, Barabadi, & Arfa, 2013; Shahidi Pour, & Zarei, 2016; Tamimi, 2015; Yousefvand, 2010), зокрема під час спілкування у віртуальному просторі (Eslami, Jabbari, & Li-Jen Kuo 2015; Sharifian, Chalak, & Dehkordi, 2019), а також залежність надання реакцій на компліменти від рівня освіти респондентів (Allami, & Montazeri, 2012; Shahidi Pour, & Zarei, 2017). У цій статті ми торкнемося лише деяких аспектів, висвітлених у цих дослідженнях, щоб виявити найбільш специфічні ознаки перськомовної компліментарної взаємодії.

Методи

Для досягнення заявленої вище мети застосовувалися такі методи дослідження: зіставний – для аналізу поглядів західних та іранських дослідників на природу компліментів і відповідей на них; дискурс-аналіз – для визначення різноманітних соціальних, психічних, культурних тощо чинників, які впливають на компліментарну поведінку носіїв перської мови; інтент-аналіз – для виявлення актуальних, експліцитно не виражених намірів учасників перськомовної компліментарної взаємодії.

Результати

У межах теорії МА, розробленої наприкінці 50-х рр. XX ст. англійським філософом Дж. Остіном (Austin, 1962) і доопрацьованої Дж. Серлем (Searle, 1979), комплімент не одразу знайшов своє місце. У праці Дж. Остіна серед основних МА, якими він називає вердиктиви, екзерситиви, комісиви, бехабітиви й експозитиви, комплімент взагалі не згадується. Натомість, у класифікації Дж. Серля, де визначено такі МА, як репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви й декларативи, комплімент можна віднести як до репрезентативів (асертивів), якщо розглядати його як певне твердження, просту констатацію факту дійсності, так і до експресивів, якщо розуміти його як вираження позитивного ставлення мовця до свого співрозмовника або до чогось, що належить або має стосунок до нього. Американські соціолінгвісти П. Браун і С. Левінсон у своїй теорії лінгвістичної ввічливості, заснованій на принципі "збереження обличчя", мовленнєвий акт компліменту визначають як один із таких, що загрожують обличчю співрозмовників (face-threatening acts) (Brown, & Levinson, 1987, p. 65–68). При цьому загрозу несе як самий акт компліменту, так і його сприйняття, а відчуття дискомфорту, яке може виникнути у випадку компліменту із приводу якоїсь речі співрозмовника, пов'язане з підозрою, що мовець бажає заволодіти предметом, який йому не належить (див. детальніше: Мазепова, 2021, с. 18). Хоча в іншому місці своєї роботи висловлення компліментарних суджень вони зараховують до позитивних стратегій ввічливості, спрямованих на задоволення потреб людини у схваленні та вдячності, а також для зміцнення солідарності у стосунках. Компліменти якнайкраще слугують засобом для постульованого ними пошуку "спільної мови" ('common ground') у комунікації (Brown, & Levinson, 1987, p. 102).

Дж. Голмс визначає комплімент як "мовленнєвий акт, який явно чи неявно приписує заслугу особі, яка не є мовцем, а до якої зазвичай звертаються, із приводу наявності в неї чогось "доброго" (майна, характеристики, вміння), що позитивно оцінюється мовцем і слухачем" (Holmes, 1986, p. 486). В іншій своїй статті дослідник зауважує: "Щоб бути сприйнятим як комплімент, висловлювання має стосуватися чогось, що позитивно оцінюється учасниками та приписується адресатам" (Holmes, 1988, p. 454). У цій статті приймемо за основу визначення П. Гоббс, згідно з яким комплімент – це "мовленнєвий акт, який явно чи неявно

віддає належне адресату за певні властивості, навички, характеристики тощо, які позитивно оцінюються мовцем і адресатом" (Hobbs, 2003, p. 249).

Зрозуміло, що в кожній лінгвокультурі компліментарна поведінка матиме свої специфічні особливості. Можна згадати про обмеження, які накладає мусульманське суспільство на висловлення компліментів незнайомим і малознайомим жінкам представниками протилежної статі або дружинам своїх колег тощо. З огляду на складність розглядуваного нами МА можна припустити, що далеко не завжди і не всюди компліменти є доречним складником спілкування. Наприклад, за спостереженням А. Яворського, у польській лінгвокультурі багато компліментів робиться в маніпулятивний спосіб, а тому польські комуніканти не сприймають компліменти як вияв солідарності та не надто покладаються на них як на засіб встановлення дружніх стосунків (Jaworski, 1995). Дослідники перськомовної комунікативної поведінки зазначають, що в іранській культурі компліменти можуть відігравати подвійну роль: з одного боку, їх часто використовують для початку розмови, розвитку змістовної соціальної взаємодії та встановлення дружніх стосунків, але з іншого, недоречний комплімент може викликати збентеження і навіть образу (Sadeghi, & Zarei, 2013).

Головну увагу в цій розвідці ми вирішили приділити не так різновидам самих компліментів, як аналізу відповідей на них, зокрема й у крос-культурному аспекті, адже встановлено, що на типи стратегій, які використовуються для відповідей на компліменти, можуть впливати не лише індивідуальні, а й соціальні та культурні чинники (Sifianou, 2001). Як стверджує Е. Вейганд, "не лише те, як висловлюються компліменти, але й те, як на них потрібно реагувати, залежить від культури" (Weigand, 2016, p. 364).

Відповідь на комплімент – це по суті другий хід відповідного комунікативного акту, такий же важливий, як сам комплімент, оскільки правильна відповідь сприятиме укріпленню стосунків між співрозмовниками, а неадекватна відповідь може призвести до розриву спілкування. За останні десятиліття дослідницька увага до цієї теми значно зросла, оскільки, як зазначають М. Кнапп, Р. Хоппер і Р. А. Белл, ланцюжки компліментів "заслужовують на вивчення, тому що вони, хоч і повсюдні, але часто становлять проблематичні мовленнєві дії" (Knapp, Horpper, & Bell, p. 12). Китайський дослідник М. Ю стверджує, що компліменти можуть бути "актом судження", і тому люди схильні почуватися "неспокійно, оборонятися або навіть бути цинічними щодо компліментів, які вони отримують, і через це можуть мати проблеми з адекватними відповідями на такі компліменти" (Yu, 2003, p. 1687). Зокрема, якщо комплімент із приводу чудової зовнішності англійці здатен поліпшити настрої на цілий день, то китайська жінка в такій ситуації може почуватися незручно і навіть трохи обурюватися (Tang, & Zhang, 2009, c. 326).

А. Померанц (1978) уперше провела широке дослідження реакцій на комплімент із прагматичного погляду. У своєму дослідженні поведінки американців, які реагують на комплімент, вона припустила, що одержувач компліменту стикається зі складною проблемою, відповідаючи на комплімент: як прийняти комплімент і водночас уникнути при цьому самовихваляння? Унаслідок дослідження було виявлено три основних різновиди реакцій на комплімент в американському соціумі: 1) його прийняття (acceptance) або згода з компліментом (agreement); 2) його відхилення (rejection) або незгода (disagreement); 3) різноманітні стратегії уникнення самовихваляння (selfpraise avoidance),

зокрема такі, як переведення референта, пониження ступеня оцінки в компліменті, повернення компліменту (Pomerantz, 1978, p. 81–106). У подальшому Дж. Голмс запропонував тричленну класифікацію відповідей на комплімент: 1) прийняття; 2) відкидання; 3) ухиляння від компліменту, що включає такі стратегії, як запит на пояснення, перепитування, перепризначення компліменту, зміна теми розмови тощо (Holmes, 1988). Його класифікацію доопрацювали й розширили інші дослідники, зокрема ті, що вивчали компліментарну поведінку носіїв китайської та англійської мов у контрастивному аспекті (Chen, 1993; Yu, 2004).

Для цілей нашого дослідження інтерес становить той факт, що в західних культурах люди, позитивно реагуючи на комплімент, застосовують спеціальні стратегії для того, щоб уникнути самовихвалювання. Водночас очевидно, що вони керуються певними міркуваннями скромності, що певною мірою зближує їх із носіями перської мови. Однак, описуючи феномен скромності в перському мовно-культурному просторі, Ф. Шаріфіан наголошував на тому, що іранці, на відміну від представників західних культур, під час отримання похвали або компліменту, поводяться у специфічний спосіб, заперечуючи свою участь, роль або причетність до того, що стає об'єктом схвальної оцінки співрозмовника, та переводячи заслугу на адресу ініціатора компліменту, своєї родини, Бога або просто сприятливого збігу обставин. Крім того, разом із мінімізацією свого власного досягнення отримувач компліменту починає практикувати схему підвищення статусу свого співрозмовника, приписуючи йому більш визначні, ніж у нього самого, заслуги (Sharifian, 2005; 2007). Прикладом може слугувати такий мікродіалог між двома чоловіками (Мазепова, 2016, с. 243):

(1) A: وصف دانش خارج العاده شما را خیلی شنیدیم. *Vasf-e dāneš-e xārej ol'āde-ye šomā-ro xeyli šenidim. Ми багато чули про Вашу надзвичайну обізнаність.*

B: خواهش می کنم، ما شاگرد شما هم حساب نمی‌شیم. *Xāheš mikonam, mā šāgerd-e šomā ham hesāb nemišim. Що Ви так кажете! Я не вважаю себе навіть Вашим учнем.*

Як бачимо, отримувач компліменту (B) своєю відповіддю водночас і скромно применшує власні заслуги, і підвищує статус свого співрозмовника (A). Це виявляється не лише на лексичному рівні, а й на граматичному: говорячи про себе, мовець використовує форму займенника першої особи множини *mā* ('ми'), з яким узгоджується відповідна форма дієслова у розмовному реєстрі мовлення: *hesāb nemišim* (досл. 'не рахуємося').

Цю саму думку розвивають більшість дослідників, зокрема А. Карімінія та А. Афгарі, які досліджували відмінності в реакціях на комплімент у процесі взяття інтерв'ю в перськомовному та англomовному телекомунікаційному просторі [Karimnia, & Afghari, 2011, p. 103]. Як стверджують автори, їхній матеріал засвідчив, що стратегії самоприниження та підвищення статусу іншого переважають у перськомовній комунікації, натомість в англomовному спілкуванні таких стратегій не зафіксовано. Розглянемо дві пари прикладів, подібних за своїм змістом, перською та англійською мовами.

(2) A: تفسیر شما چیه، آقای محمدی؟ شما که در مورد مسائل خاور میانه از Tafsir-e šomā čī-ye āqā-ye Mohammadi šomā ke dar mowred-e masā'e le xāvar-e miyāne az mā xeyli behtar midānid va dar jaryān hastid. *Як Ви це прокоментуєте, пане Мохаммаді? Ви набагато більше за нас знаєте про проблеми Середнього Схо-*

ду і більше поінформовані.

B: اختیار دارید آقای حسنی، این فرمایشها را نفرمایید. به هر حال... *Extiyār dārid āqā-ye Hasani, in farmāyeshā-rā nafarmāyid. Be har hāl... Прошу Вас, пане Хасані, не кажіть цього. Як би там не було...*

У цьому обміні репліками ми бачимо, що інтерв'юер (A) підносить авторитет свого візаві (B), а той, перш ніж почати відповідати на запитання, вважає за необхідне висловити свою "незгоду" з таким оцінюванням своєї компетентності, на що вказують вислів *extiyār dārid* (досл. 'маєте волю/вибір'), який використовується у сенсі заперечення почутого (на кшталт укр. "Що Ви таке кажете!"), з міркування виказати скромність і уникнути самомилування, а також пара однокореневих лексем – ввічливий синонім дієслова *goftan* 'говорити' – *farmudan* (досл. 'наказувати') і похідний від нього іменник *farmāyeš* (дослівно 'наказ'), які сигналізують про переведення комунікації на більш ввічливий рівень і бажання мовця піднести статус свого співрозмовника.

Натомість в англійському обміні репліками, подібному за змістом, таких стратегій не спостерігаємо:

(3) A: *Thank you, Jack; it was an honor to have you in our program. You are really smart.*

B: *Smart?*

A: *Yes. Really, you are.*

B: *Oh, yes. I am smart. However,...*

Як бачимо, тут інтерв'юер (A) робить комплімент своєму візаві щодо його розумових здібностей, а той, після невеличкого вагання у вигляді перепитування (*Smart?*) погоджується з компліментом без будь-якого наміру "повернути" комплімент або хоч якось віддячити тим самим його ініціатору. Хоча не можна виключати, що комунікант B робить це з міркувань самоіронії або бажання пожартувати.

Розглянемо ще одну пару реплік, де об'єктом компліменту постають не особисті властивості комунікантів, а річ, що належить одному з них:

(4) A: بینندگان عزیز، این کتاب کتاب خیلی مفیدی است. *Bi-nandegān-e aziz, in ketāb, ketāb-e xeyli mofid-i hast. Дорогі глядачі, ця книга дуже корисна.*

B: البته هنوز نقص هایی داره که در چاپ دوم انشاءالله برطرف میشه. *Albatte hanuz naqshā-yi dāre ke dar chāp-e dovvom enšā'lla bartaraf miše. Хоча, звичайно, в ній все ще є недоліки, які, дасть Бог, будуть усунуті в другому виданні.*

Тут ми можемо спостерігати, що мовець (A) високо відгукується про книгу свого співрозмовника (B), а той, так само, замість того, щоб просто прийняти комплімент, застосовує стратегію самоприниження, яка в цьому випадку поширюється на річ, що йому належить. Отже, книга, яку він написав, виявляється в чомусь недосконалою, оскільки він сам звертає увагу глядачів на наявність у ній недоліків.

В англійському обміні репліками, подібному за змістом, ми не знаходимо жодних стратегій самоприниження:

(5) A: *I think your book is very useful.*

B: *Yes, it really is.*

Отже, як бачимо, мовець (A) робить комплімент своєму візаві з приводу написаної ним книги (B), а той одразу ж погоджується, підтверджуючи її високу якість.

Серед монокультурних студій, присвячених вивченню перськомовних компліментів і реакцій на них, заслуговують на увагу розвідки В. Шаріді Пура та Г. Зареї, які дослідили відмінності в реакціях на компліменти іранських респондентів залежно від їхнього рівня освіти та

віку (Shahidi Pour, & Zarei, 2016; 2017), а також стаття М. Мораді Могаддама з інтригуючою назвою "Ввічливість на межі: нещирі відповіді іранських жінок на компліменти" (Morady Moghaddam, 2017).

Загалом аналіз більш сучасних праць іранських дослідників, присвячених вивченню відповідей на компліменти, засвідчує, що висновки Ф. Шаріфіяна (Sharifian, 2005) стосовно того, що іранці схильні радше відкидати, ніж приймати компліменти, не є остаточними (Allami, & Montazeri, 2012; Razmjoo, Barabadi, & Arfa, 2013; Sadeghi, & Zarei, 2013; Shahidi Pour, & Zarei, 2017; Yousefvand, 2010). Зокрема В. Шаріді Пур і Г. Зареї, які проводили опитування іранців із різним рівнем освіти та з різних регіонів країни за методикою продовження дискурсу (DCT – Discourse Completion Task), спираючись на описану вище класифікацію реакцій на компліменти Дж. Голмса, стверджують, що їхній матеріал не підтвердив висновків Ф. Шаріфіяна, оскільки більшість респондентів використали стратегію прийняття компліменту, а не відкидання чи ухиляння від нього (Shahidi Pour, & Zarei, 2017, p. 233). Однак найбільш поширеною підкатегорією в межах прийняття компліменту було пониження його рівня, що з одного боку, узгоджується із наведеним вище твердженням А. Померанц про те, що отримувачі компліменту стикаються з дилемою: як прийняти комплімент так, щоб уникнути в такому разі самовихваляння; а з іншого – відповідає суто іранській культурній схемі *šekastenafsi* 'скромність', описаній Ф. Шаріфіяном, коли реагувати простим прийняттям компліменту вважається недостатньо ввічливим. Респонденти у відповідь на комплімент частіше за все були схильні применшувати власні позитивні якості чи досягнення, як-от у такому прикладі:

(6) A: شما خیلی قشنگ حرف می زنین! Šomā xeyli qašang harf mizani! *Ви дуже гарно говорите!*

B: اینجور که شما می گین نیست. Injur ke šomā migin nist. *Ну не так гарно, як Ви говорите.*

За свідченням науковців, носії перської мови зазвичай використовують декілька виразів у відповідь на комплімент: починають із вираження вдячності (مرسی 'merci' 'Дякую!'), після чого йде клішований вираз повернення (на кшталт لطف دارید lotf dārid 'Ви дуже люб'язні' або چشماتون قشنگ می بینه češmā-tun qašang mibine! досл. 'Ваші очі гарно бачать') або заперечення похвали (на кшталт اینطوری نیست Intori nist 'Це не так'). Наприклад:

(7) A: وای! امروز خیلی خوشگل شدی! Vāy! Emruz xeyli xošgel šodi! *О, сьогодні ти виглядаєш дуже гарно!*

B: مرسی. چشمت قشنگ می بینه. Mersi. Češmā-t qašang mibine! *Дякую. Твої очі гарно бачать.*

Або:

(8) A: همیشه مهربان و مفیدی! Hamiše mehrabān-o mofid-i! *Ти завжди добра і готова допомогти!*

B: مرسی. ولی اینجوری هم نیست که میگی. Mersi. Vali injori ham nist ke migi! *Дякую. Але це не зовсім так, як ти кажеш.*

З однією з найбільш специфічних реакцій на комплімент, що функціонують в іранському культурному просторі, стикаємося тоді, коли комплімент стосується речі, якою володіє адресат. У відповідь на отриману високу оцінку цієї речі адресат може запропонувати своєму візаві прийняти її у подарунок. Зрозуміло, що не йдеться про надто коштовні речі на кшталт автомобіля чи будинку.

Така інтеракція найчастіше трапляється між самими іранцями, бо вона є частиною ввічливого спілкування та передбачена вже згаданою вище системою *ta'arof*. З іноземцями цю схему не практикують, оскільки розу-

міють її етнокультурну специфічність і можливі непорозуміння, що можуть виникнути. Пропозиція у відповідь на комплімент стосовно певної речі може оформлятися за допомогою клішованого вислову قابلی نداره qābel-i nadāre (досл. 'це Вас не варто'), що фактично означає щось на кшталт укр. "Прошу, це вам!", напр.:

(9) A: لپ تاپت خیلی زیبا و عالی! Laptāp-et xeyli zibā-vo āli-ye! *У тебе дуже гарний, чудовий ноутбук!*

B: مرسی. قابل شما رو نداره. Mersi. Qābel-e šomā-ro nadāre. *Дякую. Вас він не вартий* (у значенні "Прошу, прийміть, будь ласка") (Shahidi Pour, & Zarei, 2017, p. 234).

Аналогічну реакцію як одну з найчастотніших зустрічаємо в опитуванні іранських респондентів м. Ширазу, проведеному іншими дослідниками (Razmjoo, Barabadi, & Arfa, 2013, p. 48), напр.:

(10) A: چه موبایل قشنگی! Će mobāyl-e qašang-i! *Який гарний телефон!*

B: قربان شما، قابلی نداره. Qorbān-e šomā, qābel-i nadāre. *Ви дуже люб'язні* (дослівно 'Я стану жертвою за вас'), *будь ласка, прийміть* (дослівно 'Вас він не вартий').

М. Мораді Могаддам дослідив компліментарну поведінку іранських жінок і дійшов висновку, що їхні реакції на комплімент суттєво відрізняються залежно від того, хто є ініціатором компліменту – чоловік чи жінка (Morady Moghaddam, 2017). Встановлено, що під час жіночої взаємодії вони намагаються справити гарне враження, підтримують солідарність, позитивно реагуючи на комплімент і роблячи комплімент у відповідь. Натомість, отримуючи комплімент від особи протилежної статі, вони більше схильні застосовувати стратегії вже згаданої культурної схеми *šekastenafsi*, а також схеми *ša'n* (перс. شان 'престиж', 'достоїнство'), яка в цьому разі полягає в тому, що жінка має ігнорувати недоречні висловлювання представників протилежної статі.

У вказаному дослідженні взяли участь 220 студенток із різних іранських університетів, які навчалися на спеціальності "англійська мова", тому опитування проводилося англійською. Для нашої розвідки інтерес становить спостереження, що іранські жінки, спілкуючись англійською, екстраполюють елементи суто іранських культурних схем на свої відповіді на компліменти. Цей факт уперше описаний Ф. Шаріфіяном, який навіть як приклад діалогу іранського студента з його англомовним викладачем (Sharifian 2007, с. 44). У відповідь на комплімент викладача з приводу престижної нагороди, яку отримав студент, той почав "перекладати" заслугу за це на самого викладача, заявляючи, що він особисто "нічого не зробив". Така відповідь студента спантеличила викладача, оскільки він відчув, що його внесок в успіх студента явно гіперболізований. Натомість студент, бодай і спілкуючись англійською мовою, діяв у межах своєї перськомовної культурної схеми *šekastenafsi* і лише намагався бути ввічливим (Мазепова, 2016, с. 246).

На думку М. Мораді Могаддама, жінки найчастіше керуються трьома культурними схемами або, у його термінології, "стратегіями надзвичайної ввічливості" (extreme politeness strategies): *ta'arof*, *šekastenafsi* та *ša'n*, які є різною мірою ритуалізованими (за його словами – "нещирими"), тобто культурно-зумовленими (Morady Moghaddam, 2017, p. 420). Застосування цих стратегій може варіювати залежно від об'єкта компліменту (зовнішності, здібностей чи майна респондентки), а також статі ініціатора компліменту.

Термін *ta'ārof* використовується автором у вузькому сенсі – як готовність запропонувати свою річ співрозмовнику, якщо вона йому сподобалася, на знак вияву ввічливості ("нешира пропозиція"). Ритуальні випадки функціонування МА "пропозиція" і "відмова" у складі перськомовної системи ввічливості вже були проаналізовані раніше (Мазепова, 2022).

Як показало дослідження, стратегія *ta'ārof* застосовувалася іранськими жінками тоді, коли компліменти стосувалися їхніх речей або здібностей, переважно у відповідь на комплімент, висловлений іншою жінкою. У першому випадку вони керувалися розглянутою вище культурно-зумовленою пресупозицією *qābel-i nadāre* (досл. 'це Вас не варто'):

- (11) A: *You have a nice phone.*
B: *You can have it.*

Як бачимо, у відповіді простежується вплив вказаної культурної пресупозиції, як це має місце в розглянутих вище фрагментах (9) і (10). Зрозуміло, що в питоми англомовному середовищі такої відповіді на комплімент годі очікувати.

Інша культурно зумовлена пресупозиція, яка доволі часто актуалізується в жіночій комплементарній поведінці, умовно позначена як *dar xedmat-e šomā hastim* (досл. 'ми до Ваших послуг'):

- (12) A: *You are so knowledgeable.*
B: *I can help you anytime you want.*

Отже, можемо зробити висновок, що відповідь на комплімент щодо розумових здібностей у межах перської системи ввічливості вимагає вияву зустрічної уваги до ініціаторки комплементу, що у прикладі реалізовано пропозицією допомоги. Зрозуміло, що така пропозиція матиме радше вдаваний характер, бо жінки можуть бути зовсім поверхово знайомі, але дотримання ритуалу характеризує їх як ввічливих, вихованих носійок власної культурної традиції.

Схема *šekastenafsi* використовувалася жінками переважно у відповідях на компліменти, зроблені інтерв'юером-чоловіком, об'єктом яких були здібності або деталі зовнішнього вигляду. Розглянемо приклади:

- (13) A: *Your shoes are really beautiful.*
B: *This is not so stylish.*
(14) A: *You have a nice accent!*
B: *It needs improvement yet.*

Як видається, головна ідея застосування цієї схеми жінками в комунікації з чоловіками полягає не лише в бажанні виявити скромність і уникнути самомилування, а й зумовлена наміром перевести комунікацію в суворіші межі політесу задля своєчасного припинення можливого розгортання комунікації в небажаному напрямі.

Стратегія надзвичайної ввічливості *ša'n* ('престиг', 'достоїнство') найбільше використовується жінками у відповідь на компліменти щодо здібностей або зовнішності, зроблені представниками протилежної статі. Стратегія *ša'n* пов'язана з іранською культурною схемою *adab* ('ввічливість', 'виховання'), яка "заохочує мовців усвідомлювати можливість того, що в товаристві інших людей вони можуть зробити або вже зробили щось неправильне, щось таке, що не відповідає *ša'n*-у іншої сторони" (Sharifian, 2005, p. 341), а тому поводитися так, щоб цьому запобігти. В іранській культурі жінки зрідка відповідають щиро на комплімент, зроблений незнайомим чоловіком, через культурну етику: комплімент може розцінюватися як "недоречне бажання" або "сексуальне домагання". Тому жінки не вважають компліменти, зроблені незнайомими чоловіками щодо їхніх здібностей або зовнішності, щирими,

підозрюючи в них прихований сенс, інтимну пропозицію або навіть сарказм. Причина криється в одному – культура не толерує обміну компліментами між незнайомими чоловіками й жінками.

Проте у випадку, якщо така ситуація все ж трапляється, для того, щоб підтримати як свою гідність, так і гідність свого співрозмовника, у відповідь на комплімент пересічна іранська жінка обмежується однослівною, короткою відповіддю на кшталт "дякую", "добре", "напевно" тощо. Це є сигналом того, що вона виконала свій культурний обов'язок, але не сприймає одержаний комплімент як щирий і не готова на його підставі до подальших романтичних стосунків. Наведемо приклади:

- (15) A: *You are so intelligent.*
B: *Oh maybe.*
(16) A: *What a nice accent!*
B: *Thanks.*

Натомість у подібному за змістом суто жіночому спілкуванні один комплімент неодмінно тягне за собою зустрічний комплімент:

- (17) A: *You are so intelligent.*
B: *Thanks. You are so nice.*
(18) A: *What a nice accent!*
B: *Thanks. You are so proficient in talking too.*

Носіям перської лінгвокультури важко уявити, щоб іранки відповідали подібним чином незнайомим чоловікам (напр.: *You are so nice.*), інакше це може бути сприйняте як готовність до більш інтимних стосунків. І це потрібно враховувати жінкам-іноземкам, які часто екстраполюють "легкість" обміну компліментами, поширену в західних культурах, на спілкування з представниками східних культур, а потім дивуються, що "їх не так зрозуміли".

Отже, відмінності в системах цінностей представників західних і східних лінгвокультур, глибоко вкорінені у їхній свідомості, позначаються навіть на такому повсякденному і "звичайному", як може здатися, складнику спілкування, як комплімент. Знання цих відмінностей і вміння оперувати необхідними комунікативними стратегіями у процесі обміну компліментами, безсумнівно, збагатить прагматичну компетенцію студентів – майбутніх фахівців із перської мови.

Дискусія і висновки

Отже, можемо зробити деякі висновки стосовно співвідношення універсального та етноспецифічного в комплементарній поведінці у перськомовному комунікативному просторі:

1. Як у західних культурах, так і в Ірані компліменти можуть відігравати подвійну роль: сказані у правильному місці і в правильний час, вони сприяють встановленню гарних стосунків, підтримують солідарність, тоді як недоречний комплімент може викликати збентеження і навіть образу. Можна припустити, що далеко не завжди і не всюди компліменти є доцільним складником комунікації.

2. В англомовній і перськомовній комунікативній поведінці у царині відповідей на компліменти існує спільний елемент – одержувач компліменту опиняється перед дилемою: як відповісти так, щоб водночас уникнути самовихвалення? Водночас в англомовній комунікації цей складник є доволіним, а в іранській культурі – облігаторним, оскільки він зумовлений перськомовною системою ввічливості *ta'ārof*, центральним компонентом якої постає культурна схема *šekastenafsi* 'скромність'.

3. Перське слово *šekastenafsi* (дослівно 'ламання себе') лише умовно перекладається як "скромність", оскільки його семантика включає сему "самоприпинення", відсутню в іншомовних еквівалентах. Найяскравіше відмінності у сприйнятті компліментів англомовними та

перськомовними комунікантами через необхідність застосування цієї культурної схеми представлені у прикладах (1), (2), (3), (4), (5). Неодмінним компонентом відповідей на компліменти в межах згаданої культурної схеми виступає зниження рівня оцінки того, що стало об'єктом компліменту, як-от у прикладах (6), (7), (8).

4. Однією з найбільш специфічних для перськомовного комунікативного простору реакцій на комплімент щодо речі, якою володіє адресат, є зустрічна пропозиція прийняти цю річ у дарунок. Як показано у прикладах (9), (10), формальним вербалізатором цієї пресупозиції є клішований вислів *qābel-i nadāre* (досл. 'це Вас не варто'), що українською приблизно означає 'Прошу, прийміть це!'. Розуміння ритуального характеру таких культурно-зумовлених пропозицій – необхідний складник прагматичної підготовки майбутніх фахівців із перської мови.

5. Носії перської мови схильні переносити елементи суто іранських культурних схем на комунікацію англійською мовою, що свідчить про глибоку укоріненість та ціннісний статус цих схем у структурі мовної свідомості. Це стосується як англomовної комунікації іранців, що перебувають за межами Ірану, так і в штучно створених умовах усередині країни, на базі англomовних спеціалізацій іранських університетів, що продемонстровано у прикладах (11), (12), (13), (14).

6. На жіночу компліментарну поведінку вирішальним чином впливає те, хто є ініціатором компліменту – чоловік чи жінка. Якщо між собою спілкуються дві жінки, більш імовірно, що одержувачка компліменту відповість компліментом своїй співрозмовниці, як це показано у прикладах (17), (18). Компліменти, зроблені незнайомими чоловіками, здебільшого сприймаються як нещирі коментарі або навіть сарказм, тому їх ігнорують або сприймають із несхваленням. Тому відповіді будуть односкладними, як-от у прикладах (15), (16), у межах культурної схеми *ša'n*. Отже, у міжкультурній взаємодії з іранцями потрібно пам'ятати про те, що іранська культура не толерує обміну компліментами між незнайомими або малознайомими чоловіками та жінками. У цьому виявляється ще одна з цінностей іранської культури – оберігати жінок від надокучливої уваги незнайомих чоловіків.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в залученні різноманітного матеріалу публіцистичних і художніх текстів для виявлення найбільш специфічних для перського комунікативного простору різновидів компліментів і реакцій на них, а також у проведенні зіставного аналізу функціонування відповідей на компліменти у перськомовній та українськомовній комунікативній культурі на матеріалі опитування респондентів.

Список використаних джерел

- Мазепова, О. В. (2015). *Внутрішній світ людини у перському ліневоментальному просторі*. Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Мазепова, О. В. (2021). Іранська комунікативна культура через призму теорії мовленнєвих актів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*, 1(27), 17–21. <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2021.27.17-21>
- Мазепова, О. В. (2016). Культурна схема *ŠEKASTENAFSI* (самоприпущення) у складі перської системи ввічливості *ta'ārof*. *Мовні і концептуальні картини світу*, 57, 241–249. <https://movia.knu.ua/wp-content/uploads/2020/02/33.pdf>
- Мазепова, О. В. (2022). Мовленнєві акти "пропозиції" і "відмови" у складі комунікативної поведінки носіїв перської мови. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*, 1(28), 18–25. <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2022.28.17-24>
- Allami, H., & Montazeri, M. (2012). A Sociopragmatic Analysis of Compliment Responses in Persian. *Iranian Journal of Applied Language Studies*, 4(1), 1–38. <https://doi.org/10.22111/ijals.2012.1346>
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford University Press.
- Behnam, B., & Amizadeh, N. (2011). A comparative study of the compliments and compliment responses between English and Persian TV interviews. *3L: The Southeast Asian Journal of English Language Studies*, 17(1), 65–78.

- https://www.academia.edu/21511362/A_Comparative_Study_of_the_Compliments_and_Compliment_Responses_between_English_and_Persian_TV_Interviews
- Boroujeni, A. J., Domakani, M. R., & Sheykhi, S. (2016). Comparative cross-cultural analysis of compliments in English and Persian series. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 3(2), 177–187. <https://www.jallr.com/index.php/JALLR/article/view/273/pdf273>
- Brown, P., & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press. <https://psycnet.apa.org/record/1987-97641-000>
- Chen, R. (1993). Responding to compliments: A contrastive study of politeness strategies between American English and Chinese speakers. *Journal of Pragmatics*, 20(1), 49–75. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(93\)90106-Y](https://doi.org/10.1016/0378-2166(93)90106-Y)
- Eslami, Z. R., Jabbari N., & Li-Jen Kuo (2015). Compliment Response Behaviour on Facebook: A Study with Iranian Facebook Users. *International Review of Pragmatics*, 7, 244–277. <http://doi.org/10.1163/18773109-00702005>
- Heidari-Shahreza, M. A., Dastjerdi, H. V., & Marvi, S. (2011). Discoursal variation and gender: The case of compliment responses among male and female Persian speakers. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2(3), 159–168. <http://doi.org/10.5901/mjss.2011.v2n3p159>
- Herbert, R. K. (1990). Sex-based differences in compliment behavior. *Language in Society*, 19(2), 201–224. <https://doi.org/10.1017/S0047404500014378>
- Hobbs, P. (2003). The medium is the message: Politeness strategies in men's and women's voice mail messages. *Journal of Pragmatics*, 35(2), 243–262. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00100-5](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00100-5)
- Holmes, J. (1986). Compliments and compliment responses in New Zealand English. *Anthropological Linguistics*, 28(4), 485–508. <https://www.jstor.org/stable/30028355>
- Holmes, J. (1988). Paying compliments: A sex-preferential positive politeness strategy. *Journal of Pragmatics*, 12(3), 445–465. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(88\)90005-7](https://doi.org/10.1016/0378-2166(88)90005-7)
- Jalilzadeh-Mohammadi, Z., & Sarkhosh, M. (2016). Compliment response patterns between Persian male and female English and Non-English teachers. *Discourse and Interaction*, 9(1), 5–28. <https://doi.org/10.5817/DI2016-1-5>
- Jaworski, A. (1995). "This is not an empty compliment!" Polish compliments and the expression of solidarity. *International Journal of Applied Linguistics*, 5(1), 63–94. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.1995.tb00073.x>
- Karimnia, A., & Afghari, A. (2011). Compliments in English and Persian interaction: A cross-cultural perspective. *Jezikoslovje*, 12(1), 27–50. https://www.researchgate.net/publication/266084851_Compliments_in_English_and_Persian_interaction_A_cross-cultural_perspective
- Knapp, M., Hopper, R., & Bell, R. A. (1984). Compliments: a descriptive taxonomy. *Journal of Communication*, 34, 12–31. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1460-2466.1984.tb02185.x>
- Mohajernia, R., & Solimani, H. (2013). Different strategies of compliment responses used by Iranian EFL students and Australian English speakers. *Journal of Language Teaching & Research*, 4(2), 340–347. <http://doi.org/10.4304/jltr.4.2.340-347>
- Morady Moghaddam, M. (2017). Politeness at the extremes: Iranian women's insincere responses to compliments. *Language and Dialogue*, 7(3), 413–431. <http://doi.org/10.1075/ld.7.3.05mog>
- Pomerantz, A. (1978). Compliment responses: notes on the cooperation of multiple constraints. In J. Schenkein (ed.), *Studies in the Organization of Conversational Interaction* (pp. 79–112). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-623550-0.50010-0>
- Razi, N. (2013). A contrastive study of compliment responses among Australian English and Iranian Persian speakers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 70(1), 61–66. <http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.01.038>
- Razmjoo, S. A., Barabadi, E., & Arfa, A. (2013). An investigation into the speech act of compliment response in Persian. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 2(1), 44–52. <http://doi.org/10.7575/ijalel.v.2n.1p.44>
- Sadeghi, E., & Zarei, G. R. (2013). Investigating the use of compliments in Persian and English: A case study of Iranian EFL students. *Journal of Foreign Language Teaching and Translation Studies*, 2(2), 30–49. <http://doi.org/10.7575/iaic.ijalel.v.6n.1p.227>
- Searle, J. R. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511609213>
- Shabani, M., & Zeinali, M. (2015). A comparative study on the use of compliment response strategies by Persian and English native speakers. *Advances in Language and Literary Studies*, 6(5), 58–66. <https://journals.iaic.org.au/index.php/alls/article/view/1713>
- Shahidi Pour, V., & Zarei, G. R. (2016). Investigating Age-based Compliments in Persian. *English Review*, 4(2), 275–288. <http://doi.org/10.25134/erjee.v4i2.341>
- Shahidi Pour V., & Zarei G. R. (2017). Investigating the Use of Compliments and Compliment Responses in Persian: Effect of Educational Background. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 6(1), 227–239. <http://doi.org/10.7575/iaic.ijalel.v.6n.1p.227>
- Sharifian, F. (2005). The Persian cultural schema of shekasteh-nafsi: A study of complement responses in Persian and Anglo-Australian speakers. *Pragmatics and Cognition*, 13(2), 337–361. <https://doi.org/10.1075/pc.13.2.05sha>
- Sharifian, F. (2007). L1 cultural conceptualizations in L2 learning. The case of Persian-speaking learners of English. In F. Sharifian and G. B. Palmer (eds), *Applied Cultural Linguistics: implications for second language learning and intercultural communication* (pp. 33–51). Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/celcr.7.04sha>

- Sharifian, F., Chalak, A., & Dehkordi, Z. (2019). Investigating the choice of compliment response strategies on social networking sites by a different gender. *Journal of New Advances in English Language Teaching and Applied Linguistics*, 1(2), 159–176. http://researchgate.net/publication/344942885_Investigating_Choice_of_Compliment_Response_Strategies_on_Social_Networking_Sites_by_Different_Gender
- Sifianou, M. (2001). "Oh! How appropriate!" Compliments and politeness. In A. Bayraktaroglou, & M. Sifianou (eds.), *Linguistic politeness: The case of Greece and Turkey* (pp. 391–430). John Benjamins Company. <https://doi.org/10.1075/pbns.88.14sif>
- Tamimi Sa'd, S. H. (2015). The use of compliment response strategies among Iranian learners of English: researching interlocutors' relative power and gender. *CEPS Journal*, 5(4), 89–107. <https://doi.org/10.26529/cepsj.118>
- Tang, C.-H., & Zhang, G. Q. (2009). A contrastive study of compliment responses among Australian English and Mandarin Chinese speakers. *Journal of Pragmatics*, 41(2), 325–345. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2008.05.019>
- Weigand, E. (2016). How to verify a theory of dialogue. *Language and Dialogue*, 6 (3): 349–369. <https://doi.org/10.1075/ld.6.3.01wei>
- Wolfson, N. (1981). Compliments in cross-cultural perspective. *TESOL Quarterly*, 15, 117–124. https://www.academia.edu/15854405/Compliments_in_Cross_Culture_Perspective_by_Nessa_Wolfson
- Yousefvand, Z. (2010). Study of compliment speech act realization patterns across gender in Persian. *Arizona Working Papers in SLA & Teaching*, 17: 91–112. <https://journals.uair.arizona.edu/index.php/AZSLAT/article/view/21242>
- Yu, M. C. (2003). On the universality of face: evidence from Chinese compliment response behavior. *Journal of Pragmatics*, 35(10–11), 1679–1710. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(03\)00074-2](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(03)00074-2)
- ### References
- Allami, H., & Montazeri, M. (2012). A Sociopragmatic Analysis of Compliment Responses in Persian. *Iranian Journal of Applied Language Studies*, 4(1), 1–38. <https://doi.org/10.22111/ijals.2012.1346>
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford University Press.
- Behnam, B., & Amizadeh, N. (2011). A comparative study of the compliments and compliment responses between English and Persian TV interviews. *3L: The Southeast Asian Journal of English Language Studies*, 17(1), 65–78. https://www.academia.edu/21511362/A_Comparative_Study_of_the_Compliments_and_Compliment_Responses_between_English_and_Persian_TV_Interviews
- Boroujeni, A. J., Domakani, M. R., & Sheykhi, S. (2016). Comparative cross-cultural analysis of compliments in English and Persian series. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 3(2), 177–187. <https://www.jallr.com/index.php/JALLR/article/view/273/pdf273>
- Brown, P., & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press. <https://psycnet.apa.org/record/1987-97641-000>
- Chen, R. (1993). Responding to compliments: A contrastive study of politeness strategies between American English and Chinese speakers. *Journal of Pragmatics*, 20(1), 49–75. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(93\)90106-Y](https://doi.org/10.1016/0378-2166(93)90106-Y)
- Eslami, Z. R., Jabbari N., & Li-Jen Kuo (2015). Compliment Response Behaviour on Facebook: A Study with Iranian Facebook Users. *International Review of Pragmatics*, 7, 244–277. <http://doi.org/10.1163/18773109-00702005>
- Heidari-Shahreza, M. A., Dastjerdi, H. V., & Marvi, S. (2011). Discourse variation and gender: The case of compliment responses among male and female Persian speakers. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2(3), 159–168. <http://doi.org/10.5901/mjss.2011.v2n3p159>
- Herbert, R. K. (1990). Sex-based differences in compliment behavior. *Language in Society*, 19(2), 201–224. <https://doi.org/10.1017/S0047404500014378>
- Hobbs, P. (2003). The medium is the message: Politeness strategies in men's and women's voice mail messages. *Journal of Pragmatics*, 35(2), 243–262. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00100-5](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00100-5)
- Holmes, J. (1986). Compliments and compliment responses in New Zealand English. *Anthropological Linguistics*, 28(4), 485–508. <https://www.jstor.org/stable/30028355>
- Holmes, J. (1988). Paying compliments: A sex-preferential positive politeness strategy. *Journal of Pragmatics*, 12(3), 445–465. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(88\)90005-7](https://doi.org/10.1016/0378-2166(88)90005-7)
- Jalilzadeh-Mohammadi, Z., & Sarkhosh, M. (2016). Compliment response patterns between Persian male and female English and Non-English teachers. *Discourse and Interaction*, 9(1), 5–28. <https://doi.org/10.5817/DI2016-1-5>
- Jaworski, A. (1995). "This is not an empty compliment!" Polish compliments and the expression of solidarity. *International Journal of Applied Linguistics*, 5(1), 63–94. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.1995.tb00073.x>
- Karimnia, A., & Afghari, A. (2011). Compliments in English and Persian interaction: A cross-cultural perspective. *Jezikoslovje*, 12(1), 27–50. https://www.researchgate.net/publication/266084851_Compliments_in_English_and_Persian_interaction_A_cross-cultural_perspective
- Knapp, M., Hopper, R., & Bell, R. A. (1984). Compliments: a descriptive taxonomy. *Journal of Communication*, 34, 12–31. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1460-2466.1984.tb02185.x>
- Mazepova, O. V. (2021). Iranian communicative culture through the prism of Speech act theory. *Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Oriental Languages and Literatures*, 1(27), 17–21 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2021.27.17-21>
- Mazepova, O. V. (2015). The inner world of a person in the Persian linguistic and mental space. *Vnutrishnii svit liudyny u perskomu linhvomentalnomu prostori*. Vydavnychiy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
- Mazepova, O. V. (2016). The cultural scheme of ŠEKASTENAFSI (self-humiliation) as part of the Persian ta'arof politeness system. *Linguistic and conceptual pictures of the world*, 57, 241–249 [in Ukrainian]. <https://mov.knu.ua/wp-content/uploads/2020/02/33.pdf>
- Mazepova, O. V. (2022). Speech acts of "offers" and "refusals" as parts of the communicative behavior of Persian speakers. *Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Oriental Languages and Literatures*, 1(28), 18–25 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2022.28.17-24>
- Mohajernia, R., & Solimani, H. (2013). Different strategies of compliment responses used by Iranian EFL students and Australian English speakers. *Journal of Language Teaching & Research*, 4(2), 340–347. <http://doi.org/10.4304/jltr.4.2.340-347>
- Morady Moghaddam, M. (2017). Politeness at the extremes: Iranian women's insincere responses to compliments. *Language and Dialogue*, 7(3), 413–431. <http://doi.org/10.1075/ld.7.3.05mog>
- Pomerantz, A. (1978). Compliment responses: notes on the cooperation of multiple constraints. In J. Schenkein (ed.) *Studies in the Organization of Conversational Interaction* (pp. 79–112). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-623550-0.50010-0>
- Razi, N. (2013). A contrastive study of compliment responses among Australian English and Iranian Persian speakers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 70(1), 61–66. <http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.01.038>
- Razmjoo, S. A., Barabadi, E., & Arfa, A. (2013). An investigation into the speech act of compliment response in Persian. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 2(1), 44–52. <http://doi.org/10.7575/ijalel.v.2n.1p.44>
- Sadeghi, E., & Zarei, G. R. (2013). Investigating the use of compliments in Persian and English: A case study of Iranian EFL students. *Journal of Foreign Language Teaching and Translation Studies*, 2(2), 30–49. <http://doi.org/10.7575/iaic.ijalel.v.6n.1p.227>
- Searle, J. R. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511609213>
- Shabani, M., & Zeinali, M. (2015). A comparative study on the use of compliment response strategies by Persian and English native speakers. *Advances in Language and Literary Studies*, 6(5), 58–66. <https://journals.iaic.org.au/index.php/all/article/view/1713>
- Shahidi Pour, V., & Zarei, G. R. (2016). Investigating Age-based Compliments in Persian. *English Review*, 4(2), 275–288. <http://doi.org/10.25134/erjee.v4i2.341>
- Shahidi Pour, V., & Zarei, G. R. (2017). Investigating the Use of Compliments and Compliment Responses in Persian: Effect of Educational Background. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 6(1), 227–239. <http://doi.org/10.7575/iaic.ijalel.v.6n.1p.227>
- Sharifian, F. (2005). The Persian cultural schema of shekasteh-nafsi: A study of complement responses in Persian and Anglo-Australian speakers. *Pragmatics and Cognition*, 13(2), 337–361. <https://doi.org/10.1017/pc.13.2.05sha>
- Sharifian, F. (2007). L1 cultural conceptualizations in L2 learning. The case of Persian-speaking learners of English. In F. Sharifian and G. B. Palmer (eds.), *Applied Cultural Linguistics: implications for second language learning and intercultural communication* (pp. 33–51). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/celcr.7.04sha>
- Sharifian, F., Chalak, A., & Dehkordi, Z. (2019). Investigating the choice of compliment response strategies on social networking sites by a different gender. *Journal of New Advances in English Language Teaching and Applied Linguistics*, 1(2), 159–176. http://researchgate.net/publication/344942885_Investigating_Choice_of_Compliment_Response_Strategies_on_Social_Networking_Sites_by_Different_Gender
- Sifianou, M. (2001). "Oh! How appropriate!" Compliments and politeness. In A. Bayraktaroglou, & M. Sifianou (eds.), *Linguistic politeness: The case of Greece and Turkey* (pp. 391–430). John Benjamins Company. <https://doi.org/10.1075/pbns.88.14sif>
- Tamimi Sa'd, S. H. (2015). The use of compliment response strategies among Iranian learners of English: researching interlocutors' relative power and gender. *CEPS Journal*, 5(4), 89–107. <https://doi.org/10.26529/cepsj.118>
- Tang, C.-H., & Zhang, G. Q. (2009). A contrastive study of compliment responses among Australian English and Mandarin Chinese speakers. *Journal of Pragmatics*, 41(2), 325–345. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2008.05.019>
- Weigand, E. (2016). How to verify a theory of dialogue. *Language and Dialogue*, 6 (3): 349–369. <https://doi.org/10.1075/ld.6.3.01wei>
- Wolfson, N. (1981). Compliments in cross-cultural perspective. *TESOL Quarterly*, 15, 117–124. https://www.academia.edu/15854405/Compliments_in_Cross_Culture_Perspective_by_Nessa_Wolfson
- Yousefvand, Z. (2010). Study of compliment speech act realization patterns across gender in Persian. *Arizona Working Papers in SLA & Teaching*, 17: 91–112. <https://journals.uair.arizona.edu/index.php/AZSLAT/article/view/21242>
- Yu, M. C. (2003). On the universality of face: evidence from Chinese compliment response behavior. *Journal of Pragmatics*, 35(10–11), 1679–1710. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(03\)00074-2](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(03)00074-2)

Отримано редакцією журналу / Received: 10.11.23
 Прорецензовано / Revised: 22.11.23
 Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Olena MAZEPOVA, DSc (Philol.), Prof.
ORCID ID: 0000-0002-0405-9128
e-mail: o.mazepova@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

COMPLIMENTS IN PERSIAN-SPEAKING COMMUNICATION: UNIVERSAL AND ETHNOSPECIFIC

Background. *The relevance of the study is determined by the need to develop the appropriate sociocultural competence of students studying Eastern languages in Ukrainian universities. Compliment is one of the ethno-specific speech acts (SA) functioning in the Persian linguistic and cultural area. Discovering the strategies which Persian speakers apply when giving and receiving compliments will help to understand the specific features of the cognitive mechanisms underlying their communicative behavior, and to make certain conclusions about their axiological world's image.*

Methods. *(i) Comparative – to analyze the views of Western and Iranian researchers on the nature of compliments and responses to them; (ii) discourse analysis – to identify various social, mental, cultural, etc. factors that influence the complementary behavior of Persian speakers; (iii) intent analysis – to identify actual, explicitly non-expressed intentions of participants in Persian-speaking complimentary interaction.*

Results. *It has been established that the compliment SA in Persian-speaking communication is closely related to the cultural schemes šekastenafsi 'modesty' and ša'n 'dignity' – integral components of the Persian politeness system ta'ārof. When responding to a compliment, Iranians tend to downplay the object of the compliment, raising the status of the initiator of the compliment instead. Also they apply this strategy when communicating in English, which demonstrates how valuable it is and how deep it is rooted in the Persian linguistic consciousness.*

Conclusions. *In both English-speaking and Persian-speaking communicative behavior there is one common element – the desire to respond positively to a compliment, yet avoiding self-praise. Functioning of Persian-language compliments demonstrates its ethno-specific nature in the following cases: 1) when the reaction to a compliment on a thing of the addressee becomes a counteroffer to accept that thing as a gift; 2) when women are complimented on their appearance or personal qualities by men they don't know well; due to cultural restrictions, such compliments are perceived as insincere comments or even sarcasm, so they are ignored or regarded with disapproval.*

Keywords: *the Persian language, compliment, speech act, politeness system, communicative behavior.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

УДК 811.531

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.06>

Данило СМОГОЛЬ, магістр

ORCID ID: 0009-0008-8153-2231

e-mail: donaka.jonathan@gmail.com

Інститут іноземних досліджень Осацького університету, Осака, Японія

Дмитро АНДРІАНОВ, асист.

ORCID ID: 0000-0003-1295-2132

e-mail: andrianov.dmytro@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ІНАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ ЮН СОКІОЛЯ ВІД 10 ТРАВНЯ 2022 РОКУ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Вступ. Присвячена сучасному корейському політичному дискурсу з урахуванням культурологічного контексту, а саме висококонтекстності та герменевтичності корейської культури. Тексти політичного спрямування завжди є індикатором національних цінностей, оскільки політичне мислення й мовна специфіка публічних промов перебувають у тісній взаємодії. Політична промова актуалізує релігійно-філософські традиції корейсько-азіатської цивілізаційної моделі, відзначається високим рівнем формальності, зосереджена на використанні мовних формул і розгортає важливі для сучасного корейського суспільства наративи.

Методи. Через систематизацію всіх вищеперерахованих емпіричних даних окреслено когнітивну модель політичного дискурсу та визначено промову як інтегральний процес взаємодії когнітивних, комунікативних і прагматичних чинників, а також як засіб ефективної реалізації впливу на аудиторію. З метою виявлення імпліцитно виражених зв'язків між мовою, владою та ідеологією в тексті інавгураційної промови чинного президента Республіки Корея Юн Сокіоля використано метод критичного дискурс-аналізу.

Результати. Висновки про якісні характеристики політичної комунікації ґрунтуються на квантитативних даних із застосуванням контент-аналізу. Сугестивний потенціал політичної промови реалізується через структурно-синтаксичну організацію тексту – це особливий комплексно-хвильовий ритм, який базується на повторенні та чергуванні формальних і лексико-граматичних елементів і функціонуванні динамічних текстових груп, центром яких є ключові слова.

Висновки. Визначення ієрархії цінностей, актуальних лише в межах корейської культури, для якої політичний дискурс був створений, є першочерговим завданням для декодування внутрішнього змісту політичного життя, відтворення комунікативних інтенцій і під час аналізу політичного дискурсу країн Східної Азії.

Ключові слова: політичний дискурс, інавгураційна промова, Корея, контент-аналіз, висококонтекстність культури, сугестивний потенціал.

Вступ

Політичні сенси, проникаючи та розчиняючись у "інформаційному житті" кожної людини, впевнено та поступово перетворюють суспільство у соціально та "культурно значуще середовище" (Fairclough, 2010). Швидкість поширення медіа-новин у джерелах масової інформації та охоплення величезної аудиторії впливає на формування та масштабування політичного дискурсу. Публічні промови є потужним засобом формування політичної "свідомості" та політичного мислення нації, інструментом впровадження важливих наративів, сприяють утвердженню глибинних стратегій щодо політичного розвитку суспільства кожної країни. Серед текстів політичної спрямованості особливе місце займає президентська риторика, що оголошується під час офіційних заходів, урочистостей, використовується у процесі публічної комунікації, у спілкуванні з журналістами та пересічними громадянами. Президентський дискурс викликає підвищений інтерес перекладачів і науковців, оскільки до президента завжди прикута увага як до політичного лідера й медіатора комунікації.

Промови сучасних політичних лідерів готуються спірайтерами та ретельно перевіряються – проходять тестування на окремих фокус-групах із соціально-орієнтованим змістом. Це дозволяє моделювати зміст промови та розставляти різні акценти, а також впливати на емоційний стан аудиторії. Кожна промова висвітлює ключові моменти політичного життя країни, для розуміння яких проводять відповідні дослідження.

Методи

Метою роботи є вивчення прагматичного контексту та когнітивної моделі політичного дискурсу корейськомовного суспільства на прикладі інавгураційної промови лідера Республіки Корея Юн Сокіоля з урахуванням адресата та комунікативних ситуацій загалом. Під час розв'язання поставлених завдань застосовано **метод** контент-аналізу щодо визначення ключових слів та окреслення закономірностей побудови змісту, а також метод критичного дискурс аналізу, запропонований Норманом Ферклоу (Fairclough, 2010), для виявлення механізмів впливу, засвоєння інформації та формування думки реципієнтів. Визначення "критичний" використовується в дослідженнях цього напрямку з метою підкреслити зазвичай приховані, тобто очевидні та неочевидні для нефахівців зв'язки між мовою, владою та ідеологією. **Об'єктом** і матеріалом дослідження є текстові промови чинного президента Республіки Корея Юн Сокіоля (кор. 윤석열), які були проголошені в період з 2022 р. до 2023 р. і розміщені на корейськомовному офіційному сайті 대한민국 대통령실 (<https://www.president.go.kr/>).

Огляд літератури. Очевидним є той факт, що аналіз текстів політичних промов перебуває у фокусі інтересів мовознавчих розвідок, проте недостатньо вивчений, оскільки це порівняно молода лінгвістична дисципліна. Значну допомогу в підготовці статті надали роботи О. С. Снитко "Сугестивний потенціал політичних промов лідерів держав" (Снитко, 2021, с. 8–26), а також Д. О. Короля "Культури і цивілізації крізь призму ментальності" (Король, 2018, с. 46–98) щодо культурологічних концепцій, монографія Едварда Холла

© Смоголь Данило, Андріанов Дмитро, 2023

"Beyond culture" (Hall, 1976), яка присвячена ролі культурно-комунікаційних характеристик у визначенні відмінностей різних культур, монографія Іто Йоїчі "What causes the similarities and differences among the social sciences in different cultures? Focusing on Japan and the West. Asian" (Ito, 2000, p. 93–123) щодо особливостей політичної комунікації країн Східної Азії, наукова розвідка "Strategies of justification used in Japan and Korea's political discourse: An attempt to Critical discourse analysis as a new approach for intercultural contrastive" (Han, 2018, p. 42–69), а також дослідження корейських вчених: "Language style of the President of the Republic of Korea: linguistic and psychological properties in Presidents" (Kim, 2017, p. 105–132), "A genre analysis of Korean political apology speeches" (Jiyo, 2011).

З метою окреслення найважливіших особливостей корейської політичної культури в роботі було використано концепцію антрополога Едварда Холла, описану в монографії "Beyond Culture" [Hall, 1976, p. 82]. Ця концепція спрямована на класифікацію культур за критерієм "високого чи низького контексту". Очевидно, що контекст спілкування, ступінь уникнення невизначеності та невербальна поведінка є детермінантами різних культурних орієнтацій. Наприклад, у випадку незгоди людини з думкою співрозмовника в корейському суспільстві прийнято зберігати мовчання, оскільки вважається неввічливим висловлювати своє заперечення у відкритій формі, на відміну від інших культур, де мовчання співрозмовника може сприйматися як згода з думкою співрозмовника. Отже, урахування особливостей соціокультурної системи корейського суспільства є першочерговим під час аналізу текстів політичної спрямованості, бо корейська культура класифікується як культура висококонтекстна з високим рівнем уникнення невизначеності, що передбачає правила та ритуали для кожної мовленнєвої ситуації.

Результати

Яскраво виражена апеляція до конфуціанської ціннісної системи (유교 정치) є характерною ознакою корейськомовного політичного дискурсу. Представники органів державної влади зосереджені на дотриманні культурного етикету мовлення, тяжіють до використання стилістичних формул ввічливості в політичних заявах, прес-конференціях і дебатах. Промови корейських політичних діячів традиційно є однією з консервативних форм комунікації, де багато інформації поза контекстом, тому обов'язковою є ґрунтовна підготовка та глибока обізнаність політиків у предметі їхнього виступу, увага до психологічних особливостей аудиторії співрозмовників, урахування релігійних, професійних і політичних розбіжностей із метою уникнення комунікативних бар'єрів. Згідно з концепцією *실천* (групова гармонія) обов'язковими у текстах промов є риторичні прийоми, які відображають ідеї справедливості, морального лідерства та піклування про громадськість, а також реалізують єдність і колективну взаємодію корейського суспільства. Під час створення текстів політичної спрямованості використовуються як раціональні, так і емоційні чинники, спрямовані на свідомі та позасвідомі реакції аудиторії, що значною мірою ґрунтуються на "інформаційних кодах", відповідно до яких здійснюється відтворення соціального життя". Іншими словами, політичний дискурс кожної країни відображає особливості культурного контексту, бо тексти політичних промов зосереджені на питаннях щодо відносин між індивідумом і суспільством, описують політичні події та встановлюють зв'язки між ними.

Зв'язок між змістом політичної реклами та культурними цінностями корейського суспільства було глибоко

та ґрунтовно проаналізовано корейськими вченими у крос-культурному дослідженні "A cross-cultural study of political advertising in the United States and Korea". Явище політичної реклами розглядалося науковцями в нерозривному та тісному взаємозв'язку "культура – це комунікація, а комунікація – це культура, а також виявлено та доведено, що основні культурні відмінності пов'язані саме з невербальним контекстом, оскільки в ньому відтворено базові цінності, які повільно змінюються (Tak, Kaid, & Lee, 1997, p. 413–418). Отже, якщо західна культура розглядає спілкування як інструмент розв'язання конфліктів і впевнена в силі промови, на противагу їй східна концепція схиляється до думки, що вербальне спілкування має обмежену цінність під час вирішення конфліктів, оскільки істина набуває очевидності в потоці безперервних подій життя. Концепція відмінностей східного та західного цивілізаційних процесів зустрічається в наукових дослідженнях неодноразово, послідовно стверджуючи, що різниця між культурами "складається із явних і неявних (прихованих) патернів, що походять із набутої та поширюваної через символи поведінки, так внутрішня сутність культури втілена у традиційних (тобто, історично набутих і відібраних) ідеях і, особливо, дотичних до них цінностях" (Король, 2018, с. 52).

У країнах Східної Азії використання поняття "лідери громадської думки", за спостереженням японського науковця Іто Йоїчі, є недоцільним, оскільки в суспільстві уникають особистих розмов на політичні теми. У політичній комунікації частіше зустрічається таке поняття *남다르다* (보통의 사람과 유난히 다르다) = 人並み (ひとなみ) – *hitonami* "пересічний, який не виділяється, як інші", позиція, яка передбачає відсутність розбіжності думок і міжособистісної конфронтації, і не створювати незручності для співрозмовника. Триполярна модель (*tripolar kuuki model*): "уряд – ЗМІ – суспільство" передбачає за замовчуванням, що інформаційний тиск на одного з учасників комунікації можливий лише за наявності атмосфери згоди (амо – *kuuki*) (Ito, 2000). Отже, змістовна політична промова в корейському суспільстві є одним з ефективних інструментів здійснення владного впливу на цільову аудиторію шляхом формування та моделювання суспільної думки, створення відповідного настрою в суспільстві та формування політичної ситуації в цілому. Так "політичний лідер виконує роль впливового медіатора, який впорядковує картину світу та комунікативний просвіт певного соціуму" (Снитко, 2020, с. 24). Інавгураційна промова важлива, бо має перформативний і символічний характер, оскільки ґрунтується на мовленнєвому акті "клятви", у тексті окреслюється політична ситуація та визначається перспектива політичних змін.

정직한 정부, 정직한 대통령 되겠습니다

"Я маю намір створити чесний уряд і обіцяю стати чесним президентом"

За офіційними даними, Юн Сокиоль (кор. 윤석열, 18.12.1960) з перевагою 0,73 % переміг на виборах 9 березня 2022 р. та, проголосивши інавгураційну промову 10 травня 2022 р., став новим лідером Республіки Корея.

Текст оригіналу (далі – ТО): 국민들께서는 26년간 공정과 정의의 위해 어떠한 권력에도 굴하지 않았던 저의 소신에 희망을 걸고 저를 이 자리에 세우셨습니다.

Текст перекладу (далі – ТП): Народ поставив мене на цю посаду своїми надіями за мої тверді переконання – я не піддався жодній владі протягом 26 років заради чесності та справедливості.

Провідні медіа-видання й інформаційні вебсайти такі як *한국일보* (Hankook Ilbo), *경향신문* (Kyunghyang Shinmun), *조선일보* Chosun Ilbo (Chosun.com), *서울신문* (Seoul

Shinmun) у 2022 р. повідомляли, що на останніх президентських перегонах надзвичайним явищем стало те, що переможець – порушуючи всі неписані політичні традиції Республіки Корея – є абсолютним новачком (정치 초심자) у політиці.

ТО: 공직 사퇴 이후 지금까지 국민 여러분이 보내주신 지지와 성원이 있었기에 정치 초심자인 제가 여기까지 올 수 있었습니다.

ТП: *Після того, як я пішов з державної посади, я, як новачок у політиці, зміг зайти так далеко завдяки підтримці людей.*

Отже, Юн Сокіоль набув популярності як державний службовець, коли працював на відповідальних посадах у прокуратурі та провів багато численних гучних розслідувань, зокрема з таких питань як втручання представників спецслужб у політичні процеси. Завдяки підтримці корейського народу та відмові поступатися владі 권력에 굴하다, йому вдалося "зайти так далеко" – народ своїми надіями призначив його на таку високу посаду. У тексті промовець підкреслює один із ключових аспектів "유교 정치" – це поняття "君子" (гунжа), що означає "людина високої моральності" або "шляхетна особистість", у більш широкому політичному контексті "君子" – це лідер, який дбає про суспільні інтереси громадськості. Справді, корейське суспільство сприйняло Юн Сокіоля як борця за справедливість, який готовий у питаннях дотримання закону протистояти як прогресистам, так і консерваторам. На цій хвилі він висунув свою кандидатуру на президентські вибори як незалежний кандидат.

ТО: 벅찬 마음과 무한한 책임감을 갖고 제 20대 대통령 당선인으로서 국민 여러분 앞에 있습니다.

ТП: *Я стою перед народом як 20-й обраний президент із величезним почуттям схвильованості та відповідальності.*

Композиція та структура промови складається з шести частин, президент Юн Сокіоль перед початком кожного наступного розділу звертається до громадян 존경하는 국민 여러분, (Шановні співвітчизники) або 국민 여러분 (Співвітчизники). Використання синонімів надає тексту характеру урочистості та піднесеності:

- 그리고 자유를 사랑하는 세계 시민 여러분. Громадяни світу, які цінують свободу;
- 위대하고 자랑스러운 국민 여러분! Дорогі громадяни, великий та гордий народ (위대하다 – великий, 자랑스럽다 – гордий);
- 750만 *채외동포 여러분, (7,5 млн співвітчизників, які проживають за кордоном). У зверненні слово *채외동포 – означає одночасно "іноземців" і "корейців", які проживають за кордоном; "іноземців", які колись були корейцями, але відмовилися від громадянства Республіки Корея та їхніх безпосередніх нащадків, іншими словами – "іноземців корейського походження".

Отже, звернення виконують важливу інтегративну функцію – єднання корейського народу як на території держави Республіка Корея, так і за її межами. Вищезначена тема єднання дублюється також на граматичному рівні. Наприклад, використання граматичних форм займенника першої особи однини та множини дозволяють президенту Юн Сокіолю досягти реалізації таких комунікативних цілей:

- моделювати почуття єдності та згуртованості суспільства;
- звертатись до різноманітних груп населення;
- залучати корейців на свій бік, апелюючи до їхніх очікувань.

ТО: 국정 현안을 놓고 국민들과 진솔하게 소통하겠습니다.

ТП: *Ми будемо відкрито спілкуватися з громадськістю щодо нагальних питань.*

ТО: 윤석열 정부가 국민의 고통과 마음을 보듬지 못하고, 국민의 신뢰에 보답하지 못한다면 준엄한 목소리로 꾸짖어 주십시오.

ТП: *Якщо уряд Юн Сокіоля не зможе піклуватися про біль людей та віддячити за довіру, не бійтеся висловлювати свою думку та суворим голосом докоряти уряд.*

Фактично ключові ідеї інавгураційної промови президента Юн Сокіоля оголошуються на самому початку промови та закріплюються за допомогою різних стилістичних, синтаксичних, асоціативних повторів. Головною метою цих повторів є не лише переконання слухачів, а також закріплення домінуючих смислів та імпліцитний вплив на емоції аудиторії. Наприклад, слова криза 위기 і проблема 문제 багаторазово повторюються та набувають експресивності через стилістичні повтори, так їхнє лексичне значення поступово посилюється, здобуваючи всі ознаки домінуючого семантичного ядра.

ТО: 지금 전 세계는 팬데믹 위기, 교역 질서의 변화와 공급망의 재편, 기후 변화, 식량과 에너지 위기, 분쟁의 평화적 해결의 후퇴 등 어느 한 나라가 독자적으로, 또는 몇몇 나라만 참여해서 해결하기 어려운 난제들에 직면해 있습니다.

ТП: Світ зіштовхується з пандемічною кризою, зміною торговельного порядку та перебудовою ланцюгів поставок, зміною клімату, продовольчою та енергетичною кризою, відступом від мирного врегулювання конфлікту за участі лише кількох країн. Ще один приклад:

ТО: 편, 이러한 문제들을 해결해야 하는 정치는 이른바 민주주의의 위기로 인해 제 기능을 하지 못하고 있습니다.

ТП: З іншого боку, політика, яка має розв'язувати ці проблеми, не функціонує належним чином через так звану кризу демократії.

У першій частині промови перед аудиторією президентом Юн Сокіолю моделюється стан "турбулентності" та невизначеності, інакше кажучи – картина, сповнена драматичного змісту. Відповідно в тексті сконцентровані слова та словосполучення переважно з негативним лексичним значенням: 대규모 실업 – масове безробіття; 양극화의 심화 – поляризація; 초저성장 – ультранизкий зріст/гіперінфляція; 위기가 복합적 – комбінація криз; 상대의 의견을 억압하는 반지성주의 – антиінтелектуалізм, який пригнічує думку інших, а також ряд дієслів: 위기에 처하다 – зіштовхнутися з кризою; 믿음을 해치다 – підірвати віру; 와해되다 – розпадатися; 난제들에 직면해 – зіштовхнутися з труднощами; 자유가 유린되다 – посягати на свободу; 처해있는 문제 – проблема, яка стоїть перед нами. Серед стилістичних засобів вживані метафори, які найбільше впливають на свідомість адресата. Даремно 위기가 복합적으로 인류 사회에 어두운 그림자를 드리우고 있는 것입니다 – різноманітні кризи кидають темну тінь на людське суспільство.

Експерти та спічрайтери наголошують на тому, що емоційна та образна промова легше сприймається, краще запам'ятовується, зрозуміліша для більшості верств населення. Якщо політику вдається створити яскравий образ, який залишиться у свідомості надовго, шляхом влучно дібраних слів, то його комунікативну місію можна вважати успішно виконаною. Отже, метафора 위기 + 어두운 그림자 위기 + 어두운 그림자 як ефективний засіб компресії думки одночасно виступає в тексті промови як контрапункт і вузловий момент композиції, Пульсуюче слово криза 위기 формує аллюзію до відомого образу християнської культури, "криза як чотири вершини Апокаліпсису". За думкою провідних спеціалістів у галузі релігієзнавства, християнство є найбільш впливовою релігією корейського суспільства, оскільки у ХХ ст. воно стало розглядатися як національна релігія, повністю втративши відтінок "західного" й відчуття "іншого". Це відрізняє долю християнства в Кореї від більшості інших країн Східної та Південної Азії. За текстом одкровення Іонна Богослова, кожен вершник

символізує лихо, у тексті промови – узагальнює найбільші проблеми корейського суспільства:

- перший вершник *전대미문의 거대한 도전* – безпрецедентний виклик, символізує хвороби – '코로나 팬데믹' епідемія COVID-19;

- другий вершник є символом жорсткого непримирення між людьми, війни та чвари – у тексті це слова *양극화* (поляризація), *갈등* (конфлікт), *반지성주의* (антиінтелектуалізм);

- третій вершник – бідність і голод, у тексті означено як економічна криза *초저성장* (гіперінфляція) або *대규모 실업* (масове безробіття);

- четвертий вершник – символізує процес руйнації та знищення, переданий як *민주주의의 위기* (криза демократії) тобто це неідеальність держави через те, що *정의가 죽다* – правосуддя мертве (справедливість вмирає). ТО: *공직자가 권력에 굴복하면 정의가 죽고, 힘없는 국민은 더욱 위태로워 집니다. TP: Коли державні чиновники підкоряються владі, справедливість вмирає, а безпорадні люди стають ще більше вразливими.*

Власне щільність використання лексичних повторів (передусім ключових слів, у цьому випадку *위기* слово "криза") підкреслює, що промова проголошується в переломні часи розвитку суспільства. У сучасному публіцистичному та науковому дискурсах поняття "криза" стає дуже поширеним, але іноді вживається не завжди відповідно до контексту, бо "якщо криза – це труднощі, які можна подолати, то справжньої кризи не було зовсім, наявна тільки помилка всередині системи". За влучним визначенням соціолога Іммануїла Валлерстайна, "криза – це ситуація, у якій кінець існуючої історичної системи неминучий та одночасно закладені основи для реально-го історичного вибору" (Калінін, 2014, с. 29).

Демонструючи високий рівень частотності у тексті промови, слово "криза" (кор. *위기*) узагальнює всі виклики минулого і сьогодення, стає ключовим словом, створює широкий спектр семантичних конотацій щодо існуючих проблем, запитів і вибору в історичному контексті. ТО: *역사를 돌이켜 보면 우리 국민은 많은 위기에 처했지만 그럴 때마다 국민 모두 힘을 합쳐 지혜롭게, 또 용기있게 극복해 왔습니다. TP: Ретельно аналізуючи історію, можна висловити твердження, що наша нація зіштовхнулася з численними труднощами, але завжди об'єднувалася, щоб розумно та відважно розв'язувати ці проблеми.*

У другій частині промови відбувається перехід від словосполучень із нейтральним значенням *갈등* до *갈등* – люди з різними думками – до активних дієслів, що означають взаємодію та узгодження: *조정하다* – налаштувати, змінити; *타협하다* – вести перемовини один з одним; *입장을 조정하다* – зрозуміти один одного. І нарешті, *위기를 극복하다* – подолати кризу; *입장을 조정하다* – примиритися; *갈등의 근원을 제거하다* – усунути джерело конфлікту; *극복하는 책임을 부여받다* – нести відповідальність; *평화적 해결* – мирне врегулювання. Перспектива політичних змін і подолання кризи *위기* можливі за умови об'єднання суспільства, ця стратегія реалізована в тексті промови через введення іншого опорного слова *통합* (єдність).

ТО: *저는 이 순간 이러한 위기를 극복하는 책임을 부여 받게 된 것을 감사한 마음으로 받아들이고, 우리 위대한 국민과 함께 당당하게 헤쳐 나갈 수 있다고 확신합니다.*

TP: *Я з вдячністю приймаю те, що в цей момент на мене було покладено відповідальність за подолання цих криз, і впевнений, що ми зможемо подолати разом з вами (великим народом).*

Завдяки високочастотному повтору відповідних співвідносних за семантикою лексичних одиниць, у третій частині виникають ряди мовних і контекстуальних синонімів, це *сприяє утворенню внутрішньо тексто-*

вих парадигм, їхньої внутрішньої взаємодії, формуванню функціонально-текстових груп. Наприклад, усі окреслені оратором виклики мають згуртувати уряд і корейське суспільство, об'єднати всіх корейців *통합의 정치 (політика інтеграції) з метою досягнення 통합과 번영의 시대 (ери єдності та процвітання)* задля подолання труднощів. У цьому контексті *통합* (єдність) реалізовано як *실천 (групова гармонія)*, у тексті промови відображена як ідея реалізації взаємодії, співпраці, домовленості для досягнення добробуту.

ТО: *또 세계 시민과 힘을 합쳐 국내외적인 위기와 난제들을 해결해 나갈 수 있다고 믿습니다.*

TP: *Я вірю, що спільно з громадянами всього світу ми зможемо спільно вирішувати завдання як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.*

В основу соціологічного принципу "оптимальної фрагментації суспільства" (Калінін, 2014, с. 31) покладено переконання про необхідність пошуку в часи кризи золоті середини між хаосом автономних груп і суворюю вертикаллю інтегрованої єдності. Під час передвиборчої кампанії в інформаційних засобах масової інформації відзначалось, що президент Юн Сокіоль бачив своє головне завдання в забезпеченні плавного транзиту влади та планував зробити кроки для того, щоб створити платформу національної єдності та соборності, ґрунтуючись на принципах конкуренції та розумної політики, а також припинити міжпартійні чвари, що викликають розкол у корейському суспільстві.

ТО: *또한 우리나라를 비롯한 많은 나라들이 국내적으로 초저성장과 대규모 실업, 양극화의 심화와 다양한 사회적 갈등으로 인해 공동체의 결속력이 흔들리고 와해되고 있습니다.*

TP: *Крім того, у багатьох країнах, включаючи Республіку Корею, єдність спільноти слабшає і руйнується через зростання гіперінфляції, масового безробіття, поглиблення поляризації через різні соціальні конфлікти всередині країни.*

У четвертій частині промови спостерігається зміна тенденції, акцент зміщується на слова з динамічним і позитивним лексичним значенням. До них належать такі вирази: *번영과 풍요가 꽃 피우다* – процвітати та мати достаток; *따뜻한 복지* – теплий добробут, *빠른 성장을 이룩하다* – досягати швидкого зростання; *새로운 기회를 찾다* – шукати нові можливості; *힘을 합쳐 지혜롭게, 또 용기 있게 극복하다* – об'єднати зусилля, щоб мудро й мужньо подолати та '존엄한 삶' отримати гідне життя, бо умовою розвитку та зростання є свобода.

ТО: *빠른 성장 과정에서 많은 국민이 새로운 기회를 찾을 수 있고, 사회 이동성을 제고함으로써 양극화와 갈등의 근원을 제거할 수 있습니다.*

TP: *У процесі швидкого зростання багато громадян зможуть знайти нові можливості й усунути джерела поляризації та конфліктів, підвищивши соціальну мобільність.*

Як найчастотніша одиниця та найбільш значуща лексема, слово *자유* (свобода) входить у найбільшу кількість протиставлень і відповідностей. Підтвердженням цієї думки є нижче перераховані композиційно-опорні вислови:

1. Протиставлення слів *갈등* (конфлікт) – *자유* (свобода), оскільки конфлікти уповільнюють і гальмують процес розвитку:

ТО: *우리나라는 지나친 양극화 와 사회 갈등 이 자유 와 민주주의를 위협할 뿐 아니라 사회 발전의 발목을 잡고 있습니다. TP: У нашій країні загострена поляризація та соціальні конфлікти, які не лише загрожують свободі та демократії, а й гальмують соціальний розвиток.*

2. Співвідношення слів *과학* (наука) – *자유* (свобода), бо наука розширює свободу:

ТО: *과학과 기술, 그리고 혁신은 우리의 자유민주주의를 지키고 우리의 자유를 확대하며 우리의 존엄한 삶을 지속 가능하게 할 것입니다. TP: На-*

ука, технології та інновації захищатимуть нашу ліберальну демократію, розширювати свободи та зроблять наше гідне життя стійким.

3. Розширення конотацій лексичного значення слова – **자유 (свобода)**:

ТО: 도약과 빠른 성장은 오로지 과학과 기술, 그리고 혁신에 의해서만 이뤄낼 수 있는 것입니다.

ТП: Зробити стрибок вперед і досягти швидкого зростання можна лише за рахунок науки, технологій та інновацій.

У вищенаведених рядках висловлена основна теза інавгураційної промови – урядом пропонується "свобода" на всіх рівнях – мінімізація ролі держави як регулятора економічних процесів. Президент Юн Сокіоль є прихильником зміцнення ринкових принципів економіки та на посаді президента має намір зняти надмірність адміністративних обмежень у діяльності приватних підприємств, сприяти заохоченню до чесної конкуренції, інноваціям і відкритості економіки країни.

У процесі дослідження було виявлено широке використання модальних дієслів, які надають ствердженням характер обґрунтованості позиції та політичного кредо лідера. Наприклад:

이런 것 없이 자유 시민이라고 할 수 없습니다.

До약과 빠른 성장은 오로지 과학과 기술, 그리고 혁신에 의해서만 이뤄낼 수 있는 것입니다.

모두가 자유 시민이 되기 위해서는 공정한 규칙을 지켜야 하고, 연대와 박애의 정신을 가져야 합니다.

자유와 창의를 존중함으로써 과학 기술의 진보와 혁신을 이뤄낸 많은 나라들과 협력하고 연대해야만 합니다.

우리나라 뿐 아니라 세계 시민 모두의 자유와 인권을 지키고 확대하는데 더욱 주도적인 역할을 해야 합니다.

За результатами соціальних опитувань серед мешканців Республіки Корея виявлено, що виборців більше хвилюють внутрішні нагальні питання, такі як економічна ситуація, можливості знайти роботу після закінчення навчання у вищих навчальних закладах, зниження народжуваності. Від кожного нового лідера країни корейці чекають на розв'язання саме цих проблем. Утім, згідно з чинною конституцією країни, політик може бути лідером лише один п'ятирічний термін, за такий обмежений час, можливість розв'язання складних питань стає непростим випробуванням. У заключній частині промови (п'ята та шоста) зафіксовано емоційний пік і висловлено головне:

ТО: 저는 자유, 인권, 공정, 연대의 가치를 기반으로 국민이 진정한 주인인 나라, 국제사회에서 책임을 다하고 존경받는 나라를 위대한 국민 여러분과 함께 반드시 만들어 나가겠습니다.

ТП: Базуючись на цінностях свободи, прав людини, справедливості та солідарності, я обов'язково створю країну разом із вами, де люди є справжніми власниками країни, яка виконує свої обов'язки та яку поважають у міжнародному співтоваристві.

Відзначимо, що в корейській мові займенник "ми" – це не просто соціальна спільність, переважно в кількісному відношенні (більше одного члена спільноти), тут закладено більш об'ємний і якісно багатший зміст, бо члени корейського суспільства міцно прив'язані до колективістських ідеалів та ієрархічних відносин у суспільстві, цінують силу згуртованості.

Як свідчить проведений **контент-аналіз**, високочастотні слова, які найбільш вживані у промові, містять у собі те смислове наповнення, яке було очікуваним корейським суспільством у 2022 р. Серед опорних ключових слів визначено такі: **어려움 – труднощі, проблема**; **문제 – виклик, проблема**; **위기 – криза, критична ситуація**; **양극화 – поляризація**; **갈등 – конфлікт**; **공정 – справедливість**; **통합 – єдність**, **인권 – права людини**; **민주주의 – демократія**; **가치 – цінність**; **연대하다 – солідарність**; **혁신 – інновації**; **평화 – мир**; (**취약한 평화 – крихкий мир**); **자유 –**

свобода; **자유 시민 – вільний громадянин**. Ключові слова тексту формують домінуюче семантичне ядро та вербалізують політично-ідеологічні орієнтири програми президента та його партії. У тексті промови присутні сугестивні ознаки – це особливий комплексно-хвильовий ритм *фрази або цілого смислового фрагменту*, що впливає на підсвідомість адресата та сприяє формуванню *позитивного ставлення до влади*, легітимізує існуючий політичний курс. Як бачимо, здебільшого текст ґрунтується на тих програмних положеннях, які було оприлюднено ще під час передвиборчої кампанії та в інавгураційній промові проголошено як *своєрідне політичне кредо*.

Дискусія і висновки

Спосіб кодування та декодування повідомлень залежить від культурного контексту та має надзвичайно важливе значення для наукових досліджень і перекладознавства. У цій статті використано поняття "високо контекстних культур" із метою визначення прагматичного контексту та складових корейськомовної політичної комунікації. Соціокультурні системи розрізняються за тим, наскільки вони приділяють увагу контексту в комунікації. Отже, культура спілкування з високим контекстом є герменевтичною, повільно змінюється, щільно поєднуючи всі елементи. Головною відмінністю корейського політичного дискурсу є тенденція до непрямого (невербального) спілкування; уникнення невизначеності (двозначності); зосередженість на правилах і нормах з обов'язковим дотриманням культурного етикету мовленнєвої поведінки; використання форм ввічливості; відсутність "я-концепції", економія мовних засобів (лінгвістична компресія). Отже, визначення ієрархії цінностей, актуальних лише в межах корейської культури, для якої політичний дискурс створювався, є першочерговим завданням. Особливий комплексно-хвильовий ритм та опорні (ключові) слова – є ознаками сугестивності і структуроутворювальними елементами політичної промови. Завдяки високочастотному повтору відповідних співвідносних за семантикою лексичних одиниць було визначено ряди контекстуальних синонімів і формування функціонально-текстових груп. Як свідчить контент-аналіз, центром такої групи стає найчастотніша, найбільш значуща лексема. Ключові ідеї виступу президента Юн Сокіоля закріплюються шляхом різноманітних стилістичних, синтаксичних, асоціативних повторів, тобто їхньою метою було не стільки переконання, скільки імпліцитний вплив на емоції аудиторії. Комунікативні стратегії президента Юн Сокіоля спрямовані на зближення оратора і слухачів (єднання та соборність, згуртованість суспільства) та обумовлені головними положеннями конфуціанської політики, такими як гармонія суспільства, загальний добробут і пошук консенсусу. Результати роботи можуть бути корисними під час дискусії та подальшому вивченні зв'язків між мовою та суспільством, між мовою та політикою, у практичній перекладацькій діяльності.

Внесок авторів: Данило Смоголь – розробка концепції та теоретичних засад дослідження, підготовка огляду літератури щодо вивчення політичного дискурсу у країнах Східної та Південної Азії, переклад текстів політичних промов, збір емпіричних даних і їхня валідація (проведення контент-аналізу); Дмитро Андріанов – аналіз джерел і методологія, написання – перегляд і редагування.

Подяки, джерела фінансування

Особливі слова подяки професору Інституту іноземних досліджень Осацького університету Фумітака Кішіда (м. Осака, Японія) за допомогу у формуванні концепції цього дослідження, у

пошуку оригінальних наукових джерел і монографій щодо особливостей політичної комунікації країн Східної Азії.

Це дослідження не отримало жодного гранту від жодної фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Калінін, В. Ю. (2014). Концепт кризи у світ-системному аналізі. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право.* 3/4 (23/24), 28–33. <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2014/3-4/6.pdf>
- Король, Д. О. (2018). Культурні і цивілізаційні кризи призму ментальності. *Культурологія: Могилянська школа.* 46–98.
- Снитко, О. С. (2021). Сугестивний потенціал політичних промов лідерів держав. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика.* 42, 8–26.
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse.* Edward Arnold.
- Hall, E. (1976). *Beyond culture.* Anchor press. https://monoskop.org/images/6/60/Hall_Edward_T_Beyond_Culture.pdf
- Jinyoung, Tak, Lynda, Lee Kaid, & Soobum, Lee (1997). A cross-cultural study of political advertising in the United States and Korea (*Special Issue: Cultural Variability in Communication*) *Communication Research.* 24 (4), 413–418.
- Ito, Y. (2000). What causes the similarities and differences among the social sciences in different cultures? Focusing on Japan and the West. *Asian Journal of communication.* 10, 93–123.
- Korea: linguistic and psychological properties in Presidents' Address. *The Korean Society for Cognitive Science*, 30 (3), 105–132.
- Lee, Jiyo_ (2011). A genre analysis of Korean political apology speeches, Weninger, Csilla.
- 김영준Kim, Y. (2017): 대한민국 대통령의 언어스타일: 연설문에 나타난 언어적 특성과 심리적 특성 Language style of the President of the Republic of Han Ahreum. (2018). 日韓政治ディスコースにおける正当化ストラテジー : 批判的談話分析による異文化間対照の試み (Strategies of justification used in Japan and Korea's political discourse: An attempt to Critical discourse analysis as a new approach for intercultural contrastive). 42–69 https://ir.library.osaka-u.ac.jp/repo/ouka/all/70098/hnk30_041.pdf
- Джерела ілюстративного матеріалу**
- 윤석열 제20대 대통령 취임사 (10.05.2022). <https://www.korea.kr/news/policyNewsView.do?newsId=148901469>
- 조선일보Chosun Ilbo (*Chosun.com*). <https://www.chosun.com>
- 한국일보 Hankook Ilbo. <https://www.hankookilbo.com>
- 경향신문Kyunghyang Shinmun. <https://m.khan.co.kr/?tab=home>

서울신문Seoul Shinmun. <https://www.seoul.co.kr>

References

- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse.* Edward Arnold.
- Hall, E. (1976). *Beyond culture.* New York: Anchor press. https://monoskop.org/images/6/60/Hall_Edward_T_Beyond_Culture.pdf
- Han Ahreum (2018). Strategies of justification used in Japan and Korea's political discourse: An attempt to Critical discourse analysis as a new approach for intercultural contrastive). 42–69. https://ir.library.osaka-u.ac.jp/repo/ouka/all/70098/hnk30_041.pdf [in Korean].
- Jinyoung, Tak, Lynda, Lee Kaid, & Soobum, Lee. (1997). A cross-cultural study of political advertising in the United States and Korea. (*Special Issue: Cultural Variability in Communication*) *Communication Research*, 24(4), 413–418.
- Ito, Y. (2000). What causes the similarities and differences among the social sciences in different cultures? Focusing on Japan and the West. *Asian Journal of communication*, 10, 93–123.
- Kalinin, V. Yu. (2014). The concept of crisis in world-system analysis. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Political Science. Sociology. Law*, 3/4 (23/24). 28–33 [in Ukrainian]. <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2014/3-4/6.pdf>.
- Kim, Y. (2017). Language style of the President of the Republic of Korea: linguistic and psychological properties in Presidents' Address. *The Korean Society for Cognitive Science*, 30 (3), 105–132 [in Korean].
- Korol, D. O. (2018). Cultures and civilizations through the prism of mentality. In M. A. Sobutsky, D. O., Korol, & Yu. V. Zhulay (eds.). *Culturology: Kyryevo-Mohylyans'ka Shkola*: collective monograph (pp. 46–98) [in Ukrainian].
- Lee, Jiyo (2011). *A genre analysis of Korean political apology speeches.* Weninger, Csilla.
- Snitko, O. S. (2021). Suggestive potential of political speeches of state leaders. *Actual Issues of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice*, 42, 8–26 [in Ukrainian].
- Sources**
- 윤석열 제20대 대통령 취임사 (10.05.2022). <https://www.korea.kr/news/policyNewsView.do?newsId=148901469>
- 조선일보Chosun Ilbo (*Chosun.com*). <https://www.chosun.com>
- 한국일보 Hankook Ilbo. <https://www.hankookilbo.com>
- 경향신문Kyunghyang Shinmun. <https://m.khan.co.kr/?tab=home>
- 서울신문Seoul Shinmun. <https://www.seoul.co.kr>
- Отримано редакцією журналу / Received: 29.09.23**
Прорецензовано / Revised: 15.10.23
Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Danylo SMOHOL, Master's Student
 ORCID ID: 0009-0008-8153-2231
 e-mail: donaka.jonathan@gmail.com
 Osaka University, Osaka, Japan

Dmytro ANDRIANOV, Assist.
 ORCID ID: 0000-0003-1295-2132
 e-mail: andrianov.dmytro@gmail.com
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE COGNITIVE-PRAGMATIC ASPECTS OF THE INAUGURAL SPEECH OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF KOREA YOON SUK YEOL ON MAY 10, 2022, IN CONTEMPORAL POLITICAL DISCOURSE

Background. The article is devoted to the contemporary Korean political discourse taking into account the cultural context, namely the high-contextuality and hermeneutics of Korean culture. Politically oriented texts are always an indicator of national values, because political thinking and linguistic specificity of public speeches are in close interaction. The political speech actualizes the religious and philosophical traditions of the Korean-Asian civilizational model, is characterized by a high level of formality, focuses on the use of language formulas, and unfolds narratives important for modern Korean society.

Methods. It is through the systematization of all the above empirical data that the cognitive model of political discourse is outlined and the speech is defined as an integral process of interaction of cognitive, communicative and pragmatic factors, as well as a means of effective implementation of influence on the audience. In order to reveal implicitly expressed connections between language, power and ideology in the text of the inaugural speech of the acting president of the Republic of Korea, Yoon Suk Yeol, the method of critical discourse analysis was used.

Results. Conclusions about the qualitative characteristics of political communication were made on the basis of quantitative data using content analysis. The suggestive potential of a political speech is realized through the structural and syntactic organization of the text - this is a special complex-wave rhythm based on the repetition and alternation of formal and lexical-grammatical elements and the functioning of dynamic text groups centered on key words.

Conclusions. Determining the hierarchy of values relevant only within Korean culture, for which political discourse was created, is a primary task for decoding the inner content of political life, reproducing communicative intentions, and when analyzing the political discourse of East Asian countries.

Keywords: political discourse, inaugural speech, Korea, content analysis, highly contextualized cultures, suggestive potential.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

УДК 811.512.161:81'366.55

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.07>

Ganna SPOTAR-AYAR, PhD (Philol.) Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-2861-6339

e-mail: spotar@knu.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Mariana TSVYD, Master of Arts (Philol.)

ORCID ID: 0009-0002-4307-0618

e-mail: tsvyd.mariana@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TERM CONCEPTS FOR DISABILITY: SPECIFICS OF NOMINATION, FUNCTIONING AND TRANSLATION (BASED ON MATERIALS OF TURKISH)

Background. In linguistics only few works are dedicated to the study of the vocabulary to denote people with disabilities in the Turkish language (Y. Şişman, M. Öztürk, Z. Baykan, A. Demir, A. Efe), just as there are few specialized works in this filed in Ukrainian linguistics, who describe in their studies the problem of terminological irregularity and the lack of terms approved at the state level to denote disability. The relevance of this study is due to the need to popularize the principles of barrier-free society and inclusiveness, the large request for the translation of texts of rehabilitation and treatment, as well as the revitalization of relations between Ukraine and Turkey in these spheres.

Methods. During the course of the study over two hundred term concepts used to denote disability and rehabilitation terms functioning from the end of the 19th to the beginning of the 21st century were analyzed with the complex methodology including methods of cognitive linguistics and sociolinguistic approach, the method of contextual analysis and the method of dictionary definitions analysis.

Results. The terminology on disabilities in modern Turkish has disorganization that can be explained by such factors as: simultaneous usage of Turkish and foreign lexemes (Arabic Persian, English, French, Latin), euphemization of terms, orientation to international standards and agreements and, as a result, use of English lexemes etc. The vocabulary of international agreements and national legislation was found to differ in some cases. Quick formation of negative connotation is the main influencing factor on the terminology formation process and results in creation of a new replacing term without negative meaning.

Conclusions. Summarizing the main difficult issues in translation we suggest to use the complex of methods and approaches, translation tactics and strategies to help for choosing an equivalent according to the type of discourse, such as using WHO classification for translation of medical documentation, taking into account the requirements of the legislation in force and amendments to it for official documents, being careful using periphrastic explanations, making the person as the main concept but not their characteristic. Adaptation for correctness is essential when translating social texts, advertising, fiction, excessive euphemization of concepts should be avoided when working with any type of text and terms for disability.

Keywords: impairment, inclusiveness, term, terminological concepts, terms for disability, person with disability, the Turkish language.

Background

The study of the terminology and its various aspects and characteristics by scholars of language has been the leading scientific interest of many scientists for decades. There are many works dedicated to studies of terminological irregularity, the phenomenon of synonymy, the search for equivalents, or inventory and unification of terminological devices of various fields.

The relevance of this study is due to the need to popularize the principles of barrier-free society and inclusiveness, the large request for the translation of texts of rehabilitation and treatment, as well as the revitalization of Ukraine and Turkey in these spheres.

The *aim* of our article is comprehensive study of term concepts for disability in modern Turkish, connotation they express in different discourses, the specifics of their functioning, and to specify translation methods that allow finding suitable equivalents for such terms.

Literature review. Active scientific studies of the term began only in the 20s and 30s of the 20th century and as a result a branch known as terminology was formed in linguistics, the official founder of which is considered to be the German scientist O. Wüster. The catalyst for this shift was the rapid emergence of new terms as a result of the rapid development of science (Diakov et al., 2000, p. 5). At the same time, a need to study terminological systems occurred, so most of the works on terminology in the middle of the 20th century focused on arrangement of terminological systems and formation and compilation of dictionaries of various fields. During the 90s of the 20th

century, a branch known as linguistic conceptology, which includes cognitive terminology, was formed. The characteristic feature of cognitive terminology is the combination of the established traditional term theories together with the acquired features of interdisciplinary, openness, asystemicity, polyparadigmality, anthropocentrism, and synergism (Petrova, 2020, p. 97). This branch of linguistic research generally considers language as the most important cognitive ability of a person, which is closely related to the characteristic of his/her thinking and activity. Therefore, studying the term formation process from this perspective gives us an understanding that it is the person who forms the meaning of language units and chooses means for interpreting different situations. This is explained by the fact that language is the result and tool of cognition, i.e. scientific and ordinary cognition, which is practically implemented in the processes of categorization and conceptualization of the world (Dorskach, 2018, p. 32). Sociocognitive terminology was developed by the Belgian researcher R. Temmerman (Temmerman, 2000). The communicative theory of terminology was developed by M. T. Cabre Castelví (Cabre, 1999), a representative of the Spanish school. According to this theory, language units for special purposes are multidimensional and include cognitive, linguistic and socio-communicative components. The researcher suggests considering the terms as "sets of conditions" and as an example gives the concept of a polyhedron with three dimensions: cognitive, linguistic and communicative (Petrova, 2020, p. 97). The scientific interest of modern researchers who study the process of

term formation is focused on the definition of the purpose of "term concepts" being localizers of professional meanings that correspond to common and generally accepted situations in the professional community to which the speaker belongs. The term "term concept" defines typical cognitive structures that correspond to common and generally accepted situations in the professional community to which the speaker belongs; stereotypical models of knowledge (consciousness) specific to certain social groups. It can also be interpreted as a rationally understood terminological concept of scientific, professional, expert knowledge, which has a layered structure, a complex content, and a wider-narrower volume, reflected in a set of categorical features, which at the same time is an element (unit) of a certain system in the analyzed fragment of reality (Stasyuk, 2012/2013).

Few works are dedicated to the study of the vocabulary to denote people with disabilities in the Turkish language (Şişman, 2012), (Öztürk, 2011) (Baykan, 2000) (Demir, & Efe, 2020), just as there are few specialized works in this filed in Ukrainian linguistics. Different aspects of use of the terminological apparatus for disability as law terms are analyzed in detail by Y. Şişman in his work "A General Assessment upon the Concepts Used in the Field of Disability" ("*Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel bir Değerlendirme*") (Şişman, 2012). In this article we use the classification of Turkish linguist M. Kahraman, who studies the term and the process of term formation in diachronic. We adhere to the idea that, unlike word formation, the creation of a term is carried out consciously and in a controlled manner, therefore, in the proposed study we rely on the results of Karaman's research (Karaman, 2009) who defines the following methods for the formation of terms: 1) the use of existing resources; 2) replacement of existing resources; 3) use of new resources. Also Scientists in their studies describe the problem of terminological irregularity and the lack of terms approved at the state level to denote disability, emphasize the relevance of these problems and the need for the fastest possible response to their solution.

Methods

In our research we used the complex methodology including methods of cognitive linguistics and sociolinguistic approach to the study of terms to achieve the goal of the research and its main tasks. We thus used the method of contextual analysis because lexemes, lexeme combinations, sentences semantics are influenced by situational and ethnocultural factors which influence the linguistic contexts, so the linguistic units are used as part of the speech context. The method of dictionary definitions analysis was also used for clarifying the definition of the term and semantic analysis for extracting semantic information, i.e. meanings contained in a separate text, sentence or lexeme. We analyzed more than 250 terms and concepts used for definition of disabilities, persons with disabilities and rehabilitation and social adaptation.

Results

The development of terminology studies during the last century resulted in new approaches used for researches of terms, namely cognitive and sociocognitive terminology and communicative theory of terminology. The common idea supported by scientists is the necessity of studying "term" in the cognition because language, firstly, is the product of human thinking. One of the concepts being the leading subject of researches is the "term concept", that reveals multiaspect and complexity of such lexical units. Thus, it would be a mistake to consider "term" synonymous with "word" because it provides certain features that

distinguish it. A term is a clear, non-monoreference concept, including linguistic and conceptual limitations. In contradistinction to word creation, term formation is a conscious and controlled process. There are various ways of terminologization and terminology creation.

The specific features of the terminology apparatus formation in Turkish are explained by the tendencies observed in different periods of the Ottoman and Turkish history. The functioning of several terms at the same time is due to different semantic components of term concepts on designation of disability, as well as acquisition of new connotations in the process of their use over a long period. The specificity of term concepts for disability distinguishes them among others. The main feature that regulates the functioning of such terms is multi-component of their conceptual complex. The meaning of the term for disability directly depends on type of discourse, context and purpose it is used for. Negative connotation in lexemes functioning as terms for disability in official documentation appears very quickly and as the result they become socially unacceptable for identification persons with disabilities. Thus, social factor along with other processes of terminology formation plays a key role in the formation of the terminological apparatus for disabilities.

Therefore, the translation of terms for disability has its characteristics. Selecting the right equivalence in the target language can often be difficult, depending on the type of translated text. The main factors that complicate the translation of such vocabulary are the occurrence of terminological irregularity in the translation language and insufficient number of specialized dictionaries. The selection of a tolerant equivalence is directly complicated by the fact that even among people with disabilities, opinions on this issue differ. Adaptation for correctness is essential when translating social texts, advertising, fiction, excessive euphemization of concepts should be avoided when working with any type of text and terms for disability.

Discussion and conclusions

The term formation process in the Turkish language has been studied by M. Kahraman, who defines the following 5 stages of the terminological apparatuses formation in the Ottoman and Turkish languages (Kahraman, 2017, pp. 141–142):

1. The Classical period (1100–1839): terminology during the times of the Seljuk and Ottoman Empires. The use of terms derived from Arabian and Persian languages was the main characteristic of the period. Such borrowings contributed to mutual understanding between specialists who spoke different languages because it contributed to the formation of a common vocabulary among them (Diakovet al., 2000, p. 110).

2. The Tanzimat period (1839–1876): the period of the appearance of new terms by borrowing them from the Arabic language. However, although the terminology of the medical field was mostly of Arabic and Persian origin, there was also an increase in number of terms borrowed from the French language. The leading intellectuals of that time such as N. Kemal, Dr. A. Kırımlı Aziz Bey, the head of the Medical Printing House A. Hacı, also made great efforts to translate medical terms into Turkish and encourage publications in the medical field in Turkish (Gürlek, 2016, p. 216). In this period, we can find Laws and Acts in which the terms on disability were functioning: The Law on social assistance to military personnel (*Asakir-i Berriye-i Mülûkâne Tekaüt Kararnamesi*), which defined payments to military personnel who had received a disability as a result of war (Nurdoğan, 2021, p. 32), Law on Employee health and safety (*Maadin Nizamnamesi* 1869). But the

most important Law that established the use of the terms on disability was the Civil Code of the Ottoman Empire (*Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* 1868–1876).

3. The period of the first Constitution (1878–1908): the period when terms were borrowed from the Arabic language and at the same time Turkish ones were created. The emergence of legislative acts and the creation of social assistance funds contributed to this. In this period social security and assistance centers called 'Orta Sandığı' were acting to provide assistance for people who lost their work because of age, sickness, disability and death. So, terms for disability were widely used in many local and state documents and acts.

4. The period of the second Constitution (1908–1923): the transitional period characterized by the rejection of Arabic borrowings and the formation of terms with Turkish stems, or adding Turkish affixes to the stems of foreign lexemes.

5. The period of national term formation (1923–2000): during this period, terms were usually formed from Turkish stems and affixes. It can also be divided into three periods: the period of idealism (1923–1945), the period of extremism (1945–1980), and the period of freedom (1980–2000).

The terminological concepts used to denote disability have special characteristic features. The distinctive feature that also regulates the functioning of such terms is the multi-component nature of their conceptual complex. As was argued before, "concepts" are terms for disability consisting of the following semantic components (Spotar-Ayar, & Tsvyd, 2022, pp. 70–72): semantics with which the term functions in medical documents, semantics with which the term functions in national legislation, semantics with which the term is used in the translation of international agreements, semantics with which the term is used in the social sphere, semantics with which the term is used in the domestic sphere.

A significant problem of the use of terms for disability in the social sphere is the so-called process of determinologization, which means the loss of the term's primary, in the case of terms for disability – medical meaning. They are also becoming more commonly used, and they also acquire new stylistic possibilities and emotional coloring (Dev'iatko, 2021, p. 36). In the domestic sphere, terms for disability are often used with a negative connotation. Prejudiced, negative attitudes toward people with disabilities existed even in primitive communities. Such perception of people with disabilities has been fixed and rooted in the subconscious of society for a long time (İçli, 2019, p. 8). After the terms fall into daily use, into the system of general literary vocabulary, they lose their functional and semantic limitation.

Offensive or swear words are words that are used with the intention to insult, hurt or humiliate someone. Initially, most offensive words did not have a negative connotation and acquired it only over time. Words from the so-called taboo topics, i.e., those about which it is not customary to talk, usually become swear words. One of these topics is the topic of health, illness and disability. Even nowadays, people have always been afraid of contamination by an unknown disease, and the taboo around contamination is one of the main powerhouses of the creation of disease euphemisms (Jamet, 2017, p. 9). Disease has always been feared, as said.

The use of swear words in everyday communication is explained by the functions they perform. Words to denote health disorders are often used as an emotionally colored swearing: (2) *Önüme baksana lan! Kör müsün nesin?* – Watch where you are going, man. Are you blind?

In addition, in domestic sphere in Turkey, the following terms for disability are frequently used with a negative connotation. As a rule, they are used to offend a person, to underline a mistake or a disability to do something: *deli* (crazy), *kör* (blind), *sağır* (deaf), *ruh hastası* (mentally ill), *dilsiz* (mute): (3) *Deli misin nesin? Delisin sen, deli. Eğer deli olmasaydın, bunları yapmazdın.* – Are you crazy? For sure, you are crazy. If you were not crazy, you wouldn't do it.

When connotative units of this type are used, the speaker is not always interested in an objective reflection of reality. Their use helps to achieve the appropriate influence on the expression of positive or negative subjective evaluation (Navalna, 2014, p. 132). Terms for disability are usually used in a negative connotation during very emotional communication and express indignation, mockery, and the communicative purpose of their use is humiliation, emphasizing a person's mistake, dissatisfaction with negative behavior: (4) *Zihinsel engelli misin? Beyin özürlü müsün? Aptal mısın? Salak mısın? Engelli misin? Nesin sen olum nesin?* – Are you mentally disabled? Are you brain disabled? Are you stupid? Are you disabled? Who are you, son?

Let us consider the case when the term used to denote a state of health acquired a negative connotation. In the Turkish language, there is a term "*ruh hastası*", which means "mental disorders" (lit. "mentally ill"). Over time, it began to be used as an insult, so the French term "*psikopat*" was borrowed to replace it. However, this term quickly acquired a negative connotation and began to be used in expressions such as: (5) *Ya manyak mısın psikopat mısın nesin?* – Are you a maniac or a psychopath?

Lexemes referring to a state of health or disability acquire a negative connotation and are used as an insult due to a significant impact on people's perception of such social factors as social attitudes and social norms. Different people can see the same aspect in different ways as positive, negative, or neutral (Manchiaiah, 2015, p. 135). However, the human psyche is arranged in such a way that the objects and realities we encounter are immediately correlated with previous experience and learned patterns. The social consequence of this phenomenon is the formation of prejudice and stereotypes (Yaremenko, 2015, p. 75).

The problem that complicates the selection process of the appropriate nominative is terminological irregularity. The irregularity of the terminological apparatus and the presence of several lexemes to denote the same phenomena, including disability, are present not only in the Turkish language. As an example, we can consider the English language, in which *disabled*, *handicapped*, *impaired*, *defective*, *invalid*, *incapacitated*, etc. function in a synonymous sense. The Merriam-Webster Thesaurus proposes "disabled" and "impaired" as synonyms, and the Collins English Thesaurus proposes "incapacitated" and "handicapped" as synonyms for "disabled", but with a note next to the latter, that the lexeme is outdated and rude.

The arguments of Turkish researchers on the translation of the terms *impairment*, *disability* and *handicap* used by the WHO also differ. Karataş and Oran in their study *The Disabled: Those Who Remain at the Periphery of Politics* ("*Engelliler: Siyasetin Periferinde Kalanlar*") offer the following translation: *yetersizlik*, *özürlülük* and *engellilik* accordingly (Karataş, & Oran, 2007, p. 8). Demir and Efe share the same opinion in their research on the use of social media by persons with disabilities ("*Engelli Bireylerin Sosyal Medya Kullanmalarını Üzerine Bir Araştırma*"). However, Y. Şişman in his article "A General Assessment upon the Concepts Used in the Field of Disability"

("Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel bir Değerlendirme") translates these terms as follows: *bozukluk*, *yetersizlik* / *özürlülük* / *sakatlık* and *engellilik* accordingly (Şişman, 2012, p. 77). These examples once again show how acute the problem of correct translation of terms for disability is.

Except the differences related to the functions of the body, the lexeme for the designation of disability may also differ by legal status and meaning it is used with. For example, Turkish legislation establishes two types of disability pensions, the conditions of receiving persons differ: *malulen emeklilik* (a person with a disability identified by the Institution of Health Council, when a person has lost his/her earnings because of a disability to perform duties at least 60% of the workforce) and *engelli emekliliği* (a person with a disability in need of protection, care, support, rehabilitation due to loss of physical, mental, emotional and social abilities with at least of 40 % of workforce).

Disordering in terminological apparatus on disabilities in Turkish language can be seen in many examples. In Article 264 of Civil code of Turkey No 743 (1924) children with disability are named as "âkil veya akli zayıf" (disabled or mentally disabled) and in Municipal Law No 1580 (1930) terms "deliler, dalanmış ve kudurmuşlar" (mentally disabled, crazy) and "âkil ve işten acizler" (disabled and those who lost their ability to perform their duties) (Şişman, 2012, p. 70). In Law No 5798 on Exemption from custom and other taxation on some devices for "kör, sağır ve dilsizler" (blind, deaf and mute) and persons with mentioned disabilities are called as "malul" (disabled) (Şişman, 2012, p. 70).

Amendment (1997) of the Law on Organization of Social Services and Protection of Children (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu) dated 1983 confirmed that the term "sakat" (disabled) is replaced by the term "özürlü" (disabled), instead of the term "kör" (blind) shall be used the term "görme özürlü" (with vision impairment), the term "sağır" (deaf) is replaced by the term "işitme özürlü" (with hearing impairments). The term "özürlüler" has been used in the Law on Disability (Engeller hakkında kanun), which has been in force since 2005, but the Article 1 of Law No 6462 dated 25/4/2013 established use of the term "engelliler" instead it (Kanun No. 6462. Resmî Gazete 3 Mayıs 2013 CUMA Sayı: 28636).

When translating texts from English or Ukrainian to Turkish and vice versa, which contain terms for people with disabilities, the translator may encounter various problems. Although the difficulty of choosing the right lexemes to denote disability and people with disabilities and the need to systematize terminology on this subject are an extremely urgent issue nowadays, dictionaries with relevant terms are just beginning to be compiled. Regarding the Turkish language, it is worth noting the encyclopedic dictionary Glossary of disability terms ("*Özürlülük terimleri sözlüğü*") by Professor A. Seyyar, compiled by him on his personal initiative and in which more than 200 terms with scientific definitions and explanations are given in alphabetical order. To search for correct and tolerant equivalents of terms for disability and people with disabilities during translation, the project platform "Barrier-free handbook" is useful for the translator, within the framework of which the first online dictionary of correct terms in Ukraine meeting the norms of barrier-free language, was launched. "*Olumsuz çağrışımlar içeren engellilikle ilgili terimlerin listesi*" (List of terms related to disabilities that include negative connotation) is a fairly extensive list of terms for disability with negative connotations in Turkish, that is

freely available on the Internet, also can be useful for the translator. The English-language version of this list "List of disability-related terms with negative connotations" is available on the Wikipedia website. These lists contain many terms that should be avoided. Some of them have a definition and a brief history of their use.

The choice of the correct version of the translation of terms for disability is also complicated by the fact that even among people with disabilities, there is no single view on what approach to formation of terms for their condition they prefer. Of course, the reason for this is the factor of subjectivity; hence it is predictable. Among people with disabilities, some prefer the so-called "*people-first language*" or "*person-first language*", i.e., vocabulary that first denotes a person. For example, "Guidance. Inclusive language" says that instead of the term "blind" the term "person with visual impairment" should be used, and "deaf" should be replaced with "person with hearing impairment", etc. Supporters of this approach justify their position as follows: "*I am a person first, blind second*", "*I am more than my disability*", "*I would prefer people judge me for me, not my illness*", "*We are not defined by what others suppose to be deficits*".

Supporters of the "*identity-first language*" believe that it is necessary to state their identity first. A woman with cerebral palsy explained this standpoint in her interview to National Center on Disability and Journalism: "I have cerebral palsy, and I prefer identity-first language. I consider my disability to be an inextricable part of my identity as a human being. It isn't negative to say I'm disabled; it's a statement of fact. [My disability] is a huge part of my identity and how I experience the world." In other words, she tries to explain that she accepts herself and her body as it is. She thinks that there is no need to avoid her identity, her physical condition because disability is a part of her.

Let us consider another interesting comment on this issue from a person with autism given in 2015 to Rachel Kassenbrock on her question about person-first and identity-first language: "I have autism, & I prefer person-first language. To me, identity-first shows that a person considers their disability as the only part of them that's worth putting forward, while person-first acknowledges that their disability is a part of them while also acknowledging that they're a person with feelings, likes, dislikes, opinions, & rights. I'll say, 'I'm autistic,' often, but that's more because it's quicker to say than 'I have autism.'"

What exactly is considered offensive and can hurt the feelings of another person often depends on the geographical location and cultural characteristics of the region, but sometimes opinions can differ even among representatives of the same community. Many terms that some people consider offensive are not offensive to others. Therefore, when translating such type of vocabulary, it is necessary to consider the target audience of the translated text.

Another factor to consider is that borrowed international terms may be influenced by national culture and therefore, with time can change their semantics. In some cases, the common meaning may be lost altogether. In general, semantic inconsistencies that occur during the translation of terms can be classified into the following categories: in one language a word has a more general meaning (less special) than in another; a genitive meaning in one language is aspectual in another; a monosemy in one language is a polysemy in another; cross-linguistic stylistic non-equivalence of lexemes and lexeme combinations; not an archaism in one language – archaism in another; lexically

free in one language and not free in another; a term in one language and not a term in another; a lexeme in one language is a lexeme combination in another (Diakov et al., 2000, p. 113). As a result, the way they function in different languages may have a difference in meaning.

The date of adoption of the document is an important aspect that must be considered during translation of legal acts, due to the use of certain terms that may be regulated by acts that came into force later. An example from Turkish legislation can be the current Law on Persons with Disabilities (*Engelliler hakkında kanun*) dated 2005, in which until 2013 people with disabilities were defined as "*özürlüler*", until a separate legislative act replaced the term with "*engelliler*". Another example is the law of 8/6/1949 No. 5434 on the Retirement Fund of the Republic of Turkey, in which "*sakatlığının*" was replaced by "*engelliliğinin*".

Guided by the ideas of tolerance, empathy, and liberality, which have embraced the world community on a global scale, people regularly resort to using euphemisms when it comes to disability as a physical condition of a person, or about people with disabilities. Terms for disability are euphemized everywhere: in the press, in social conversations, in domestic sphere, etc. However, the use of euphemistic language in this context is not always appropriate, even if it is used only with the best intentions.

There is an opinion that euphemisms play the role of "protection" both for those who use them and for those who perceive them or to whom they are addressed. They can also be just ineffective euphemisms for disability are popular – so popular that style guides prescribe against using euphemisms for persons who have disabilities (Gernsbacher et al., 2016, p. 2). Although the main purpose of using euphemisms is to avoid offense, some euphemisms, on the contrary, cause it.

The reason for the negative outcome of using such vocabulary is that euphemizing a word that is offensive to one person may be even more offensive to another. In particular, such expressions as: "differently abled", "people with special needs" (Why you shouldn't use 'differently abled' anymore.) In the Turkish language, in order not to offend people with disabilities, it is appropriate to use the terms "*özürlü*", "*engelli*", "*handicap*" instead of "*sakat*", "*görme engelli*" instead of "*kör*", and "*işitme engelli*" instead of "*sağır*" (Şiriner, 2018, p. 96). It is important to note that euphemisms are unstable formations and are characterized by rapid "aging". Since when the word comes into regular use, it again closely associates with the definition it denotes and loses its euphemistic properties (Tkhir, 2002). Let us take for an example the term "*özürlü*" being an euphemism for "*sakat*", after it became even more humiliating, therefore a new euphemism emerged instead that later became the term "*engelli*" (Şiriner, 2018, p. 96).

Despite the recommendations on which terms to indicate disability are better to use can be found on the Internet, opinions on this issue are divided. Let us take for an example the publications of users of the Ekşi Sözlük, a portal where users give explanations of different lexemes and lexeme combinations and specific features of functioning. Some people think that it is better to avoid the disability identifier altogether and address the person by their name. Some suggest using the term "*engelli*" because, in their opinion, it does not have a negative meaning. There is also an opinion that this term is already outdated, and a better one should be found.

Useful recommendations on how to better communicate with people with disabilities can be found in a document co-authored by the National Youth Leadership

Network (NYLN), a national non-profit organization dedicating to promote leadership and education among youth with disabilities, and by the Kids As Self Advocates (KASA), a national project created by youth with disability for the youth: when talking about places accessible to people with disabilities, it is better to use the term "accessible" rather than "disabled"; the terms "handicapped", "victim", "crippled", "retarded", "stricken", "unfortunate", "special needs" should be replaced by the term "disability"; people with disabilities should not be perceived as "brave", "special" or "superhuman", just because they have a disability does not mean that they are different from people who do not have it; they are the same as everyone else, so there is nothing unusual that they have some talents, skills and abilities; when talking about people without disabilities, it is okay to say "people without disabilities", but it would be inappropriate to call them "normal" or "healthy"; using such terms can make people with disabilities feel "abnormal", as if there is something wrong with them; if there is a possibility, asking directly to a person with a disability what term they prefer is the best option; when in doubt about how to address a person with a disability, call him/her by his/her name.

Practical guidance on how to properly address people with disabilities is given by Reach Incorporation, an American local private non-profit organization that provides services to people with disabilities. First, there is no need to refer to a person's disability or condition unless there is a crucial need to do so. Furthermore, it is not necessary to exaggerate their accomplishments. It is necessary to avoid subjective terms, such as: afflicted with, victim of, etc. There is no need to label people and put them in categories, as in the disabled, the deaf, the retarded, etc. It is better to emphasize the individual, not the disability. Instead of subjective descriptors such as "unfortunate", "pitiful" or "sad", emphasize abilities, for example, instead of "partially blind" say "partially sighted". Do not compare disability with an illness, except when the person is under medical care.

All these comments can be useful for a translator who works with a text containing terms for disability because they are based on many years of experience working with people with disabilities, so various nuances that should be considered when working with such vocabulary are considered. Therefore, contrary to the fact that the purpose of using euphemistic units in speech is not to offend the recipient, the opposite reaction is often encountered in practice. Moreover, a characteristic of euphemisms is that they quickly acquire a negative connotation, as well as the term they are used to replacing. It is necessary to follow general recommendations based on the experience of working with people with disabilities and, if possible, consider the opinion of the person with the disability, in order to properly address a person with a disability.

Discussion and conclusions

"Disability" and "person with disabilities" are the concepts defined and regulated by separate legislative acts issued by competent authorities, in accordance with the norms of the national legislation of the country, as well as by the resolutions of international organizations. Firstly, disability is considered conditions of a mental or physical of health of a person. It can be physiological, mental, or intellectual. However, nowadays, there is a tendency to perceive disability in a wider aspect, namely as a cultural and social phenomenon.

Among specific features of term concepts for the designation of disability, it is necessary to note that they

differ in the multicomponent of semantic apparatus. Meaning of a term for disability depends on the type of discourse, context it is used within and an aim of use. Terms on disability may be used in the meaning of a medical diagnosis, as a statement of legal status of a person, as an identification of a person, or used as offensive words. The terms on disability show quick change in apparatus, that can be explained by quick changes in a semantic of a new term (mostly when a negative connotation appears) and as a result, we can see a big influence of a social factor on term forming. In our opinion either in process of term formation and functioning or translation, principles of inclusivity shall be the prevailing during all types of communication process.

The translation of the terms on disability and terms used for persons with disabilities has its specifics and difficulties. Firstly, it can be explained that apparatus has been formed in different historical periods of Turkish language, leading to the disordering of the terminology apparatus and to the appearance of the phenomenon of synonym, as well as the absence of dictionaries and different opinions on it. There are two basic approaches to identify persons with disabilities: to use "person-first language" or "identity-first language". However, it is always a subobjective opinion and it is difficult to predict which one is preferable for a recipient of a speech. At first glance, it may seem that if there are doubts about translation, euphemisms can help, but eliminating intentions, the use of euphemisms can, on the contrary, constitute persons with disabilities.

When translating texts that contain references to international documents, the same terminology as used in the document's official translation is recommended. As for translation of normative-legal acts, the date of adoption of the document should be considered, as the use of certain terms may be stipulated by the regulations, which came into force later. The least difficulties arise in the process of translation of medical texts. Translation and selection of the correct equivalent is much easier if some cases of use of terminology is regulated by legislation.

Authors' contribution: Ganna Spotar-Ayar – study conception and design, methodology, theoretical framework, revision and editing; Mariana Tsvyd – literature review, empirical data collection and validation, writing.

Acknowledgements. The authors express their gratitude to the CBO 'Kyiv city union of ATO veterans' for providing a review of this scientific study. The organization unites all veterans to represent and protect their interests in the territorial community of the city of Kyiv, and is aimed at providing social, medical, legal and material assistance to those who defend the sovereignty and independence of Ukraine. We are grateful for evaluating our work as relevant, and its results as those that have significant practical value and can be used in the process of translations and negotiations within the framework of agreements between the Ukrainian and Turkish parties regarding the treatment and rehabilitation of veterans.

References

- ADA (Americans with Disabilities Act). (2017). *Guidelines for Writing and Referring to People with Disabilities*. <https://www.reachcils.org/guidelines-writing-and-referring-people-disabilities/>
- Baykan, Z. (2000). Özürlülük, engellilik, sakatlık nedenleri ve korunma. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. Cilt, 9, (9). <https://www.ttb.org.tr/STED/sted0900/4.html> [in Turkish].
- Cabrè, M. T. (1999) *Terminology: Theory, Methods, and Applications*. John Benjamins Publishing.
- Collins Dictionary. (2016). *Disabled*. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-thesaurus/disabled>
- Demir A., & Efe A. (2020). *Engelli bireylerin sosyal medya kullanmaları üzerine bir araştırma. 1. Basım*. Hiperlink Yayınları [in Turkish].
- Dev'yatko, Yu. S. (2021). *Typology of Dental Terminology in English and Ukrainian languages and its lexicographical representation*. [Unpublished doctoral dissertation] Odesa I. Mechnykov National University [in Ukrainian]. [Дев'ятко Ю. С. Типологія стоматологічної термінології в українській і англійській мовах та її лексикографічне відтворення, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова].
- Diakov, A. S., Kyiak, T. R., & Kudelko, Z. B. (2000). *Basics of term formation: semantic and sociolinguistic aspects*. KM Academia [in Ukrainian]. [Дяков, А. С., Кияк, Т. Р., & Куделько, З. Б. (2000). *Основи терміноутворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти*. KM Academia]
- Doskach, K. V. (2018). Traditional, cognitive, and functional approaches to determine the term as a specialized language unit. *Zakarpats'ki filoholichni studii*, 4(1), 30–34. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/4/part_1/8.pdf [in Ukrainian]. [Доскач, К. В. (2018). Традиційний, когнітивний і функціональний підходи до вивчення терміна як спеціалізованої мовної одиниці. *Закарпатські філологічні студії*, 4(1), 30–34].
- Gernsbacher, M. A., Raimond, A. R., Balinghasay, M. T., & Jilana, S. Boston. (2016). "Special needs" is an ineffective euphemism. *Cognitive Research: Principles and Implications* 1, Article number 29. <https://doi.org/10.1186/s41235-016-0025-4>
- Gürlek, M. (2016). Yabancı Tıp Terimlerine Osmanlı Tıp Metinlerinden Türkçe Karşılık Örnekleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(4), 215–236 [in Turkish].
- İçli, T. (2019). Ayrımcılığın Tarihsel Kökleri, & Engellilere Yönelik Ayrımcılık. *Yürüme Dergisi*, 3, 3–9 [in Turkish].
- Jamet, D. (2018). The Neological Functions of Disease Euphemisms in English and French: Verbal Hygiene or Speech Pathology. *Lexis [online]: Journal in English Lexicology*, 12. <https://doi.org/10.4000/lexis.2397>
- Kahraman, M. (2017). Türk Dilinin Terimleşme Gelişim Sürecine Tarihî Bakış. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 137–160. <https://dergipark.org.tr/en/pub/meder/issue/31233/455490> [in Turkish].
- Kanun ve Kanun Hükmünde Karamamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Karamamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. No. 6462. Resmî Gazete 3 Mayıs 2013 CUMA Sayı: 28636. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm> [in Turkish].
- Karaman, B.İ. (2009). Terim oluşturma yöntemleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten*, 57(2), 45–59. <https://dergipark.org.tr/en/pub/belleten/issue/32739/363420> [in Turkish].
- Karataş, K., & Oran, B. (2007). Engelliler: siyasetin periferinde kalanlar. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*. Cilt 7(2), 4–19. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/761925> [in Turkish].
- Manchaiah V., Stein G., Danemark B., & Germundsson P. (2015). Positive, Neutral, and Negative Connotations Associated with Social Representation of 'Hearing Loss' and 'Hearing Aids'. *J Audiol Otol*, 19(3), 132–137. <https://doi.org/10.7874/jao.2015.19.3.132>
- Mecelle Genel Hükümler (İlk 100 Madde) ve Tam Metin https://sehithkadersivriortakoku.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/22/736214/dosyalar/2019_09/18160535_25125215_MECELLE_ilk_100_MADDE_VE_TAM_METIN.pdf?CHK=1d38834235653a4dfc1a6ceb00aebff [in Turkish].
- Merriam-Webster Thesaurus, *Disabled*. <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/disabled>
- Naval'na M. I. (2014). Lexical connotations as an expressive means of speech. *Psycholinguistika*, 16, 127–135. http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2014_16_12 [in Ukrainian]. [Навальна, М. І. (2014). Лексичні конотації як експресивний засіб мовлення. *Психолінгвістика*, 16, 127–135].
- Nurdoğan, A. K. (2021). Osmanlı İmparatorluğu Son Dönemlerinde Modern Sosyal Güvenlik Sistemine Geçiş Çalışmaları Kapsamında Şehit Yakınları ve Malul Askerlere Yönelik Yapılan Düzenlemeler ve Milli Mücadeleye Etkisi. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi. Özel Sayı (1)*, 29–37. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1296802> [in Turkish].
- Önver, M. Ş. (2018). *Sakatlık ve Kentsel Mekân*. IJOPEC Publication. http://www.ijopecc.co.uk/wp-content/uploads/2021/03/2018_45.pdf [in Turkish].
- Öztürk, M. (2011) *Türkiye'de engelli gerçeği*. Ajans Vista Matbaacılık [in Turkish].
- Petrova, T. (2020). Development of the theory of a term in Ukrainian and foreign terminological schools. *Slavica Wratislaviensia*, 172, 91–101. <https://doi.org/10.19195/0137-1150.172.8> [in Ukrainian]. [Петрова, Т. (2020). Розвиток теорії терміна в українській та зарубіжних термінологічних школах. *Slavica Wratislaviensia*, 172, 91–101].
- Seyyar, A. Özürlülük Terimleri Sözlüğü. http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluluk_terimleri_sozlugu.htm [in Turkish].
- Stasyuk, T. V. (2012/2013). Basic metaconcepts of sociocognitive terminology: terminology. *Věda a vznik. Materiály IX Mezinárodní vědecko - 8 21 praktická konference. Praha: Education and Science s.r.o.*, 26, 47–49. [in Ukrainian]. [Стасюк, Т. В. (2012/2023). Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: термінолект. *Věda a vznik – 2012/2013. Materiály IX Mezinárodní vědecko - 8 21 praktická konference. Praha. Education and Science s.r.o.*, 26, 47–49].
- Stasyuk, T. V. (2013). Update of socio- and cognitive metaterms in terminology. *Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu im. Petra Mohyla kompleksu / Kyievo-Mohyl'ians'ka akademiya. Ser.: Filolohiya. Movoznavstvo*. 223 (211), 87–91. <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/movoznavstvo/2013/223-211-19.pdf> [in Ukrainian]. [Стасюк, Т. В. (2013). Актуалізація соціо- та когнітивних метатермінів у термінознавстві. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу – Києво-Могилянська академія. Сер.: Філологія*.

Мовознавство, 223(211), 87–91].

Stasyuk, T. V. (2019). Prolegomena of Sociocognitive Terminology and Sociocognitive Interpretation of the Term. *Terminologichnyi visnyk: zb. nauk. Prats. Instytut ukrainskoi mowy NAN Ukrainy*, (5), 55–64. <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/1572> [in Ukrainian]. [Стасюк, Т. В. (2019). Прологмени соціокогнітивного термінознавства та соціокогнітивна інтерпретація терміна. *Термінологічний вісник. Збірник наукових праць*. Інститут української мови НАН України, (5), 55–64].

Şişman, Y. D. (2012). Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7 (28), 69–85. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21090/227122> [in Turkish].

Temmerman, R. (2000). *Towards New Ways of Terminology Description: The sociocognitive approach*. John Benjamins Publishing.

Tsvyd, M., & Spotar-Ayar, G. (2022). Conceptual components of terminological concepts for disability denotation in modern Turkish. *Science and Education a New Dimension. Philology*, X (77), 264, 69–74. <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2022/08/Conceptual-components-of-terminological-concepts-for-disability-denotation-in-modern-Turkish-M.-P.-Tsvyd-G.-Y.-Spotar-Ayar.pdf> [in Ukrainian]. [Спотар-Аяр, Г. Ю., & Цвид, М. П. (2022). Поняттєві компоненти терміноконцептів на позначення інвалідності в сучасній турецькій мові. *Science and Education a New Dimension. Philology*, X (77), 264, 69–74].

Tkhir, V. B. (2002). The evolution of euphemistic substitutes: a consequence of the law of sequence. *Kul'tura narodov Prychernomor'ya*, 32, 148–152.

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/75184/53-Thir.pdf?sequence=1> [in Ukrainian]. [Тхир, В. Б. (2002). Еволюція евфемістичних субститутів: наслідок дії закону послідовності. *Культура народів Причорномор'я*, 32, 148–152].

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/lcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf> [in Turkish].

Yaremenko, S. O. (2015). Cognitive biases as an internal factor in the effectiveness of disinformation in mass media. *Informatsiya i pravo*, (1), 74–77. nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2015_1_11 [in Ukrainian]. [Яременко, С. О. (2015). Когнітивні упередження як внутрішній фактор ефективності дезінформації у засобах масової інформації. *Інформація і право*, (1), 74–77].

Yuzhakova, O. (2012). Study of Ukrainian term systems and term nominations in the cognitive aspect. *Visnyk Nats. un-tu "Lvivs'ka politekhnikha". Seriya "Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi"*, 733, 60–66. <https://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-733-2012/doslidzhennya-ukrayinskykh-terminosystem-i-terminnyh> [in Ukrainian]. [Южакова О. (2012). Дослідження українських терміносистем і термінних номінацій у когнітивному аспекті. *Вісник національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології"*, 733, 60–66].

Отримано редакцією журналу / Received: 01.10.23

Прорецензовано / Revised: 02.11.23

Схвалено до друку / Accepted: 27.11.23

Ганна СПОТАР-АЯР, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-2861-6339

e-mail: spotar@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Мар'яна ЦВИД, магістр

ORCID ID: 0009-0002-4307-0618

e-mail: tsvyd.mariana@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТЕРМІНОКОНЦЕПТИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІНВАЛІДНОСТІ: СПЕЦИФІКА НОМІНАЦІЇ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ)

Вступ. Вивченню термінів на позначення осіб з інвалідністю в турецькій мові присвячено всього декілька наукових праць (Я. Шішман, М. Озтюрк, З. Байкан, А. Демір, А. Ефе), так само й в українській лінгвістиці обмаль спеціалізованих праць, які торкаються проблем термінологічної неупорядкованості та відсутності термінів на позначення інвалідності, затверджених на державному рівні. Актуальність цього дослідження обумовлена необхідністю популяризації принципів безбар'єрності та інклюзивності у суспільстві, значним запитом на переклад текстів у галузі реабілітації й лікування, а також активізації співробітництва України та Туреччини в цих сферах.

Методи. Під час дослідження було проаналізовано більше 200 терміноконцептів, що використовуються на позначення інвалідності, і термінів реабілітації, які функціонують з кінця XIX до початку XXI ст. У дослідженні використано комплексну методологію, що включає методи когнітивної лінгвістики та соціолінгвістики, метод контекстуального аналізу та метод аналізу словникових дефініцій.

Результати. Термінологія на позначення інвалідності у сучасній турецькій мові є неупорядкованою, що можна пояснити такими факторами, як: одночасне використання турецьких та іноземних лексем (запозичених з арабської, перської, англійської, французької, латинської мов), евфемізація термінів, орієнтація на міжнародні стандарти та угоди і, як наслідок, використання англійських лексем тощо. Виявлено, що лексика міжнародних угод і національного законодавства в деяких випадках відрізняється. Швидке формування негативної конотації є основним фактором, що впливає на процес формування термінології та призводить до створення нового терміна без негативного значення на заміну попередньому.

Висновки. Узагальнюючи основні проблемні питання перекладу, пропонуємо застосовувати комплекс методів і підходів, тактик і стратегій перекладу з метою обрання еквівалента відповідно до типу дискурсу, зокрема: використовувати класифікації ВООЗ для перекладу медичної документації, термінологію чинного законодавства з урахуванням змін до нього для офіційних документів; обережно вживати описові конструкції та евфемізми, водночас фокусуючи увагу на людину, а не на її характеристику ("person-first language"). Прагматична адаптація має важливе значення під час перекладу текстів соціальної сфери, реклами, художньої літератури, тому варто уникати надмірної евфемізації понять у процесі роботи з будь-яким типом тексту та термінами на позначення інвалідності.

Ключові слова: інвалідність, інклюзивність, особа з інвалідністю, термін, терміноконцепт, турецька мова.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2 (82-1/2) Леся Українка: 821.581
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.08>

Катерина БЕНЕДІК, асп.

ORCID ID: 0009-0006-0058-6541

e-mail: benedikekaterina@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Ольга ВОРОБЕЙ, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0003-4956-8943

e-mail: vorobei@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В КИТАЙСЬКОМОВНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОСТОРІ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ АВТОРОМ І ПЕРЕКЛАДАЧЕМ

Вступ. У ХХ ст. китайські літературознавці активно зацікавились творчістю Лесі Українки, унаслідок чого, протягом 1920–1990-х рр. було здійснено багато перекладів творів письменниці китайською мовою. На основі вивчення історичного контексту подій у китайському суспільстві впродовж ХХ ст., а також на підставі аналізу тематики перекладених творів української поетеси, було виявлено ідеологічні передумови створення цих робіт. Акцентується увага на особливостях психолінгвістичної взаємодії між образом автора та перекладачем, а також аналізується вплив цієї взаємодії на формування комунікативного зв'язку між ними. Окрім цього, подається аналіз зображення образу жінки в Китаї на початку ХХ ст., що дозволяє виявити аналогії між образами Лесі Українки й китайської поетеси Цю Цзінь (秋瑾, 1875–1907), відомої своїми антимацьжурськими та революційними поглядами.

Методи. Використано такі методи, як імагологічний і контекстуальний аналіз задля виявлення особливостей формування образу Лесі Українки в китайській культурі з урахуванням історичних передумов і провідних репрезентацій образу жінки в Китаї ХХ ст. Залучено також історико-літературний і компаративний методи, а також метод текстового аналізу задля порівняння образів Лесі Українки та Цю Цзінь у китайському літературному просторі.

Результати. З'ясовано, що переважна більшість перекладів поезії Лесі Українки китайською мовою трансливали ідеї любові та туги за рідною країною, патріотизму й боротьби за незалежність, що переживалося з ідеологічним наративом Китаю періоду ХХ ст. та образом зразкової китайської жінки того часу. Це також підкреслювалось і в радянській літературній історіографії (М. Зеров, С. Єфремов), яка нерідко слугувала матеріальною базою для китайських літераторів, отже, сформувавши клішований образ Лесі Українки, як сильної революціонерки, що бореться за ідеї своєї країни. Тим не менш, спорідненість творчих лейтмотивів, переживань і життєвого шляху Лесі Українки та Цю Цзінь доповнили вже сформований образ української письменниці елементами героїзму й поетичності, запозиченими з постаті Цю Цзінь, що надало Лесі Українці та її творчості в китайському літературному середовищі елементів романтизму.

Висновки. Як висновок, висунуто тезу, що саме асоціація з Цю Цзінь значно вплинула на образи та символи китайських перекладів поезії Лесі Українки, що потребує подальшого детального дослідження текстів перекладів із погляду імагологічного аспекту.

Ключові слова: Леся Українка, поезія, переклад, китайська література, українська література, Цю Цзінь, компаративістика, психолінгвістика.

Вступ

Уперше зацікавленість творчістю Лесі Українки китайськими літературознавцями з'явилась на початку ХХ ст. ще до утворення Китайської Народної Республіки у 1912 р. "Рух четвертого травня" 1919 р. створив нову ідейну течію у китайській літературі – Рух за нову культуру" (кит. 新文化运动), учасниками якого були представники інтелігенції з сучасною освітою, які виступали за визнання і прийняття літературних досягнень передових країн світу (Мурашев, 2019). У цей період відбувався активний переклад зарубіжних творів китайською мовою для пошуку нових форм та ідей. 1921 р. у журналі "Сяошо Юебао" (《小说月报》, з кит. "Щомісячник прози") був надрукований переклад поеми Лесі Українки "Вавилонський полон", здійснений китайським письменником і громадянським діячем Мао Дунем (茅盾, 1896–1981)¹. Згодом, твори української письменниці перекладалися китайськими літераторами впродовж 50–90-х рр. ХХ ст. Така зацікавленість творчістю письменниці була викликана ідеологічними тенденціями, актуальними для Китаю у процесі зміни політичної кон'юнктури на початку та в середині ХХ ст. Більшість перекладених китайською мовою творів Лесі Українки мали тематику боротьби за незалежність, оспівували любов до батьківщини та сповнені почуття патріотизму. Цей аспект став наслідком того, що переважна більшість перекладів здійснена з російської, і тематика поезій була інтерпретована з урахуванням революційних настроїв у країні. Як результат, образ Лесі Українки, як образ нової жінки, набував популярності серед китайських читачів того періоду. Під час дослідження у сфері літературної компаративістики, образ автора в середовищі чужої культури, формує важливі, у цій галузі, аспекти.

Метою цієї статті є окреслення образу Лесі Українки в китайському літературному просторі крізь призму перекладів її поетичних творів. **Завданнями** статті є дослідження розвитку цього образу за умови зміни тенденцій та образу жінки в китайському суспільстві; аналіз причин асоціативної спорідненості постаті Лесі Українки з постаттю китайської письменниці Цю Цзінь у китайській літературній критиці; а також відстеження впливу образу письменниці на самі переклади її творчості ки-

¹ Мао Дунь – Шень Яньбін (沈雁冰), китайський письменник і громадський діяч. До 1927 р. виступав як публіцист, літературознавець, критик і перекладач, перекладав китайською західноєвропейську літературу. У 1953–1981 рр. займав посаду голови Спілки китайських письменників. Із 1949 до 1964 р. – міністр культури КНР і заступник голови Всекитайської асоціації працівників літератури та мистецтва. 1930 р. вступив у Лігу лівих письменників Китаю.

тайською мовою. **Об'єктом** дослідження є постать Лесі Українки в китайськомовному літературному середовищі у 20–90-х рр. XX ст.

Огляд літератури. У галузі української історіографії часто об'єктом наукових досліджень ставали переклади поетичних творів Лесі Українки. Зокрема, О. Огнєва була однією з перших дослідниць, яка акцентувала увагу на східних мотивах у творчості волинської письменниці, зокрема зосереджуючись на аналізі китайськомовних перекладів творів Лесі Українки. У своїх розвідках (Огнєва, 1993) дослідниця приділяє особливу увагу естетичному аспекту наслідування китайської класики в перекладах поезії Лесі Українки китайською мовою, виявляючи численні паралелі між символічними образами, характерними для китайської культури. Поміж іншого, О. Огнєва поділяє думку китайських дослідників Чжу Хуня та Хе Жунчана, які вперше звернули увагу на спорідненість постатей Лесі Українки й китайської письменниці Цю Цзінь у своїй статті "Леся Українка в Китаї" (Чжу, & Хе, 1994). Цю дискусію продовжили О. Воробей і Н. Ісаєва (Isaieva, & Vorobei, 2021), які, зосереджуючи увагу на імагологічному аспекті своїх досліджень, окреслили спільну тематику творчості двох поетес, ідеї фемінізму та репрезентацію образу Лесі Українки в китайській культурі крізь призму образу Цю Цзінь. Окрім імагологічного аспекту, Н. Ісаєва у співавторстві з А. Акімовою, А. Акімовою та С. Чернишовою також звертають увагу на психолінгвістичні особливості китайськомовних перекладів поетичних творів Лесі Українки (Isaieva, Akimova, & Chernyshova, 2021). У своїй статті українські науковці дійшли висновку, що попри збереження більшості категорій у тексті перекладу і сприйняття їх китайським рецензентом відносно еквівалентно та семантично, частина з них набуває інших соціокультурних значень через різницю поетичної й культурної традиції України та Китаю. Вищенаведені результати є важливими не лише для подальших, більш глибоких досліджень імагологічного аспекту китайськомовних перекладів поетичних творів Лесі Українки, але і для формування образу української письменниці в китайській культурі, що розглядається більш докладно в цій статті.

Методи

Варто підкреслити важливість розуміння того, що з погляду психології, під час перекладу художньої літератури, як сам перекладений твір, так і постать автора частково впливають на формування образу автора в уяві перекладача й реципієнта. Це впливає не лише на сприйняття основної ідеї конкретного твору але й, відповідно, на сам процес перекладу. Отже, цей взаємний вплив формує актуальність цієї статі та є важливим для подальших досліджень перекладів Лесі Українки китайською мовою в галузі компаративістики. У дослідженні активно застосовується імагологічний метод, що полягає в аналізі образу Лесі Українки в китайській культурі, зіставленні притаманних цьому образу стереотипів зі зразковою моделлю образу китайської жінки XX ст. Окрім того, застосовувався контекстуальний аналіз з метою демонстрації зв'язку історичного контексту у формуванні національних стереотипів та історико-літературний метод і метод аналізу даних для порівняння образів Цю Цзінь та Лесі Українки, а також для відображення впливу перекладених китайською мовою творів Лесі Українки на формування її образу в китайському літературознавстві.

Результати

Завдяки теорії про динамічну еквівалентність Ю. Найди (*Eugene Albert Nida, 1914–2011*)¹, перекладознавці почали приділяти значну увагу психолінгвістичному аспекту у своїх дослідженнях. Отже, значна увага почала приділятися не лише особистості самого перекладача, але й реципієнтам, які представляють іншу (відносно до автора оригіналу) культурну спільноту (Isaieva, Akimova, & Chernyshova, 2021).

Беручи до уваги концепцію когнітивної транслятології, дослідниця Т. А. Фесенко визначає переклад, як лінгвальну проєкцію ментальних структур перекладача, що активізуються у процесі перекладу, основу якого складає перероблення інформації, яке так само передбачає сприйняття певного виду інформації з подальшим трансформуванням її в інший вид. Чим ширшими є зони перетину ментальних структур автора і перекладача, тим успішнішим має бути переклад (Засєкін, 2012, с. 13–14). Говорячи про художній переклад, з погляду психолінгвістики, адекватність перекладу залежить від психотипової сумісності автора оригінального тексту та перекладача. Тобто, аби максимально точно відобразити текст з позиції автора, перекладач має на емпатичному рівні оцінювати "картину світу" очима автора. Отже, образ автора та суголосність його думок і поглядів з перекладачем, має вплив на адекватність художнього перекладу та відображення ідей автора (Засєкін, 2012, с. 57). Л. В. Бублейник зазначав, що в художньому тексті, варто враховувати не лише окремі твір автора, але і макротекст, тобто текст, що може включати в себе багато творів автора, і характеризуватись стилістичною єдністю, тим самим створюючи єдину "картину світу", яка відображає його ідеологію (Бублейник 2000, с. 13). Відповідно макротекст, це не один твір, а певна сукупність творів автора, де можна простежити його індивідуальні особливості і спорідненість основних лейтмотивів, що може формувати образ автора в очах перекладача і впливати на подальші переклади цього автора. Отже, сприйняття перекладачем цілісної картини творчості конкретного автора, а також рівень спорідненості їхніх думок, значно формує його образ у певній культурі, і впливає на транслявання основних ідей оригіналу, що важливо враховувати під час аналізу перекладів художніх творів.

Окрім психолінгвістичного аспекту, образ автора перекладеного твору, важливо розглянути і з погляду імагології, де основним об'єктом є вивчення образів свого й чужого в різних національних культурах (Куций, 2014). Розглядаючи образ певної культури, крізь призму іншої культури, необхідно виділити поняття *імагема*² та *етностереотип*³. Тому, ураховуючи приналежність перекладача до чужої культури, яка формує певні стереотипні уявлення про ту чи іншу націю, образ автора твору частково формується під впливом наявних у культурі реципієнта кліше.

Образ жінки в Китаї впродовж XX ст., під впливом революційних та ідеологічних змін, також зазнав трансформації. Підвищений інтерес до зарубіжних творів у межах "Руху за нову культуру" умовно поділив китайсь-

¹ Юджин Найда (1914–2011) – мовознавець, перекладач Біблії, теоретик у сфері перекладу та винахідник теорії динамічної еквівалентності.

² За Д. Дукич образ Іншого в цілому й об'єкт стереотипізації (Ковальчук, 2017, с. 32).

³ Уявлення про іншу націю, зазвичай генералізоване та перенесене, виходячи з надмірно спрощених суджень на всю групу/колектив (Ковальчук, 2017, с. 28).

ких літературознавців на дві течії: романісти (з акцентом на образі головного героя) та утилітаристи (з акцентом на ідеологічних аспектах). Сповнена любові до Батьківщини лірика Лесі Українки, а також позитивний для ідеології Китаю образ сильної жінки, привернули увагу до її творчості саме представників другої течії. Переклад творів Лесі Українки китайською умовно можна поділити на два періоди: до утворення КНР і після утворення КНР. Історичний період і соціальні процеси, що відбувались у тогочасному Китаї є важливим аспектом формування образу Лесі Українки в культурі цієї країни. У період до утворення КНР, першим перекладачем творів Лесі Українки став Мао Дунь, який у 1921 р. опублікував китайськомовний переклад поеми "Вавилонський полон", у якій прослідковувалися мотиви національного визволення пригнобленого народу та патріотичні заклики до подальшої боротьби. Ці лейтмотиви стали ідейним мейнстрімом "Руку четвертого травня" і, імовірно, привернули увагу Мао Дуна, активного учасника тих подій, до літературної творчості Лесі Українки.

Мао Дунь у передмові до перекладу драми Лесі Українки "Вавилонський полон" у 1921 р. зазначив: "Література кожного народу відображає його національний характер, сплав історичного, соціального походження, провідних ідей часу!" (Ge, 1987, p. 139). Цей образ відповідав тогочасним тенденціям китайського суспільства, так само, як і впливав на сам переклад творів Лесі Українки, через емоційний зв'язок перекладачів з автором.

1948 р., у журналі "Література і мистецтво Радянського Союзу" (кит. 苏联文艺), опубліковано переклади поезій "Надія", "Мій шлях", "Досвітні вогні", "Співай, моя пісню" ¹ (Чжу, & Хе, 1994). Переклади здійснено Ге Баоцюанем, відомим китайським літературознавцем і перекладачем, який також переклав близько 150 поетичних текстів із "Кобзаря" Тараса Шевченка. Якщо поглянути на тематику цих творів, то "Надія" торкається теми любові й туги за рідною країною; у поезії "Мій шлях" Леся Українка роздумує над власними ідеалами та прагненнями, які перегукуються з ідеями рівності і братерства Французької революції; "Досвітні вогні", що були опубліковані у 1892 р., були радше об'єктом особистої лірики, і виникли внаслідок збігу обставин: довгі та темні зимні ночі та перевага "тьми" на "світлом"; хвороба письменниці; становище української літератури й особисте світосприйняття Лесі Українки (Білоус, 2000). Уже згодом, як наслідок радянської пропаганди, образ "досвітніх вогнів" трактувався як символ пробудження робочих людей, які збираються освітити темряву царського самодержавства вогнями революції², а постать Лесі Українки закріпилась у радянській культурі як образ "дочки Прометея", оскільки персонажів з ідеями прометеїзму (герої-бунтівники, тираноборці, сильні образи "нащадків Прометея"), часто ставали героями її творів³. Китайські літературознавці під впливом ідеології Радянського Союзу переважно спиралися у своїх роботах на інтерпретації радянських дослідників творчості Лесі Українки, що безпосередньо

вплинуло на відповідне моделювання образу письменниці в китайському художньому контексті.

Окрім цього, китайські переклади часто здійснювались не з мови оригіналу, а з посередництва російської мови, де часто можна зустріти певні текстові невідповідності, створені російськими перекладачами, аби додати поезії правильного ідеологічного забарвлення, неуминно віддзеркалювалося в китайському перекладі⁴.

У другій половині ХХ ст. перекладів творчої спадщини Лесі Українки ставало дедалі більше. У різних китайських журналах, присвячених перекладу й аналізу кращих творів світової літератури, публікувались зокрема і поезії Лесі Українки китайською: "Хто вам сказав, що я слабка...", "Сльози-перли", "Сон", "Слово, чому ти не тверда криця" (1962); "Початок весни", "Посилаю листок тобі...здалека", "Мій шлях" (1987)⁵. Також у 1988 р. було надруковано статтю про Леся Українку у словнику іноземних письменників, перекладачів, літераторів, а у 1991 р. – у "Словнику іноземних письменників ХХ століття" (Чжу, & Хе, 1994). Тематика вищезазначених творів, безпосередньо вплинула на формування образу Лесі Українки в китайськомовному художньому просторі. Наприклад, поезія "Хто вам сказав, що я слабка..." ушляхетлює людську мужність і нескореність духу; "Сльози-перли" – це триптих із віршів, присвячених Івану Франку, і також має виразне патріотичне звучання; вірш "Слово, чому ти не тверда криця" оспівує художнє слово як зброю у визвольній боротьбі народу. Відтак, ідейно-тематичний аналіз творів Лесі Українки, перекладених китайською, свідчить про тематичну й ідейну спорідненість цих творів, вибір яких зумовлювався ідеологічними тенденціями в китайській літературі того часу, наявними етностереотипами про українську культуру й історію, а також узгодженням творчості Лесі Українки з відповідною концепцією радянської критики. Отже, Леся Українка в китайськомовному літературному дискурсі виступала як певна "імагема" української жінки з відповідними цінностями крізь призму китайських реалій, тобто відбувалось ототожнення її образу із жінкою-революционеркою, дочкою Прометея, яка своєю творчістю бореться за визволення свого народу.

Проте сучасна українська історіографія окреслює постать Лесі Українки радше як романтичну, аніж революційну. Творчу спадщину Лесі Українки часто порівнюють із лицарськими романами Середньовіччя, через її міфологічні й релігійні мотиви. Наприклад, у своїй фундаментальній праці "Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій", О. Забужко називає "Лісову пісню" українською версією легенди про Грааль (Забужко, 2021, с. 264). Окрім того, дослідниця виокремлює архетипну модель Лесі Українки як образ Ідеальної Коханки, а не Великої Хворої⁶, що яскраво контрастує зі сформованим у радянській культурі образом Лесі Українки, як хворої жінки-революционерки, яка перебуває у стані вічної боротьби. Леся Українка, як поетеса й митець, народившись у сім'ї аристократів та отримавши класичну освіту, виросла на європейському романтизмі, підкреслюючи свій стиль українським національним колоритом. Її творчість сповнена символізму, алюзій і ліризму. Нерідко у творчості Лесі Українки дослідники визначають і шекспірівську тематику. Наприклад, у цик-

¹ 列霞·乌克兰英卡。(1949)。戈宝权译。苏联文艺。

² Мається на увазі жовтневий переворот, що відбувся у 1917 р. і встановив у колишній Російській імперії владу більшовиків. Оскільки вірш "Досвітні вогні" було написано незадовго до цих подій, коли царська влада в імперії переживала глибоку кризу, радянські пропагандисти знайшли потрібні образи в цій поезії, назвавши її громадянсько-політичною лірикою, аби представити Леся Українку, як передвісницю жовтневого руху.

³ Наприклад, образ Прометея, вона використовує у вірші "Fiat pox", своїй поезії "Ніобея", драматичних поемах "Оргія", "В Катакомбах", "Іфігенія в Тавриді".

⁴ Детальніше див. у статті Isaieva, Vorobei, 2021.

⁵ 列霞·乌克兰英卡。(1962)。麦萃禾译。世界文学, (7–8), 132–135。列霞·乌克兰英卡。1987。诗译。苏联文学, (02期)。

⁶ Тривалий час в українській історіографії, творчість і внесок Лесі Українки в українську літературу розглядався крізь призму її хвороби (Моклиця, 2022, с. 95).

лі "Ритми" чітко простежується мотив Офелії (Моклиця, 2021, с. 225–234). І хоча всю творчість Лесі Українки важко віднести до конкретного художнього напрямку, і тим більше – охарактеризувати як суто романтичний, однак на противагу ідеологічно сформованому в радянській культурі та частково запозиченому китайськими літераторами образ жінки-революціонерки, виступає образ феміністично-лицарський. Оскільки образ автора і його творчість в іншомовній культурі взаємопов'язані, О. Огнева у своїй статті "Канон *фенлю* та особистий шлях Лесі Українки", виокремлює переклади, здійснені Їе Баоюанем, зазначивши, що етнічна сумісність твору залежить від психологічної сумісності перекладача й автора. Він з одного боку намагався ввести ці переклади в систему китайської поетичної традиції, використовуючи класичні китайські образи, а з іншого – обрав для перекладу багато віршів, вписавши їх у єдиний цикл, тим самим відображаючи характерний стиль самої письменниці (Огнева, 1993). Його переклади цілком передають поетичність лірики Лесі Українки, що надає їй образу романтичності. Наприклад, у цих перекладах, дослідники знаходять образно-емоційні асоціації із творчістю багатьох китайських класиків (Лі Бо, Оу Янсю, Се Лінюнь) та авторів початку ХХ ст. (Цю Цзінь, Бін Сін та ін.). В ієрогліфічному відображенні образів у китайському варіанті поезії Лесі Українки "Вечірня година", О. Огнева звертає увагу на контрастність Інь-Ян, яка є типовою для китайської традиційної поезії (Isaieva, & Vorobei, 2021). Ці деталі підкреслюють той факт, що перекладачі творчості Лесі Українки в Китаї спирались не лише на ідеологічні тенденції того часу, але й на естетичний чинник, притаманний китайській поезії.

Аналізуючи образ Лесі Українки в китайськомовному літературному просторі, необхідно звернутись до постаті Цю Цзінь (秋瑾, 1875–1907) – відомої своїми антиімперіалістичними ідеями й боротьбою за права та свободи китайських жінок, поетеси, яка стала прототипом формування образу нової жінки в китайській культурі. Леся Українка викликає сильний асоціативний ряд із Цю Цзінь, що ймовірно й було однією із причин зацікавленості у її творчості китайськими літераторами. Образи цих двох письменниць і їхні ідеї природно вписувалися в концепцію китайської ідеології першої половини ХХ ст.

Цю Цзінь була канонізована в Китаї, як перша жінка-революціонерка. У 19 років, вона вийшла заміж за настановою батьків за сина багатого купця, проте шлюб не приніс їй щастя. У цей період, вона активно писала вірші, присвячені актуальним подіям в Китаї, і в цьому контексті часто послуговувалась алюзіями на жіночі образи історичного минулого Китаю. Письменниця переживала не лише за долю власної країни, але і за становище жінок у ній.

1903 р. вона покинула чоловіка та переїхала до Японії на навчання, а згодом, у 1905 р., повернувшись до Китаю, доєднавшись до підпільного товариства Тріад¹ і активно виступаючи за повалення маньчжурської династії Цін. Із часом, вона стала носити чоловічий одяг західного стилю разом із шаблею та практикувала військові вправи разом з учнями, у заснованій нею й

однотумцями академії Датун (кит. 大通学堂, 1905). Крім своїх політичних поглядів, Цю Цзінь виступала за жіночу емансипацію, фінансову незалежність від чоловіків, а також проти практики бинтування ніг. Так, у 1907 р. вона стала однією із засновниць "Китайської жіночої газети" (кит. 中国女报), яка мала стати фундаментом для створення асоціації китайських жінок, які поділяли спільні ідеї рівності. 1907 р. Цю Цзінь арештовали за змову та фінансування організації повстання, і невдовзі публічно стратили (人民日报, 2018). Її антиманьчжурська позиція, сильний образ жінки-лицаря, героїчна смерть активно транслювався в партійній пропаганді комуністичного Китаю, зробивши з Цю Цзінь національною героїню.

Як уже згадувалось вище, популяризація образу жінки як активістки й революціонерки зумовлена історичними подіями тієї доби. З початку "Руху Четвертого травня" та протягом всього ХХ ст. образ жінки, зокрема жіночого ідеалу, зазнавав постійних трансформацій. Після проголошення КНР у 1949 р. і приходу до влади Мао Цзедун, одним із популярних гасел, пов'язаних з роллю жінок у суспільстві стало "Жінки тримають половину неба" (кит. 妇女能顶半边天), яке заклиало суспільство розглядати можливість жінок на рівність із чоловіками та визнавати, що жінки можуть виконувати ті самі функції та завдання, що й чоловіки (Honig, Hershatter 1988; Dai 1995). Незважаючи на прогресивний характер цих гасел щодо гендерних питань, важливо розуміти, що головною мотивацією такої соціальної політики була необхідність об'єднати й консолідувати робітничий клас Китаю.

Окрім роботи на рівні з чоловіками, жінки все ще вважались зобов'язаними виконувати домашні справи, доглядати та виховувати дітей. Становище жінок за часів Китайської імперії незрідка було предметом критики як у період правління партії Гоміньдан, так і згодом, коли до влади прийшли комуністи. Відтак, образ нової жінки втілював "звільнення" заради нової, сильної китайської нації. Комуністична партія Китаю використовувала рух у гендерному питанні й активізацію феміністичних рухів, як політику популізму. Проте, підвищення статусу жінок починало сприйматись як "загроза" перспективам соціально-економічного розвитку країни, а будь-які якісні зміни в цьому питанні відкладались (Hershatter, 2007, с. 80). Так, у період правління Мао Цзедун і пізніше, у період першого етапу Політики реформ і відкритості (кит. 改革开放, 1978–1992), жінки активно представлялись на рівні місцевих і районних комітетів, проте весь цей час вони були недостатньо представлені на керівних і державних посадах. Так, у 1990 р. жінки складали 7 % усіх адміністративних кадрах на всіх рівнях, а у 1992 р. цифри дещо зросли до 21 % депутатів Всекитайських зборів народних представників, від 12–16 % членів його постійних комітетів, 13 % усіх членів партії. Проте це все ще була переважна меншість, яку не допускали до прийняття важливих рішень (Hershatter, 2007, с. 95). У межах цієї політики, яка здійснювалася з метою мобілізації широких народних мас для приєднання до комуністичної партії, Мерілін Янг (Marilyn B. Young, 1937–2017)² охарактеризувала образ жінки в соціалістичному Китаї як "соціалістичну андрогінію". Це означало, що жінка зображувалась як політична активістка і/або військова,

¹ Першопочатково, таємні патріотичні організації, створені задля повалення маньчжурської династії Цін. Групи діяли під девізом "Протистояти Цін і відновити Мін" (кит. 反清复明) (мається на увазі відновлення останньої китайської правлячої династії Мін). Після приходу до влади Мао Цзедун у 1949 р. ці товариства почали активно придушуватись, що врешті-решт спонукувало їх розосередитись на території Гонконгу, Тайваню, і навіть деяких країн Південно-Східної Азії, а також США. Згодом ці організації почали займатись злочинністю (Wang, 2017).

² Мерілін Б. Янг (25 квітня, 1937 р. – 19 лютого 2017 р.) – професорка історії в Нью-Йоркському університеті, займалася дослідженнями у сфері американських зовнішніх відносин.

але водночас вони завжди були поруч із чоловіками та підкорялися політичному керівництву (Young, 1989). Отже, сформований образ був гарно прописаний у руслі тогочасної ідеології КНР, що пояснює тенденцію пошуку жінок-героїнь у китайській культурі, а також культурі інших країн.

Уперше, про порівняння творчості й образу Лесі Українки та Цю Цзінь почали говорити українські китайського походження Чжу Хунь і Хе Жунчан у своїй статті "Леся Українка в Китаї" (Чжу, & Хе, 1994). На їхню думку, обидві поетеси розділяють революційний дух, виражають у своїй творчості певний протест і жагу до досягнень, а також репрезентують погляди про трансформацію образу жінок і їхню емансипацію. Такі висновки зумовлені упередженістю радянського літературознавства, проте, розглянувши цю тему детальніше, можна глибше дослідити її перспективність. Так, у своїй статті "Леся Українка та Цю Цзінь: злиття їхніх поетичних світів через переклад", Н. С. Ісаєва та О. С. Воробей говорять про те, що національну репрезентацію героїзму та жертвності образу Цю Цзінь можна вважати підґрунтям для сприйняття художнього образу Лесі Українки в Китаї (Isaeva, & Vorobei, 2021, p. 128). Окрім цього, поезія обох письменниць сповнена душевного болю за рідну країну. Наприклад, китайські перекладачі часто звертались до поезії Цю Цзінь аби передати почуття смутку, зневіри й образ сліз у творах Лесі Українки китайською. Отже, обидві поетеси мали схожі ідеї, думки й переживання у своїй творчості, що слугувало гарним джерелом взаємодоповнення у процесі перекладу. Показовим є те, що Цю Цзінь і Лесю Українку також об'єднують і ідеї фемінізму. Цю Цзінь активно відстоювала права жінок усе своє життя, відкрито відкидаючи патріархальні норми китайського суспільства; Леся Українка, ніколи не вписувалась у стандарти української жінки своєї епохи, а велика частина її творчості висуває на перший план образи та трагедії жіночих персонажів. Багато творів Лесі Українки навіює дух епохи лицарства, а саме зображення Цю Цзінь, із шаблею в руках і в чоловічому костюмі, нашоухе на асоціації з героями лицарських романів. Окрім цього, феміністичні ідеї ніколи не були провідними в образі жінки комуністичного Китаю, тому асоціації з Цю Цзінь і запозичення з її творчості, додали образу Лесі Українки в китайському середовищі не лише революційності, але й романтизму. Це ще раз підтверджує тезу про те, що образ автора, як представника Іншої культури в контексті Чужої, і його творчість, зокрема й головні лейтмотиви творів, взаємопов'язані і мають взаємний вплив, формуючи єдиний образ в уявленні перекладача/реципієнта.

Дискусія і висновки

Отже, у процесі перекладу, психотипова сумісність автора оригінального тексту й перекладача відіграє значну роль у трансформації твору та його ідей. Окрім того, часто у процесі перекладу творів певного автора, образ останнього формується завдяки асоціаціям, які викликав у перекладача макротекст. Так, перекладені китайською твори Лесі Українки здебільшого транслюють певну тематику: любов і тугу за своєю країною, боротьбу за незалежність, патріотизм, що корелювало з ідеологічними вподобаннями політичної кон'юнктури Китаю впродовж ХХ ст. Її схожість з образом Цю Цзінь і патріотичні й національно-визвольні ідеї трансформувались у культурних вподобаннях реципієнта та зазнали впливу тогочасної політичної ситуації в Китаї та вже сформованих у китайській культурі етностереотипів. Ця суміш сформувала певні кліше навколо образу Лесі Українки, як доньки

Прометей, жінки-революціонерки, яка бореться за свою країну та відстоює ці ідеали революції.

З іншого боку, паралелі між образами Лесі Українки та Цю Цзінь теоретично можуть мати цікаве відображення у тексті китайськомовного перекладу української поетеси, адже дві письменниці однаково соціально активні постаті своєї епохи й освічені жінки із прогресивними ідеями. Вони обидві переймались прийдешнім рідних країн, їхня творчість сповнена алюзіями: Цю Цзінь часто зверталась до китайської класики та міфології, а Леся Українка нерідко послуговувалась фольклорними й релігійними мотивами. Феміністичні ідеї, які простежувались у творчості й житті обох цих жінок і їхній героїзм, передає не лише революційність образів, але і їх романтичність.

З огляду на все вищесказане, образ Лесі Українки в китайських літературних колах сформувався шляхом вибіркового аналізу тематики її творчості, і підкріплений певними кліше Іншої культури крізь призму Своєї, з огляду на політичні події у світі в цілому, та в Китаї зокрема. Настільки яскравий і цілісно сформований образ письменниці в чужій культурі, не міг не вплинути на перекладачів і на самі переклади. Окрім того, варто звернути увагу й на аналіз перекладів творчості Лесі Українки з погляду наявності елементів традиційної китайської поезії, яка є вагомою частиною китайської літературної спадщини та широко використовується, зокрема, і сучасними літераторами.

Внесок авторів. Катерина Бенедік – методологія; аналіз джерел, підготовка огляду літератури й теоретичних засад дослідження; написання – оригінальна чернетка; Ольга Воробей – концептуалізація; валідація даних; написання – перегляд і редагування.

Список використаних джерел

- Білоус, П. В. (2001). "Досвітні огні" Лесі Українки (Студія одного вірша). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, (7), 3–7. <https://core.ac.uk/download/pdf/12080662.pdf>
- Бублейник, Л. В. (2000). *Особливості художнього мовлення*. Вежа.
- Ге, Б. (1987). Українська література в Китаї. Переклад І. Чирка. *Всесвіт*, (8), 139–140.
- Забужко, О. (2021). *Notre dame d'ukraine: Українка в конфлікті міфологій*. Комора.
- Засєкін, С. В. (2012). *Психолінгвістичні універсали перекладу художнього тексту*. Волинський національний університет імені Лесі Українки. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/3214/3/monograph_editor.pdf
- Ковальчук, Ю. А. (2017). *Гетерообраз Кореї у літературному дискурсі подорожей IX – початку XX століття* [Дис. д-ра філософії в галузі філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. https://scc.knu.ua/upload/iblock/043/dis_Kovalchuk%20Yu.A..pdf
- Куций, І. (2014). Імагологія як стратегія дослідження цивілізаційних образів в українській історіографії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Історія*, 2(1), 240–247. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kutsyi_Ivan/Iimaholohiia_iak_stratehiia_doslidzhennia_tsyvilizatsiinykh_obraziv_v_ukrainskii_istoriografii.pdf
- Мурашевич, К. Г. (2009). Оновлення ідейно-художніх пошуків: Нові теми та форми китайської поезії "4 травня". *Сходознавство*, (48), 136–151. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhodoz_2009_48_14
- Моклиця, М. (2022). *Леся Українка: Деконструкція прочитань*. Кондор.
- Огнева, О. Д. (1993). Канон фенлю і особистий шлях Лесі Українки. *Східний світ*, (2), 94–100.
- Чжу, Х., & Хе, Ж. (1994). Леся Українка в Китаї. *Всесвіт*, (3), 162–164.
- Hershatter, G. (2007). *Women in China's Long Twentieth Century*. University of California Press. https://escholarship.org/content/qt12h450zf/qt12h450zf_noSplash_253d8625898f0d8fb5476a96aea27977.pdf?t=krz5v9
- Honig, E., & Hershatter, G. (1988). *Chinese women in the 1980s*. Stanford University Press.
- Jinhua, D. (1995). Invisible women: Contemporary Chinese cinema and women's film. *Positions: East Asia Cultures Critique*, 3(1), 255–280. <https://doi.org/10.1215/10679847-3-1-255>
- Isaeva, N., Akimova, A., Akimova, A., & Chernyshova, S. (2021). Lesya Ukrainka's poetry in Chinese translation: Psycholinguistic aspect. *Psycholinguistics*, 30(2), 85–103. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-30-2-85-103>

Isaeva, N., & Vorobei, O. (2021). Lesia Ukrainka and Qiu Jin: The confluence of their poetic worlds via translation. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, (8), 121–145. <https://doi.org/10.18523/kmhj249196.2021-8.121-145>

Isaeva, N., & Vorobei, O. (2021). Lesia Ukrainka and Qiu Jin: The confluence of their poetic worlds via translation. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, (8), 121–145. <https://doi.org/10.18523/kmhj249196.2021-8.121-145>

Wang, P. (2017). *The Chinese Mafia: Organized Crime, Corruption and Extra-Legal Protection*. Oxford University Press.

Young, M. (1989). Chicken little in China: Women after the cultural revolution. In *Promissory notes. Women in the transition to socialism* (pp. 233–247). Monthly Review Press.

列霞·乌克兰英卡。(1949)。戈宝权译。苏联文艺。

列霞·乌克兰英卡。(1962)。麦萃禾译。世界文学，(7–8)，132–135。

列霞·乌克兰英卡。1987。诗译。苏联文学，(02期)。

"巾帼英雄"——秋瑾。(2018)。人民网。 <http://dangshi.people.com.cn/n1/2018/0407/c85037-29909960.html>

References

Bilous, P. V. "The Predawn Light" by Lesya Ukrainka (A Study of One Poem). *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*, (7), 3–7. <https://core.ac.uk/download/pdf/12080662.pdf> [in Ukrainian].

Bublejnyk, L. V. (2000). *Peculiarities of artistic speech*. Vezha [in Ukrainian].

Ge, B. (1987). *Ukrainian Literature in China*. Translated by Ivan Chyrko. *Vsesvit*, (8), 139–140 [in Ukrainian].

Hershatter, G. (2007). *Women in China's Long Twentieth Century*. University of California Press. https://escholarship.org/content/qt12h450zf/qt12h450zf_noSplash_253d8625898f0d8fb5476a96aea27977.pdf?t=krz5v9

Honig, E., & Hershatter, G. (1988). *Chinese women in the 1980s*. Stanford University Press.

Jinhua, D. (1995). Invisible women: Contemporary Chinese cinema and women's film. Positions: *East Asia Cultures Critique*, 3(1), 255–280. <https://doi.org/10.1215/10679847-3-1-255>

Isaeva, N., Akimova, A., Akimova, A., & Chernyshova, S. (2021). Lesya Ukrainka's poetry in Chinese translation: Psycholinguistic aspect. *Psycholinguistics*, 30(2), 85–103. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-30-2-85-103>

Isaeva, N., & Vorobei, O. (2021). Lesia Ukrainka and Qiu Jin: The confluence of their poetic worlds via translation. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, (8), 121–145. <https://doi.org/10.18523/kmhj249196.2021-8.121-145>

https://shron1.chtyvo.org.ua/Kutsyi_Ivan/Imaholohiia_iak_stratehiia_doslidzhennia_tsyvilizatsiinykh_obraziv_v_ukrainskii_istoriohrafii.pdf [in Ukrainian].

Kovalchuk, Yu. A. (2017). Hetero-image of Korea in travel literature discourse of the 9th –the beginning of the 20th century [Diss. for Candidate Degree in Philology (Doctor of Philosophy)]. Taras Shevchenko National University of Kyiv. https://scc.knu.ua/upload/iblock/043/dis_Kovalchuk%20Yu.A..pdf [in Ukrainian].

Kutsyi, I. (2014). Imagology as a research strategy of civilization images in Ukrainian historiography. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: History*, 2(1), 240–247.

Lesya Ukrainka. (1949). In Ge Baoquan's translation. *Soviet literature and art* [in Chinese].

Lesya Ukrainka. (1962). In Mai Shenhe's translation. *World Literature*, (7–8), 132–135 [in Chinese].

Lesya Ukrainka. (1987). Translation of poetry. *Soviet literature and art* [in Chinese].

Moklytsia, M. (2022). *Lesya Ukrainka: Deconstruction of readings*. Kondor [in Ukrainian].

Murashevych, K. Gh. (2009). Update of ideological and artistic searches: New themes and forms of Chinese May Fourth poetry. *The Oriental Studies*, (48), 136–151. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhodoz_2009_48_14 [in Ukrainian].

Ogneva, O.D. (1993). The canon of *fengliu* and the personal path of Lesya Ukrainka. *The World of the Orient*, (2), 94–100 [in Ukrainian].

"The female hero" – Qiu Jin. (2018). People's Daily Online. <http://dangshi.people.com.cn/n1/2018/0407/c85037-29909960.html> [in Chinese].

Wang, P. (2017). *The Chinese Mafia: Organized Crime, Corruption and Extra-Legal Protection*. Oxford University Press.

Young, M. (1989). *Chicken little in China: Women after the cultural revolution*. In *Promissory notes. Women in the transition to socialism* (pp. 233–247). Monthly Review Press.

Zabuzhko, O. (2021). *Notre Dame d'Ukraine: Ukrayinka in the Conflict of Mythologies*. Komora [in Ukrainian].

Zasiekin, S. V. (2012). *Psycholinguistic universals of literary text translation*. Lesya Ukrainka Volyn National University. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/3214/3/monograph_editor.pdf [in Ukrainian].

Zhu, H., & He, Zh. (1994). Lesya Ukrainka in China. *Vsesvit*, (3), 162–164 [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 28.09.23
Прорецензовано / Revised: 20.10.23
Схвалено до друку / Accepted: 24.11.23

Katerina BENEDIK, PhD Student
ORCID ID: 0009-0006-0058-6541
e-mail: benedikekaterina@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Olga VOROBEL, PhD (Philol.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0003-4956-8943
e-mail: vorobei@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LESIA UKRAINKA' IMAGE FORMATION IN THE CHINESE-SPEAKING LITERARY SPACE: PSYCHOLINGUISTIC AND SOCIOCULTURAL ASPECTS OF AUTHOR-TRANSLATOR INTERACTION

Background. In the 20th century, Chinese literary scholars, in particular, Mao Dun, Ge Baoquan, and others, became actively interested in Lesya Ukrainka's work, which resulted in a number of translations of the writer's works into Chinese in the 1920s and 1990s. Taking into account the historical context of events in Chinese society during the 20th century, as well as analyzing the themes of the translated works of the Ukrainian poetess, the ideological prerequisites for the creation of these works were revealed. This research article focuses on the peculiarities of psycholinguistic interaction between the image of the author and the translator and analyses the impact of this interaction on the formation of a communicative link between them. In addition, the article analyses the image of women in China in the early 20th century, which allows us to identify analogies between the images of Lesya Ukrainka and the nineteenth-century Chinese poetess Qiu Jin (秋瑾, 1875-1907), known for her anti-Manchu and revolutionary views.

Methods. By using the imagological method and the method of contextual analysis, we analyzed the image of Lesya Ukrainka in Chinese culture, studied the historical background of its formation and the general trend of the development of the image of a woman in twentieth-century China. The historical and literary method and the method of data analysis were also used to compare the images of Lesya Ukrainka and Qiu Jin in the Chinese literary space.

Results. The study found that most of Lesya Ukrainka's translations conveyed the ideas of love and longing for the country, patriotism, and the struggle for independence, which resonated with the ideological ideas of China in the 20th century and the image of an exemplary Chinese woman of that time, it was also emphasized in Soviet literary historiography (M. Zerov, S. Yefremov), which often served as a source for Chinese writers, thus forming a clichéd image of Lesya Ukrainka as a strong revolutionary fighting for the ideas of her country. Nevertheless, the kinship of Lesya Ukrainka's and Qiu Jin's creative leitmotifs, experiences and life paths complemented the already formed image of the Ukrainian writer with elements of heroism and poetry borrowed from the figure of Qiu Jin, which gave Lesya and her work in the Chinese literary environment elements of romanticism.

Conclusions. In conclusion, the article is put forward that it is the association with Qiu Jin that has significantly influenced the images and symbolism of Chinese translations of Lesya Ukrainka's poetry, which requires further detailed study of the texts of translations from the point of view of the imagological aspect.

Keywords: Lesya Ukrainka, poetry, translation, Chinese literature, Ukrainian literature, Qiu Jin, comparative studies, psycholinguistics.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

УДК 82-14(821.134.2+801.677.6)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.09>

Марія ВЕЛИЧКО, канд. філол. наук
ORCID ID: 0000-0003-4493-4318
e-mail: v.mariya.p2016@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Ярослава ГУДИМА, студ.
ORCID ID: 0009-0005-8740-0596
e-mail: yrsivahudyma@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВИЙ АСПЕКТ АВТОБІОГРАФІЧНОГО РОМАНУ "СПОГАДИ" АБУ АЛЬ-КАСІМА АШ-ШАББІ

Вступ. Твір "Спогади" Абу аль-Касіма аш-Шаббі, одного з найбільш відомих туніських поетів, став прикладом доробку прозової творчості митця, у якому він ділиться своїм життєвим досвідом і розповідає, як формувався його світогляд і цінності. Наводячи приклади з різних сцен життя, автор у своїх спогадах створює живий та образний наратив, який допомагає читачеві зрозуміти його внутрішній світ і досвід.

Методи. Біографічний метод використано з метою диференціації біографічних елементів; культурно-історичний – для визначення основних факторів літературного процесу в контексті конкретної епохи; описовий – задля виокремлення тематично-стильових ознак твору.

Результати. Обґрунтовано, що твір Абу аль-Касіма аш-Шаббі належить до жанру автобіографічного роману, оскільки він не лише містить розповіді від першої особи про автентичні події, місця й історичні постаті, які були важливими для автора, а й дає уявлення про почуття та переживання поета, який був глибоко пов'язаний зі своїм народом і його боротьбою, мріяв про краще майбутнє для туніської літератури.

Висновки. Роман "Спогади" відрізняється своєю вишуканою стилістикою й художніми прийомами, що допомагають автору розкрити тематику твору та створити яскраві образи. У творі широко використовується психологічний паралелізм, який відіграє значну роль у розкритті характеру головного героя, а також у реалізації теми пошуку істини в житті. Автор роману використовує різні види мовлення, включаючи монологічне й діалогічне, щоб забезпечити краще розуміння персонажів і їхніх почуттів. Монологи головного героя допомагають передати емоційні переживання та філософські роздуми про те, як він сприймає світ і які події вплинули на його життя. Вони надають роману глибину та створюють уявлення про внутрішній світ персонажів. З іншого боку, діалоги розкривають стосунки та взаємодію персонажів між собою, забезпечуючи глибше розуміння сюжету.

Ключові слова: сучасна арабська література, автобіографічний роман, психологічний паралелізм, внутрішній світ героя, художні засоби.

Вступ

Абу аль-Касім аш-Шаббі, відомий туніський письменник і поет ХХ ст., справив значний вплив на арабську літературу завдяки своєму винятковому таланту і творчості. Його автобіографічний роман "Спогади" є визначною працею, недостатньо вивченою в українській арабістиці. Це складна психологічна історія, створена за допомогою численних літературних прийомів і технік, що зумовлює необхідність її всебічного художньо-стилістичного аналізу. В основу твору покладені власні роздуми автора, датовані 1930 р., які з'явилися в нього під впливом подій боротьби Тунісу за незалежність, соціальних і культурних змін, що відбувалися у країні, до яких аш-Шаббі мав безпосереднє відношення, адже виступав представником туніської інтелігенції й новатором у літературі.

Метою дослідження є висвітлення авторського задуму в автобіографічному романі Абу аль-Касіма аш-Шаббі "Спогади" через призму вивчення особливостей твору, використаних стильових прийомів, розкриття сюжету й основних тем роману. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) визначити жанр твору "Спогади"; 2) висвітлити основні художньо-стилістичні прийоми, використані в романі, зокрема випадки застосування психологічного паралелізму, а також визначити їхню роль у розкритті образів героїв і тематики твору; 3) окреслити прийоми використання монологічного й діалогічного мовлення, їхню роль у реалізації наративу та розкритті образу головного героя роману.

Огляд літератури. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю детального вивчення творчості

сучасних туніських письменників. Автобіографічний роман Абу аль-Касіма аш-Шаббі "Спогади" є відомим в арабських літературних колах твором, однак він не був детально досліджений, на відміну від його поезії, якій присвячується значна кількість наукових розвідок, зокрема сучасних арабських літературних критиків С. Абіда та З. Ях'ява, французького дослідника Ж. Фонтена, українського сходознавця С. Рибалкіна (Рибалкін, 2015, с. 103–104). В українській арабістиці роман "Спогади" раніше не вивчався, що підкреслює потребу в його комплексному дослідженні. Роман "Спогади" є не лише прикладом розвитку публіцистичного жанру в сучасній арабській літературі ХХ ст., але і створює можливість дослідження історичних подій у Тунісі та еволюції туніських літературних і суспільних кіл.

Твір Абу аль-Касіма аш-Шаббі – цінне першоджерело для розуміння життя й думок самого автора як впливового туніського поета і революціонера (Рибалкін, 2016, с. 78), однак відносно обмежену кількість досліджень його щоденників і листів можна пояснити кількома факторами.

По-перше, автобіографічний роман опублікований лише арабською та французькою мовами, що робить його менш доступним для дослідників, які ними не володіють. Матеріали можуть бути відсутніми в бібліотеках і архівах за межами Тунісу та Франції, що ще більше обмежує їхню доступність. По-друге, брак наукового інтересу до автобіографічних записів аш-Шаббі може пов'язаний із відносно коротким періодом його життя, який вони охоплюють, а також з тим, що вони зосереджені на його особистих роздумах, а не на літературних чи політичних творах його авторства.

© Величко Марія, Гудима Ярослава, 2023

По-третє, історичний контекст твору, який охоплює період політичних і соціальних потрясінь у Тунісі, також може сприяти його обмеженому вивченню.

З іншого боку, подібну тишу ми можемо пояснити відносною новизною твору, ураховуючи, що до творчості аш-Шаббі активно почали звертатися з 50-х рр. XX ст.

Отже, **наукова новизна** статті полягає в тому, що вперше в українській арабістиці здійснено ґрунтовний аналіз роману Абу аль-Касіма аш-Шаббі "Спогади" та висвітлено художнє бачення світу очима автора.

Методи

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: біографічний – з метою диференціації біографічних елементів у творі; культурно-історичний – для визначення основних факторів літературного процесу в контексті конкретної епохи; описовий – задля виокремлення тематично-стильових ознак твору.

Результати

Абу аль-Касім аш-Шаббі (1909–1934), відомий письменник і поет з винятковим патріотизмом і революційними переконаннями, народився в родині відомого туніського вченого. Він здобув вищу освіту в Тунісі та зарекомендував себе як літературний діяч, пишучи вірші, прозу та літературну критику. Різноманітні твори Аш-Шаббі, у яких він виступав за панарабський націоналізм і соціальну справедливість, зробили значний внесок в арабську літературу, надихаючи майбутні покоління. Однак, поет зіткнувся з такими викликами, як прогресивна хвороба та неприйняття його поезії суспільством ще за життя, що призвело до запізнілого визнання його творчості багатьма роками пізніше (Рибалкін, 2016, с. 79).

З огляду на необхідність визначити жанр твору "Спогади" задля подальшого художньо-стилістичного аналізу, вважаємо за потрібне сконцентруватися на двох жанрових рівновидах, які часто виступають об'єктом співставлення, – автобіографія та автобіографічний роман, та окреслити їхню специфіку.

За словами Х. Баган, у сучасному літературознавстві існують два різних погляди на визначення автобіографії. Прибічники першої думки, більш традиційної, наголошують на необхідності наявності у творі біографічних деталей, оповідач від першої особи, який водночас є протагоністом, лінійної хронології й інших специфічних компонентів як важливих елементів автобіографічного письма. Другий погляд, який підтримують прихильники вільного письма, полягає в тому, що автори повинні мати свободу висловлювати свої життєві історії в будь-якому форматі, який вони обирають (Баган 2015, с. 33–34).

Питанню диференціації автобіографічного роману присвячена стаття французького філософа Ж. Гюсдорфа "Умови і межі автобіографії". Він бачить автобіографічний роман як різновид біографічного роману, який висвітлює події й образи, засновані на власному житті, спогадах або фактичних свідченнях автора. Водночас автор також використовує свою уяву, щоб створити художню репрезентацію світу персонажа, яка відображає його суб'єктивні погляди та інтерпретацію свого досвіду. За Ж. Гюсдорфом, роман слугує для автора засобом самопізнання, оскільки він використовує персонажа як засіб для дослідження власного особистісного зростання й розвитку (Бовсунівська, 2015, с. 114).

"Спогади" Абу аль-Касіма аш-Шаббі дають уявлення про почуття та переживання поета, який був глибоко пов'язаний зі своїм народом і його боротьбою, мріяв про краще майбутнє для туніської літератури й боровся зі

своєю хворобою. Однією з повторюваних рис у його щоденниках є концепція психологічного паралелізму, яка відсилає нас до ідеї про те, що зовнішній досвід людини та її оточення часто відображаються на її внутрішньому емоційному стані. У психологічному паралелізмі використання літературних прийомів, таких як метафори, порівняння та епітети, має вирішальне значення. Цей підхід до художнього вираження тісно переплітається зі способом опису думок Абу аль-Касіма аш-Шаббі.

Ураховуючи використання елементів психологічного паралелізму, описи навколишньої дійсності із залученням широкого арсеналу стилістичних засобів (порівняння, епітети, метафори) і прийомів (повторення фраз, постійне балансування між реальністю та вигадкою), ми можемо кваліфікувати твір "Спогади" Абу аль-Касіма аш-Шаббі як автобіографічний роман. Це інтроспективна оповідь від першої особи, яка заглиблюється в моральний і духовний стан автора, із сильним акцентом на психологічних аспектах його вчинків, переживань і подій.

Роман містить 22 записи з 1930 р., які аш-Шаббі позначав днем тижня та датою. Як вказувало видавництво на своєму веб-сайті hindawi.org, "він пише свої замітки одягненим у мантию поета та летить в небі спогадів..." (Shabbi, 1976). Існує невизначеність щодо намірів аш-Шаббі з приводу публікації його твору. Чи мав він намір поділитися ним публічно, чи написав його виключно для особистого використання з наміром зберегти їх приватними – питання, яке викликає чимало роздумів.

1930 р. аш-Шаббі виповнилося 21. Цей рік видався для нього надзвичайно складним у зв'язку зі смертю батька, переїздами, проблемами зі здоров'ям і до того ж – у політичному сенсі – постійним тиском Франції на країну. Ці події стали поштовхом для написання твору під назвою "مذكرات". Арабська назва роману українською перекладається як "спогади, записки, мемуари, щоденник". У англomовному світі твір має відповідну назву "Diaries".

Прикметно, що всі розділи, окрім останніх двох, датовані січнем; решта – лютим, тобто описаний досить короткий проміжок життя автора, хоча й з різних аспектів. До того ж, обидва місяці (січень і лютий), як це заведено в Тунісі та Алжирі, названі джанфі (جانفي) і фіфрій (فيفري), оминаючи звичні європейські варіанти – янаір (يناير) та фібраір (فبراير). Арабській мові притаманні два основних види назв місяців: місяці гіджри та григоріанські. Останні так само мають варіантні назви в різних куточках арабського світу. Тому назви певним чином відрізнялися. Місяці, використані Абу аль-Касімом аш-Шаббі, масово функціонували саме в Тунісі та базувалися на французьких назвах, які ввійшли у вжиток внаслідок колонізації цієї країни (1881–1956).

Аш-Шаббі вів записи майже щодня, у хронологічному порядку, починаючи з початку місяця, 1 січня, і завершуючи 6 лютого, але іноді брав перерви. Наприклад, між записом 9 і 10 існує проміжок у два дні. Відповідно, після запису, датованого четвергом 9 січня, автор датує наступний запис лише неділею 12 січня. Розповіді здебільшого пов'язані між собою за змістом, адже описують зовсім не широкий проміжок життя аш-Шаббі, тим самим вибудовуючи логічний місток для викладу думок творця, його вражень і спогадів від певної події, описаної в тексті. У центрі уваги – опис психологічного стану Абу аль-Касіма аш-Шаббі, який, зазвичай був меланхолійним. Особливою рисою твору можемо визначити застосування монологічного й діалогічного мовлення, що дозволяє автору глибше розкрити внутрішній світ своїх персонажів.

У 22-х розділах ми спостерігаємо нетипову тенденцію: у частині з них розкриваються роздуми аш-Шаббі щодо власного існування. Зі своєї кімнати він пише про зустрічі з друзями в улюбленому парку Бельведер, відпочинок у горах, прогулянки вулицею та повсякденні справи у столиці країни. Ми спостерігаємо тісне переплетіння рутинного життя поета із глобальними темами, серед яких політика, суспільні проблеми, релігія, література, творчий процес та еволюція його мистецького бачення, в усіх частинах роману.

1930 р. також характеризується періодом навчання аш-Шаббі у столичній туніській юридичній школі, про що він неодноразово згадував у своїх спогадах під час опису певного дня доби. До того ж, у цей проміжок часу митець регулярно відвідував літературний клуб ас-Садікія, де знайомився з іншими туніськими літераторами, слухав їхні виступи та самостійно готував доповіді арабською.

Особливістю твору є відсутність передмови або присвяти як способу висловити вдячність або визнання комусь, хто мав важливий вплив на життя або творчість автора. Це можна пояснити тим фактом, що роман Абу Касіма аш-Шаббі був зібраний та упорядкований групою науковців і дослідників на чолі з туніським істориком Мухаммедом Тальбі. Проект був розпочатий у 1960-х рр. і тривав кілька років, поки матеріали нарешті не були опубліковані у 1976 р. туніським видавництвом. Нині примірник зберігається в Національній бібліотеці Тунісу та в електронному форматі у вільному доступі (Shabbi, 1976).

Не маючи присвяти, роман, однак, містить згадки про деяких туніських літераторів, із якими аш-Шаббі так чи інакше перетинався на своєму життєвому шляху, серед яких були Мухаммад аль-Халіві (محمد الخليوي), лист із критикою якого аш-Шаббі отримав поштою 21 січня, згідно з його записами, Осман аль-Каак (عثمان الكعك), Зейн аль-Абідін ас-Сенусі (زين العابدين السنوسي), Абу аль-Хасан аш-Шаабан (أبو الحسن الشعيان), Мустафа Харіф (مصطفى خريف), Ібрагім Буракаа (إبراهيم برقعة) – туніські поети й письменники, з якими аш-Шаббі неодноразово відвідував літературний клуб і читав лекції, готувався до іспиту на володіння арабською літературою, відвідував типографію, готуючи для друку різноманітні статті.

Оповідь містить згадки про товаришів аш-Шаббі, яким він принципово не надає ім'я: "Я не маю бажання відкрито називати їх" (Shabi, 2012, p. 50). На нашу думку, так поет узагальнює діячів літературних кіл Тунісу та викриває реалістичну картину тогочасного суспільства країни.

1 січня 1930 р. у житті поета починається зі спогадів та особистих роздумів, погляду на минуле, змушуючи читача самостійно створювати образи в уяві через одночленну форму паралелізму (цит. за виданням Shabi, 2012):

في سكون الليل، ها أنا جالس وحدي، في هاته الغرفة الصامتة إلى مكتبي الحزين، وأفكر بأيامي الماضية... واستعرض رسوم الحياة التي تناثرت من شريط ليالي وأيامي النائية (с. 7).

У тишій ночі я сиджу один, у цій тихій кімнаті за моїм сумним столом і думаю про минулі мої дні... Я переглядаю малюнки життя, що розсипалися зі стрічки моїх далеких ночей і днів.

Він уявляє багато картин, які варіюються в образах, представлених формально у вигляді паралелізму:

ها أنا أنظر، فأرى صوراً كثيرة تعاقبت على نفسي كغيوم الربيع، وتحركت حوالي كإنسام الصباح، وتعانقت حول قلبي كأوراد الجبل... ثم أنظر فإذا رسوم غامضة مضطربة متقلبة كامواج البحار، وأطيايف ملونة كفؤس قزح، جميلة كقلب الربيع تمر أمامي ثم تختفي، وتتراقص حوالي ثم تبتعد، ثم تتوارى في أعماق الظلام الدامسة (там само).

Ось я бачу образи, що рухаються навколо мене, як ранковий вітерець, і обіймають моє серце, як джерела гори... Тоді я дивлюсь і бачу таємничі, бурхливі, коли-

вальні візерунки, як морські хвилі, і кольорові спектри, як у веселки, прекрасні, як серце весни, які то проходять переді мною, то зникають, танцюють навколо мене, віддаляються, а потім зникають у глибинах суцільної темряви.

Минуле аш-Шаббі асоціює з моментами щастя, натомість потім він повертається до реальності, наче із суцільної темряви. Образи з дитинства та підліткового віку викликають у автора змішані емоції та приводять нас до розуміння, що теперішнє письменника видається йому мінливим. Ми чітко простежуємо взаємозв'язок між внутрішнім психічним станом автора та його зовнішнім досвідом, спостерігаючи, як обидва вони постійно змінюються та впливають одне на одного. Ми визначаємо цей прийом як різновид формального паралелізму, оскільки читач повинен усвідомити та виокремити сенс із прочитаного уривку самостійно.

Далі ми бачимо, як автор концентрується на спогадах про батька та друзів, яких він описує виключно з позитивного боку:

ها هم يترأكضون بين المروج الخضراء ويجمعون باقات الشقيق الأقحوان، ويتسلقون الجبال منتبئين أعشاش الطيور الصيفية ومترنمين بتلك الأغاني البرية الطاهرة. ثم ها هم جالسون على ضفاف الأنهار الجميلة الهادئة بينون من الرمال بيوتا مسقوفة بأعشاب الحقول، وهم يمثلون رواية الحياة الكبرى التي تمثلها الليالي دواما وهم لا يشعرون. لقد ذهبوا كلهم وبقيت ههنا وحدتي أنا في وحدتي وانفرادي، في سكون الظلام (с. 8).

Ось вони (друзі) бігають серед зелених луґів, збирають букети хризантем, лазять по горах, стежать за літніми пташиними гніздами і співають мені ті невинні і чисті пісні. Ось вони сидять на прекрасних берегах бурхливих річок, будують будинки з піску, укриті травами. Вони уособлювали собою великий роман про життя, хоча і не усвідомлювали цього. Вони всі вже пішли, і я залишився зовсім один у тишій темряві.

Ця частина представляє ностальгійний спогад дитинства оповідача. Повторення фраз і паралельна структура, що полягає в поверненні до реальності, створює відчуття безперервності й емоційної глибини, підкреслюючи значення цих спогадів для автора. Часто вживаний повтор фрази "ось вони" слугує підкресленню вирішальної ролі дружби у формуванні головного героя як особистості. До того ж, друзі зображені на тлі природи, викликаючи відчуття безтурботної радості. Аш-Шаббі ностальгує за "іншим життям". Проживаючи в Тунісі, він за нагоди завжди намагався абстрагуватися від атмосфери великого й галасливого міста-столиці та сховатися від нього в місцях, що нагадували б йому рідний Тозер. Так сталося і 4 січня, у вихідний для автора день:

ذهبت ولما أصبحت بعيداً عن المدينة، وعن لاغية السابلة، وقرقرة العربات، تراءت لي البرية الساحرة الجميلة والحقول الخضراء الفاتنة. ولما اقتربت كانت المروج ساكنة هادئة تحلم بأحلام الربيع. وكان يشابه الفضاء ساجياً وادعا بحيرة هادئة تُصغى لنجوى النسيم في ليلة مقمرة (с. 15).

Я пішов геть, і коли я був далеко від міста, від метушні перехожих та стукоту возів, я побачив прекрасну чарівну пустелю і чудові зелені поля. Коли я наближався, луґи затихли, мріючи про весну. Простір був безмовний і безтурботний, як спокійне озеро, що слухає вітерець у місячну ніч.

Використання психологічного паралелізму в цьому уривку підкреслює емоційну реакцію мовця на оточення, яке видається йому "весною" та символізує нові починання, оновлення, надії. Опис пустелі, який супроводжується епітетами "прекрасний, тихий, безтурботний, спокійний", так само створює відчуття умиротворення, а використання метафори в контексті водойми ще

більше посилює відчуття спокою, вказуючи на те, що мовець почувається невимушено в оточенні природи.

Перебуваючи в парку, письменник занепокоєний своїм бажанням зірвати троянду в саду, ніби ведучи діалог із власною совістю:

فقد كنت أشعر في أعماق قلبي أنني ارتكبت جناية كبرى حينما أقطف زهرة ناضرة أو غصناً رطيباً. ألست أرى تيار الحياة يتسلسل في أعماقها على مهل، وأراها ترمق الأفق الجميل؟ (с. 16).

Я відчував серцем своїм, що роблю великий злочин, коли зриваю свіжу квітку або вологу гілку. Хіба я не бачу течії життя, що повільно струменіє у її глибинах, і як вона вдихається у мальовничий горизонт? Письменник несвідомо акцентує увагу на провині й докорях сумління за те, що він зривав квіти та гілки, що вкотре свідчить про його глибокий емоційний зв'язок із природою й почуття емпатії до всього живого. Оповідач бачить життєву силу в квітах і відчуває, що, зриваючи їх, він вбиває щось невинне і чисте.

Крім того, ми бачимо, як автор створює уподібнення між зриванням квітів і смертю свого батька – події, яка залишила глибокий відбиток у його пам'яті та поділила існування на до та після неї:

أريد أن أقول هو أنني لئيت على مثل هاته الحال سنة كاملة، لا أجسر خلالها على إزهاق أرواح الورد، بل حسبي من كل ذلك أن تسر نفسي برماحها الأنيق، و أن أمق نفسي بما تسبغه عليها من حياة (там само).

Я хочу сказати, що я пробує у цьому стані цілий рік, протягом якого я не наважувався вбивати душі троянд, але мені було достатньо, щоб потішити себе їхніми елегантними списками.

Митець усвідомлює свій стан і називає його бжевіллям, яке заволоділо його психікою, визнаючи, що він не в змозі його контролювати. Це свідчить про намагання автора впоратися зі своїм душевним болем. Тому троянду в цьому контексті ми можемо асоціювати із самим життям, а її зривання – з його припиненням. Однак читачу потрібен час, щоб сприйняти створене автором порівняння:

وذلك هو ما كان يجعلني أعطف على الزهرة الناضرة عطف الإنسان على الإنسان (с. 17).

І саме це змусило мене співчувати живій квітці, як людина співчуває людині.

Абу аль-Касім аш-Шаббі уявляв відхід батька до іншого світу як відліт птаха:

وأراه وقد شمله الموت براحتة، فأصبح مثزّن النفس، تخاله في حلم النائم المظنّن (с. 39).

І я бачу, як смерть обійняла його у своєму затишку, тож він став урівноваженим душею, ти уявив би його як людину, що заснула спокійним сном.

Тут аш-Шаббі вправно спрямовує метод паралелізму на образ батька, який після смерті досягнув спокою і безтурботності, що асоціюється з вільним і легким польотом птаха.

Не менш важливою ознакою художнього-стилістичною забарвлення в романі ми вважаємо діалогічне та монологічне мовлення, яким автор вміло користується. Крім того, вважаємо за можливе виділити змішаний тип. Домінуючим у мовленні Абу аль-Касіма аш-Шаббі є монолог і монологічне мовлення, тобто так званий "діалог у контексті монологу". Окремо виділяється частина роману, де діалоги є чітко вираженими та відіграють центральну роль у викладенні змісту. Вони починаються ближче до середини твору і містять записи від 5, 7, 8, 9, 28 січня та 6 лютого.

Динамізм і внутрішня напруга оповіді передаються через діалоги між персонажами, які також відображають внутрішньотекстову комунікацію. Автор моделює пита-

льно-відповідні комплекси, що відповідають природним правилам діалогу, де кожна наступна репліка пов'язана з попередньою, а питання і відповідь утворюють цілісну структурно-смыслову одиницю (Романюк, 2010, с. 29).

Для авторського стилю "Спогадів" Абу аль-Касіма аш-Шаббі є характерні як "чисті" тексти, побудовані виключно на розповідях, роздумах чи описах, так і переплетення різних типів викладу. Такі тексти К. А. Філіппов називає змішаними. Тексти демонструють природні переходи між монологом і діалогом, плавно перетікаючи один в одного. Найпоширенішою формою змішаних текстів у сучасній прозі вважається розгортання окремих реплік діалогу в монологічні єдності (Романюк, 2010, с. 28).

К. Б. Олексій у цьому контексті поділяє змішаний вид мовлення на два підвиди: монологічний текст і монологічний діалог. Окремі репліки, звернені до співрозмовника, які широко розгортаються й домінують, вона називає монологічними текстами, тоді як панування діалогу з елементами монологу вона виокремлює як монологічний діалог. Водночас обидві форми залишаються оформленими як частини діалогу (Олексій, 2019, с. 14).

У розділі від суботи 4 січня аш-Шаббі вирушає до улюбленого парку. Спочатку він мав поїхати туди зі своїм другом, однак той в останню хвилину відмовився, бо мав невідкладні справи. Аш-Шаббі не образився на нього, а лише додав: "Мій друг не був пристрасним до того, до чого був пристрасним я". Тому письменник, прихопивши улюблені книги з кімнати, вирушив у свою міні-подорож. Опис цього вихідного дня повністю сконцентрований на внутрішньому монолозі автора. Ось яка думка відвідала його незадовго до прогулянки:

النهار صحو جميل كأيّام الربيع، والشمس مشرقة سافرة، والسماء مجلوة صقيلة تغمرها أشعة الشمس، فتنتعش النفس وتستهوي المشاعر. وفي النفس شوق إلى مناظر البرية الساحرة، فما الذي يصدك عن الذهاب إليها وأنت بها المغرم المفتون؟ (с. 15).

День ясний, гарний, як дні весняні, сонце світить яскраво, і небо вкрите атласом, залите промінням сонця, яке свіжить душу і манить почуття. А в душі – туга за чарівними краєвидами дикої природи. То що заважає тобі піти туди, коли ти закоханий і зачарований нею?

Ясний і світлий, з чистим і сяючим небом день викликає в автора почуття радості та хвилювання. Ця паралель між зовнішнім світом і внутрішнім світом автора допомагає створити відчуття гармонії та зв'язку між ними, натякаючи на те, що краса природи може допомогти заспокоїти й надихнути людську душу.

Свою особистість аш-Шаббі розкриває в одному з монологів, де він описує відчуття відірваності від інших. Ми розуміємо, що йдеться про туніських літераторів і громадян загалом. Аш-Шаббі постійно стикається з неприйняттям своєї індивідуальності та поезії, у чому багаторазово переконуємося в більшості розділів автобіографічного роману. Своєрідне несприйняття стало для автора звичною справою. Він описує свій стан так, ніби інакше не було ніколи:

أشعر الآن أنني غريب في هذا الوجود ... غربة الشاعر الذي استيقظ قلبه في أسرار الحياة حينما تضطجع قلوب البشر على أسيرة النوم الناعمة، فإذا جاء الصباح وحدثهم عن مخاوف الليل وأحوال الظلام ... لم يجد من يفهم لغة قلبه ولا من يفقه أغاني روحه (с. 27).

Тепер я відчуваю, що я чужинець у цьому існуванні...

Відчуження поета, чиє серце пробуджується в чарах життя, коли людські серця лежать на м'яких ложах сну, і якщо настає ранок, він розповідає їм про страхи ночі та жахи темряви.... Він не знаходить ані

того, хто б розумів мову його серця, ані того, хто б розумів пісні його душі.

Внутрішнє "я" Абу аль-Касіма аш-Шаббі безперечно страждає. Постійне перебування в цьому стані спричиняє його соціальну роз'єднаність та екзистенційну кризу, що передається в такому монолозі:

إنني طائر غريب بني قوم لا يفهمون كلمة واحدة من لغة نفسه الجميلة، ولا يفهمون صورة واحدة من صور الحياة الكثيرة التي تتدفق بها موسيقى الوجود في أناشيده. الآن أيقنت أنني لبلل سماوي قذفت به يد الإلهية في جحيم الحياة، فهو بيكي وينتحب... وتلك هي مأساة قلبي الدامية (с. 28).

Я – дивний птах серед людей, які не розуміють жодного слова його прекрасної мови, не розуміють жодної з багатьох форм життя, через які лунає музика буття в його піснях. Тепер я впевнений, що я небесний соловей, кинутий божественною рукою в пекло життя. Він плаче і ридає..., і в цьому трагедія мого закравленого серця.

Використання прийому порівняння себе з дивним птахом, кинутим у пекло життя, додає монологу глибини і складності, розкриваючи внутрішню боротьбу протагоніста, який не пристосований до життя у власному суспільстві. Воно здається йому холодним і байдужим.

Спомини від четверга 2 січня містять діалогічні вкраплення за участю товариша аш-Шаббі, який завітав до нього додому на декілька годин після довготривалого перебування в лікарні, де він лікувався від душевної хвороби. Ім'я друга аш-Шаббі навмисно уникає називати, однак примітно, що він розповідає про нього як людину, "яка навчила його літературної мови". На початку розділу наявний яскравий монологічний вступ:

هي صورة سخيقة من رسوم الحياة. وهل في الحياة غير السخف. ولكن حتى في سخافات الحياة ما يُحزن ويقبض على القلب (с. 9).

Це абсурдна картина життя. Та чи є в житті щось, крім абсурду? Та навіть у абсурдних сценах життя є те, що засмучує та стискає серце.

Неділю 5 січня аш-Шаббі проводить у літературному клубі, де відбувається зустріч між поетами Тунісу. Автор зустрічається з двома письменниками, імен яких знову не вказує. До одного з них він має відверто негативне ставлення, а до іншого колеги ставиться більш схвально. Спомин містить елементи як монологічного, так і діалогічного мовлення. Представлений нижче уривок, що домінує в розділі, ми трактуємо як монологічний діалог:

اجتمعت صباح هذا اليوم بأديبي أعرفهما كثيرًا، ولا أريد أن أسميهما: أحدهما ملحد متجاهر بإلحاده، وما إن استقر بي المجلس حتى قال ثانيهما يخطأ بي: "إن أدبك يا صديقي فن غريب لا أظنه يعيش في تونس، فأنت في شعرك من الشعراء الذين يدينون بالمذهب الرمزي: "سانبوليزم"، وإنني لعلي بقين من أن أدبك لا يفهمه في تونس إلا أفراد قلائل لا يتجاوزون الأربعة أو الخمسة على الأكثر (с. 28).

Я зустрівся сьогодні вранці з двома знайомими письменниками, і не хочу їх називати: один з них відвертий атеїст, і як тільки я сів, другий сказав мені: "Ваша література, мій друже, це дивне мистецтво, яке, на мою думку, не приживеться в Тунісі, тому що у своїй поезії ти належиш до поетів-символістів, і я впевнений, що твою творчість у Тунісі розуміють лише чотири людини або максимум п'ять".

Із самого початку розгортання цієї ситуації ми помічаємо суб'єктивне ставлення автора до неї, що виливається у форму внутрішнього діалогу. Така форма подачі мовлення допомагає розкрити характери персонажів, їх внутрішні думки й емоції, а також підкреслити відмінності у їхніх переконаннях і цінностях. У процесі розмови між двома поетами ми дізнаємося, що той другий письменник хвалить літературний твір оповідача, але водночас

висловлює скептицизм щодо того, чи він добре сприйметься в Тунісі. Це провокує аш-Шаббі на монологічні роздуми, спровоковані попереднім діалогом:

ولما انتهى صاحبي من كلمته، أحسست باليأس والقنوط يستحوذان عليّ، وقلت في نفسي كما قال يوليوس قيصر حين لعبت به السيوف: "حتى أنت يا أنطونيوس". أجل! وأنا أقول في نفسي: "وظللت صامتًا يترنم بين قوم لا يفهمون أغاني الطيور، ولكن هل يحفل الطائر بالوجود حين يترنم؟" (с. 29).

І коли мій друг закінчив свою промову, я відчув розпач і зневіру, і я сказав собі, як сказав Юлій Цезар у бої на мечях: "Навіть ти, Антонію". Гарзд! І я казав собі, співаючи серед людей, які не розуміють пташиного співу: Однак хіба пташка переймається своєю присутністю, коли співає?

Середу, 8 січня, 1930 р. аш-Шаббі проводить у товаристві друга в парку Бельдевер за погожої днини. Вони обидва сидять на лавці, поглинені у світ книги: аш-Шаббі у процесі читання "Рафаеля" Ламартіна, якого він характеризує як "письменника далекоглядності, правильності мислення, краси стилю; чуйного поета", а його товариш читав "Таїс". На галявіні грали молоді дівчата, проте вони не звертали на них особливої уваги. Через певний час до них приєднався колега та зацікавився: "Хіба ви не згодні зі мною, що книги, незважаючи на те, що слугують поживою для роздумів, часто вводять людей в оману? Для людей буде краще брати уроки безпосередньо з цього дивовижного всесвіту", на що одразу послідувала мудра відповідь автора як монологічний текст:

فأجبت: "لو كان كل الناس يستقون من منبع واحد هو هذا العالم الرائع لكان الناس أسعد حالا مما هم عليه الآن، واستراحوا من كثير من الأضاليل والأوهام التي تنقل عقولهم وتوهم بها أرواحهم في أودية الزمان، ولكن الله — لشقاء البشر — لم يطبع الناس... أما استصحاب الكتب فقد أصبحت عادة لي كلّ حينًا، وأطالع الكون أحيانًا، واسترسل مع نفسي أونة في عالم كله أحلام" (с. 36).

Я відповів: "Якби всі люди були взяті з одного джерела, цього чудового світу, люди були б щасливішими, ніж вони є зараз, і вони були б звільнені від багатьох оман, які обтяжують їхні розуми і обтяжують їхні душі в долини часу, але Бог — на нещастя людства — не друкував людей... Що ж до спілкування з книгами, то час від часу воно стало для мене звичкою, я інколи подумки залишаю цей світ і вирушаю на деякий час у світ, наповнений мріями". Неділю 12 січня аш-Шаббі завершує монологом. Він висловлює своє бажання втекти від труднощів повсякденного життя, поринувши у світ мрій, що наводить на думку про відчуття безнадійності чи відчаю, що охоплює автора. Використання таких слів, як "سخيف" (безглуздий, абсурдний) ще більше підкреслюють негативний погляд поета на поточну ситуацію. Болі в серці значно посилюють і без того складний моральний і фізичний стан митця:

ليس لدي ما أكتبه اليوم عن نهاري هذا. ولعل خريًا لي أن أذهب إلى فراشي وأنام، لأنسى في عالم الأحلام مشاهد هذا الوجود السخيف وآلام القلب إمارة الموجعة (с. 39).

Мені нема чого писати сьогодні про свій день. Мабуть, краще було б мені лягти спати й заснути, забути у світі мрій сцени цього безглузлого існування й віркі, болісні болі мого серця.

У суботу, 18 січня, Абу аль-Касім аш-Шаббі відвідав юридичну школу, де в той день розпочиналася практика в суді для студентів другого курсу, до яких належав і він. Їх розподіляли по відділам. О 10 ранку студенти були перед будинком професора Мухаммеда аль-Малкі. Поет потрапив до цивільного відділу разом із трьома своїми товаришами. Професор під час оголо-

шення груп описував студентів, і ось черга дійшла до аш-Шаббі. Він висловлює свої думки у формі внутрішнього монологічного діалогу:

ولما وصل الدور إلى قال: "أقدم لك أبا القاسم الشابي المؤلف الشهير. ولا إخالكم إلا قد سمعتم باسمه". فأخجلني جداً، فلم أستطع أن أجيبه إلا التبرؤ من مثل هذا الوصف. وفي الحقيقة فإن هذا الأستاذ الكريم قد أصبح لي من ذلك اليوم الذي أهديت له فيه كتابي نصرياً. فإنه كثيراً ما نوه باسمي في دروسه بين رفقتي، وكثيراً ما كالم لي أوصاف المدح والإطراء حتى أخجلني (с. 50).

І коли дійшла моя черга, він сказав: "Представляю вам Абу аль-Касіма аш-Шаббі, відомого письменника. Я навіть не можу собі уявити, що ви не чули його імені". Мені було дуже ніяково, і я не міг відповісти йому, хіба що спростував таку характеристику. Власне, цей шановний професор став для мене перемогою з того дня, як я подарував йому свою книгу. Бо він часто згадував моє ім'я на уроках у присутності моїх товаришів, і так часто хвалив і лестив мені, аж поки я не засоромився.

Останній розділ автобіографічного роману символічно завершується діалогом між Зейном аль-Абідіном ас-Сенуссі та Абу аль-Касімом аш-Шаббі:

رجعت وجلست على المنضدة وأخذت أكتب... وجاء الأخ زين العابدين "وأنا أكتب"... وقف في الباب يتألمني. لكنني لم أنتبه له ولم أشعر إلا وصوت يقول: "لا أراك إلا تكتب أدباً أليس كذلك؟" فالتفت، فإذا به الأخ زين العابدين. فقلت له: لا أكتب أدباً الآن، ولكنني أكتب مذكرات. فقال: وهل تجد الوقت الكافي لكتابتها؟ فقلت: أجده يوماً، ولا أجد آخر (с. 70).

Я повернувся, сів за стіл і почав писати...

Брат Зейн аль-Абідін прийшов, "поки я писав" [...], став у дверях і дивився на мене. Але я не звертав на нього уваги, аж поки він мене не запитав: "Я бачу, що ти пишеш лише вірші, чи не так?"

Тож я повернувся, а там був брат Зейн аль-Абідін.

Я відповів: Я зараз пишу не поезію, а "Спогади".

Він сказав: Ти маєш достатньо часу їх писати?

Я сказав: Іноді – маю іноді – ні.

Діалог у споміні слугує кільком цілям. По-перше, він розкриває стосунки між двома персонажами. Ми можемо припустити, що Зейн аль-Абідін ас-Сенуссі є другим поета й добре ознайомлений з його діяльністю і творчістю. Оскільки роман завершується згадкою про цього товариша, робимо висновок, що він відіграє значну роль у житті аш-Шаббі. По-друге, діалог дає уявлення про характер і мотивацію протагоніста. З відповіді аш-Шаббі на коментар Зейна стає зрозуміло, що саме він пише, і це свідчить про його зацікавленість у фіксації особистого досвіду та неймовірній концентрації на безпосередньому процесі написання.

Дискусія і висновки

Отже, проаналізувавши "Спогади" Абу аль-Касіма аш-Шаббі, ми виокремили кілька характерних рис твору, які дозволяють трактувати його як автобіографічний роман. Серед них – оповідь від першої особи, у якій автор розповідає про події з власного життя й посиляється на реальні факти та постаті, що відповідають його біографії. Так, згадка творів Ламартіна, регулярні прогулянки головного героя, відвідування ним літературного клубу ас-Садікія, його навчання на юридичному факультеті в Тунісі та боротьба з хворим серцем – усе це репрезентує реальний життєвий шлях аш-Шаббі. Композиція і структура роману дозволяють автору показати різні етапи життя головного героя і його поступовий розвиток, хоча це відбувається в хаотичному порядку, оскільки письменник описує конкретні події

свого життя, спираючись на власні почуття й думки, не покладаючись на безперервний сюжет.

Роман відрізняється не лише своєю вишуканою стилістикою, а й художніми прийомами, що допомагають автору розкрити тематику твору та створити яскраві образи. Один із ключових прийомів, що використовується в романі, – це повільний темп оповіді, що дає можливість автору детально проробити психологічну глибину персонажів і їхній розвиток. У творі широко використовується моменти психологічного паралелізму, що відіграють значну роль у розкритті характеру головного героя. Через проведення паралелей між дитинством і дорослим життям автор розмірковує над тим, як зовнішні обставини впливають на внутрішній світ героя, а також як минуле впливає на теперішнє. Широкий застосунок у романі знаходить прийом психологічного паралелізму, за допомогою якого автор досліджує тему пошуку істини в житті, ефективно зображує розвиток характеру головного героя від юності до зрілості, коли він переживає складні внутрішні конфлікти та намагається знайти своє місце у світі, рефлексуючи над минулим.

Автор роману використовує різні види мовлення, включаючи монологічне й діалогічне, щоб забезпечити краще розуміння персонажів і їхніх переживань. Монологи головного героя допомагають передати емоційні переживання та філософські роздуми про його сприйняття світу й подій, які вплинули на його життя. Вони надають роману глибину та створюють уявлення про внутрішній світ персонажів. З іншого боку, діалоги розкривають стосунки та взаємодію персонажів між собою, забезпечуючи глибше розуміння сюжету.

Внесок авторів: Ярослава Гудима – концептуалізація; збір емпіричних даних і їхня валідація, написання – оригінальна чернетка; Марія Величко – методологія; аналіз джерел, підготовка теоретичних засад дослідження й огляду літератури, написання – перегляд і редагування.

Список використаних джерел

- Баган, Х. (2015). Автобіографія, мемуари, щоденник: типологічні відмінності. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологічна"*, 52, 33–35. <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2015/n52/13.pdf>.
- Бовсунівська, Т. (2015). *Жанрові модифікації сучасного роману*. "Діса-плюс". <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Bovsunivska.pdf>.
- Олексій, К. (2019). Особливості репрезентації монологу і діалогу в сучасній українській прозі. *Закарпатські філологічні студії*, 1(8), 27–31. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/8/part_2/7.pdf.
- Рибалкін, С. В. (2016.). *Поезія Маарубі ХХ століття: національна ідентичність, художня специфіка* [Дис. канд. філол. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1717340
- Рибалкін, С. (2015). Туніська поезія ХХ–ХХІ століття у дзеркалі світової літературної критики. *Східний світ*, 2(87), 102–109. <https://doi.org/10.15407/orientw2015.02.102>
- Романюк, І. (2010). *Діалог в оповідному тексті: структурно-семантичні та стилістичні функції* [Автореф. дис. канд. філол. наук, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова]. <http://www.disslib.org/dialog-v-opovidnomu-teksti-strukturno-semantichni-ta-stylistichni-funktsiyi.html>
- Shabbi, Abu Al-Qasim (1976). *الشابي أبو القاسم (2012). مذكرات. وندسور: الناشر مؤسسة هنداوي*
- Shabbi, Abu Al-Qasim (2012). *الشابي أبو القاسم (1976). مذكرات. الدار التونسية للنشر، الشركة الوطنية للنشر والتوزيع بالجرائر*

References

- Bagan, H. (2015). Autobiography, memoirs, diary: typological differences. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Philological series*, 52, 33–35 [in Ukrainian]. <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2015/n52/13.pdf>.
- Bovsunivska T. (2015). *Genre modifications of the modern novel: a monograph*. "Disa-Plus" [in Ukrainian]. <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Bovsunivska.pdf>.
- Oleksiy, K. (2019) Peculiarities of monologue and dialogue representation in modern Ukrainian prose. *Transcarpathian Philological Studies*, 2019, 1(8), 27–31 [in Ukrainian]. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/8/part_2/7.pdf
- Romyanyuk, I. (2010). *Dialogue in a narrative text: structural-semantic and stylistic functions* [Abstract of Doctoral dissertation, Odesa I. I. Mechnikov

National University] [in Ukrainian]. <http://www.disslib.org/dialoh-v-opovidnomu-teksti-strukturno-semantychni-ta-stylistychni-funktsiyi.htm>

Rybalkin, S. (2016). *Maghreb poetry of the 20th century: national identity, artistic specificity* [Doctoral dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv] [in Ukrainian]. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1717340

Rybalkin, S. (2015). Tunisian poetry of the 20th-21st centuries. in the mirror of world literary criticism. *Oriental world*, 2(87), 107–108 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/orientw2015.02.102>

Maria VELYCHKO, PhD (Philology)

ORCID ID: 0000-0003-4493-4318

e-mail: v.mariya.p2016@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Yaroslava HUDYMA, Student

ORCID ID: 0009-0005-8740-0596

e-mail: yrslvahudyma@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Shabbi, Abu Al-Qasim (1976). *Diaries*. Hindawi Foundation Publisher [in Arabic].

Shabbi, Abu Al-Qasim (2012). *Diaries*. The Tunisian Publishing House [in Arabic].

Отримано редакцією журналу / Received: 28.09.23

Прорецензовано / Revised: 20.10.23

Схвалено до друку / Accepted: 24.11.23

THE ARTISTIC AND STYLE ASPECT OF THE AUTOBIOGRAPHICAL NOVEL "DIARIES" BY ABU AL-QASIM ASH-SHABBI

Background. The work "Diaries" by Abu al-Qasim ash-Shabbi, one of the most famous Tunisian poets, became an example of the completion of the artist's prose work, in which he shares his life experience and how his worldview and values were formed. Citing examples from various scenes of his life, the author in his memoirs creates a vivid and imaginative narrative that helps the reader understand his inner world and experience.

Methods. The biographical method was used to differentiate biographical elements; cultural and historical – to determine the main factors of the literary process in the context of a specific era; descriptive – to highlight the thematic and stylistic features of the work.

Results. It is determined that the work by Abu al-Qasim al-Shabbi belongs to the genre of autobiographical novel, since it not only contains first-person accounts of authentic events, places and historical figures that were important to the author, but also gives an idea of the feelings and experiences of the poet who was deeply connected to his people and their struggle, dreamed of a better future for Tunisian literature.

Conclusions. The novel "Diaries" is distinguished by its exquisite style and artistic techniques that help the author reveal the theme of the work and create bright images. Psychological parallelism which is widely used in the work, plays a significant role in revealing the personality of the main character, as well as in realizing the theme of the search for truth in life. The author of the novel uses different types of speech, including monologue and dialogue, to provide a better understanding of the characters and their experiences. The main character's monologues help convey emotional experiences and philosophical reflections on how he perceives the world and what events have affected his life. They give the novel depth and create an insight into the inner world of the characters. On the other hand, dialogues reveal the relationships and interactions between characters, providing a deeper understanding of the plot.

Keywords: modern Arabic literature, autobiographical novel, psychological parallelism, inner world of the hero, artistic means.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

УДК 821.353.

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.10>

Оксана ДИНЬ, асп.
ORCID ID: 0009-0002-5571-0010
e-mail: oksana.dyn@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ БРИКОЛАЖ: УКРАЇНСЬКО-ГРУЗИНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ

Вступ. Дослідження літературних контактів розширює межі національної літератури, залучаючи її до єдиного історико-літературного процесу, зумовленого загальним процесом соціально-історичного розвитку людства. Переклад стає посередником між культурами і передбачає рівномірну культурну взаємодію індивідів різних лінгвокультурних спільнот, ураховуючи їхню етнокультурну самобутність.

Методи. Використовуються такі методи, як біографічний, компаративний, культурно-історичний і метод рецептивної естетики. За допомогою методу спостереження розглядаємо багато наукових робіт, а також аналізуємо творчість Рауля Чілачава.

Результати. Особливе місце серед всіх видів перекладу посідає художній переклад, оскільки крім змісту, він має на меті передавання естетичних і філософських поглядів автора першотвору, який належить до певної культури й репрезентує її. Тому перекладач має володіти неабиякими здібностями, щоб крім змісту твору, передати ще й духовний посыл першоджерела. З'ясовано, як вплинули зовнішні та внутрішні літературні зв'язки на творчість і перекладацьку діяльність Рауля Чілачава; проаналізовано, чим обумовлювався та як відбувався процес відбору текстів для перекладу, розвиток майстерності письменника-перекладача, вплив перекладацької діяльності на власну творчість, а також роль перекладів досліджуваного автора в міжлітературному спілкуванні.

Висновки. Дослідження показало, що художні переклади виявляються певною заакцентованою точкою, у якій сходяться компаративістика та перекладознавство. Рауль Чілачава зумів вдало поєднати в собі дві іпостасі – перекладача й поета. Будучи білінгвом (вільне володіння українською та грузинською мовами), він знаходить своїх однодумців у двох культурах і репрезентував їхню творчість у Іншій для кожного з них культурі саме шляхом перекладу. Поєднання різних підходів під час аналізу перекладацької спадщини Рауля Чілачава, дає можливість увиразнити різні грані єдиного цілого, яким є творчий доробок письменника у всій його складності й багатогранності.

Ключові слова: контекст, переклад, компаративістика, рецепція, літературне середовище, українсько-грузинські літературні зв'язки.

Вступ

Відомо про існування двох основних типів вивчення літературних зв'язків:

- зовнішні зв'язки, які не відбиваються на структурі твору чи літератури-реципієнта;
- внутрішні зв'язки, що їх виявляють на різних структурних рівнях твору-реципієнта (концептуально-тематичному, сюжетному, композиційно-стильовому, жанровому) шляхом аналітичного зіставлення з твором донатором, під час якого з'ясовується ступінь залежності, виражений у формі цитат, алюзій, ремінісценцій, пародіювання, наслідування, стилізації, продовження сюжету, розвитку традицій тощо (Đurišin, 1975).

У випадку з Раулем Чілачавою, зовнішні зв'язки (творчі взаємини між письменниками, листування митців, літературні гуртки, знання мови, еміграція) вплинули на формування національної ідентичності митця. Ми звернемося до аналізу впливу внутрішніх зв'язків на прикладі творчості Р. Чілачава.

Мета нашої статті – з'ясувати, яку роль відіграє переклад у літературних зв'язках; на прикладі діяльності Рауля Чілачава визначити основні критерії вибору творів для перекладу; встановити, як впливає процес перекладу на власну творчість перекладача-письменника.

Огляд літератури. Основними формами комунікації у внутрішньо літературних зв'язках, за В. Будним і М. Ільницьким, вважаються вплив, запозичення, рецепція (Будний, & Ільницький, 2008). Проблема літературного впливу вважається складною та суперечливою. З одного боку, "вплив" є провідним поняттям у міжлітературних взаєминах (Ян Б. Корстіус, А. Діма), з іншого – небажаним пережитком (Р. Веллек, Д. Дюришин). У ХХ ст. це поняття взагалі витісняється ширшими і гнучкішими категоріями, такими як "рецепція", "контекст", "інтертекстуальність". Живий діалог між літературами призводить до того, що

художній твір стає об'єктом рецепції не лише всередині власної культури, але і в інонаціональних.

Упродовж останніх років в українському літературознавстві набула актуальності проблема рецепції, поштовхом до якої стали студії Т. Гундорової, Т. Денисової, Т. Михед, С. Павличко, Д. Наливайка, О. Червінської, Г. Клочка. Загальновідомими категоріями рецепції вважаються поняття впливу (несвідоме засвоєння реципієнтом літературного явища), запозичення (усвідомлене перенесення окремих елементів оригіналу у свій твір), трансплантація (запозичення окремих елементів оригіналу з метою подальшого розвитку), відтворення (інтертекстуальний спосіб виразу творчого авторського задуму шляхом відтворення загальних змістових чи формальних рис оригіналу – переклад, парафраза, наслідування).

Переклад, як форма рецепції, трактується як винятковий вид найскладнішої інтелектуальної діяльності, оскільки його міжкультурна функціональність набула особливої ваги та вимагала глибокого наукового осмислення. Приходимо до висновку, що перекладацька діяльність означає не лише взаємодію двох мов, а й контакт між двома культурами. Різні культури впливали і впливатимуть на розвиток один одного. Перекладу належить роль посередника в міжнаціональному та міжлітературному спілкуванні. Шляхом дослідження царини перекладу уточнюються проблеми міжлітературної рецепції, яка є невід'ємною складовою компаративного вивчення літератур (М. П. Алексєєв, Р. Гром'як, Д. Дюришин, З. Лановик, Г. Сиваченко, С. Снігур, О. Б. Тетеріна, М. Топер). Актуальна наука саме і спрямована на інтермедіальність і міждисциплінарність. Польський компаративіст Б. Бакула в монографії "Історія і компаративістика" та інших дотичних студіях (Бакула, 2008) пропонує категорію "інтегральної компаративісти-

ки", яка існує на межі культурних смислів, становлячи метатеорію. Її домінуюча риса – прагнення до контекстуальних пояснень на ґрунті літератури.

Зв'язок перекладача з оригінальним текстом визначається певними суб'єктивними моментами: індивідуальний смак, тип перекладацького мислення тощо, а також чинниками об'єктивного характеру (зіткнення двох часто відмінних поетик і мов). Безумовно, переклад постає дієвим засобом розвитку мови, багатим джерелом ідей, тем, образів, могутнім стимулом для оригінальної творчості у процесі становлення національної літератури та її подальшого входження у світовий контекст. Тому "переклад органічно "вписується" в контекст літературно-реципієнта, поповнюючи її потенціал, сприяючи розширенню меж власної літератури у світовому культурному процесі" (Кучера, & Лашик, 2012).

Методи

За допомогою біографічного та культурно-історичного методів було досліджено, як власне біографічні та культурно-історичні події вплинули на становлення Чілачава як поета та перекладача. З'ясовано фактори впливу під час вибору Р. Чілачава текстів для перекладу.

Унікальність, двомовність поета зумовило використання компаративного та рецептивного методу під час вивчення його творчого доробку. У центрі нашої уваги – явище перекладу як форми міжлітературної рецепції; пізнання Чілачава іншої культури шляхом перекладу і, як наслідок, вплив пізнаваної літератури на власну творчість через використання її сюжетів та образів.

Результати

Відтак, вважаючи художній переклад джерелом ідейно-тематичного, жанрово-стильового збагачення та імпульсом створення нових цінностей на рідному ґрунті, Р. Чілачава реалізовує свій намір щодо оновлення як грузинської, так і української літератури. Він – поет, перекладач, який свідомо працює на репрезентацію кожної культури в полі "Іншого". Як наслідок світ побачили збірки: грузинською – мала антологія молоді української поезії "Квіти добра", збірник віршів українських поетів про Грузію "Іберійське тяжіння", "Байки Харківська" Г. Сковороди, "წიტილი გაზაფხული" ("Заквітчена весна", 1970) В. Сосюри, "შვიანი კლარნეტი" ("Сонячні кларнети", 1979) та "არფით, არფით..." ("Арфами, арфами...", 1979) П. Тичини, "ფიქრის ჩემო..." ("Думи мої", 1987) з "Вибраного" Т. Шевченка, "შეკარო ფოთლები" ("Зів'яле листя", 1988) І. Франка, "შვილი სიმო" ("Сім струн", 1991) Лесі Українки, "Шляхами Грузії" М. Бажана, "Урок" (лірика та однойменна поема) Б. Олійника, "Серце віддаю дітям" В. Сухомлинського, "Слово після страти" В. Бойка, "ავგისტო. 55 უკრაინელი პოეტი" ("Серпень. 55 українських поетів", 2001), "დიდი სამეფო" ("Велика трійця", 2005), "დანისპირებით გაფოთილ ბაღში. 100 უკრაინელი პოეტი" ("Антологія. 100 українських поетів", 2014), а також збірки українською: "Грузинські прислів'я та приказки" (1975), "Дві столиці" (2002), "Грузинські казки, приказки та прислів'я" (2005), "Грузинські народні казки", "Акакій Церетелі. Лірика" (2000, 2017), поетичні та прозові твори Г. Табідзе, К. Гамсахурдіа, Г. Панджикідзе, Г. Чічінадзе, Г. Хухашвілі, Е. Маградзе, Р. Мішвеладзе, Д. Гурамішвілі, К. Гамсахурдіа, І. Абашідзе, Г. Абашідзе, К. Каладзе, Н. Думбадзе, Т. Чіладзе, Р. Інанішвілі.

Потужними працями в галузі перекладознавства вважаємо дисертаційне дослідження Р. Чілачава на здобуття звання кандидата філологічних наук – "Панте-

леймон Петренко – перекладчик "Витязя в тигровій шкурі" на російський мову" (російською) (1984) і докторську дисертацію Р. Чілачава "Грузинська класична поезія в українських перекладах (на матеріалі творчої практики М. П. Бажана)" (1995) про українсько-грузинські літературні взаємозв'язки 1930–1970-х рр. Саме в цих роботах перекладач сформував свої коди передачі тексту іншою мовою. Р. Чілачава виводить основні етапи роботи перекладача: знайти ключ до "образної логіки" першотвору, напружена пізнавально-духовна робота, інтерпретація художнього образу. Динаміка художнього відтворення образу обмежена його художнім буттям, добром виражальних засобів, якими володіє перекладач, піддаючи текст образному перетворенню. Ця теза набуває виняткової важливості, коли йдеться про переклад поетичних творів давньої минувщини, які потребують певного осмислення і витлумачення навіть в оригіналі. На плечі перекладача лягає подвійний (дослідницько-мистецький) тягар: досягнувши глибинну сутність і закодовану образну структуру оригіналу як художнього цілого, він повинен сам відтворити всі його естетично вагомі якості, усі його конструктивні складові у гармонійній єдності (Чілачава, 1995). Гармонійна єдність перекладу в розумінні дослідника – це відповідність образності та їхнє співвідношення, адекватність метрики і фоніки, міра традиції й новаторства. Проте Чілачава коментує і труднощі перекладу іншомовного тексту, зокрема поріг відмінності мов і ментальності. На перший план митець виводить відповідність стилю, зауважуючи, що "перекладач – не той, хто лише "віршує чужі вірші" і займає проміжну позицію між виконавським мистецтвом і оригінальною творчістю, а митець, який будує свій текст з того ж матеріалу, із якого побудований і першотвір – слова" (Чілачава, 1995). Якщо перекладач відтворює дійсність матеріальну й духовну, мислить історично, урховує художні особливості першотвору, зумовлені естетичними та світоглядними нюансами епохи його створення, то міжкультурна/міжлітературна комунікація відбувається повноцінно.

Зі збірок грузинською особливої уваги заслуговують "ავგისტო. 55 უკრაინელი პოეტი" ("Серпень. 55 українських поетів") і "დანისპირებით გაფოთილ ბაღში. 100 უკრაინელი პოეტი" ("Антологія. 100 українських поетів"), оскільки саме тут викладено основний перекладацький доробок Р. Чілачава. Грузинською перекладено твори 100 українських поетів – від Григорія Сковороди до Маріанни Кіановської. Постає питання про критерії відбору текстів та імен поетів, що увійшли до цих книг. За словами самого письменника було обрано й перекладено вірші та імена саме тих митців, які "представляють цілісний процес поетичного життя України" (Джангужин, 2001) минулого та теперішнього століття. До списку насамперед потрапили:

1) класики – Г. Сковорода, Т. Шевченко, М. Петренко, С. Руданський, П. Чубинський, І. Франко, Леся Українка, П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра, А. Малишко, М. Бажан, Богдан – Ігор Антонич;

2) представники "розстріляного відродження", ті, кого забороняли за радянської доби – М. Вороний, М. Зеров, Д. Загуг, М. Семенко, М. Хвильовий, Є. Плужник, В. Мисик.

3) представники української діаспори – О. Олесь, Т. Осьмачка, Є. Маланюк, О. Ольжич, О. Теліга;

4) "шістдесятники" та деякі письменники 60-х рр. – Д. Павличко, Л. Костенко, В. Симоненко, Б. Олійник, В. Коломієць, В. Підпалій, Д. Чередниченко, П. Засенко, В. Коротич, І. Драч, М. Вінграновський, Н. Кашук,

В. Стус, О. Довгий, П. Шабатин, А. Німенко, М. Ткач, В. Бровченко;

5) поети 70–80х рр. ХХ ст. – П. Осадчук, П. Перебийніс, В. Гужва, В. Базилевський, В. Корж, О. Лупій, Л. Череватенко, В. Житник, І. Калинець, П. Мовчан, Т. Мельничук, С. Зінчук, Ю. Завгородній, Т. Севернюк, Г. Чубач, Л. Горлач, І. Жиленко, М. Воробйов, В. Голобородько, С. Йовенко, В. Кордун, Б. Чіп, Л. Кисельов, С. Жолоб, Д. Іванов, М. Мирошніченко, С. Шевченко, М. Григорів, А. Мойсієнко, С. Майданська, М. Луків, Л. Голота, В. Степаненко, А. Кичинський.

6) поети кінця ХХ – початку ХХІ ст. – Ю. Буряк, Т. Зарівна, С. Чернілевський, В. Осадчий, Д. Кремінь, Т. Федюк, С. Бондаренко, В. Герасим'юк, О. Кононенко, І. Марчук, В. Мельник, Ю. Андрухович, С. Короненко, О. Забужко, О. Ірванець, В. Неборак, І. Малкович, О. Бригинець, С. Дзюба, Т. Дзюба, І. Павлюк, М. Кіановська.

Обираючи твори класичної літератури, Р. Чілачава перекладає тих, хто репрезентує українську культуру на світовому рівні, чії твори художньо вартісні для літературного процесу в "рідній" літературі та стали частиною літератури універсальної – завдяки своїм високим художнім якостям. У творах класиків певним чином сконденсований багатовіковий духовний досвід людства, переклад таких творів вимагає від перекладача відтворення не лише ідеологічної, а й художньої ваги оригіналу на тлі цілої літературної епохи.

Відомо, що ще в ХІХ ст. на сторінках грузинської періодики з'являються переклади творів Кобзаря. Праці про творчість Шевченка в Грузії, про переклади його творів грузинською є чи не найкращим свідченням того, що кожна національна література здатна розвиватися лише у творчій взаємодії з літературами інших народів, натомість локальна ізоляція на національному ґрунті прирікає її на провінційну обмеженість. Художня думка великого Кобзаря справді вплинула на розвиток грузинської літератури.

Початок цих відносин сягає ХVІІІ ст. – трактати та переклади Д. Гурамішвілі. У ХІХ ст. політична стратегія росії спрямовувалася на присмирення всіх окупованих кавказьких регіонів. Відношення грузинського суспільства до нової влади було різним, одну частину влаштувало єдине віросповідання і небажання визвольної боротьби, друга частина вважала своїм обов'язком служити російському імператору, третя частина прагнула збереження національної самобутності не беручи до уваги віросповідання. У літературі цього часу панувала епоха романтизму, яка відобразила всі рівні цієї дисиміляції. Одним із перших, хто розкрив основні проблеми грузинського народу, і заявив про власну національну позицію серед грузинів, був Ніколоз Бараташвілі. Саме він у своїх творах порушував тему боротьби за збереження національної ідентичності та грузинської державності. Незважаючи на наявність односторонніх, гасла Бараташвілі здійснилися лише в 60-х рр. ХІХ ст., коли істинна ціль політичного курсу та соціальної стратегії росії стала відомою широким масам. Гасло епохи романтизму, а саме, антиколоніальна боротьба під прапором збереження віросповідання, переростає у стратегію національно-визвольної боротьби.

60-ті рр. – важлива епоха не лише для Грузії, а й для інших народів, що входили до складу Російської імперії. Загострення імперської політики викликало масове незадоволення й інтенсифікацію процесу національного самовизначення. 1855 р. в Україні особливого розвитку набула Київська козащина – масовий селянський рух проти кріпосних порядків. Проведені реформи

в 60-х рр. виявилися неспроможними розв'язати всі наболілі питання, тому активізується суспільно-політичний рух. Помякшення репресивного режиму сприяло піднесенню національно-визвольного руху в Україні. Цей рух виявив себе в діяльності так званих громад-організацій культурницького та суспільно-політичного спрямування молоді інтелігенції. Основоположницею розвитку українського романтизму була харківська школа (І. Срезневський, Л. Боровиковський, А. Метлинський, М. Костомаров, О. Корсун, М. Петренко й ін.). Поетична творчість цих авторів характеризується ідилічно-песимістичним захопленням українським минулим, культom могил й історичних героїв. Другим осередком українського романтизму був Київ, з багатшим на мистецькі засоби і літературні жанри, із виразнішим національно-політичним обличчям (М. Максимович, П. Куліш, Т. Шевченко). Українські романтики наголошували на цінності народної поезії та мистецтва у процесі розвитку літератури, і саме тоді наголошували на досягненні національного самовизначення й усамостійнення української літературної мови. Література стає свого роду трибуною, а автор – оратором, який закликає народ до пробудження. У літературі почали порушуватися різні питання як політичного, так і соціального характеру. У 50-ті рр. виразником національно-визвольних ідей став Т. Шевченко. Із виходом у 1840 р. "Кобзаря", за українською мовою закріпився статус літературної. Своєю творчою та громадською діяльністю він пробудив національну свідомість українців, сприяв розгортанню боротьби за своє соціальне та національне визволення.

Саме в 60-ті рр. у процесі пошуку національної ідентичності, в літературному середовищі Грузії звучить ім'я Тараса Шевченка. Хоч на той момент тексти українського корифея ще не перекладалися грузинською, прогресивні члени грузинської інтелігенції вже ознайомилися із його творчістю й доносили його "думи" до грузинського читача.

Чілачава не даремне вважає, що творчість Шевченка споріднена з грузинською літературою, його "Кавказ", висунув глобальне політичне звинувачення національній і соціальній політиці самодержавства, яке воно втілювало скрізь – і в Кавказьких горах, і в пустелях Середньої Азії, і на величних просторах Сибіру та Далекого Сходу..." (Чілачава, 2002). Складне шевченківське поєднання романтичних і реалістичних елементів характерне також і для стильової традиції грузинської поезії. Тому специфіка образного мислення Шевченка органічно поєднувалася з грузинською поетикою, що полегшує рецепцію його творів грузинському читачеві.

Р. Чілачава стає активним популяризатором художньої спадщини Кобзаря, як і його упорядники. Йдеться про першого поцінувача яскравої особистості Шевченка – Дмитра Кіпіані, Ніко Ломоурі – першого перекладача "Наймички", Якова Гогешашвілі, що радив грузинським поетам збагачувати свою літературу перекладами творів Шевченка, Олександра Гарсеванішвілі – педагога, який пропагував Шевченка у своїй лекції, Симона Чіковані – активного інтерпретатора й упорядника та редактора його книжок, перекладачів – І. Абашідзе, О. Абашелі, К. Каладзе, Ясамані, Н. Міцішвілі, К. Лордкіпанідзе, Л. Асатані, А. Асанідзе.

Грузинські й українські романтики всіляко намагалися стверджувати повноту творчої та духовної самореалізації особистості, боротьби за духовне, моральне оновлення людини і суспільства.

У ХХ ст. з'являється нове покоління дослідників-шевченкознавців, які не без суперечливості, однак

досить розмаїто студіюють спадщину Тараса Шевченка з позицій традиційних і новітніх методологій. Доробок Рауля Чілачави репрезентує багато перекладів і поезій, присвячених Кобзареві, аналітико-критичних публіцистичних статей і поетичних творів, у яких імпліцитно прочитується бачення митцем постаті Т. Шевченка як "акумулятора національного духу". Дещо інший аспект рецепції Шевченка в дихотомії "Свій-Інший" постає в нарисах "Кобзар", "Тарас Шевченко та Грузія"; оскільки вони мають науково-популярний характер, автор ознайомлює своїх земляків із творчістю українського письменника, як і Яків Гогобашвілі, наголошуючи на тому, що творчість Тараса Григоровича має "внутрішню спорідненість із грузинською літературою і, отже, необхідності долучення читачьких мас до неї" (Чілачава, 2007). Чілачаву приваблює спадщина українського поета, яка стала архетекстом.

В історії перекладацької практики Україна / Грузія численні талановиті переклади грузинською І. Франка забезпечили як його популярність, так і динаміку міжкультурних взаємин. Відомо, що І. Франко був першим українським письменником, до перекладу творів якого у Грузії звернулися на початку ХХ ст. О. Мушкудіані у праці "Грузинська світлиця Івана Франка" здійснив ґрунтовне та змістовне дослідження перекладів оповідань і поетичних творів автора, де зазначив, що більшість перекладачів робили переклади, спираючись не на оригінал, а на російські переклади, тому "не могли уникнути й нових відхилень, викликаних великою мірою відмінністю російської мови від грузинської. Однак не можна не помітити й того, що перекладачі прагнули, наскільки це було можливо, зберегти український колорит. Вони ніби "вгадували" деякі пропущені російськими перекладачами О. Рувімовою та Р. Ольгіним місця і, керуючись інтуїцією (особливо І. Євдошвілі), вносили "відповідні" зміни в переклад" (Мушкудіані, 2006). Відомими перекладачами прозових творів І. Франка вважаються І. Євдошвілі, К. Джапарідзе та Н. Кіпіані. Що стосується перекладу поетичних творів, то вони з'явилися трохи згодом, і переважно це були вірші зі збірки "З вершин і низин": "... Розвивайся ти високий дубе" (переклав М. Топчішвілі (Хархелі), уривки поеми "Мойсей", переклади здійснені Р. Гветадзе та К. Лордкіпанідзе, а в 1940 р. кілька інших поезій у перекладі Ясамані (М. Кінцурашвілі) "Беркут" і "Човен", "Друзям", "Сікстинська мадонна"; поезії "А. П." і "До Ольги" у перекладі Г. Абашідзе, Р. Гветадзе, К. Лордкіпанідзе, Н. Лордкіпанідзе, І. Агладзе й ін. Переклад "Мойсея", здійснений Р. Гветадзе і К. Лордкіпанідзе. Саме ця збірка поставила ім'я Франка поруч із Шевченком. Оскільки основними мотиви її – це боротьба народу за свободу, ушляхетлення "вічного революціонера", великого "каменяра" – який самовіддано трудиться на шляху до волі. Для грузинського читача ці твори були актуальними в період зацікавлення науковим чи ідеальним реалізмом і соціалізмом.

Натомість Р. Чілачава для перекладу обирає поезії, що не перекладалися до нього, а саме лірику – збірку "Зів'яле листя". Вибір твору для перекладу не випадковий, оскільки Р. Чілачава передусім – поет-лірик, тому відтворення ліричної стихії перекладених ним авторів є для нього органічним. Не секрет, переклад вдалий насамперед тоді, коли між автором першотвору і перекладачем існує міцна ідейно-естетична єдність. Іншими словами, про високохудожній переклад ідеться в разі наявності "спільної мови" між перекладачем і автором. За словами Р. Чілачави, бажання перекласти цей шедевр з'явилося у 1972 р., коли його друг поет Роман

Лубківський показував садибу і будинок письменника й розповів вражаючу історію створення "Зів'ялого листя".

Про свої переживання та роботу над перекладом молодий перекладач згодом напише: "Ніколи не забуду ті неповторні вечори у Гагрі, коли весь бомонд будинку творчості розтікався по ресторанах і барах, а я у своєму затишному номері бився над рядками українського генія, насиченими безмежними пристрастями. Разом з ним я пережив і перетерпів вплетені в них величезний біль, печаль, страждання і водночас відчув незрівнянне полегшення, коли з друкарської машинки вийняв останній аркуш. Цей переклад став для мене прощанням з власною молодістю, завершенням важливого етапу моєї багаторічної перекладацької діяльності" (Чілачава, 2005) (Чілачава, 2005).

Леся Українка – єдина серед українських класиків ХІХ ст., яка тісно пов'язана із Грузією. Через життєві обставини (ідеться про хворобу) вона прожила там останні 10 років і створила найкращі шедеври української драматургії "Лісова пісня", "Осінь казка", "Руфін і Прісцилла", "Адвокат Мартіан", "Камінний господар". Р. Чілачава обирає для перекладу вісім поезій зі збірки "На крилах пісень", 10 – зі збірки "Думи і мрії", 12 – зі збірки "Відгуки", 20 – зі збірки "Поезії" та драму в поезіях "В катакомбах". Леся Українка створила складний художньо-філософський світ, галерею сильних характерів, по своєму використала багато відомих сюжетів, міфів і легенд, вдихнула в них сучасність. Однак, де б не була поетеса, про що б не писала, – про єгипетського фараона чи римського раба, про дочку єврейського царя чи білокошу Ізольду, – її думи і мрії з Україною. Саме вірність і служіння батьківщині поєднує Р. Чілачаву з поетесою. Хоч він і проводить більшу частину свого життя в Україні, і все ж залишається літописцем Грузії. Інша причина звернення до творчості Лесі Українки – характерна риса поєднання громадянських та інтимних почуттів усієї поезії, спорідненість тем: пошук істини, роль і місце поета, самозвіт.

Дискусія і висновки

Отже, як бачимо, переклад є важливою складовою кожної літератури, яка хоче бути популяризованою. Саме переклад, на думку Р. Чілачави, "попри всі складнощі, ... був і є саме тією галуззю літератури, що переживала найбільший злет і досягла вражаючих висот..." (Чілачава, 2002). Відомо, що для успіху будь-якого спілкування, міжособистісного чи міжкультурного, важливе значення мають, за словами М. Ільницького, "взаємні уявлення його учасників одне про одного – як пізнання себе через власне Я та через сприйняття себе іншими, так і наше сприйняття Іншого – як чужинця чи сусіда, ворога чи партнера" (В. Будний, 2008). Проведений аналіз показав, що Р. Чілачава відбирає для перекладу саме ті твори та тих авторів, які близькі йому. Представників розстріляного відродження з перекладачем об'єднують світоглядні позиції: бунт, самостійність мислення й щира віра у власні ідеали. Творчість письменників української діаспори близька тематично, а саме мотивом повернення на батьківщину. Потрапивши в українське середовище, грузинський письменник знайомиться із творчістю шістдесятників. З багатьма Р. Чілачава зустрічається особисто на літературних вечорах і під впливом контактних зв'язків, обирає близьких авторів по духу. А далі, автор поезії своїх сучасників, деякі з них були його вчителями, з деякими разом навчалися. Подальша співпраця між ними призводить до взаємного перекладу: грузинські поезії Рауля перекладають українською, а він перекладає грузинською їхні вірші. Крім

того, обираючи поетичні твори для перекладу Р. Чілачава простежив тему Кавказу, Грузії в українській літературі. Сам же процес перекладу вплинув і на його творчий доробок. Переклади, здійснені Р. Чілачавою, суттєво збагатили грузинсько-українські літературні взаємини. Рівень його перекладів Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка показує: письменник знає не лише їхню художню творчість, але й власне Україну, епоху, історичні та побутові реалії, долає труднощі сприйняття культурних цінностей, комунікативних особливостей національної мови, індивідуально-авторської образності.

Список використаних джерел

- Бакула, Б. (2008). У напрямі до інтегральної компаративістики. *Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст.* Києво-Могилянська академія, 503–515.
- Будний, В., & Ільницький М. (2008). *Порівняльне літературознавство*: підручник. Видавничий дім "Києво-Могилянська академія".
- Велика трійця: Тарас Шевченко. Іван Франко. Лесь Українка (2005). Переклад Р. Чілачава. Етнос.
- Джангужин, Р. (2001, 23 августа). Поэтический "Серпень" Рауля Чілачава. *Зеркало недели*, 32–33.
- Кучера, А. М., & Лашчик, Н. М. (2012). Переклад у межах порівняльного літературознавства. Поезії Гюго в перекладі В. Щурата. http://www.google.com.ua/url?url=http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/nv_vnu/filolog_mov/2012_22/R3/Kuchera.pdf&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0aHUEWjw2NbWmpjOAhXoNpOKHfRDxgQFggTMAA&sig2=qTebKOUHeNI nuaUu202w&usg=AFQjCNHFG0KCLn3120sfj21jSG0HpGUpjQ
- Мушкудіані, О. Н. (2006). Грузинська світлиця Івана Франка. КИМУ.
- Чілачава, Р. Ш. (1995). Грузинська класична поезія в українських перекладах (на матеріалі творчої практики Миколи Бажана) [Автореф. дис. д-ра філол. наук, Національна академія наук України, Інститут літератури імені Тараса Шевченка].
- Чілачава, Р. Ш. (2002). *Дві столиці: Українська творчість грузинського поета. Поезії. Переклади. Маргіналії. Есе. Монографії.* Видавничий центр "Академія".

- Чілачава, Р. Ш. (2007). *Тарас Шевченко і Грузія.* <http://who-is-who.ua/main/page/mostigruziya2007/71/236>
- Чілачава, Р. Ш. (2002a). Триптих про Шевченка. *Дві столиці: Українська творчість грузинського поета. Поезії. Переклади. Маргіналії. Есе. Монографії.* Видавничий центр "Академія", 178.
- Đurišin, D. (1975). *Teória literárnej komparatistiky.* Slovenský spisovateľ.

References

- Bakula, B. (2008). In the direction of integral comparative studies. *Theory of literature in Poland. Anthology of texts. The second half of the 20th century – the beginning of the 21st century.* Kyiv-Mohylyan. Acad., 503–515.
- Budnyi, V., & Ilnytskyi M. (2008). *Comparative Literature: Textbook.* Ed. house "Kyiv-Mohyla Academy".
- The Big Three: Taras Shevchenko. Ivan Franko. Lesya Ukrainka* (2005). (Transl. by R. Chilacava), Ethnos.
- Janguzhin, R. (2001, August 23). Poetic "August" by Raul Chilachavy. *Zerkalo nedeli*, 32–33.
- Kuchera, A. M., & Laschuk, N. M. (2012). Translation within the framework of comparative literature. Hugo's poetry translated by V. Shchurat. http://www.google.com.ua/url?url=http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/nv_vnu/filolog_mov/2012_22/R3/Kuchera.pdf&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0aHUEWjw2NbWmpjOAhXoNpOKHfRDxgQFggTMAA&sig2=qTebKOUHeNI nuaUu202w&usg=AFQjCNHFG0KCLn3120sfj21jSG0HpGUpjQ
- Mushkudiani, O. N. (2006). *The Georgian life of Ivan Franko.* KyMU.
- Chilachava, R. Sh. (1995). Georgian classical poetry in Ukrainian translations (Based on the creative practice of Mykola Bazhan) [Abstract of theses of Dr. Philol. Sciences. National Acad. of Sciences of Ukraine, Institute named after T. G. Shevchenko].
- Chilacava, R. Sh. (2002). *Two capitals: Ukrainian work of a Georgian poet. Poetry. Translations. Marginalia. Essay. Monographs.* Publishing center "Akademiya".
- Chilacava, R. Sh. (2007). *Taras Shevchenko and Georgia.* <http://who-is-who.ua/main/page/mostigruziya2007/71/236>
- Chilacava, R. Sh. (2002a). Triptych about Shevchenko. *Two capitals: Ukrainian work of a Georgian poet. Poetry. Translations. Marginalia. Essay. Monographs.* Publishing center "Akademiya". 178.
- Đurišin, D. (1975). *Teória literárnej komparatistiky.* Slovenský spisovateľ.
- Отримано редакцією журналу / Received: 26.10.23**
Прорецензовано / Revised: 30.10.23
Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Oksana DYN, PhD Student
 ORCID ID: 0009-0002-5571-0010
 e-mail: oksana.dyn@gmail.com
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TRANSLATION BRICOLAGE: THE UKRAINIAN-GEORGIAN LITERARY CONTEXT

Background. The research of literary contacts expands the boundaries of national literature, involving it in a single historical-literary process determined by the general process of social-historical development of mankind. Translation becomes a mediator between cultures and involves equal cultural interaction of individuals of different linguistic and cultural communities, taking into account their ethno-cultural identity.

Methods. The following methods were used: biographical, comparative, cultural-historical and the method of receptive aesthetics. Using the observation method, we consider a number of scientific works, as well as analyze the artistic works of Raul Chilacava.

Results. Artistic translation has a special place among all types of translation, because in addition to the content, it aims to convey the aesthetic and philosophical views of the author of the original work, which belongs to a certain culture and represents it. Therefore, the translator must possess extraordinary abilities in order to convey, in addition to the content of the work, the spiritual message of the original source. We analyzed external and internal literary connections which influenced the creativity and translation activity of Raul Chilacava; the peculiarities of the process of selecting texts for translation by him, the development of the writer-translator's mastery, the influence of the translation activity on his own creativity, as well as the role of the author's translations in interliterary communication.

Conclusions. The study showed that artistic translations become a certain accented point where comparative studies and translation studies come together. Raul Chilacava managed to successfully combine two hypostases in him – a translator and a poet. Being bilingual (fluent in Ukrainian and Georgian), he found like-minded people in two cultures and represented their works in the other culture for each of them precisely through translation. The combination of different approaches when analyzing the translation heritage of Raul Chilachava gives an opportunity to highlight different facets of a single whole, which is the creative work of the writer in all its complexity and multifacetedness.

Keywords: context, translation, comparative studies, reception, literary environment, Ukrainian-Georgian literary relations.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

УДК 821.621.25/.3-1"1920-1933"

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.11>

Юлія МИКУЛИЧ, асп.

ORCID ID: 0000-0002-7919-0657

e-mail: mykulych.yuliia@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЖАНРОВА СИСТЕМА ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ В ПЕРІОД БАЛАІ ПУСТАКА (1920–1933)

Дослідження спрямоване на аналіз жанрової системи індонезійської поезії в період Балаї Пустака з метою розкриття важливості цього етапу для розвитку індонезійської літератури та самоідентифікації нації. Актуальність полягає у встановленні внеску ліричних жанрів цього періоду у формування індонезійської літературної й культурної ідентичності. Головні запитання дослідження включають аналіз форм і жанрів індонезійської поезії періоду Балаї Пустака, вивчення ролі видавництва "Балаї Пустака" у формуванні цієї поезії, виявлення спільних та унікальних рис цього періоду в літературі, та розкриття впливу історичних подій на жанрову систему поезії. Дослідження базується на аналізі текстів індонезійських поетів Мохаммада Яміна, Санусі Пане та Рустама Ефенді. Унаслідок дослідження було виявлено, що цей період стає перехідним в історії індонезійської поезії, з поєднанням традиційних жанрів з новими формами, а також було підкреслено роль видавництва "Балаї Пустака" у цьому процесі. Період 1920–1933 рр. був критичним у формуванні індонезійської поетичної традиції та визначає ключові аспекти літературної ідентичності. Ця епоха відзначалася розквітом лірики, а також появою нових жанрів, таких як сонети. Поети того часу вперше виражали свої почуття й думки у віршах, сприяючи формуванню національного культурного образу.

Ключові слова: індонезійська поезія, Балаї Пустака, Санусі Пане, Рустам Ефенді, Мохаммад Ямін, жанрова система.

Вступ

Літературна спадщина Індонезії, що багато століть розвивалася, представляє собою цінний культурний ресурс, надзвичайно важливий для розуміння історії та сучасності цієї країни. Серед різноманітних жанрів літератури Індонезії ліричні твори завжди виконували важливу роль у вираженні почуттів, думок та ідей поколінь авторів і читачів. Ця стаття відкриває новий шлях для розуміння еволюції літературних тенденцій і внеску Мохаммада Яміна, Санусі Пане та Рустама Ефенді у формування індонезійської культурної спадщини.

Питання, які стосуються розвитку ліричних жанрів у літературі, важливі з двох причин. По-перше, вони сприяють розумінню еволюції менталітету індонезійського суспільства, його ціннісних орієнтацій і культурних змін протягом важливого періоду в історії країни. По-друге, аналіз літературних робіт Мохаммада Яміна, Санусі Пане та Рустама Ефенді надає можливість визначити їхній внесок у розвиток індонезійської літератури та їхню роль у становленні ідентичності нації.

У своїх поетичних творах ці автори не лише вражають глибокими почуттями та майстерністю використаної мови, а й відображають важливі історичні, соціокультурні та політичні процеси того часу. Вони стали своєрідними свідками й учасниками різноманітних трансформацій у суспільстві та культурі Індонезії.

Індонезійська поезія в період Балаї Пустака привертала увагу багатьох вчених, які висвітлювали це питання з різних перспектив. Наприклад, дослідження Росіді (Rosidi, 2012) зосереджується на аналізі еволюції поетичної форми та мови, показуючи, як зміна стилістичних і мовних парадигм сприяла формуванню нових літературних жанрів. Ефенді (Effendi, 1953) досліджує вплив політичних і соціальних змін на тематику та мотиви поезії, демонструючи, як література відображала та формувала суспільні настрої та ідеали. Робота Енре (Enre, 1963) розглядає вплив західної літератури й культури на індонезійську поезію, вказуючи на зростання інтересу до експериментів із формою та стилем. Росіда Ероваті (Erowati, Bahtiar, 2011) аналізує взаємодію між традиційними індонезійськими та зарубіжними літературними традиціями, виявляючи тенденції до синтезу й адаптації різних стилістичних елементів. Міжнародний

контекст цієї теми розкривається в роботі Теу (Teuw, 1972), яка висвітлює вплив колоніальної історії на розвиток індонезійської літератури, зокрема, як колонізація вплинула на формування індонезійської літературної ідентичності та вибір жанрів. Ці дослідження разом формують комплексний погляд на розвиток індонезійської поезії в період Балаї Пустака, підкреслюючи її значення в культурній і літературній історії Індонезії.

На основі аналізу цих робіт запропонована стаття прагне висвітлити роль періоду Балаї Пустака у визначенні ключових аспектів індонезійської літературної та культурної ідентичності через призму розвитку поетичних жанрів.

Результати

Період Балаї Пустака (1920–1933) тісно пов'язаний із зародженням видавничої справи на території колоніальної Індонезії початку XX ст. Важливо зазначити, що в 1908 р. засновується Комітет популярної літератури (Commissie voor de Volkslectuur), метою якого був випуск художньої й навчальної літератури виключно малайською мовою, і який своєю ціллю вбачав ідеологічну пропаганду для нової індонезійської інтелігенції. Одним із найбільш значущих напрямів для Volkslectuur була модернізація та поширення малайської мови, а також забезпечення загального доступу до науково-популярної літератури. 1917 р. Volkslectuur перейменовано в "Balai Pustaka" (Балаї Пустака). Ця подія в історії індонезійської літератури стала ключовою, адже багато дослідників вважають, що саме в часи Балаї Пустака закладені початки власне індонезійської літератури загалом і поезії зокрема. Балаї Пустака видавало значну кількість інформаційних та освітянських матеріалів того часу, що робило його важливою силою в розвитку малайської мови, хоча журнал також виходив на регіональних мовах і нідерландській (Rosidi, 2018). Політика, що була прийнята видавництвом, і її впровадження, включала такі аспекти:

1) політика передвидавничого етапу, правила прийому сценаріїв, які містяться в "Ноті Рінкеса", та політика відбору працівників за стандартами Балаї Пустака. Впровадження цієї політики можна спостерігати у процесі відбору сценаріїв та відхилення деяких з них;

2) політика на етапі видавництва, а саме політика редагування. Редагування, проведене Балаї Пустака,

охоплювало не лише редагування мови, але й редагування змісту;

3) політика поствидавничого етапу (політика розповсюдження). Для поширення західних моральних цінностей Балаї Пустака розширила мережу розповсюдження книг, як за допомогою агентів, так і через школи (Putri, Yuliati, 2021).

Консерватизм видавництва Балаї Пустака особливо помітно відобразився на поезії. До 1930 р. видавництво взагалі не визнавало нових форм. Друкувались лише класичні твори та поеми, що створювалися на основі традиційних канонів: шаїри, що друкувались малайською, у яких іноді торкалися проблеми традицій, а також пантуни. Однак молодь того часу все ж тяжіла до поезії, яка висвітлювала її душу та внутрішній світ. Саме тому вони почали популяризувати своєрідні пісні душі або ж плачі через журнали "Тімбул", "РВІ" та "Йонг Суматра".

Першими поетами-реформаторами виступили студенти-суматранці, які навчалися у Джакарті та писали

Di atas batasan Bukit Barisan

Memandang beta ke bawah memandang,
Tampaklah hutan rimba dan ngarai,
Lagi pula sawah, telaga dan permai,
Serta gerangan lihatlah pula,
Langit yang hijau bertukar warna,
Oleh pucuk daun kelapa.

У ритміці та змісті Мохаммада Яміна існує багато спільного з малайськими пантунами, особливо з так званими "пантунами мандрівника", які оповідають про тугу за рідним краєм.

Порівняно з давньою поезією або ж із традиційною поезією, цей вірш став революцією через два важливі фактори:

1) з погляду змісту, цей вірш – висловлювання особистих почуттів автора;

2) з погляду форми – кількість рядків у поезії вже не обов'язково дорівнює чотирьом, як це є у шаїрі чи пантуні, а рима може бути різною та позбавленою правил.

Ямін відмовився від традиційних малайських форм: пантуна, епіграматичного чотиривірша зі схемою римування а b a b, у якій перша пара рядків певним чином натякає на другу пару, яка містить явний намір поета, і шаїру, довгого вірша, що складається з катренів за схемою а а а а. Єдиною формальною характеристикою традиційної поезії, яка збереглась у творчості Яміна, як і в більшості довоєнної поезії, є рядок вірша, який зазвичай складається з чотирьох слів.

У своїй книзі "Розвиток сучасної індонезійської та малайської поезії" (1981) Умар Юнус стверджує, що поезія Яміна все ще має більш розповідний характер. Це свідчить про те, що вона ще дуже близька до шаїру, який, фактично, є наративним твором. "Поезія Яміна

Bukan beta bijak berperai

Bukan beta bijak berperai,
Pandai menggubah madahan syair,
Bukan beta budak Negeri,
Musti menurut undangan mair,

Sarat saraf saya mungkiri,
Untaian rangkaian seloka lama,
Beta buang beta singkiri,
Sebab laguku menurut sukma.

За формою строфи вірша "Я не є красномовним" зі збірки "Іскри роздумів" є чистими пантунами, за винятком

"високою" малайською мовою. Вони прагнули перенести у свої вірші ритми, розміри, римування нідерландської поезії. Багато хто з них навіть розпочинав свою творчість із віршів нідерландською мовою. Андріс Теу так висловився про літературу того періоду: "Нова форма літератури просто ширяла в повітрі приблизно з 1920 р. Молоді студенти педагогічних коледжів на острові Суматра почали писати сучасні малайські вірші – сучасні за формою (наприклад, сонети), а також за змістом (ліричні виливи індивідуальних емоцій); такі вірші публікувалися в шкільних або громадських журналах (Teeuw, 1972, с. 117).

Одним із перших таких реформаторів був Мохаммад Ямін. Його дебютна збірка "Батьківщина" (Tanah air), що складалася з 39 віршів, присвячена острову Суматра. Друга збірка "Індонезія – моя Вітчизна" (Indonesia Tumpah Darahku), яка складалася з 97 віршів і присвячена вже всій Індонезії.

За межею гори Барісан

Споглядаю низу краєвиди,
Там видніються джунглі та каньйони,
Рисові поля, гірські озера та ландшафти,
А також можливо навіть побачити,
Як пагони листя кокосів змінюють
Колір неба на зелений.

може відчуватись шаїром, але за своєю формою не є шаїром", – так висловився Умар Юнус (Rosidi, 2012). Тому поезію автора можна сміливо назвати оновленням шаїра, аніж новою формою поезії. Однак у поезіях Мухамада Яміна часто перша частина є описом природи, який переносить читача до атмосфери пантуна, тому поезію автора неможливо розглядати як просто новий шаїр. Умар Юнус припускає, що під час написання своїх віршів Ямін послуговувався як джерелом натхнення не лише двома вище згаданими формами, а й західною поезією. Подібне поєднання було загальним явищем на початку розвитку сучасної індонезійської поезії.

Умар Юнус не даремно вбачав близькість поезії Яміна до пантуна і шаїра, адже це та літературна традиція, яка оточувала автора в період Балаї Пустака. Якщо говорити про сонети, це також природний вплив середовища, а саме – нідерландської літератури, яка наділила поезію Яміна меланхолійним характером.

Наступним визначним поетом періоду Балаї Пустака був Рустам Ефенді. Рустам Ефенді вважався постаттю переходу до сучасної індонезійської поезії. Разом із Яміном він представив новий ліричний жанр на теренах Індонезії – сонет. Збірка віршів, написаних Рустамом Ефенді в 1924 р., має назву "Іскри роздумів" ("Percikan Permenungan").

Я не є красномовним?

Я не є красномовним,
Щоб складати хвалебні оди,
Я не є рабом Держави,
Щоб коритись відмерлим запрошенням (правилам),

Я не слідую граматичним законам;
Сплетіння давньої селоки
Я відкидаю, я уникаю,
Щоб моїми піснями говорила душа.

того, що в їхній першій парі рядків відсутній елемент алюзії. Імовірно, вибір цієї традиційної форми є іроніч-

ним, позаяк цей вірш, схожий на пантун, є винятковим у творчості Рустама Ефенді. Зазвичай він експериментує та намагається замінити застарілі форми новими.

Якщо говорити про зміст, то варто зазначити, що ця поезія має виразний націоналістичний присмак, але ідеали та заклики до боротьби все ще приховані в образах, метафорах та алегоріях. Ефенді знаходить натхнення в природі, квітах і тваринах, а також у материнськості відносинах. Проте близько 1926 р. у Нідерландській Ост-Індії більше не було місця для поета, і йому довелося залишити країну. Через це, а також через той факт, що його поезія була важкою для сприйняття та обмежено поширювалась, він справляв незначний вплив на подальший розвиток поедії у країні.

Загалом Рустам Ефенді зумів внести чимало змін у своїй збірці "Іскри роздумів". Він створив унікальну форму (новий формат вірша), що мала ознаки пантуна, але за співвідношенням рядків була схожою на шаір. Ефенді відминив традицію "сампірану" в пантуні, створивши новий вид вірша, який стали називати "сучасним пантуном". Це була інновація у сфері літератури, яка створила щось відмінне від традиційної. Автор також відомий першістю у використанні алітерації й асонансу у своїх віршах. Це є характерною особливістю його творчості, яка надає додаткового виміру під час читання та слухання його поезії.

За допомогою цих змін Рустам Ефенді зробив важливий внесок у розвиток літератури та поезії в Індонезії, створюючи новий стиль і поєднуючи традиційні елементи

з інноваційними, що призвело до створення цікавих і неповторних творів.

Одним із найяскравіших поетів-сучасників Рустама Ефенді був Санусі Пане. 1926 р. вийшла його перша публікація – невелика збірка ритмічної прози "Випромінення кохання" ("Pantjara Tjinta"), а в 1927 р. його вірші "Небесна квітка" (Puspa Mega). Уже в цих перших публікаціях Санусі Пане стає очевидно, що ми маємо справу з особистістю, трохи відмінною від його сучасників. Він перебував в Індії протягом певного часу, познайомився з Рабіндранатом Тагором, який вплинув на нього своїми теософськими ідеями, що були дуже популярними в той час. Цей вплив суттєвий навіть у його ранніх книгах. Прикладом є вірш "Річка" ("Sungai"), який розповідає про річку, що спускається з високих гір до рівнин і поступово стає спокійнішою, поки нарешті впадає в море – для нього це символ спокою й миру, розчинення індивіда в Загальній Душі. Ранні вірші Санусі Пане безпосередньо не пов'язувалися з націоналістичними ідеалами того часу. Лише в деяких випадках їх можна розтлумачити виключно через алегорії, наприклад, у його вірші "Закритий Традицією" (Dilengkung Adat Lembaga) про дівчину. Ця збірка також складається майже виключно із сонетів, але порівняно з сонетами Яміна вони набагато особистісніші та яскравіші у вираженні, у них відсутні стандартні фрази, мова є простішою, і, отже, більш щирою. Рима дуже ретельно розроблена і не просто слідує традиційному шаблону. Прикладом його поетичних переконань є сонет "Вірш" (Sadjak):

Sadjak

Dimana harga karangan sadjak,
Bukan dalam maksud isinja,
Dalam bentuk, kata nan rantjak
Ditjari timbang dengan pilihnja.

Tanja pertama keluar dihati,
Setelah sadjak dibatja tamat.
Sehingga mana tersebut sakti
Mengikat diri didalam hikmat.

Rasa pudjangga waktu menjusun
Kata jang datang berdujun-dujun
Dari dalam bukan nan ditjari.

Harus kembali dalam pembatja,
Sebagai bajang dimuka katja,
Harus bergontjang hati nurani.

У дослідженні реформування структури вірша та розвитку ліричних жанрів Індонезії періоду Балаї Пустака важливо вказати на зміну фокусу ідейних мотивів і сюжетів поезії того часу. У цьому випадку ми підкреслюємо розвиток любовної лірики, який активізувався саме на цьому етапі. Однак, це не єдиний сюжетний мотив того часу, адже на тлі історичних подій 1920-х рр. відбувається зародження патріотичної поезії. Так, наприклад, у збірці Рустама Ефенді "Іскри роздумів" зу-

Вірш

У чому є краса поезії
Не в її закладеному змісті,
Не у формі чи розумних словах,
Що так ретельно обираються.

Перше питання віднайдемо в серці,
Відразу як закінчимо читати вірш.
Наскільки сильно ця магія
Може зв'язати нас мудрістю.

Чуття письменника, коли він складає
Слова, що йдуть із середини,
А не шукаються.

Вони мають вернутись до читача,
Як відображення в дзеркалі,
Вони мають похитнути сумління.

стрічаються вірші, які можна віднести до любовної лірики. Автор постійно використовує слово "asmara", що означає "любов і пристрасть", а також є одним з імен індуїстського бога Кама, бога любові. Він також часто говорить у своїх рядках "Asmara Dewi", що може означати "богиня любові" або "кохана". Ефенді іноді пише це слово з великої літери, щоб привернути до нього увагу.

O, adinda, cinta hati,
rangkaian hati,
Tinggallah mulya kesuma Asmara.
Hilanglah erti rupawan leli,
Jika kubanding keparas adinda
O, Asmara, dewi dari segala dewi.
Biarlah karnikara bermandi padma.
Tidak kuhendak firdaus ini.
Ansai adinda dipeluk sukma!

O, любя, кохання мого серця,
Намисто мого серця.
Залишся, о велика чарівна Асмара.
Найпрекраснішої лілія втрачає свою красу
У порівнянні до моєї коханої.
О, Асмара, богиня серед усіх богинь
Нехай карнікαρα купається в лотосах.
Я не хочу цього раю.
Моя душа обіймає кохану.

Однак у творах Рустама Еффенді йдеться не лише про земне кохання між чоловіком і жінкою та не лише про пошуки коханої й бажання знайти з нею своє щастя. За словами самого поета, у цих образах він передав насамперед свою любов до Індонезії та бажання того, щоб його батьківщина нарешті здобула незалежність.

*O, tanah airku, yang éndah sangat,
Berpandang katifah hijau,
berlembah, bekas danau,
berlangit bertudung awan,
bergunung berbukit, berpantai lautan.
O, tanah airku, yang éndah sangat...*

Твори Мохаммада Яміна, як і твори Рустама Еффенді, пронизані почуттям любові до батьківщини, хоча творам Яміна, написаним у період з 1920 до 1922 рр., більш властивий регіональний патріотизм. За словами Фахруддіна Енре, більшість віршів поета, які він писав для журналу, що видавався Союзом Суматранської Молоді (Jong Siimatranen Bond), перейняті почуттям поклоніння перед Суматрою. (Enre, 1963 с. 29).

Загалом можна сказати, що любовна лірика не є типовою для творчості Мохаммада Яміна. В усіх випадках, коли він говорить про любов і кохану, він не звертається до конкретних образів жінок чи то реальних, чи ідеальних. Згадування про любов у його творах завжди пов'язані із соціальними аспектами, і його твори можна віднести до громадянської лірики.

*Kemuning, waktu dahulu aku menanti
Di bawah daunmu dan aku selalu
Melihat adinda mendapatkan daku.
Kami membisikkan cinta berganti-ganti.*

*Sekarang, ah, 'ku menanti sudahlah lama,
Setelah bertahun tiada bersua,
Tidak datang seorangpun jua.
Kemuning, dimana gerang, 'Dinda utama?*

У першому чотиривірші йдеться про просте земне кохання до звичайної дівчини, однак у другому Санусі Пане використовує слово *utama* "головний, вищий" для визначення об'єкта кохання, яке так набуває нового значення і переходить у розряд ідеального. Поет чекає не просто на повернення своєї коханої, а на повернення любові взагалі.

Висновки

Говорячи про індонезійську поезію 20-х рр. ХХ ст., загалом можна зазначити, що проглядається чітка зміна форми та наповнення поетичних жанрів. Класичні малайські жанри – пантун і шаір – активно трансформуються. На зміну пантуну прийшов сонет, який ще зберіг традиційний паралелізм, але вже представляє собою нову віршовану форму. Період Балаї Пустака характеризується появою індивідуальності у творах поетів, кожен із яких намагався створити свій стиль, що складався з певної лексики, поетичного синтаксису, ритми, а також думок і почуттів, що вкладаються у вірші.

Творчість усіх трьох поетів, розглянутих у статті, пронизана власними переживаннями та любовною лірикою. Однак, вона часто використовується для досягнення інших цілей, а не лише для опису внутрішніх почуттів, пов'язаних із земним коханням. Твори поетів пронизані патріотичними ідеями, які вони закодовували у своїх рядках. Проте якщо у віршах Рустама Еффенді та Мохаммада Яміна головну роль відіграють патріотичні

"У збірці "Іскри роздумів", – каже сам автор, – я змушений був говорити образно. Я вимушений був надавати перевагу любовній ліриці, у яку то тут, то там зумів вплести думки про батьківщину, щоб уникнути судових переслідувань. Ідеї свободи приховані під шатами кохання" (Effendi, 1953, с. 6):

*O, моя батьківщино, яка ж ти красива.
Споглядаю твій зелений килим,
Твої долини, чаші озер,
Твоє вкрите хмарами небо,
Твої скелясті гори та океанські пляжі.
O, моя батьківщино, яка ж ти красива...*

Творчість Санусі Пане також не відзначається великою кількістю любовної лірики. Однак, на відміну від Рустама Еффенді та Мохаммада Яміна, тут тема кохання часто пов'язана із формуванням світогляду поета та його пошуками у світі. Вірші про кохання пронизані містичними настроями та філософськими роздумами. Так, у деяких віршах дуже важко провести чітку межу між земним та ідеальним коханням. Наприклад, у віршах "Вітер" (Angin) і "Тура" (Rindu) представлено втілення любові загалом, а у вірші "Коханий" (Bagi kekasih) поет говорить, що той, хто кохає, готовий пожертвувати усім – і тілом, і душею. (Nasution, 1963, с. 37). У вірші "Кемунінг" (Kemuning) поняття ідеальної та земної любові переплелися:

*Кемунінг, колись я чекав
Під твоїм листям і я завжди
Бачив, як йде мені назустріч моя кохана.
Ми перешіптувались про нашу любов.*

*А зараз, ах, я вже довго чекаю,
Після років розлуки,
Та ніхто вже не приходить до мене.
Кемунінг, же моя єдена?*

**Kemuning – тропічне дерево*

й антиколоніальні аспекти, то для творів Санусі Пане більш характерні філософські роздуми про буття.

Щодо громадянської лірики, то вона також є важливим складником індонезійської поезії. Загалом, це один із ключових мотивів літератури Індонезії початку ХХ ст., який зустрічається у творчості всіх авторів, незалежно від їхніх художніх вподобань та ідей.

Список використаних джерел

- Effendi, R. (1953). *Pertjikan Permenungan*. Fasco.
Enre, F.A. (1963). *Perkembangan puisi Indonesia dalam masa duapuluhan*. Gunung Agung.
Erowati, R., & Bahtiar, A. (2011). *Sejarah Sastra Indonesia*. Lembaga Penelitian UIN Syarif Hidayatullah.
Jassin, H. B. (2005). *Max Havelaar: Atau Lelang Kopi Persekutuan Dagang Belanda*. Djambatan.
Nasution, J. U. (1963). *Pudjangga Sanusi Pane*. Gunung Agung.
Putri, S., Yulianti, D., & Pugu, D. R. (2021). The Policies of Balai Pustaka as the Dutch Colonial Government's Publishing Agency in 1917–1942. *Indonesian Historical Studies*, 5(1), 9–22.
Ricklefs, M. C. (2008). *A History of Modern Indonesia since c. 1200*. Macmillan Education UK.
Rosidi, A. (2012). *Puisi Indonesia modern: sebuah pengantar*. Dunia Pustaka Jaya.
Rosidi, A. (2018). *Ikhtisar sejarah sastra Indonesia*. Dunia Pustaka Jaya.
Teeuw, A. (1972). The impact of Balai Pustaka on modern Indonesian literature. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 35(1), 111–127.

References

- Effendi, R. (1953). *Pertjikan Permenungan*. Fasco.
Enre, F. A. (1963). *Perkembangan puisi Indonesia dalam masa duapuluhan*. Gunung Agung.

Erowati, R., Bahtiar, A. (2011). Sejarah Sastra Indonesia. Lembaga Penelitian UIN Syarif Hidayatullah.
 Jassin, H. B. (2005). Max Havelaar: Atau Lelang Kopi Persekutuan Dagang Belanda. Djambatan.
 Nasution, J. U. (1963). Pudjangga Sanusi Pane. Gunung Agung.
 Putri, S., Yulianti, D., Puguh, D. R. (2021). The Policies of Balai Pustaka as the Dutch Colonial Government's Publishing Agency in 1917–1942. Indonesian Historical Studies, 5(1), 9–22.
 Ricklefs, M. C. (2008). A History of Modern Indonesia since c. 1200. Macmillan Education UK.

Rosidi, A. (2012). Puisi Indonesia modern: sebuah pengantar. Dunia Pustaka Jaya.

Rosidi, A. (2018). Ikhtisar sejarah sastra Indonesia. Dunia Pustaka Jaya.
 Teeuw, A. (1972). The impact of Balai Pustaka on modern Indonesian literature. Bulletin of the School of Oriental and African Studies 35(1), 111–127.

Отримано редакцією журналу / Received: 28.09.23

Прорецензовано / Revised: 21.10.23

Схвалено до друку / Accepted: 24.11.23

Yuliia MYKULYCH, PhD Student

ORCID ID: 0000-0002-7919-0657

e-mail: mykulych.yuliia@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GENRE SYSTEM OF INDONESIAN POETRY DURING THE BALAI PUSTAKA PERIOD (1920-1933)

The research is aimed at analyzing the genre system of Indonesian poetry during the Balai Pustaka period in order to reveal the importance of this stage for the development of Indonesian literature and the nation's self-identification. The relevance lies in establishing the contribution of the lyrical genres of this period to the formation of Indonesian literary and cultural identity. The main questions of the study include the analysis of forms and genres of Indonesian poetry of the Balai Pustaka period, the study of the role of the "Balai Pustaka" publishing house in the formation of this poetry, identifying common and unique features of this period in literature, and revealing the influence of historical events on the genre system of poetry. The research is based on the analysis of texts by Indonesian poets Mohammad Yamin, Sanusi Pane, and Rustam Effendi. As a result of the research, it was found that this period was transitional in the history of Indonesian poetry, combining traditional genres with new forms, and the role of the "Balai Pustaka" publishing house in this process was emphasized. The period of 1920–1933 was critical in forming the Indonesian poetic tradition and defined key aspects of literary identity. This era was marked by the flowering of lyricism, as well as the appearance of new genres such as sonnets. Poets of that time expressed their feelings and thoughts in verse for the first time, contributing to the formation of a national cultural image.

Key words: *indonesian poetry, Balai Pustaka, genre system, Mohammad Yamin, Sanusi Pane, Rustam Effendi.*

Наукове видання

ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
СХІДНІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Випуск 1(29)

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та електронні носії не повертаються.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 8,5. Наклад 300. Зам. № 223-10824.
Гарнітура Arial. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № Іф5.
Підписано до друку 22.12.23

Видавець і виготовлювач
ВПЦ "Київський університет"
Б-р Тараса Шевченка, 14, м. Київ, 01601, Україна
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 58; (38044) 239 31 28
e-mail: vpc@knu.ua; vpc_div.chief@univ.net.ua; redaktor@univ.net.ua
<http://vpc.knu.ua>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02